

სულხან-საბა ორბელიანი

მოგზაურობა ევროპაში

ძველი კლასიკური მწერლობა

სულხან-საბა ორბელიანი

1658 – 1725

19 ტ ფ ი ლ ი ს ი 40

სულხან-საბა ორბელიანი

მოგზაურობა ევროპაში

სოლომონ იორდანიშვილის
რედაქციით, წინასიტყვაობით,
შენიშვნებით და ლექსიკონით

19 ფ ე დ ე რ ა ც ი ა 40

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“

I

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“ ცალკე წიგნად პირველად იბეჭდება.

მოგზაურობის ტექსტს ვბეჭდავთ ორ ხელნაწერის მიხედვით: A და B-თი.

A – სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურის კაბინეტის ხელნაწერი № 30.

და B – საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის პალეოგრაფიულ განყოფილებაში დაცული, ყოფილ საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმის ხელნაწერი № 93.

A – ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, ზომით 21,5 X16.

ხელნაწერში მოთავსებულია:

ა) ტყვეობისათვის დიდებულია სამეფოსა ქალაქისა კოსტანტინეპოლისა რ~ლსა უწოდებენ ახლად რომად, რ~იცა დაატყვევა მახომედ მეორემან სულთანმან თურქმან მერვემან შ~დ ქრისტესა 1453 ჩ უნ გ. 1 – 28 ფ. და

ბ) სულხან-საბა ორბელიანის ევროპაში მოგზაურობა, შემდეგის ზედწარწერილობით:

სახელითა მამისათა, ძისათა და სულისა წმიდისათა. ფრანცისიდან წამოსვლა სულხან-საბა ორბელიანისა და იტალიაში შესვლა. ქ~კს ჩ დ ი ა, ივლისის თხუთმეტს. 28 – 101 ფ.

*) მცირედ შემოკლებული ტექსტი გ. ერისთავმა ასეთის შენი-

შენით გამოაქვეყნა 1852 წლის „ცისკრის“ 1 – 4 ნომერში: დასაწყისი ამ მოგზაურობისა სამწუხაროდ დაკარგული არის, და ჯენევიდან დავიწყე დაბეჭდვა. ვიცით ჩვენ რომ არ შეიძლება არავის ჰქონდეს სრული მოგზაურობა და ვთხოვთ უმორჩილესად გამოუგზავნონ რედაქციას დასაბეჭდად.

რ. თ. გ. ერისთ.

V

კრებული ჩასმულია ტყავგადაკრულ ხის ყდაში. გადაწერილია ქალაღზე მხედრული ხელით, 1789 წელს. გადამწერი – დავით გოსტაშბისძე.

გადამწერს შემდეგი მინაწერი დაურთავს კრებულისათვის: ყოვლად წმიდავ, სულო ღ~თო, შეიწყალე უღირსი მწერალი ამისი გოსტაშბისძე დავით, რომელმან აღვსწერე წიგნი ესე:

თთუესა აგვისტოსა, ი [10] ქრისტეს აქეთ ჩ ღ ჰ თ (1789) ხოლო ქართულსა ქორონიკონსა უ ო ზ (477) (ამოფხეკილია) დაწერილი (ამოფხეკილია).

B ხელნაწერი დეფექტურია. პირველი გვერდი იწყება ასე:

...ას წამოვედით და ჯენევას თემში შემოვედით...

ხელნაწერში 208 გვერდია.*

ხელნაწერს რვეულთა აღნიშვნა ჰქონია ქართულ ანბანით თავსა და ბოლოს. მეცხრე რვეული აღნიშნულია თ-ანით. შემდეგ რვეულების აღნიშვნაც წყდება. ამიებზე აქვს ფანქრით მინაწერები, რომლებიც უმათავრესად მოგზაურობის ქართულ თარიღების არაბულ რიცხვებზე გადაანგარიშებას წარმოადგენენ (მაგ. 2 გვ. იწ. ივნისს – 18 ივნისს და სხვ.) 181 გვერდზე ფანქრით შენიშნულია: აქ თავდება ოქსფორდის ხელნაწერი.

ვინაიდან A ხელნაწერში მოგზაურობის უფრო სრული პირია წარმოდგენილი, ჩვენ უპირატესობა მას მივეცით და ტექსტი ძირითადად მის მიხედვით დავბეჭდეთ. ხელნაწერი გამოვიყენეთ ზოგიერთ დამახინჯებულ ადგილების შევსებისა და შემოწმების მიზნით. რადგან ორივე ხელნაწერში წარმოდგენილია საბას შემდეგი დროინდელი პირები (საბას მოგზაურობის ავტოგრაფი ჯერ აღმოჩენილი არ არის.) ტექსტში მართლწერის თვალსაზრისით სიჭრელე შეინიშნება. მათ გასწორებას ჩვენ მოვერიდეთ და ამით თვით ტექსტში წარმოვადგინეთ ლექსიკური ვარიანტები, რის გამოც, წიგნი აღარ დავტვირთეთ ვარიანტის მაჩვენებელ დამატებით.

საბას მოგზაურობის პოლიტიკური მიზნები, რომ უფრო ნათლად გაეთვალისწინებინა მკითხველს – ტექსტს დამატების სახით დავურთეთ ვახტანგ VI-სა და საბას მიმოწერა, როგორც რომის პაპთან (კლემენტო XI, ისე ლუდოვიკო XIV-სა და მის ეპოქის

---

* პაგინაცია შეწყვეტილი იყო 15 გვერდზე. შემდეგ ჩვენ განვაგრძეთ 208 გვ-ის.

VI

სხვადასხვა მოხელეებთან (მინისტრი ტურსი, მინისტრი პონშანტრანი, რომის კარდინალი და სხვ.).

ხოლო იმისათვის, რომ თვით მოგზაურობის ტექსტი ადვილად აითვისოს საშუალო მკითხველმა, მას მრავალმხრივი შენიშვნები გავუკეთეთ და ძნელად გასაგები სიტყვების ლექსიკონი დავურთეთ.

II

საბას მოგზაურობა ევროპაში გამოწვეული იყო იმ დროის ეკონომიურ და პოლიტიკურ მიზეზებით. ვინაიდან ამ მიზეზების გარკვევა ნათელს მოჰფენს თვით მოგზაურობის მიზანსაც, ამიტომ, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ მათ გარკვევას შევეცდებით.

საბას მოგზაურობა ერთი თვალსაჩინო ეპიზოდთაგანია იმ დიპლომატიურ ურთიერთობისა, რომელსაც აწარმოებდა საქართველო დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებთან მეცამეტე საუკუნიდან დაწყებული მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისამდის, როდესაც იგი რუსულ ცარიზმის სამხედრო-ფეოდალურ ექსპანსიამ შეიჭირა.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები საქართველოს ახლო ეცნობიან მეცამეტე საუკუნიდან, როდესაც ვითარდება ევროპის სავაჭრო გაცვლა-გამოცვლა და იწყება სავაჭრო კაპიტალის დაგროვება. ამასთან დაკავშირებით დაიწყო, დაზვერვის მიზნით წარმოებული ევროპელთა პირველი მოგზაურობანი აღმოსავლეთის იმ ქვეყნებში, საიდანაც ევროპას ყველაზე ძვირფასი საქონელი შეჰქონდა.

უკვე მეთოთხმეტე საუკუნეში ევროპის სავაჭრო კაპიტალის ექსპანსიამ ვენეციელებისა და გენუელების კოლონიები გააჩადა შავი ზღვის სანაპიროებზე. მალე მათი ფლოტის ბატონობა შავზღვიდან კასპიის ზვასაც გადასწვდა და ევროპულ ვაჭრობისათვის დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა კასპიის ზღვის პირის ბაზარს გილანსა და შირვანში. ამ გარემოებამ კი შემდგომ საუკუნეებში (მე-15-ე, მე-16-ე) განსაკუთრებული მნიშვნელობა მისცა აღმოსავლეთისაკენ კავკასიაზე და კერძოდ საქართველოზე მიმავალ გზებს, მით უმეტეს, რომ მონღოლების შემოსევის შემდეგ (მე-13 საუკ.), მთლად ჩაკვდა დარიალის ხეობაზე მიმავალი სავაჭრო გზა, რომელიც მეტად ძნელი იყო დიდ სავაჭრო მოძრაობისათვის.

მეთექვსმეტე საუკუნის დასაწყისში ევროპის სავაჭრო კაპიტალმა (იმის გამო, რომ აფრიკის გარშემო საზღვაო გზა გაიკაფა) სპარსეთის სამხრეთ პროვინციაშიაც დაისადგურა. ამ დროს პორ-

VII

ტუგალიელებმა ორმუზდი დაიპყრეს (1515 წ.). ამასთანავე გამოცოცხლება დაეტყო ჩრდილოეთის ვოლგა-კასპიის ზღვის გზას. მთავარი გადამცემი პუნქტები ამ გზებზე იყვნენ თბილისი (ამიერკავკასიის გზაზე) და დარუბანდი (კასპიის ზღვის სანაპიროზე). ამ გზების საკვანძო პუნქტს კი შემახა წარმოადგენდა.

კავკასიასა და მასზე გამავალ გზებს უფრო მეტი მნიშვნელობა ევროპისათვის მაშინ მიენიჭა, როდესაც ბიზანტიის იმპერიის ნანგრევებზე ოსმალეთი დამკვიდრდა (კონსტანტინეპოლის აღებით 1453 წ.). ამ დროს ოსმალეთმა თვითონ დაიწყო დამპყრობელი პოლიტიკა, მიმართული როგორც დასავლეთ ევროპის კოლონიურ

ოლიტიკის, ისე სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ გარემოებამ წარმოშვა ნიადაგი დასავლეთ უვროპისა და ოსმალეთის მეტოქე სპარსეთის პოლიტიკურ დაახლოვებისათვის.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები (განსაკუთრებით კათოლიკური პაპი, გაბსბურგთა იმპერია, ვენეცია, პოლონეთი და ესპანეთი) ცდილობდნენ თავიანთ მხარეზე გადაებირებინათ სპარსეთი და მოკავშირედ გაეხადათ ოსმალეთის წინააღმდეგ.

ამავე დროს მეთექვსმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან კავკასიის საზღვრებს ვოლგის სავაჭრო გზით მოადგა მოსკოვის სახელმწიფო, რომელიც ცდილობდა კასპიის სანაპიროს გზაზე გამოსვლას და მეზობელ ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, თავის მხარეზე გადაბირებას.

ცხადია, ყოველივე ამან უფრო გააცხოველა ევროპის ინტერესი კავკასიისადმი, რომელიც მეთხუთმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განუწყვეტლივ შედიოდა ევროპის საერთაშორისო პოლიტიკის ეგრეთწოდებულ „აღმოსავლეთის საკითხში“.

დასავლეთ ევროპის ეკონომიურ და პოლიტიკურ გავლენის შეჭრას სპარსეთსა და კავკასიაში განსაკუთრებით ხელს უწყობდნენ სხვადასხვა კათოლიკური მისიები. ეს კი გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ საეკლესიო რეფორმაციამ მეთექვსმეტე საუკუნეში კათოლიკურ ეკლესიას ჩამოაშორა მთელი რიგი ქვეყნები დასავლეთ ევროპაში, რამაც საგრძნობლად შეარყია ვატიკანის მეურნეობა. ამ დანაკლისის შევსებას პაპობა ცდილობდა სქიზმატურ (ბერძნულ-მართლმადიდებლურ) აღმოსავლეთის ქვეყნების თავის მხარეზე გადაბირებით. ამ მიზნისათვის მოვლენილი კათოლიკური მისიები (განსაკუთრებით დომინიკანელები, თეატინელები, კაპუცინეები და იეზუიტები), კათოლიკურ ქადაგებასთან ერთად, დიდად ზრუნავდნენ

VIII

რომის პაპის სამეურნეო ინტერესებზე. ვინაიდან ეს ინტერესები, უპირველეს ყოვლისა, იტალიურ სახელმწიფოებთან იყო დაკავშირებული, ამიტომ მან აღმოსავლეთისაკენ მიმართული პროპაგანდა პირველ რიგში შავი ზღვის სანაპიროებზე გაშალა, შემდეგ საქართველოსა და ბოლოს სპარსეთში, როგორც ოსმალეთის ეკონომიურად და პოლიტიკურად მოწინააღმდეგე სახელმწიფოში. ამით აიხსნება კათოლიკურ მისიების (თეატინელების, იეზუიტების და სხვ.) ორგანიზაცია საქართველოსა და სპარსეთში.

თავის მხრივ საქართველოს მმართველები (განსაკუთრებით კახეთის) ეძებდნენ საგარეო დახმარებას ოსმალეთსა და სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ დახმარებისათვის ისინი დასავლეთ ევროპას მიმართავდნენ. ეს გარემოებაც ჰქმნიდა ნაყოფიერ ნიადაგს კათოლიკურ-პროპაგანდისათვის. ცნობილია, რომ პაპი ურბანოს VIII-დროს (1623 – 1644) თეატინელებს დაევალათ საქართველოში კათოლიკურ სარწმუნოების ქადაგება. მათი წარმომადგენელნი ხანგრძლივად ცხოვრობდნენ საქართველოსა და სპარსეთში. ისინი მჭიდრო კავშირს აბამდნენ როგორც პოლიტიკურ წრეებთან, ისე მდაბიო ხალხთან. მათ შორის საქართველოში მოღვაწეობით კარგად ცნობილი არიან: არქანჯელო ლამბერტი, ქრისტეფორე კასტელი, ფრანჩესკო მა-

რია მაჯიო, ხოლო სპარსეთში ალექსანდრე დე როდესი (1599 – 1660) ფრანგი იეზუიტი, რომელმაც მოაწყო იეზუიტური მისია ისპანს (1654) და დახსნა იეზუიტური სკოლები შემახასა, ნახიჭევანსა თაბრიზსა და სპარსეთის სხვა ადგილებში. ეს მისიები ყოველთვის ემსახურებოდნენ ევროპის კაპიტალის კოლონიურ ინტერესებს. რომის პაპი აღმოსავლურ საქმეებით დაინტერესებული იყო როგორც ერთი წარმომადგენელი დასავლეთ ევროპის სავაჭრო კაპიტალისა. აღსანიშნავია, რომ თეატინელი არქანჯელო ლამბერტი, რომელმაც იმდროისათვის შესანიშნავი აღწერილობა დაგვიტოვა სამეგრელოსი, გარკვევით აღნიშნავს თავის წიგნის მიზანს: ხელი შეუწყოს ყოველგვარ ურთიერთობას, მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობასაც იტალიასა და სამეგრელოს შორის. ლამბერტი ხაზგასმით აღნიშნავს რომ ეს სავაჭრო ურთიერთობა ჩაკვდა მას შემდეგ, რაც ამ ორ სახელმწიფოთა შორის „ოსმალეთის ტირანია“ აღიმართა;

მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისიდან რომისა და საქართველოს ურთიერთობა ისეთ მჭიდრო კავშირში გადადის, რომ კახეთის მეფე თეიმურაზ I – დასავლეთ ევროპაში (1626 – 29 წლებში) ელჩად აგზავნის ნიკიფორე ირბახს (ერისკაცობაში ნიკოლოზ ომანის-ძე

IX

ირუბაქიძე-ჩოლოყაშვილს), რომელიც ხელს უწყობს ქართულ სტამბის დაარსებას რომში და ეხმარება სტეფანე პაოლინის ქართული-იტალიურ ლექსიკონის შედგენაში (ლექსიკონი გამოიცა 1629 წ. და შემდეგ არა ერთხელ გადაიბეჭდა).*

აღსანიშნავია თეატინელთა რიგის იტალიელ ბერის ფრანჩესკო მარია მაჯიოს მოღვაწეობაც, რომელიც საქართველოში დარჩა 8 წელიწადი და სამშობლოში დაბრუნებისას გამოსცა იტალიურად ქართული ენის გრამატიკა. ამ ურთიერთობის ერთერთი ორგანიზატორი პიეტრო დელა ვალე (1586 – 1652) მონაწილეობას დებულობს რომში ახალგაზრდა ქართველთათვის კათოლიკურ კოლეგიუმის დაარსებაში.**

ასეთ ურთიერთობის ნიადაგზე გასაგებია, რომ, ოსმალეთისა და სპარსეთისაგან უსაზღვროდ შევიწროვებულ, საქართველოს მმართველ წრეების გარკვეულ ჯგუფს, ვახტანგ-საბას მეთაურობით, მეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში სურს ევროპულ სახელმწიფოების დახმარება. რომის პაპის საშუალებით მოიპოვოს, გასაგებია, რომ მათი „გულნი და თვალნი“ მიპყრობილნი იყვნენ საფრანგეთის მეფის ლუდოვიკო XIV-სადმი, რომელშიაც ისინი ხედავდნენ თავიანთ შემწესა და სარწმუნოების მფარველს.

ჯერ კიდევ ქართლის გამგებლობის პირველსავე ხანებში ვახტანგს, როგორც ჩანს, გარკვეული ევროპული ორიენტაცია აუღია და ცდილობს ლუდოვიკო XIV-ს ასიამოვნოს. იგი მფარველობას უწევს საფრანგეთიდან წამოსულ ქრისტიან დედაკაცს (Marie Petit), რომელიც „გზის შოვნას“ შეხვეწნია სტამბოლამდის. ვახტანგი მის

---

* ლექსიკონის ტიტული ასე იკითხება: Dittionario giorgiano e italiano, composto da Stefano Paolini con l'aiuto del M.R.P.D Niceforo Jrbachi, Giorgiano, Monaco de S. Basilio Ad uso De Missionarii della Sagra Congregatione de propadanda Fide.

** ცნობილია რომ ჩვენი ახალგაზრდობა ჯერ კიდევ XVI ს. მიემგზავრებოდა ხოლმე ნეაპოლში სწავლის დასამთავრებლად. ასე მაგალითად, ნეაპოლის უნივერსიტეტში იურიდიულ მეცნიერებებს სწავლობდა ვინმე გელოვანი. (ნეაპოლის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1224 წ.)

X

შესახებ წინგს სწერს სტამბოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს მარკიზ დე ფერიოლეს (marquis de Ferriol) და სთხოვს, რომ ერთი წიგნი მან „ამაღლებულს ფრანცისის ხელმწიფესაც აახლოს, რათა მის გულისთვის არ გაუწყრნენ მგზავრ დედაკაცს.“ *

ასევე საბა იმ ვედრებაში, რომელიც მან კლემენტოს XI-ს აახ-
ლა 1709 წელს, არ ივიწყებს გამოსთხოვოს პაპს, ლოცვასთან ერ-
თად, საქმით მოხმარება იმ მართლმადიდებლებისათვის, რომლებიც
„ხილულ მტრებისაგან დიდ ჭირში არიან“ (ნახე დამატება, გვ. 157).
როდესაც ეს ჭირი იმდენად მოედო საქართველოს, რომ სპარსეთის შაჰ-
მა მუჰამედის უარყოფისათვის ვახტანგს ქირმანში ტყვეობა მიუსაჯა
საბამ მოახერხა და მისიონერ რიშართან ერთად 1713 წლის აგვისტოს
საფრანგეთს გაიპარა. 1714 წელს თავის ხელით წარუდგინა ლუდო-
ვიკო XIV-ს (1638 – 1715) ის საპასუხო წერილი, რომელიც ვახტან-
გმა გამოატანა. 1714 წლის დასაწყისში მარსელში საბა არ ივიწყ-
ებს მისწეროს მარტის 11-ს რომის კარდინალს, რომ საუკეთესო
სამუშალება საქართველოში მართლსარწმუნოების (იგულისხმება კა-
თოლიკობა) გამრავლებისათვის არის ის, „რომ ფრანცისის დიდი
მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს. თავის უნდობლად აჯამშია
(იგულისხმება სპარსეთი); და ის თავის ქვეყანას მოვიდეს. მისი საქ-
მე ვიცი, ბუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმინდას რჯულზედ
და მალე ის გაამრავლებს. ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი
(იგულისხმება კლემენტოს XI) თავის შვილს ფრანცისის მეფეს ტკბი-
ლად ასწავლის და ფრანცისის მეფე მოინდომებს, ჩვენს მეფეს ეშვე-
ლება“. (ნახე: დამატება. საბას წერილი რომის კარდინალთან 160 –
161 გვ.). საბამ ლუდოვიკო XIV-სადმი წარდგენილ მოხსენებაში
აღნიშნა საქართველოს დიდი განსაცდელი, რომ მას ერთიან გამაჰ-
მადიანება მოეღოს. მანვე სთხოვა ტყვეობაში მყოფ ვახტანგის გან-
თავისუფლებისათვის ქრთამად საჭირო 300 ათასი ეკიუ (20 ათას
თუმნამდის).

„მხოლოდ ამ ერის ცხოვნების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს
დიდი მოგზაურობა, მოველ და ვემხრობი ეკლესიის პირმშო შვი-
ლის ფერხთა წინაშე“ – სწერდა საბა ლუდოვიკოს.

---

*. ნახე Documents originaux sur les relations diplo-
Matiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne
De Louis XIV, recuilles par M. Brosset jeune. Nouveau jou-
Rnal asiatique. Mars 1832. 193 – 521 p.

საბა დაიმედებულია რომ ეს წერილი მას წადილს სწევს და ლუდოვიკო XIV დაავალებს ყეინს რომ საქართველოში გამოგზავნოს.

„უკეთუ შეჰპირდებით საჩუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყეენს დაავალებენ, რომ მალე აღასრულოს“ – განაგრძობს საბა რჩევას გამოთხოვილ 300 ათას ეკიუს ქრთამად მოხმარების შესახებ.

მაგრამ, როგორც ჩანს „ამ ქვეყანაზე დიდმა და ყველაზე გულუხვმა მეფემ“, რომელიც თავის სიცოცხლის უკანასკნელ წლებს, ითვლიდა „ვერც ერთი სასარგებლო ვერ გამოიღო“ საქართველოსათვის მაშინაც კი, როდესაც საბა მას მეორედ წარუდგა და წმინდა პაპის გამოგზავნილი წერილი „საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ“ გადასცა მას.

აი რასა სწერს, ლუდოვიკოს მორალურ დახმარებით ამაოდ დაიმედებული, საბა „მადლის მეფის გულითად ვაზირს მუსუ პონშანტრანს“ კონსტანტინეპოლიდან 1715 წ. აპრილის:*

„მე დიად გულით დაუბარებვიარ ჩემს ძმებსაცა და სხვა დიდ კაცებსაცა, რომ ჩემი თავი ეჭირება მათ, მაგრამ ვერ წავსულვარ, რომ თქვენსა და მეფის ბრძანებას ველი. მანდ რომ გვიბრძანეთ: „კონსტანტინეპოლს მიდით, იქ ელჩთანაო და ჩვენც კაცს გამოგიგზავნითო“. ამ ამბების მომლოდინე ვარ და მისიონერებისა. არცად მისიონერები გამოჩნდნენ. ამ საქმემ დიად დამაღონა.“

ამ მოლოდინით და უიმედობის გრძნობით გამოტანჯული საბა „მუსუ პონშანტრანს“ უკვე კატეგორიულად უყენებს საკითხს:

„ვახტანგის შველის დრო ეს არის. თუ დიდ მეფეს ეპრიანება ყიზილბაშნი ერთ პირზე არ დადგებიან. მუსუ რიშარმაც კარგად იცის: და თუ მისი შველა გინდათ მალე უჯობს. თუ არა, ეს ახალი მოსვლა (იგულისხმება ყენის მიერ საქართველოში „გათათრებულ“ იესეს გამოგზავნა მმართველად) ბატონო კათოლიკეებისათვის კარგი არ არის, თვარამც თქვენც შეიტყობთ“**.

---

* *Documens originaux sur les relations diplomatiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne de Louis XIV, recuilles par M. Brosset jeune (Suite) Nouveau Journal asiatique. Mai 1832. მეხუთე წერილი 437 – 456 გვ.*

** იქვე.

XII

კიდევ დიდხანს მოუხდა დაღონებულ საბას სტამბოლს ჯდომა. სამშობლოდანაც სამწუხარო ცნობები მოსდის ქვეყნის აშლის შესახებ: „ქართველნი შუა გაყოფილან“, ზოგი იასეს მხარეზე დამდგარა, ზოგიც ვახტანგის ძე ბაქართან მოსულა. ის კი, „რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარის პირით წყალობა“ უბრძანა ჯერ არსად ჩანდა. „მუსუ პონშანტრანმა“ კონსტანტინეპოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს არადა არ მოსწერა, რომ „იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს“, ის ექნათ“*.

ამასობაში „მეფე-მზე“ ლუდოვიკო ჩაესვენა და მასთან ერთად ეფემერული იმედები ვახტანგის შველისა.

შერჩა საბას მხოლოდ პაპი კლემენტოს ფეხზე კოცნანი, მისგან ნაბრძანები მრავალი კარგი სიტყვა, თავისის ხელით ნაბოძები ძელი ჭემმარიტი, აკატის კრიელოსანი ოქროთი გაკეთებული და ზედ „ცოდვათა შესანდობლად“ წმინდათა ნაწილებიანი ოქროს ხატი, რაც სამშობლოს მოახლოვებულს, სხვა ბარგ-კარავ-მოფენილობასა და სამოც ფლურიან ერთად, გონიოს ბეგმა წაართვა და ენგიჩრებს აწამებინა ისედაც გაწამებული სნეული და მოხუცი კაცი თავის თანამგზავრებით, რომელთა შორისაც იყო ორი კაპუცინი, თბილისს მომავალი და ერთიც იეზუიტი შირვანს გამომგზავრებული. თუ რა „სიამენი“ დაახვედრა საბას გათათრებულმა იესემ და მის რომში წასვლით უკმაყოფილო სამღვდელთაგან, ამაზე თვით მოგვითხრობს სიმწარით დაწერილ მოგზაურობის უკანასკნელ ფურცლებზე, როდესაც იგი თბილისს ერთ დავრდომილ კათოლიკე ნათლიდედის მიერ ჩამოთხოვილ ფულით-და ისტუმრებს, სამშობლოში დაბრუნებისას მისთვის ფულის მსესხებელ, ბურსელ ვაჭრებს, რომლებიც განჯას აბრეშუმისათვის მიემშურებოდნენ და მის კარზე იყვნენ მომდგარნი.

ასე უნაყოფოდ დასრულდა დიდის ტანჯვით დაწყებული საბას დიპლომატიური მოგზაურობა ევროპაში.

III

სამწუხაროა ის გარემოება, რომ საბას დიდი ღვაწლით დავალებულ შემდგომ თაობას არ შერჩა მისი მოგზაურობის არც დედანი და არც სრული პირი. ამისდა მიუხედავად მისი მოგზაურობა

---

* იქვე გვ. 439

XIII

ახლა წინანდებარე წიგნად დაგეჰდილი, დარჩება ერთი თვალსაჩინო ძეგლად ქართულ ლიტერატურის იმ დარგიდან, რომელსაც „მოგზაურობანი“ და „მიმოხილვანი“ ეწოდება.

წიგნი შესრულებულია საბასათვის ჩვეულ ლაკონიურ სტილით, რომელიც ხშირად თხრობის სისადავეს აღწევს. მართალია, მოგზაურობა დატვირთულია მრავალ „სასწაულების“, რომისა და ფლორენციის „სიწმინდეების“, „მონასტრების“, „წმიდათა“ სამარხების და აგრეთვე პაპის ცხოვრებისა და მის უშუალო განმგებლობაში მყოფ დაწესებულებათა აღწერილობით, რაც შეიძლება საყურადღებოც იყოს ეკლესიურ მწერლობის თვალსაზრისით, მაგრამ ჩვენ არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ საბა მოგზაური მის წინ აღმართულ, გადასულ საუკუნეთა გიგანტებს და ღია, ფირუზ ცის ქვეშ გაშლილ, აპოლოდორ დამასკელის, ბრამანტეს, ბერნინის, რაფაელ სანციოს და მიქელ ანჯელოს ხელოვნების უძვირფასეს ნაწარმოებებს უყურებს არა ვინკელმანის, არამედ იმ სოციალურ წრის თვალთ, რომელსაც იგი ეკუთვნის თავის იდეოლოგიით და რომლის დაკვეთასაც ასრულებს იგი ამ შემთხვევაში.

ასეც რომ არ იყოს, უხერხული იქნებოდა, როგორც გოეთე ამბობს, რომ ამდენი ილაპარაკო რომზე, და არ მოიხსენიო პაპი, და მერე ის პაპი, რომელიც საბას ეფიცებოდა: „ჩემი სისხლი, რომ მთხოვო ვახტანგისა და შენის ქვეყნის სასარგებლოდ იმასაც დასაქვევად მოგცემო“. საბამ იცის, რომ „ას წელს სულ იაროს კაცმა მის (რომის) საკვირველებას ვერც გაუვიდეს, ვერც დაასრულოს“. ამიტომაც იგი ცდილობს, რასაც შესძლებს დაწეროს: „ეგება გეგონოსთ ქებისათვის ნამეტნავი დაწერო“, შენიშნავს იგი და თან განაგრძობს: „უსაცილოდ დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს გაუსვლელესა და შეუძლებელსა, დაიჯერეთ, ნახევარს მაშინაც ვერ მოვწვდები, რომ ვერ შევიძელ დასწავლა და დაწერა ნახევრისა“. (გვ. 30).

ამასთანავე საბას მუდამ თან სდევს როგორც საქართველოს საჭიროება, ისე მისი ლამაზი ბუნება მას უცხოეთშიაც მარად თვალწინ ეხატება.

ხან თუ იგი ჩვეულებრივ ლოცვას ადავლენს: ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქმნასო, (გვ. 37), ხან ამათუიმ მომცრო ეკლესიის სიკეთით მოხიბლული ინატრებს: ვახტანგის კარის ეკლესიად დავნატრე: მე მიმადღნობინა მეთქი – (გვ. 42).

XIV

„მოგზაურობა“ დატვირთულია აგრეთვე მრავალ ეთნოგრაფიულ, ისტორიულ, სტატისტიკურ, გეოგრაფიულ და წმიდა აღწერილობით ხასიათის ცნობებით, რომელთაც ხშირად იმისათვის, რომ მკითხველს მეტი სიამოვნება აღუძრას და მხოლოდ გონების თვალთ არ წარმოადგენინოს მის მიერ ნახული ესა თუ ის საგანი საქართველოს სინამდვილიდან აღებულ სახეებს ადარებს. ასე მაგალითად: ზოგ შემთხვევაში თუ ატენურ ღვინოს გაიხსენებს; ზოგჯერ სწულთა ქალწულ მსახურების სამოსი ქართველ ქვრივების მსხვილ მაზმანურ ჭრელს მოაგონებს; აქ თუ წამოზღუდული კონცხი მეტეხის კლდეს არის შედარებული, სხვაგან მუზეუმის პალეონტოლოგიური საკვირველება ბატონის სალაროს აგონებს თბილისსა და ქართლში ნახულ გაქვავებულ სოკოს, თუ გაქვავებულ ღორის კბილს. არის შემთხვევები, როცა სამშობლოში დატოვებულ ვახტანგის ძღვენზე ზრუნვით აჭრელებს მოგზაურობის დღიურს და გულდაწყვეტით შენიშნავს:

მე რით შევიძლებდი სყიდვას, თვარა ვახტანგ მეფისთვის კაი ძღვენი იყოო. (გვ. 79).

მოგზაურობის ასეთი მრავალფეროვანება ძალიან ჰმველის საბას ამ ერთერთ, დღემდის ცალკე წიგნად გამოუცემელ, ძეგლს და საფიქრებელია, მკითხველი ხშირად ნაწყენი დარჩება იმის გამო, რომ ზოგჯერ საბა შენიშნავს: იმ დღეს ამის მეტი ვერა დავწერე რა, ღამე გვესწრა; ან და: მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე.

XV

ტექსტი

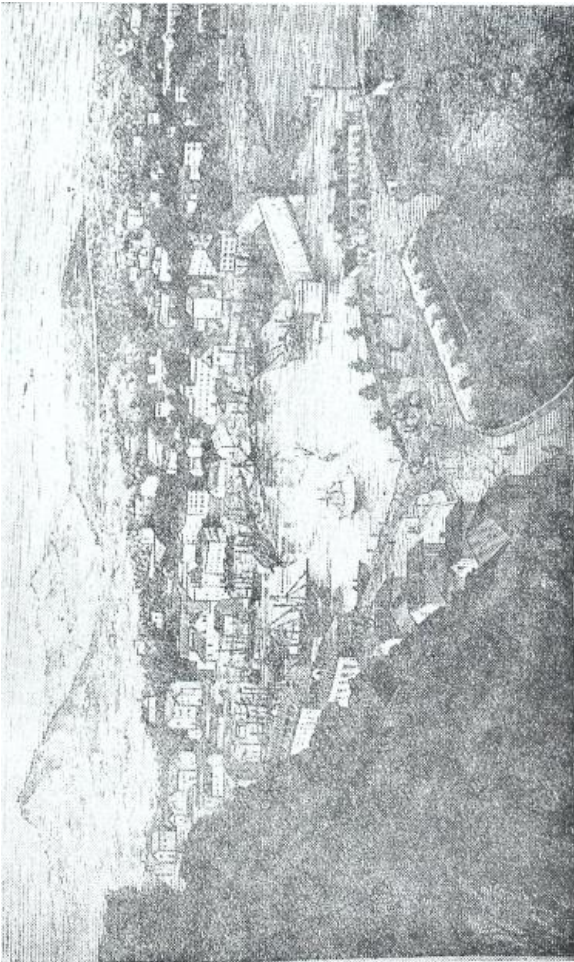
ფრანცისიდან წამოსვლა სულხან-საბა ორბელიანისა
და იტალიაში შესვლა

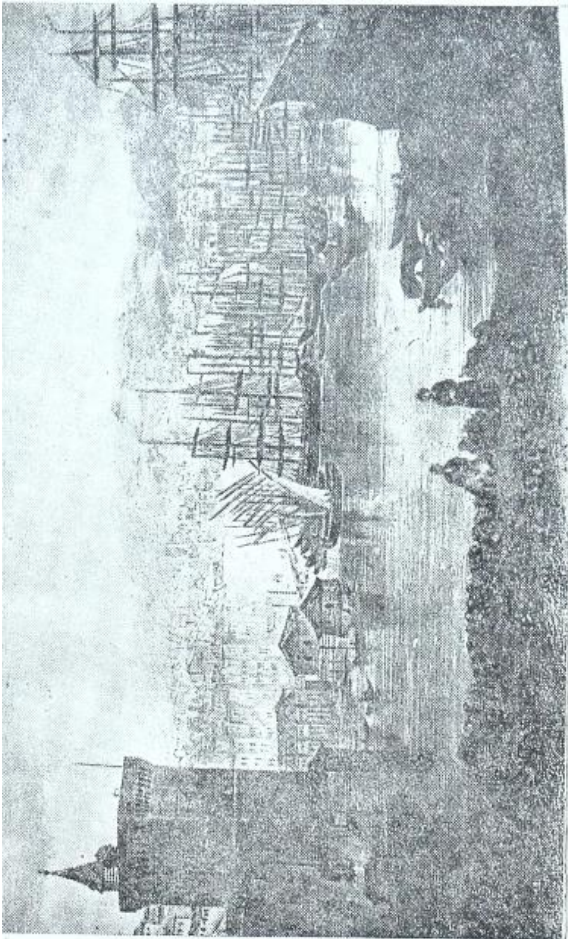
ექვს ჩლია ივნისის თხუთმეტს. ფრან-
ციცის თემის ბოლოდამ წამოვედით, რომელსა
ჰქვიან ტანტიბ ქალაქი. ათი მილი ვლეთ. დაი-
ლია ფრანცა. ნისი ერქვა, იტალიის ადგილია,
საბიას ბატონის ქალაქია. საბიას ბატონს აქამდინ
დუკა ერქვა. ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე.
სპანიის მეფისა იყო. დიდი სამეფოა და მეფედ
დაერქვა. საბიას ადგილები დიდი მთები თოვ-
ლიანი მოჩნდა. მაგარი ადგილები, კლდეანი, ღრმა
ხეობიანი. ხუთი მილი სხვა ვლეთ. ერთი მომცრო
ნავსაყუდელი იყო, საბიასავე პატარა ქალაქი, ლაფ-
რანგა ერქვა. მაგარი ციხე იყო, მაგრამ ფრანცი-
სები და ისინი რომ აშლილიყვნენ ფრანცისებს
ზარბაზნით დაეხვრიტათ, ციხე აეღოთ, მაგრამ ვერ
დაექციათ. როსცა შერიგება მომხდარიყო, ისევ მიე-
ცათ. იქ სადილად გავედით. თურმე საბიას მეფეს
ჩვენი ამბები ყველა შეეტყო. იმ ქალაქის ვოივადა
გამოეგზავნა. აქ დაგვხვდა, მაშინვე მოვიდა ჩვენ-
თან, გვიალერსა, საბიას მეფესთან პატიჟი დაგვიწ-
ყო: ჩემმა მეფემ ამაზე გამომგზავნაო, გაისარჯო,
ნახო. ჩემგან რაც მადლი მოეხსენებოდა, ის შევუთ-
ვალე. წასვლა ხომ არ მოხდებოდა. კაი ღვინოები,

3

ხილები, ნარინჯი, ლიმონი გამოეგზავნა. მაგრამ
ბალი და ყაისი მისთანა არსად მინახავს. სადილი
A²⁸ v ეჭამეთ. წამოვედით. ექვსი ზარბაზანი გაყარეს, ში-
ლინგი გვიყვეს. რაც მართებდათ, პატივი და
ალერსი არ დაგვაკლო. ამათ მეტიც ქნეს, მასთან
მისული არ ვიყავი, მპატიჟეს, არ ვეწვივე და ასე
დაგვიხვდნენ. ამ საბიას მეფის ქალი იყო სპანიის
მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკუდილი დაეწერეთ.
ათი მილი სხვა ვიარეთ. სამი, ოთხი მაგარი ციხე
ჩამოვიარეთ საბიასი, კლდიანი, მაგარი. ტყე ძვი-
რად ჩნდა. ზეთის ხე მრავალი, ვენახოვანი, სახნავი
ნაკლები. ქარი პირისპირ გვცემდა, ნავი მართლა
ვერ იარებოდა. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში

ერთი კლდე შესულიყო თბილისის მეტეხსავითა.
სამგნით ზღუა ევლო, ცალგნით – ვიწრო შესავალი,
მაგარი ციხე, დიდად და ძლიერად გამაგრებული.
გარემო ორ რიგად ზარბაზანი იდვა. კაი მონასტ-
რები ჩნდა. ის ქალაქი ერთის ხელმწიფისა იყო.
ყმა არ ვისია. ახლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი
მიუყუდებია. მე რომ ფარისს ვიყავი თვითონ ის
ფრენჭიფეც ვნახე; თვითონ ბერად შემდგარიყო
და ადგილი და ქვეყანა უმცროსის მმისათვის დაე-
ტოვა. ციხე ქალაქი მაღალზე იყო. ჩვენ ზღვის პი-
რად სახლებში ჩამოვედით. კაცი ებოძა, ავეპატიე.
მე მომეშურებოდა, ადრე წასვლა მინდოდა. ბოდიში
და დაღალულობა შევუთვალე. მუსუ რიშარ გავგ-
ზავნე. მოვიკითხე. დიდი პატივი ეცა. მაშინვე შვიდი
ზარბაზანი გაყარეს. კარგის პატივით დაგვხვდნენ.
იმ თემსა ვიწროობა ეთქმოდა, სულ კლდიან, სახ-
ნავი ძვირად იყო, თვარამ ზეთის ხე, ხილი, ლეღვი,
ლეღსუარი მრავალი იყო, ნარინჯი, თურინჯი. კაი

ნავსაყუდელი. მერ|მე ერთი წინამძღვარი და დარ- A²⁹ r
ბაისელი გამოეგზავნა, ბოდიში მოეთხოვა: ჩემს
სახლში მინდა მობძანებულიყო. მეც რაც მართებდა,
შევუთვალე.

ი ~ ვ ი ვ ნ ი ს ს. ადრიან წამოვედით. შვიდი ზარ-
ბაზანი კიდევ გასტყორცეს. რამდენსაც ზარბაზანს
გასტყორციდნენ, იმდენს ჩვენი მენავენი ვაივარელს
დაიძახებდნენ, ზარბაზნის მადლის გარდახდა იყო
ქართულად, ასე მოვა: იდად მეფესა! იდად, ვინც
არ იცით, ალხინეო, სიცოცხლეს ჰქვიან. კაი სოფ-
ლები და მაგარი ციხეები ჩამოვიარეთ. ათი მილი
ვლეთ. მოვედით, მისივე ქალაქი იყო მცირე და მა-
გარი. საჩვენო ქარი არ იყო. იქ დავდეგით. შემკო-
ბილი ადგილი იყო. ტურფა სამრეკლოები აეშენე-
ბინათ. დიალ, მოსაწონი იყო. მანტო ქალაქი ერქვა.
სახლები სულ ცად ქმნილი იყო. ხის სიძვირეს
გვანდა. ტყე არსად იყო. სადაც ხე იყო, სულ ხილ-
ნარი იყო. სამიოდ მონასტერი ვნახეთ, დიალ, მოსა-
წონები. ერთში იყო კაი ნაწილები ტრაპეზში და-
ტანებული. ფერადის მარმარილოთა, ფერადის ამა-
რტებით აეგოთ. ქრისტეს გარდამოხსნა გაეკეთე-
ბინათ, ასე ეგონა კაცს, ახლა გარდამოუხსნიათო,
ჯერ სისხლი არ შემრობოდაო.

ი ~ ზ ი ვ ნ ი ს ს. შუალამისას წამოვედით და ჯენე- B¹

ვიას თემში შემოვედით. იმ ქალაქზე ზედ მოხმით იყო კაი შენობაები. მაგრამ ღამე იყო, ვერა ვნახეთ. რა გათენდა, სენერემ ქალაქს ჩამოვედით. ჯენოვიასი იყო. ოცდა ოთხი მილი გვევლო. კაი ქალაქი და დიდი, მაგარი, დიდი ციხეები და დიდ-რიონი მონასტრები, დიდროვანის კაცის სასახლეები A 29 v მოჩნდა. ცოტახანს ნავსაყუდელით უმზირეთ, ვსინ-

5

ჯეთ. რა ჯენოვიას თემში შევედით, კლდემ იკლოს, ტყემ იმატა. ზეთის ხე, ნარინჯი მეტად განმრავლდა, უფრო გაშლილობაც ეთქმოდა. ამას ქვევით, ერთს სოფელში, სადილი ვჭამეთ: თორმეტიოდ კვერცხი, ცოტა ახალი ლობიო. მოგვიტანეს ერთი კიბორჩხალა. ექვს ფლურის თხოვა დაგვიწყეს. ძლივ ხუთს მარჩილს დაგვჯერდენ. ესები ამისთვინ დავსწერე, შეიტყოთ ფრანციცის მეფის ხარჯი, თუ ჩემზე რას გაიხარჯა, ან როგორ დამიხვდა .ვლეთ იქიდამ. მრავალი მაგარი ციხე და სოფლები ჩამოვიარეთ, მაგრამ დიდს ადგილს ვენახოვანი სულ წამხდარიყო. კედლები აეშენათ, გვერდზე მოესწორებინათ, ზედა ვენახები აეშენათ, მაგრამ სრულობით გაოხრებულიყო. | ვიკითხე: რატო წამხდარა მეთქი. მითხრეს: მიწა არ ვარგებულაო. მაგრამ თუ მიწა არ ვარგიყო, იმდენი აუარებელი ვენახი რად ააშენეს? მუგუთის მსგავს[ი] ალაგები იყო. იქიდამ ვლეთ ცხრა მილი. მოვედით ქალაქსა ფიორტუმორის. ზღვის პირსა მაღალი გორა იყო, ზედ ქალაქი აშენებული, კაი დიდი და შვენიერი. სანახავად კაცს იამებოდა. მრავალი დიდი მონასტერი, კაი წალკოტები ჩნდა. ცოტა ამაზედ დაცილებით, ნახევარი ეჯი, თუ მეტი, იყო ვაკე ადგილი. ზედ ერთი დიდი ქალაქი იყო: ონელი ერქვა. საბიას ბატონისა იყო. აქედამ ექვსი მილი ვვლეთ. მოვედით ქალაქსა დინას. კაი ქალაქი და კაი შენებულობა. სხვის ადგილებისაგან უფრო გაშლილი იყო. იმ ღამეს იქ ვიყავით. ჯენოვიასი იყო და ფრანციცის კონცოლი იჯდა. მოვიდა, თავისს სახლებში დაგვაყენა. კარგა გარიგებული იყო.

6

ი [&] ი ვ ნ ი ს ს. ათი მილი ვლეთ. ჩამოვლეთ ქალაქი არასიო. დიდი ქალაქი [იყო]. იქ შემოგვეყარა ლუის მეფის ცოლი, ფრანციაული ქალი იყო. დაქვრივებულიყო, შვილი ჰრომს დაეგდო. წმინდა პაპას თავისის კატარღები გამოეგზავნა. ფრანციას მივიდოდა. სამი მილი სხვა ვლეთ. ჩამოვლეთ ქალაქი B 3

არბეწქო. ზღვის პირს დიდი, გაშლილი, ტყიანი ჭა-
ლაკი იყო. ზღვაზე დაცილებით, ტყეში იყო მომცრო
ქალაქი, მაგრამ მონასტრები მრავალი. გარშემო
მრავალი სოფლები ჩნდა. დიდრონი შენობაები, დიდ-
როვანი ხეობაები. მას ქვევით – ქალაქი ქალაქზე,
ზღვის პირად: ციხე ციხეზე. სოფლები მრავალი.
მის შენებულობის სიხშირეს კაცი გაცდებოდა.
ვლეთ და მოვედით ვანია ქალაქსა. მუნითაც ვლეთ
ორივ ადგილის სავალი ოცდა თერთმეტი მილი
იყო. მოვედით ფინს ქალაქსა, რომელსა საომარს
ქალაქს ეძახიან. მეტად მაგარი და დიდრონი ცი-
ხეები, ხუთი, ექვსი გამაგრებული. ორი ხეობა
ქალაქის თავს შეიყრებოდა, მაგარი და კლდიანი,
ორი ქალაქის ბოლოს. მრავალი კაი მონასტერი.
რაც ქალაქები ჩამოგვევლო, ყველას ეს უმაგრეს და
უკეთესი იყო და უფრო მჭიდროც იყო. ვლეთ და
ჩამოვლეთ ნორი, მომცრო ქალაქი. იყო მრავალი
მონასტერი. და მცირედ მას ქვეით ლიმონილა ქალაქი.
და მას ქვეით დიდი ქალაქი საონა, სად აკეთებენ
უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს. დიდსა გაშ-
ლილს ადგილზე დიდი ქალაქი ჩნდა. და ზედ A 30 v
მო|ბმით ქალაქიდა ციხეები, ახლო ახლო, კაცი- B 4
საგან დაუჯერებელი იყო. და ნახვითაც საკვირველი
იყო. რამდენიდაც მილი იყო, შემეშალა, მაგრამ
მარჩილიდამ ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი

7

მილია. ჩვენ პატარას კატარლით ნაპირ-ნაპირ მივი-
დოდით და უგბე მოხდა. ჯენევიას ველარ შევა-
წიეთ, ღამემ გვისწრო. ჯენევიის ზეიდან ერთი სო-
ფელი იყო. იქ დავდეგით.

ით ი ვ ნ ის ს. დილაზე ჯენევიაში შემოვედით.
ჯენევია ზღვის პირია, გაშლილი, მოგვერდობა. ქა-
ლაქი კარგად ჩანს. დიად, მაგარი ადგილი და ნა-
მეტნავად გამაგრებული, თავი ქალაქი. ზღუდე
ექვსი ეჯია, მაგრამ სხვა დიდი ზღუდე შორს მოუხ-
ვეს. არსად მინახავს მისთანა შორმოვლებული
ზღუდე. კონსტანტინეპოლიც ექვსი ეჯია, მაგრამ
ჯენევიასთანა შენებულობა და მისის სახლებისთანა
შვენიერი გარედამ არსად გვინახავს, რაც ვნა-
ხეთ, მეფის სახლებს გარდა. დიად, შვენიერი სახ-
ლებია. ფრანციცის მხარეს დიდი ლიმენა აქვს და
სამს ადგილს ზღვაში გალავანი გაუვლიათ ლიმენის
უღელვაობისა თვისცა. და სულ ზარბაზნები აწყვია
სიმაგრისათვის და ფარნები უცხო მოყვანილი. მის
დუკას ორს-წლამდინ | დასმენ, მერმე გამოსცვლიან.
პოპლიკი ეწოდება ამ გამოცვლისათვის. დიდრონი
თავადები სახლობენ. ხან ერთს დასმენ, ხან მეორეს.

B 5

A^{31 r} დიდი თემი დაშენებული და მდინარე სჭერია მის ბატონს. მრავალი კაი ქალაქია, მაგრამ ეს ქალაქი სხვა ქალაქია. კონსტანტინეპოლი იმტოლია, მაგრამ ამის შენებულობა და სიმდიდრე, სამართალი და სიმშვიდე იქ არც ერთია, არც სიმაგრე. ჯენევიას ეკლესიისა და მონასტრების საქმემ გამაცვიფრა. გარედამ ფრანციცის შენებულობა სჯობდა, მაგრამ შიგნიდამ ამის შენებულობა. და ან ქვები, ან სიმდიდრე, კანდელი, თუ სასანთლეები, თუ ტრაპეზები გასაკვირვალნი იყო. ვნახე შავიმარმარილოს ფარ-

8

დები გაეთალათ და თეთრი მარმარილოს თოკი და შავი მარმარილო ვითომ ფარდასავით უკუკეცილი და თეთრს მარმარილოში წვერებ გაყრილი იყო. ფოჩები ჩამოეშვა. თუ კაცი არ დაჰკვირდის, შავი ატლასის ფარდა ეგონის. ვნახე, თეთრს კედელზე დაეხატათ. სანამდინ თვითონ არ მითხრეს, მარმარილოს გათლილი მთელი ხატები მეგონა. სხვა რამდენი უანგარიშო უცხოები: რამდენი უცხო კანდელი, ზოგი ყალიონის სახე, ზოგი არწივისა, ზოგი ანგელოსისა, ან სასანთლე. მათის ვეცხლის სიმძიმესა და სიმრავლეს გაკვირდი. საეპისკოპოსო ეკლესიაში ტრაპეზში სამი წმიდა მარხია. და ერთს სამწირველოში – იოვანე ნათლის მცემელის ნაცარი, ივლიანე განდგომილმა რომ დაწვა ისი. მათის ბატონის ბეჭედი აჯდა. ნაწილი იყო. ვერ ვნახე, ჯერც შევიტყე რა იყო, მაგრამ ის სამწირველო დიდად პატიოსნად იყო შემკობილი. მე ასე მგონია, ასი ლიტრა ვერცხლი ნამეტნავი იყო მარტო კანდლები და სასანთლეები იმ სამწირველოში სხვას გარდაის. ერთს თიატინის მონასტერში მივედი. მრავალი უცხო ნაწილები და სიმდიდრეები ვნახეთ, მაგრამ ერთის წმიდის ზიარების შარავანდედი ვნახე: ოქროზედ მინაქრად ვაზი და ყურძენი გამოეყვანათ; ერთს სანახავად კმარიყო. ერთს სხვა მონასტერში ოთხის წმიდის საფლავი იყო და სხვა ნაწილი მრავალი, უანგარიშო. დიდრონი და კაი ქსენონები, მრავალი ჭინახულები. შიგ დიდრონი მონასტრები, საკვირველად ნაშენები. ერთი დიდი თავადი მოვიდა ჩემს სანახავად. დიად, კაცთმოყვარეს გვანდა, ჭაბუკი კაცი იყო. ორჯელ მოვიდა. მან მითხრა: თუ გაირჯებო, ერთს ღვთის საკვირველობასა გაჩვე-

B⁶

A^{31 v}

B⁷

9

ნებო. ის ქსენონიც ამის ხელთ იყო და ეს საკვირველი საქმეცა. ვინც დაიჯერებთ, ეს ჩემის თვალით

მინახავს, ვინც არა და თქვენ იცით. წამიყუანა, შავი ფარდა რომ დავსწერე, იქი. ჯერ წირვა მომასმენინა. მერმე, ტრაპეზთან ერთი დაფერილი ფანჯარა იყო; ის გააღეს. ერთს ბროლის კუბოში, კარგა ოქროთ გაკეთებული იყო, შიგ ერთი ენკრატისი ესვენა, ქალწული. სასწეულოს მოსამსახურე ყოფილიყო. კატურინია რქმევოდა. ასის წლის მიცვალებულიყო. თერთმეტი წელიწადი იყო ნეტარი შექნილიყო. ჯერ წმინდა არ დაერქმევინათ. მრავლის სასწაულთმოქმედი, ისევე ახალს მიცვალებულს გვანდა, ცოტა ცხვირის წვერი დაეწივა. კარგა შემკული პატიოსნად. მერმე შემიყუანეს: სწეულები დამატარეს. ერთს მაზმანური ჩოხა ეცვა, თავსაც ისევე მაზმანური თხის ბალანი ეხურა. ქალი საჭმელს უზიდავდა სწეულებს.

A ³² r სამჯერ მე ვნახე თვით. სავსე ხონჩა გამოიტანა სამზარეულოდამ. სწეულებს მიართვა. გამომაბრუნეს.

B ⁸ ერთს | სახლში დამსვეს. ის ქალი ჩემთან შემოიყვანეს. დაჯდა, მომიკითხა, მიაღერსა. ოცდა ორის წლისა იყო ქალწული. და მრავალს ხვეწნიან ჩოხის ჩაცმას: მონასტერში დადეგო. შორს დაუჭირავს: მე ძნელს საქმეში როგორ შევიდეო; ქრისტეს აღთქმა დაუდვა, ვეღარა ვქნა. რასაც შევიძლებ, ასე ვემსახურები. იმისი ადვილი სამსახური ეს არის და მსოფლიური ცხოვრება. ასე სწეულებს მსახურებს. სულ მთლივ ფეხშიშველა, შიშველს ტანს მსხვილი მაზმანური, ქართველი ქვრივები რომ ჩაიცვემდენ, ისე ჭრელი აცვია. თავსაც ის ხურავს. ერთი მსხვილი საბელი არტყია. ერთი ჯვარცმა გულზე ჰკიდია, ერთი კრიელოსანი. შვიდი წელიწადი ყოველ დღეს

10

ეზიარება. ამის მეტი არც წყალი, არც სასმელი, არც საჭმელი, ამის პირში არა ჩასულა რა. ამით ზრდის ღთთი. თვალტანათაც კაი იყო, ცოტა ფერი აკლია. ღონეც ასეთი აქვს, მახვათ მსახურებს. მრავალი უცხო სასწაული უქნია. ქრისტე და ყოვლად წმიდა მრავალჯერ უნახავს. ეშმაკი მრავალჯერ მტირალი გაუძია. ექვსი ეჯი ზღვაზე გაუვლია. აქ, დიად, გამოწულილვა იციან. მრავალს თავადსა და მოძღურებს უჩხრეკიათ: ეშმაკური არა იყოს რაო, ან ტყუილა|თ არ ირჯებოდესო. წმიდა პაპას დაუჭერინებია. რასაც ხანს სახლში შეუგდია, სხვადასხვა მცველი დაუწყენებია, სხვადასხვა მოძღვარი დაუყენებია. შეუტყვიათ, რომ ეშმაკური და ტყუილი არა ყოფილა რა, დასტური დაუცემიათ. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებული ენკრატისი თავს ადგას. ერთი ასეთი ხუცესი მოძღვარია. მისი პატიოსანი რომ წირვად იდგა, სულ ჩახჩახებდა. ჯდომასა

B ⁹

A ³² v

და დგომაში არა უჩნდარა. ასე თქვეს: თორმეტი ქალწული ასეთები არიან ამის მოწაფენიო. თორმეტივ საკვირველთმოქმედიო. ორნი უცხო მემარხულენი ყოფილან. პაპა გასწყრომია: კვირაში ორი ჯერის ჭამა უბძანებია. ერთისათვის უწყენია, თუ ორს ჯერს სჭამს ავად გახდება სადმე. თუ მოუკლო კარგად არის სადმე. მაგრამ პაპის ბრძანებას ვერ გადავლენ. ეს ქალი რომ დავსწერე ზეით, ამა-საც კატურინია ქვიან. ისევ იმ კატურინისავით სნეულთ მსახურებს. ერთხელ მასუკან ჩემთან მოისმინა წირვა, ჩემთან ეზიარა მუსუ რიშარის ხელითა, მაგრამ უცხოდ მრავალი იტირა. დიად, შესუსტდა. ავი ქარები იყო. ჯენევიას ხუთი დღე დავყავით. ორჯელ, სამჯერ მიველ. ვნახე. | ახლაც დაცვითა ჰყავთ ის

B¹⁰

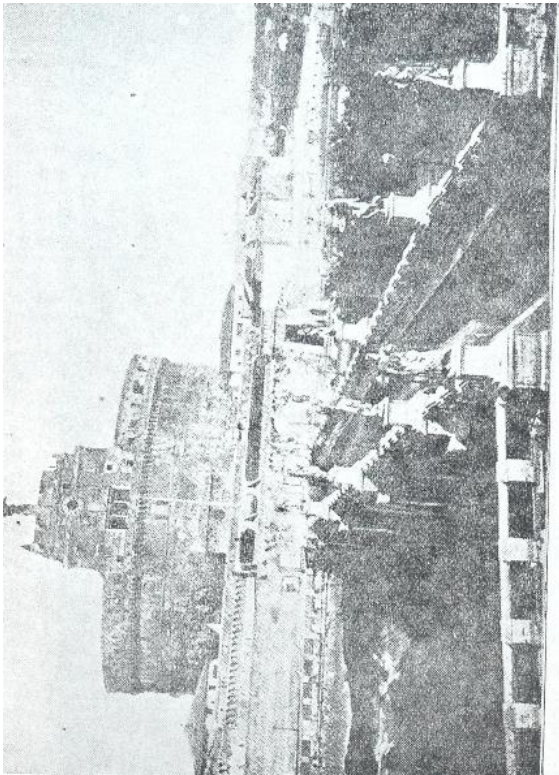
11

დომენიკონი ენკრატისი. და ის მოძღვარი თუ არა, მისს სადგომს ვერ ვინ შევა მის დროს. სნეულების სამსახურზე და წირვაზე გამოუშვებენ თუ არა, სულ დაკლექილს სახლში არის. მერმე მე მიველ, თავადის სახლში. დიად, პატიოსანი სახლი ჰქონდა. კაი ცოლი ჰყუნდა. წინ გვეგები, დავგსვეს, გვიალერსეს. მერმე სახლები დამატარეს. მრავალი უცხოები ვნახე: ხატები, თუ ან ჯვარები, სხვადასხვა რიგად დაწული ოქროს სკივრები, სხვადასხვა რიგად გამოყუანილი მოჭრილი ვეცხლის სკივრი, უცხო თვლქები, უცხო ჭურჭლები, ძოწის ხეები, დიდრონი, შვლის რქის უფროსები. ზოგი ხეზე შემოხვეული, ზოგი ქვაზე ამოსული, წითელი, ზოგი თეთრი, ზოგი ჭრელი. ძოწები უცხოდ დათლილი. ამარტისა და [ა]ქატის ცხოელები. ზოგი ასეთები რამ ვნახე, არც ფრანციცის მეფის სახლში მინახავს. შიგ სახლში ერთი მომცრო სამწირველო ჰქონდა, უცხოდ, პატიოსნად შემკობილი. ჯენევიას ფოლორცები ვიწროებია. ეტლები არ იხმარება. მოაბაებით დადიან. არც ბაზარში ქალები ისხდენ. რიდებაც ერქვათ ქალებისა. ფრანციაში მოსამსახურე, დამხდომი, მეღვინე, მზარეული სულ ქალია. ბაზარში სრულობით ქალი ზის. დიდ ვაჭრის ცოლები სულ დუქანზე სხედან. დალალი, ამალი, გამსყიდველი, ვაჭარი სულ ქალია. იტალიაში თუ არ სოფლის დედაკაცი, რომ ხილი დ არაგინდარა მოაქვს გასასყიდლად, თუ არა ვაჭრად ქალი არ არის.

A^{33 r}

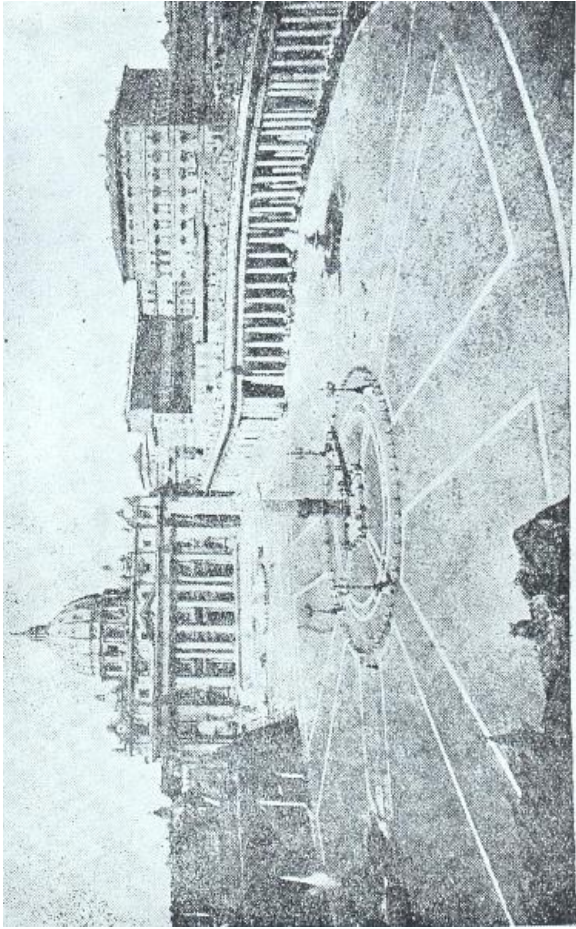
B¹¹

კ ბ თ ი ბ ა თ ვ ე ს. წამოვედით ჯენევიადამ. თორმეტი მილი ვიარეთ. სულობით ასე შენობა იყო გაბმით, სასახლე და წალკოტები, რომ ერთი ქალაქი ეგონებოდა. ჯენევიას ქალაქისა იყო ის სასა-

սրբանոցի խաչքար

[18 83]

Պետրոսի պալատ

[17 83]

ხლებიდა წალკოტები, რომ ხანდახან გავლენ, ილ-
ხენენ, უკუიყრიან. იმის ბოლოს ორი სოფელი იყო.
მერმე დიდი ამართული კლდეები. არც შენობა, არც
ტყე, არაფერი. ორიოდე კოშკი იდგა დიდს ადგილს.
ასე კლდე მისდევდა. ამ კლდეში, შუა ადგილს
ერთი მომცრო ხევი ჩამოვარდებოდა. იქ მიმართეს
მენავეებმა. ერთი მომცრო ნავსაყუდელი იყო. ერთი
მომცრო ციხე იდგა. მცველები იდგენ. სადილად
გავედით. კოშკს დაცილებით, ზღვის პირს ერთი
საუდაბნო იყო. კამარას ქვეშე შეისვლებოდა. უცხო
ნაშენები იყო. შიგ ერთი ცივი ასეთი წყარო გამო-
დიოდა, წისქვილის რუს მეტი იყო. უცხო მარმარი-
ლოს სვეტები, სამალავები. ერთი კაი მონასტერი.
მრავალი სახლები. ცოტა რამ წალკოტი. ნარინჯი,
ლელვი, ხართუთა. კერპ მსახურობაში ერთი ეპისკო-
პოსი ორის დიაკვნით იქ წასულან, განშორებულან. იქ
მდგარან. კერპებს იქავ უწამებიათ. სამისავ გვამი
ტრაპეზში ესვენა .ეპისკოპოსის სახელი წმიდა ფურ-
დუსუ[ნ] და დიაკვანისა ერთს წმიდა იოლოდიო
და მეორეს წმიდა ოგურიო. მაგრამ ერთი წოკო-
ლანტოს ბერი იდგა, სხვა არავინ. სამტერო ადგილი
იყო. ამის ქვეით დიდს ადგილს კლდიანი, ზოგან
ფიჭვნარი იყო. მალლა წვერებზე ადგილადგილ კომ-
კები იდგა. სხვა არა იყო რა. ზღვის მხრისა და
იქით ხომ მრავალი იქნებოდა. კლდის დასასრულზე
ციხე იდგა, მაგარი და კარგი შენობაცა კაი. პორ-
ტუფენ ერქვა. ორს სამს ადგილს მაგარი ციხე
იყო, დიდრონი. ამას ქვეით, ერთს ადგილს, მოწის
ზღვა იყო. იმ ცოტას ადგილში გამოდიოდის სოფ-
ლები, და ის მოწის ზღვა, ჩვენ რომ ჯენევიას თა-
ვადმა გვანახა, იმისი იყო. რა ჯენევიას საზღვარი

A 33 v

B 12

13

B 13 დაილია მასას საზღვარია. | მასა სხვა ფრენჭიფისაა.
თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის. ჩვენი
გავლა გონებოდა, დახდომა უნდოდა. ქარი ჩვენი
იყო. აღარ მოხდა. იმის საზღვარს ალიკორნის თემი
აბია. ის დღე და ღამე სულ ვიარეთ.

ოც დასამს ივნი სს. ალიკორნას მოვედით.
ჯენევიადამ ალიკორნა ას-ოცი მილია. ალიკორნა
დიდი ქალაქი არ არის, მაგრამ კაი ქალაქია. ორმოცი
ათასი სულია. რა ალიკორნის საზღვარში | შევედით

A 34 r დავაკება შეიქმნა. ოდიშის მსგავსი ადგილი, ტყიანი,
ბრტყელი. შორს მაღალი მთები მოჩნდა. იქით ტყეს
დაცილებით, დიდი მინდორი მოჩნდა. ტყე სულ
ზეთის ხე იყო. შენობა უფრო არა ჩნდა ტყეში. იყო
თუარა, არ ვიცი. ალიკორნა კრანდუკასია. ბერი

კაცი, ერთი ვაჟი ჰყავს, ისიც უშვილო. ალიკორნას ქალაქში ურია მრავალია. ძალიც აქვსთ ამისთვის, რომ კრანდუკს მრავალს აძლევენ. ლიმენა თავით თავისით არ არის, კაცთაგან გაკეთებულია. სამპირა ზარბაზანი ძეს. ორი ფანარი მაღალი, ნავსაყუდლის კარს აქათ იქით. ქალ[აქ]ის კარზე მარმარილოსი კრანდუკას სახეა და ოთხი ოსმალი ტყვივისა, ხელ შეკრული, ჯაჭვებით დამბული, ფეხის ქვეშე უყრია, დაბორკილული. ოთხიოდ ქართველი მოქალაქე იყვნეს. ერთი ტერტერა, სამნი სხვანი: ერთი სომხის საყდარი მიქეს. ვერა ვნახე.

B 14

კ დ ი ვ ნ ი ს ს. ალიკორნიდამ წამოველ. სხვა ქალაქები და გარშემო შენობანი ჰქონდა. ალიკორნას არა ჰქონდა ზღვის პირი. გვერდობი – ტყიანი. აქა იქ კომკები იდგა. სხვა შენობა არსადა ჩნდა დიდს ადგილს. მერე ისევ დავაკდა ზღვის პირი და ტყიანი შეიქნა. და მიღმა მოდაბლო გვერდობა და

14

გვერდობაზე, სადაც გორა და მაგარი ალაგი იყო, სოფლები იყო. გვანდა, ზღვის პირი მეკობრეთაგან საშიში იყო და ვერავინ დასახლებულიყო. სიმაგრე არა ჰქონდა. და სამხრის მხარეს დიდრონი კუნძულები იყო მრავალი. და ალიკორნის მხარეს, ზღვის პირზე ახლო-ახლო ზედა-ზედ კომკები და ზარბაზნები, რომ მეკობრეთ შიშით, ნავმა იქ თუ მიაწიოს, მეკობრე ველარა სდევს. ორმოცი მილი ვლეთ. ერთს კომკში გავედით. მას ღამეს იქ ვიყავით.

A 34 v

ო ც და ხ უ თ ს ი ვ ნ ი ს ს. ვლეთ და ალიკორნის საზღვარიც გათავდა. ერთი ციხე იყო ფომბინოს ფრენჭიფისა. და ამის პირისპირ დიდი კუნძული იყო სამხრის მხარეს. ის კუნძული ნახევარი კრანდუკასი იყო და ნახევარი სპანის მეფისა. ერთი ციხე გამოჩნდა მაღლობზე. ასე თქვეს, სპანიის მეფისა არისო. ორი ათასი ზარბაზანი ძესო სამპირად.

B 15

დიად, დიდი კუნძული იყო. დიდროვანი მთები ჩნდა. ზოგან მოდაბლო, დამზღვლეული ადგილები. მრავალი შენობა ჩნდა. რკინის ლითონი იქ იყო. ალიკორნას მხარეს, ფომბინოს ციხეს ქვევით, ფომბინოს ქალაქი იყო. ერთი დიდი ყურე ხმელეთისა შემოვიდოდა ზღვაში და მაზედ ესახლა. სამგნით ზღვა ჰქონდა, ცალაგნით ხმელეთი, მაგარი, ციხეები. ის ფრენჭიფე მომკვდარიყო. ერთის ქალის მეტი არ დარჩომოდა რა. ის თემი მის ამარს დარჩომილიყო. იმას დაცილებით ზღვაში შორიშორ [ორი] გორა იყო ამოსული. ორივ ერთმანეთს გვანდნენ. ზედ კომკები იდგა. ჩვენმა კაფიდანმა ქარის გულისათვის ჩვენი გზა დააგდო. ფომბინოს პირი უნდა ჩაველო და ისე

მეფისა, მაგარი და კარგი. იქ გავიდა სადილის
საჭმელად. სპანიის კაცნი, დიად, ფრთხილობდნენ.
სანამ ორჯელ, სამჯერ კაცი ავიდა-ჩამოვიდა, წას-
ვლის დრო გარდავიდა. იმ დღეს იქ დავრჩით. შუა-
ღამისას წავედით. ის ღამე ვიარეთ. გათენდა. ვია-
რეთ, კაი ქარი იყო. იმავე მხარეს გავედით. ერთი
ხმელეთის დიდი ყურე შემოსულიყო ზღვაში. ორმო-
ცდაათი მილი გვევლო, რომ იმას | დაუსისწორდით.
A 35 r დიდროვანი და მაგარი ციხეები იდგა. ფორტე ერ-
კოლე ერქვა, სპანიის მეფისა ყოფილიყო. აწ ამ შერი-
გებაზედ იფრადორს დარჩომოდა. იმ ციხეს ქვეით
რომის საზღვარი იყო, დავაკებადა და გაშლილი
ადგილი. დიად, დიდროვანი ვაკე და ტყიანი ქვეყ-
ნები ჩნდა უკუწყვეტილი. შორს მაღალი მთები. შე-
ნობა მრავალი მაგარს ადგილებში. ორმოცი მილი
სხვა ვლეთ. დია კაი ქარი გვიქროდა. ერთი ქალაქი
ჩამოვლეთ. კოსტანტინე ერქვა. კაი ქალაქი მოჩნდა.
შუაღამე იყო. ჩივტაევთია ქალაქს მოვედით. ლიმე-
ნაში შევედით. გათენებამდი იქ ვიყავით. გათენდა.
ქალაქში შევედით. მოგვეგებნენ, დაგვაყენეს. იმ
ქალაქის ვაივადა მოვიდა, გვიალერსა, თავის სახ-
ლში გვაწვია. არ მიველ. იმ დღეს | იქ ვიყავით,
B 17 მოვისვენეთ. მუსუ რიშარ და სინორ დომინიკოს ხმე-
ლეთით რომს წავიდნენ. ვაივოდამაც ფოსტი გაგზა-
ვნა. მე მეორეს დღესაც იქ დავდექ. ისინი რომს მი-
ვიდნენ. ჩვენ ადრე მიგველოდნენ. იმ საღამოს ვახ-
შამი ვჭამეთ. წავედით. ავი ქარი იყო. ვერ ვიარეთ.
შუადღე გარდავიდა, რომის წყალზე ძლივ მივაწიეთ.
ორმოცი მილი იყო. წყლის შესართავზე წმიდის
პაპის ორი ეტლი დაგვიხვდა. ავი დროაო, წყლით
ნუ წამოიყვანთო, ჰაერმა არ აწყინოსო. ივლისსა

და აგვისტოში თუ იმ წყალში დაიძინა კაცმა აწ-
ყენს. მისული ჩაგვსვეს ეტლში. ხუთი ეჯი იყო იქი-
დამ რომი. რომს წმიდა პაპს თავისი ძმისწული
კარდინალი ალბან და თავისი ეტლი მოეგებებინა.
ადრე რომ მიგველოდენ, ველარ მივედით. დაცხა.
გვილოდინეს, თქვეს, რომ დღეს თურმე აღარ მო-
ვაო. ღამისა ორ ჟამამდე გამოვიდა, ძლივ რომის
ქალაქში შევედით. წმიდის | ლაზარეს მონასტერში
დაგვაყენეს. რაც ფრანციცის მეფის რიგი და ულუ-
ფა და წყალობა გვექონდა, ნამეტნავი გაგვირიგეს.

ოცდა ცხრა თიბათვე იყო, რომ რომს შევედით.
წმიდის პეტრეს დღეობას რომაულის ანგარიშით
თერთმეტის დღის წინ გაველო. ოცდა ათს ივნისს
ჩვენთვის მოვისვენეთ. კარდინელები უწინ არავის-
თან მივლენ სანახავად, | სანამდისინ სხვანი არ ნახვენ. B 18

ერთს მკათათვეს. ფრანციცის კარდინალი
მოვიდა. კარამდინ არც გამიგება, არც გამიყოლა,
ვითამ ჩემს სანახავად არ მოსულაო. მიაღერსა და
წაბზანდა.

ორს მკათათვეს. წმიდის ბასილის ბერების
პეტი მოვიდა და სხვა ეპისკოპოსები და წინამძღვრები
ჩემს სანახავად შეგვაჭირვეს. მრავალნი მოვიდოდნენ
და გვიღერებდნენ.

სამს მკათათვეს. წმიდა პაპას ეტლი ებოძა.
წადით, ჯერ უწინ ჩემი თავი ნახევო და მერმე მე
მნახეო. წამიყვანეს წმიდის პეტრეს ეკლესიაში.
მოსავალზე, შუკის თავს, ერთი მომცრო მინდორია.
ოთხ პირად, მგრგვალად ორმოც-ორმოცი ქვის სვე-
ტია ამართული. თვითო ექვს ადღს უმაღლეა, სამ
კამარად შეკრული, მოსწორებული და ზეიდამ სულ
წმიდათ სახეები ქვისა, გათლილი დგანან. მინდორს
შუა ერთი ოთხკუთხი ქვა, ყაბახს უმაღლეა, მთელი

17

და ზედ ჯვარი ამართული. შიგ ჯვარის ნაწილი
ზის. ერთი დიდი წყარო შადრევნად იქით ამოუდის,
ერთი აქათ. და ორი წყარო მინდვრის ბოლოს გა-
მოდის, კარგა გაკეთებული. და აღსავალი ხარისხები
B 19
მაღალი. და ერთს ქვის სვეტზე წმიდა პეტრე|ა ქვისა,
A 36 r
გათლილი და კლიტე უჭირავს. მეორეზე წმიდა პავ-
ლე და ხრმალი უჭირავს. ეს დამრჩა|. რომის წყა-
ლზე ხიდი ძვეს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას
და აქათ წმიდა პავლე მოციქული. და ხიდზე აქათ
და იქით ათი ანგელოზი. ზოგს ჯვარი, ზოგს ეკლის
გვირგვინი, ასე ათსავ ქრისტეს ვნებაები უჭირავთ.
მერმე დიდი შუკა გაიარს და ეს მინდორი და სვე-
ტები და წყაროებია. შუაზე ხიდიდამ მინდვრამდი
სულ ბაზარი გაწყობილი. ხიდის თავს პაპის ციხე და
ზედ თეთრი მარმარილოს ანგელოსი დგა, ხმაღს
ქარქაშში აგებს, რომ გრიგოლი დიოლოდოს უნახავს
ისტ. ჟამი ყოფილა და განქარვებულა, და მი-
სი სახე თვითან აუმართავს. ავედით ხარისხზე.
როგორ ითქმის კაცის ენით მისი შენებულობის სა-
ქმე. ამას ოღონდ გიწერ. კარის ბჭეში ორი წყარო
აქათ გამოდიოდა, ორი იქით. შევედით სასუფევე-
ლის მსგავსს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს,
ორასი ბიჯი განი. [ბიჯი ორის ფეხის გადადგმას
ჰქვიან, რომ ხუთი ტერფი გამოვიდეს] შუა დიდის

B 20

გუმბათის სისწორ წმიდის პეტრეს საფლავია. ჩაის-
ვლება და უცხოდ შემკობილია. დღე და ღამე ვერ-
ცხლისა, ოქროს დაფერილი, უცხოდ გაკეთებულ|ი,
კანდლები ენთება, არა ზეიდან დაკიდებული, ხის
შტოებსავით გარმოხსმული. დიდს საკურთხეველს
უკან წმიდის პეტრეს სკამია მაღლა, რომ ზედ პეტრე
მოციქული მჯდარა. ოთხს ღვთისმეტყველის ხელთ

18

უპყრიეს: გრიგოლი დიოლოღს, ამბროსის, წმიდა
ჯერასიმეს და წმიდა აგვისტინეს. მარჯვენა მხარეს
წმიდა სვიმონ მოციქულის და თადეოს მოციქულის
საფლავია ტრაპეზში.| და მარჯვნივ წმიდა პეტრო-
ნილა მოწამე, პეტრე მოციქულის ასული, ასაფლავია.
მარცხნივ – სხვა მოწამე. იმას ქვეით სხვა ტრაპეზში
გრიგოლი ღვთის მეტყველი ანძიოდორელი ასაფლავია
მთელი, და იმის პირდაპირ, მარცხენას მხარეს, გრი-
გოლი დიოლოღი. გრიგოლი ანძიოდორელს ქვეით სხვა
სამწირველოა. იოვანე ოქროპირი ასაფლავია და
უცხოდაც შემკულია მისი საფლავი, თუ კანკელი, თუ
სამწირველო. ერთი იმისთანა იქ არ არის რა. იმის
ქვეით სხვა სამწირველოა. კუთხეში ემბაზი დგა პორ-
ფირის ქვისა. მე გავზომე. თვრამეტი მტკაველი სიგ-
რძე აქვს, თორმეტი განი. მისი თავსაბურავი
მთელია და ემბაზი ერთი ქვა არის, შეწყობილი არ
არის. მარცხენას მხარეს ზეით ორი მოწამ[ეა].

A 36 v

იმ დღეს ამის მეტი ვერა დავწერე რა, ღამე
გვესწრა. წამოვედით.

B 21

ხ უ თ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წმიდა პაპასთან წამიყვა-
ნეს. საზაფხულო სახლებში იდგა. რომის შუა გულობას
არის. წმიდის პეტრეს ეკლესია რომის თავს არის.
უფრო მოდაბლო ადგილია. და პაპის საზაფხულო სასა-
ხლე მაღლა ადგილია. სასახლის ქება მრავალგან სწე-
რია. და თქვენც იცით, პაპის სასახლე უარესი არავისზე
იქნება. რაც სახლი შევიარე სრული წითლის ქამ-
ხის ფარდაგები იყო, ოქრომკედის აშიებით ხშირად
დაკერებული. და წინ, რიგისრიგისად კარის კაცნი
და დარბაისელნი იდგენ და მერმე მღუდელნი და
ეპისკოპოსნი. მაშინ კარდინალი არავინ იყო, ამის-
სთვის რომ, ხილვად გვნახა, გამოჩვენებით არა

19

A 37 r

გვნახა. შემიყუანეს. მომცროს | სახლში იჯდა. ერთი
კართან გვათაყუანეს, ერთი შუა სახლში და მერმეც
ფეხს გვაკოცნიენს. თავზე მომეხვია. დაჩოქებით ჯდო-
მა წესია, არ დამაჩოქა. ფეხზე დამაყენა. მე ბოლოს
ვდგებოდი, გვერდს ახლო მომიყენა. მომიკითხა, მი-

აღერსა. მე მოვახსენე: წმიდავ მამავ, მეთქი,რა
შენმა შვილმა, მტკიცე ქრისტიანმა, თავისი საქმე
შენზე მოაგდო, მაშინვე გულსავსე შევიქენ, ყველა
გამირიგდება მეთქი. მაგრამ სიგვიანე ვახტანგ მეფეს
არას არგებს. ავს ალაგს არის მეთქი. მიბრძანა:

B²²

ჩემისისხლირომ მთხო|ვო ვახტანგისა და შენის
ქვეყნის სასარგებლოდ, იმასაც დასაქცევლად მოგ-
ცემო. მაღლი გარდვიხადე და მოვახსენე: მე
ვხედავ, ვახტანგის მოუსვლელობით ქრისტიანობას
დააკლდება ჩემს ქვეყანაში და მოსვლით მართმა-
დიდებლობას მოემატება მეთქი. თუარა მე სხვა
საქმე არა მაქვსრა. მოხუცებულს სიმეონსავით გეხ-
ვეწები: აწ განმიტევე მეთქი. გამიცინა, მიბძანა: მე
შენთვის ღმერთს ვეხვეწებო, დიდი დღე მოგცესო,
შენით მრავალი საქმე მინდა გავაკეთოო. წამოველ.
საკრიპანტი, კარდინალი და პიპის ძმისწული კარ-
დინალი ვნახე. სამს სახლს გარეთ გამომეგებნენ.
საკრიპანტმა წინ დამისვა. იმ სხვამ გვერდს მომისვა,
მოაღერეს. საკრიპანტი კიბის თავამდინ მომყუა.
ის სხვა ორს სახლს არ გამოსცილდა.

ექვს მკათათვეს. წამიყვანეს. ერთი ყოვლად
წმიდის საყდარია რომში, მაღალს გორაზე. რომში
ერთი უშვილო დიდებული ყოფილა და სრულ ყოვ-
ლად-წმიდას თურმე ეხვეწებოდა: ჩემი საქონელი ვის
უნდა დარჩესო. მკათათვე დამდეგს ჩვენება ნახა: სა-
დაც ხვალ თოვლი იდვას რა ერთზედაცაო, იმდენზე

20

ჩემი ეკლესია ააშენეი. შენი საქონელი მაზე დახარ-
ჯეო. იმ ღამეს პაპასაც ასე ენახა, მის მოძღვარსაცა.
გაიღვიძეს ცოლ-ქმართ, ერთმანეთ უთხრეს. ორთავ
ისე ენახა. მოძღვართან მივიდენ, უთხრეს. მასაც ისე
ენახა. წმინდა პაპასთან მივიდენ, მოახსენეს. მასაც
ისე ენახა. ეს ამბავიც მოუვიდათ. ამაღამ ამ გორაზე
თოვლი მოსულა, ძესო. თვითონ პაპაც წავიდა.
თორმეტი სათხრელი იმან იმუშავა. ყოვლად-წმიდის
ეკლესია აუშენებიათ. ქრისტეს აკვანი იქ არის. ბეთ-
ლემის ბაგა და ქვაბის ქვები იქ არის. წმიდა ჯერა-
სიმე მთელი იქ არის. წმიდა პიროს პაპა იქ არის
მთელი. ოთხი მოწამე ტრაპეზში მთელი სხვა არის.
იქით წმიდის ეკატირინე მოწამის – ტრაპეზში. ორი
წმიდა შიგ ასაფლავია და მრავალი ნაწილები. ორი
დიდი პორფირის სვეტი ექვს-ექვსი ადლი იქნება,
სისხო სამი ადლი შემოსწვდება. სხვა წინ ერთი
მთელის მარმარილოს ქვის პირამიდი მინდორზე უდ-
გას, ოცდახუთი ადლი მეტი მგონია. ზედ ყოვლად-
წმიდა დგას. ძირში დიდი წყარო შადრევნად გამოუ-
დის. ეკლესიაში ოთხი პორფირის სვეტი. კაცი მხარს

A³⁷ v

B²³

შემოსტევს. ოთხობი ადლი სალხინებელს ტრაპეზ-
თან აქვს და კამარა შეკრული. ზედწმიდების საფ-
ლაგია. ოთხი პორფირის სვეტი ტრაპეზის მარცხნივ,
იმავე ტოლი. ეგრეთვე კამარას ზევით წმიდები ასაფ-
ლაგია, და მარჯვნივ ოთხი პროფირის მსგავსი მარ-
მარილოს სვეტები იყო. და აგრევ ზედ წმიდათ
საფლავეები და იმას [და] ტრაპეზს შუა ერთი ჭრე-
ლი ამარტის სვეტი იყო. სამი ადლი სიმაღლე ჰქონდა.
[ერთი ადლი შემოსწვდებოდა სისხოზედ. [ზედ]
სასანთლე იყო, მაგრამ ის სვეტი ფასდაუდებელი
იყო. სხვა რამდენი უცხო ქვები და უცხოთ მრავალ

B²⁴

A^{38 r}

21

რიგი მარმარილოთ ნაშენი, ან კლდეები, ან იატაკი
გასაკვირვალი იყო. სოფიოს კენჭითაც მრავალგან.
ზოგი გარედანაც სოფიოთ დახატული იყო. მაგრამ
ერთი დახატული ლაზარეს აღდგინება იყო. ყოველი
იმ თემის ხელოვანი მხატვარიცდილობს, რომ მისი
მსგავსი დახატოს. ვერავის დაუხატავს. ერთი მარ-
მარილოს ქვა იყო. ოთხი ადლი სიმაღლე, სამი-განი,
მთელი. ზედ ყოვლად-წმიდის ამაღლება მოჭრილი,
უცხო საკვირველად გათლილი იყო. ცოცხლებს გვან-
და. მრავალი საკვირველება ვნახე იქ. ცაში თუ
გვერდებში ცა სულ ინდოეთს გაკეთებული იყო. ხათა-
ბანდი ასე რიგი, რომ ჩვენ არ გვინახავს იმგვარი.
წმიდის პეტრეს ეკლესიაშიაც მრავალგან იყო. იქი-
დამ წამიყვანეს. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი
ეკლესია აუშენებია, შევედით. სვეტები ოთხჯერ ექვსი
იყო, ხუთ კამარად შეკრული. სვეტები მრთელი არ
იყო, ნაგები და სქელი. სვეტები სულ თეთრი მარ-
მარილო, სვეტებიცა და კედლებიცა. შუა კამარის
სვეტებზე თვითო დიდი თეთრი მარმარილოს მოცი-
ქული გათლილი იდგა. ტრაპეზს წინ ოთხს სვეტზე
აგრევ მაღლა პეტრეს და პავლეს თავი ესვენა. იქი-
დამ გამოგვიყუანეს. იმაზე ახლოს იყო პილატეს სახ-
ლის კიბე, რომ ზედ მაცხოვარს აევლო. სამს ად-
გილს ქრისტეს სისხლი დასხმოდა. ზედ ფანჯარა იყო,
რომ მუხლი ვერავინ დაადგას. მუხლის თავით აგვიყ-
ვანეს. ფეხს ვერავინ დაადგამს. ოცდარვა ხარისხია
მარმარილოსი. მაგრამ მუხლს გაუცვეთია, ამდენი
სული იარება ზედეთ. მაღლა წმიდა წმიდათა დგას.
იქიდამ ახლო იყო, სადაც კონსტანტინე მონათლუ-
ლა. დიად, უცხო ნაგებია ფერადის მარმარილოთი.
რვა სვეტი შუაზე, მგრგვლად პორფირისა. თვითო

B²⁵

A^{38 r}

22

ოთხი ადლი მეტია. კამარა შეკრული. შუაზე ემბაზი.

ქუეშეთ ხუთფერი მარმარილო სირჩის ძირსავითა და ზედ ის ემბაზი, ყმაწვილების სისხლით რომ ავსება უთხრეს. მთელი პროფირის ქვა. სიგძით კაცი გაიმართება, სიმაღლით წელამდინ იქნება. განიც მისი შესაფერი. ორი პორფირის ქვის სვეტი ცალს მხარეს სხვა არის. ტრაპეზთან იმავე ტოლი. იქიდამ სხვა მონასტერი იყო წმიდის ლაზარეს ბერებისა. იქ წაგვიყვანეს. რომის ნაპირს არის, თეატროზე ახლო, სადაც წმიდაე გნატი აწამეს. იქ იოვანე და პავლე, ორნიც ძმანი მოწამენი, მათი სასახლე ყოფილა, იქავ ასაფლავიან. და იქ შავი მოწამე რომ აწამეს, ისინიც იქ ასაფლავიან.

შ ვ ი დ ს ი ვ ლ ი ს ს. კაფუჩინების მონასტერში წაგვიყუანეს. წმიდა ფილიქსი, ახალი წმიდა, იქ ასაფლავია. და იქიდამ იეზოვიტების მონასტერში მივედით. წმიდა ეგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავია. და წმიდა ფრანცისკო ქსავერიოსის ხელი იქ არის, ინდოვეთის მოციქულისა. ორივე უცხოდ შემკულია.

A 39 r

რ ვ ა ს ი ვ ლ ი ს ს. კარმელიტანების მონასტერში წაგვიყუანეს. იმ წელს აკლდამა ეპოვნათ ძველთაგანი. წმიდა მოწამეთ მთელი გვამი ასსამოცი პაპას წაელა. სხვა ხელუხლებელი და წმიდის ტურეზიას ფეხი იქ იმათ ჰქონდათ.

ა თ ს ა ი ვ ლ ი ს ს. წმიდა პაპას მოვეკითხეთ. ხილი და მოსაკითხი ებოძა. წამიყვანეს საცა რომ წმიდა პეტრე ჯვარს აცვეს. რომის წყალს გაღმა ქალაქი დაილევა. ერთი პირალმართი აიარს, ისე სერსერ მოსდევს. რომი სულ ჩანს იქიდამ. იქ ჯვარს აცვეს. ერთი მომცრო მონასტერი დგას. წოკოლანტები დგანან, მაგრამ | ერთს ეკვლესიად ისიც ითქმის.

B 27

წინ ვაკეზე ერთი დიდი წყარო შადრევანად ამოუდის და უკან ერთი წყარო იქავ გამოდის. ერთს პაპას აუშენებია, მაგრამ თითოსა და თითოს უცხოს ნაშენებს ისიც შეედრება. მაღლის ეკლესიის სიმაღლეა. ცალპირი კედელი სულ თეთრის მარმარილოსი. განიც უნდა ოცდაათი ადლი ჰქონდეს. მაგრამ რა ხელვნებაები მოუყვანიათ, კაცს გულს ჭირი უკუეყრება. სამად შუაზე გამოუდის წყარო. თვითო თვითოს საწისქვილოს უფროა. და ორი აქათ იქით ნაპირს მარმარილოს ლომების პირიდამ. და ხუთიც წვლილს აუზებზე გარდმოდის. ის აუზები ანჩქრევს და ძირს ერთი დიდი აუზია სულ თეთრის მარმარილოსი, უცხო გვარად მოყუანილი, ღრმა და საცურავად ზომიერი, იმაში ჩამოდის | და სად მიდის და სად არა აღარ ჩანს. წყალსა და წყაროს შეხედავ და თვალის მოსხლეთა დაგზარდება. და უკუ მოიხედავ, რომი სულ

A 39 v

ჩანს. ვინ იცის რამდენი რიგი უცხო სასახლე, რამდენი სხვადასხვარიგი მონასტერი, რამდენი სხვადასხვა რიგი სამრეკლო! მაგრამ რომისა ეს უფრო გამიკვირდა: აუარებელი წყაროები გამოდის ზედიზედ შუკათა შინა, გინა სასახლეებში, ან საყდრებში, ან ბაზრებში. საკვირველია. და სადაც პირამიდია წყარო ძირს სამი ოთხი არ გამოსდიოდეს, არ არის. მაგრამ უცხოდ ეს მოუყვანიათ: არა წყარო ერთი მეორის მსგავსად არ არის, ყველა სხვადასხვა რიგად, უცხო რიგ შადრევნებად არის მოყვანილი და სხვადასხვა კარგი აუზები სხვადასხვა რიგს ცხოველებში, სხვადასხვა რიგს თევზებში, სხვადასხვა რიგად კაცებში ამოდის, გამოდის, ჩამოდის ზოგან წვიმასავით, ზოგან მკლავის სისხლსავით, ზოგან სარკესავით უანგარიშო რიგებითა. ფარსაგი სახლი ძვირად არის არ გამოდიოდეს.

B 28

24

ათს მკათათვეს. წავედით წმიდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლიტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკკლესიად იყო, თურმე ისევ მაშინდელი ნაშენები. როგორც ყოფილა, ისევ იყო. სიგძე და განი სწორე ჰქონდა: ას-ოთხმოცდა-ათი ბიჯი ხუთი ტერფი უნდა იყოს. ისე განი. სხვა საგრანკოტის ქვის სვეტი იყო | ჭრელი, წვლილად დაწინწკლული, მთელი. თვითო ათი ადლი უმაღლე და ორი მხარი და ნახევარი სისხო. სხვას ამის მეტს იქაურს არას დაგიწერ. ერთი სხვა პატარა ეკლესია მაჩვენეს, ყოვლად-წმიდის ლავიტორია. ხელოვნობით ის სხვებისაგან უფრო გამიკვირდა, მაგრამ ნაწილების საქმე გასაოცებელი. იმდენი რამ შეეყარა იმ დეოკლიტიანეს სახლში. ერთს დღესაც დეოკლიტიანეს ორმოცი ათასი მოწამე უწამებია. თვითონ სარკმლიდამ უმზერდა სადმე.

A 40 r

თერთმეტს მკათათვეს. წმიდა პაპას მღუდელი ებოძა. მოვეკითხე და მოსაკითხავი და საჭმელები გამოეგზავნა. სადილის უკან წამიყვანეს, მონასტრები დამატარეს. მრავალი უცხო|სანახავები. მაგრამ ერთი საკერპო ყოფილა, მრავალ ღმერთთ ტაძარს თურმე უხმობდენ. აწ ყოველთ წმიდათ ეკკლესიათ უკურთხებიან. ისევ მაშინდელი ნაშენი, – როგორც ყოფილა, მგრგვალა, მოვარაყიანებული. სამოცდაერთი ბიჯია სიგძე და განი. ერთი ბანი ზეიდამ აქვს. მგრგვლად შეკრულია. დიალ, მაღალია და დიდა. მის მეტი სასინათლო არა აქვს და დიალ ნათელია. შიგნიდამ კედლებთან აქვს სვეტი. შუაზე არა აქვს. ერთი კამარა მგრგვალი. ოცდა-რვა ყვითლის მარმარილოს სვეტი აქვს, თვითო რვა ადლი იქნება, მთელი, შეუწყობელი. სისხო ორი მხარი. თორმეტი

B 29

- A^{40 v} პორფირის სვეტი აქვს. თვითო ოთხი ადლი იქნება. სისხლი ოთხი | მტკაველი. რვა ყვითლის მარმარილოს სვეტი, იმავე პორფირის სვეტების ტოლი. რომ პორფირის ქვა აღარ ჰქონიათ, ის უქნიათ. იატაკები მრავალგან დიდრონი პორფირის ფიქლები. ათი მტკაველი მეტი, ნაკლები სხვარიგად. სრულ ფერადის მარმარილოთ ნაშენი. მის კარის ბჭე ორმოცდა ხუთი ბიჯია, ოთხკუთხი თექვსმეტი სვეტი აქვს მთელი. თვითო შვიდი ადლი იქნება. სისხო ორი მხარი. მისის კარის ამყოლები ორი ქვა არის. თორმეტი წყრთა სიმაღლე უფრო მგონია ჰქონდეს. წინ ცოტა რამ, მაგრამ ეს უცხო იყო: ოთხივე ქვა ერთი მთელი იყო. გასინჯეთ მინდორი აქვს შუაზე. ერთი წყარო გამოუდის. მარმარილოს აუზი აქვს. შუა მარმარილოქს. ოთხი ვეშაპი. შადრევანი რვად ამოდის. შუაზე ერთი მომცრო პირამიდი. დიად, უცხოდ გაკეთებული ექვსიოდ ადლი იქნებოდა.
- თ ო რ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით. დომინაკაანთ ჯერენალი მოვიდა ჩვენს სანახავად. მის სანახავად მისი მონასტერი ვნახეთ. ასიოდ მამანი იდგნენ, მაგრამ მონასტერი დიდი იყო. მისი ეკლესიაც საკერპო ყოფილიყო. ამისი სვეტები მთელი არ იყო. ნაგები იყო. მაგრამ მრავალი უცხო ხატები და შენებულობა იყო. ან რკინის უცხო ფანჯრები. აქ ქვის უცხო გათლილობაები, რომ პაპების სასაფლაო იქ იყო და დიად დიდია. ერთი ქალწულ ენკრატისი წმიდა კატურინა იქ ესვენა. მათის რიგისა. ქრისტე გამოსჩენოდა და, როგორც წმიდა|ფრანჩისკოსათვის, ხუთი წყლულობა ებოძა, ისე ამისთვის. ისევე მთელი, მძინარს გავს. წინ ცოტა მინდორი ჰქონდა. კაი წყაროები გამოდიოდა აუზში შადრევნულად.
- A^{41 r}

26

წყაროს შუაზე ერთი სპილო იყო ქვისა, გათლილი. და სპილოზედ მომცრო პირამიდი. ექვსიოდ ადლი იქნებოდა. ერთს კარდინალს ერთი საწიგნო სახლი აეშენებინა, დიდი და პატოსანი. და კედლის ძირის ძირიდან მაღლა თავამდი ოთხგნითვე წიგნი ეწყო, უანგარიშო და მრავალი, რომ ვინც მაგისტანა კაცი იყოს, წიგნის სყიდვა არ შეეძლოს, იქ მივიდეს და რაც წიგნი უნდა, იკითხოს. მართმიდეს რასაც ხანს იკითხევდა და გარეთ ვერ გაიტანდა. სამადლოდ ასე გაერიგებინათ. წმიდის პეტრეს ჯვარცმის ადგილის სანახავად რომ ვიყავი, გზაზე კედელში ერთი ყოვლად-წმინდის ხატი იყო დახატული. სულ ეჩო-

B³¹

ქათ, ილოცევდენ. ჩამოვიარეთ, უმრავლესი მოდიოდა. იქ ვერა შევიტყვევით რა. მოვედით სადგომს. მეორეს დღეს გვიბძანეს: ჩვენ რომ მოვედით, იმ დღეს ერთი ათის წლის უსინათლო დედაკაცისათვის თვალი აეხილა და მეორეს დღეს ერთი ეშმაკეული გაეკურნა. პირით რკინის კავი წამოეგდო და მორჩენილიყო. მრავალს ენახა თვალითა ეს ორივე ზედი ზედა.

ცამეტს მკათათვეს. წავედით. წმიდის ფრანცისკოს პავლინოს მონასტერში ორმოცდა ოთხი მონაზონი იდგა. მონასტერი მაღალს ადგილს, მაგრამ უცხო რამ შენებულობა იყო. მრავალი კაი და პატიოსანი ნაწილი და დიდი სიმდიდრე ეკლესიის სამკაულთა. | ერთს ადგილს, შორიდამ დაგვანახვეს: წმიდა ფრანჩისკოს ეჩოქნა და ილოცევდა. ახლო მივედით: ზღვა იყო დახატული. წმიდა ფრანჩისკო აღარსად იყო. მეორეს ადგილს შევხედეთ: იოვანე მახარებელი სწერდა: | არწივი წინ უჯდა. ახლო მივედით: ერთი წალკოტი იყო ხევნარი დახატული. მრავ-

A 41 v

B 32

27

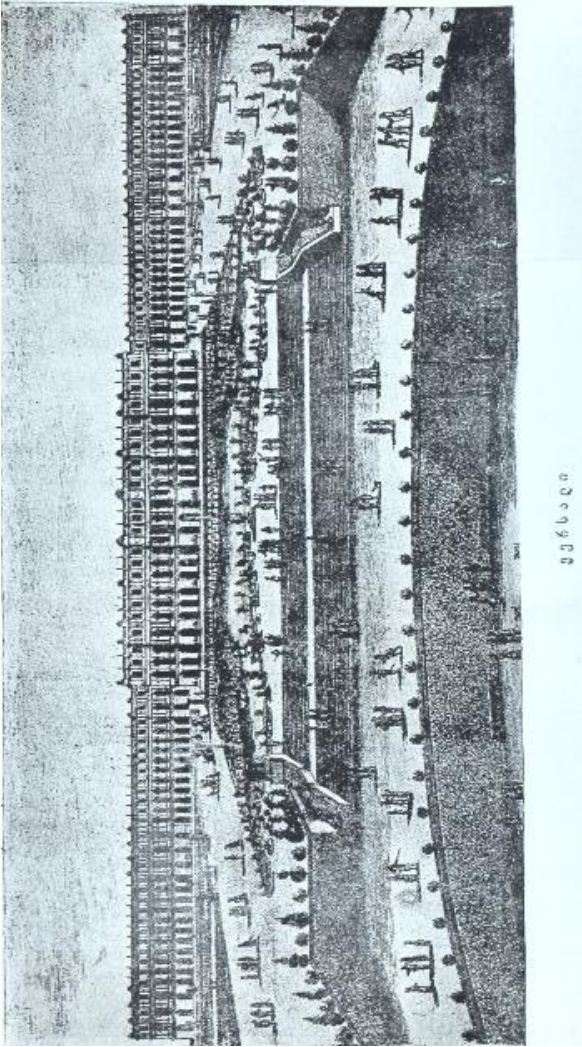
ვალი უცხო საქმეები იყო იქა. კაის ადგილს კაი წყაროები დიოდა სულ შადრევნად. განაპირებით იყო. კაი წალკოტები ჰქონდა. ამ დღეს მიაბხეს: იტალია ქალაქს ერთი კაფუჩინის ენკრატისია ცოცხალიო. ასე წმიდა, რომ ქრისტე გამოცხადებიაო. ხუთი თავისი წყლულემა მიუცემია. ორი ხელს, ორი ფეხს და ძუძუსთან, როგორც წმიდა ფრანცისკო და წმიდა ეკატერინა დომენიკონსა. მართლა ეს ანბავი სწორეა. იმ ქალს ვერონიკა ჰქვია.

თხუთმეტს მკათათვეს. წამიყუანეს ბურგონია ფრენჭიფის წალკოტში. თვითონაც რომშია ქალაქს. დიდი ფრენჭიფეა. ეს წალკოტი რომის გალავანს აბია. ერთი ფოლორცი შუა ჩაივლის. შევედით კარსა. წალკოტები როგორც ფარიზისა დავსწერე, ესეც მისთანა იყო, მაგრამ ფარიზში ქანდარი არ მინახავს. აქ რამდენიღაც იდგა: შესავალს კარზე, კედლის ძირს, კედელზე აკრული, რომ კედელი სულ მწვანედ ჩნდა. უფროსი ერთი ნარინჯი, თურინჯი და ლიმონი იყო. დიდი ხეივანი გავიარეთ. ერთი კლდე იყო. ის კლდე დევად გაეთალათ, პირადრენილი. თმა, წვერულვაში სპონდიოს ქვისა გამოეხათ, კბილები თეთრის ქვისა და პირში დიდი შადრევნად წყარო ამოსდიოდა. აქეთ იქით სხვა წყაროები სხვას ცხოვლის პირით გამოსდიოდა. ვიარეთ ხევნებში. მრავალგან სპონდია ქვები გაეკეთებინათ, სულ შადრევნათ წყარო ამოდიოდა. მერმე დიდი ტბა იყო, კარგა გაკეთებული. შიგ იხვი და ფრინ-

B 33

A 42 r

ველი იხდა. სამგან შიგ ხმელეთი, კაცის სასხდომე-
ლები კარგ გვარად და გარემო კარგი, მუხნარი,
რიგით მდგარი. და ირმები თეთრი და მართალი.
ირემი ხბოიანები მრავალი, მაგრამ მოწლო ირმები

იყო. წამოგვიყვანეს სხვა მხარეს. სულ დაფნი და
გზა იდგა. შუა წვლილი გზები. ხეები კედლებსა-
ვით დათლილი. კაცს მზე არ მიადგებოდა. შუა და
შუა მრავალი უცხო შადრევანი. აგვიყვანეს. ერთი
სასახლე იყო. მართალს გეტყვი, გარედამ მისი მგზავსი
სასახლე არ მინახავს. უცხო გათლილი მარმარი-
ლოები, საცა ძველთაგან ქვა რომში ეპოვნათ, ეშოვ-
ნათ. მრავალი კერპის სახე დატანებულია ერთს ად-
გილს ერთის მთელის ქვისა იყო მთელი ცხენი და
კაცი. ცხენი წაქცეოდა და კაცი გარდავარდნას ლა-
მობდა, მაგრამ მრავალი | უცხო სხვა იყო. მრავალი
კერპი, ძველი კრონოს, მისი ამხანაგებ: ზოგი მარ-
მარილოსი, ზოგი შავის ქვისა, ზოგი პორფირის.
კერპების ღმერთები, ძველი კეისრები მთელი. იმათ

ქამში გაკეთებული, მრავალგვარი უცხოები. თექვსმეტი პორფირის სვეტი იყო ისე აყუდებული. ზედ კერპები ამართული, უცხოდ ნაქმარები. სვეტები მთელი. ზოგი სამი ადლი, ზოგი ნაკლები. მეტი არ იყო. სხვა უცხო და უცხო მარმარილოს სვეტები. ორი ტაბლა პორფირის ქვისა. სიგძე ორი ადლი, განი ერთი | ადლი, ორი ტაბლა შავი ქვა. ოქროსა და ვეცხლისა. ოქროსა და ვეცხლს გამოსცდიან. სარკესავით ელევდა. პარაგონე ქვიან. პორფირის ქვისაგან უნამეტნავესი იყო. ორი ტაბლა თვალები შეწყობილი ყვავილად. იამანი, ამარტი, მოწი, ეშმი, ლაჟვარდი და მისთანები დახატული ეგონა კაცს. ერთი მგელი პორფირის ქვისა, გათლილი, ორს ყმაწვილს ძუმუს აწოებდა. რომის ქალაქი იმათ აუშენებიათ. ამგვარები მრავალი რამ უცხო იყო. ზოგი იმ პარაგონის შავის ქვისა კაცები, კერპები იყო. თეთრი იამანის პერანგი ეცვა, მთელი

A 42 v

29

გათლილი პერანგსავით. ზოგი ჭრელი, მარმარილოს სარტყელი ევლო. ერთი – იმ შავის ოსტატი. გაეთალათ ჭრელი მარმარილოს აუზი და აუზში პორფირის ქვა გაეწყოთ, სისხლით სავსის | მსგავსად და შიგის შავი ოსტატი იდგა, ვითამც თავის სისხლში ირჩობოდა. სხვა კერპი იყო, ერთის მარმარილოს ქვა, უცხოდ რამ გათლილი. ერთს ქვაზე ერთი ქალი გაქცეულა კერპის ღმერთი და კაცი მოსწეოდა და ეჭირა და ის ქალი დაფნის ხედ გარდაქცეულიყო. ენით არ ითქმის საკვირველება, ძველთაგან ნაქმარები, სხვარიგად უცხო მორთულობა. უცხო ნარინჯის წალკოტები, უცხო ნაზარდი ალვის ხეები, უცხოდ ნაზარდი დაფნები, ჯერნები მრავალი, მათი ნუკრები. სხვადასხვა რიგი კამარები საჭმელითა და სალხინო ადგილებით. და წამოვედით. რაც სანახავები ვნახო აღიწერება, მაგრამ რასაც შევიძლებ უცხოებს ვეცდები დავწერო. დაიჯერეთ, რომი აქეთია. ას წელს სულ იაროს კაცმა მის საკვირველობას ვერც გაუვიდეს | ვერც დაასრულოს. მაგრამ მე რასაც შევიძლებ, ჩემს ნახულს მართალს დავწერ. ეგება გეგონოსთ ქებისათვის ნამეტნავი დავწერო. უსაცილოდ დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს გაუსვლელსა და შეუძლებელსა. დაიჯერეთ, ნახევარს მაშინაც ვერ მივსწვდები, რომ ვერ შევიძელ დასწავლა და დაწერა ნახევრისა.

B 35

A 43 r

თექვსმეტს მკათათვეს. წავედით წმიდის დომენიკოს სხვას მონასტერის სანახავად. მონასტრისა რა დაგიწერო, ოცდაორი მარმარილოს მთელი სვეტი იყო ეკკლესიაში. თვითო ექვსი ადლი

B 36

პორფირისა. და ეს იყოს. რას ვაგრძელებ? რომის
შენობა ამ წიგნში. არ დავა! იქ ვნახე წმიდა პაპის
ალექსანდრე მოწამის საფლავი. მასთანვე მღუდელ
მოწამე წმიდა ეგნატიოს და წმიდა თეოდულოს და
საბიანე ქალწულ-მოწამისა ღ-და სერაფია ქალწულ
მოწამის საფლავები, მთელი გვამები. და წმიდის
დომენიკოს დარგული ნარინჯები ისევ იდგა, ესხა.
მისი ნაღვაწი ადგილები ვნახეთ. იქიდან იმასვე
აკრავს ალექსი კაცი ღ-თის მამის სასახლე. მონას-
ტრად არის. წმიდის ჯერასიმეს მამანი დგანან იმაში.
წმიდის ალექსის მთელი გვამი ტრაპეზშია და მასთა-
ნავე წმიდის ვონიფანტე მოწამის გვამი მთელი. იმას
იქით, სადაც ყოვლად წმიდა გამოეცხადა წმიდა
ალექსის, ის ისეა გამოყუანილი. და ქვეით ბოლოს იმ
სახლის კიბე, რომელსაც ქვეშ წმიდა ალექსი იწვა.
იმ კიბის ნატეხი ათიოდ ფიცარი კიდევ იყო. ორს
ანგელოზს ეჭირა მარმარილოთ გათლილისა.

ჩ ვ ი დ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. | პაპამ ერთს ნემსის
ფრენჭიფეს შვილს კარდინალს შაფხა დახურა. იქ
წამიყუანეს. ეს კარდინალი ამ თხუთმეტს მკათათვეს
შემოსულიყო. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ.
დიდის დიდებით შემოსულიყო. | ორასი ეტლი უფრო
შემოყოლოდა. ზოგი წინ მიმგებებელი, ზოგი თანმო-
ყოლილი. მე ვერ ვნახე. და ამ შაფხის დახურვაზე
წამიყვანეს. ეპისკოპოსი იყო. სხვა კურთხევა აღარ
იქნებოდა. მივედით პაპის სასახლეში. დიად მრა-
ვალი ჯარი მისულიყო. გზა გაჭირდა. ერთი კარდი-
ნალი მივიდოდა. ჩვენ ვერ ვიცნობდით. იმან გვიკი-
თხა, გვიცნა. თან წამიყუანა. ტკბილად მომეპყრა.
შემიყუანა პაპის დიდს სახლში. მაღლა პაპის საჯდომი
საყდარი დაედგათ. ხუთს ხარისხს ტახტზედ წით-

A 43 v

B 37

ლის მძიმე ხარით შემოსილი და უცხო ფარდაგები
დაეკიდათ. და ქვეითს ხარისხზე, მიღმა მოშორვებით,
ორგნითვე კარდინალების სკამები გაეკეთებინათ.
შუა რვა. აქათ იქით კარგის ფარდაგებით გარდა-
ფენილი იყო. შემიყუანა. ოთხიოდ კარდინელი იჯ-
და, და ჩემი მცნობი კარდინალი საკრიპანტი. მესალ-
მენ კარდინალები. უკან ზემო თავს დამაყენეს,
დაიწყეს კარდინალებმა შემოდენა. რიგის რიგისად
შემოვიდიან. პირველ პაპის ტახტს თავი მოუდრე-
კიან. მერმე აქათ და იქით კარდინალებსა და თავ-

B³⁸ თავის ადგილს დასხდიან. თვითო ისფერი მაზარა
 ესხ|ათ, რომ ადგილზე ხუთს ადღს მეტს მიათრე-
 დენ. ის მისი ბოლო მოსამსახურეს ეჭირათ. მოსამსა-
 ხურეთაც ისფერი ეცვათ სულ ყველასა, განიერი
 სამოსლები ანაფორასავით. და თავთავეთს კარდი-
 ნალს წინ | დაუსხდენ ფეხთან. სკამები იყო მათთვი-
 საც. რა კარდინალები შემოვიდენ, ოცდათექვსმეტი
 იყუნენ და დასხდნენ. პაპის გამოსვლის დრო შეიქნა.
 დაიწყეს დიდებულთ გამოდენა. მერმე პაპის შინა
 კაცნი თორმეტიოდ, ისფრით შემოსულნი. ფართო
 სამოსლები ეცვათ. მხარზე წითელი საამხრეები.
 ისინი გამოვიდენ. მერმე ჯვარის მტვირთველს ჯვა-
 რი ეჭირა. მასუკან დაიწყეს ეპისკოპოსებმა გამოდე-
 ნა და პაპის ტახტს აქეთ იქით დადგენ ჩამომწკრი-
 ვებით. ზოგი ჩვენს უკანამდი მოვიდა და ის ისფრი-
 ანი მოსამსახურენი წინ პაპის ტახტს დაუდგენ. მერ-
 მე წმიდა პაპა გამოვიდა შემოსილი. წითელი ნაკე-
 რი ფილონი ესხა და ყვითელი სტავრის მიტრა
 ეხურა. გვირგვინი არ ეხურა. ორს კარდინალს აქათ
 იქით მისი შესამოსი ეჭირათ. აღიყუანეს მალლა,
 დასვეს და კარდინალები ერთი აქათ მოუჯდა

ტიტუსის თალი

უღბის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტი

[22 გვ.]

დაბალს სკამზე ერთი იქით. ერთმა იმ წინა მოსამსახურეთაგანმა თაყუანი სცა და გამობრუნდა. კარდინალს ანიშნა, ადგა უფროსი კარდინალი, აქ დაბლა რომ | თავს იჯდა, დეკანოზს ემახიან, მიათრევდა იმ გრძელს მაზარას, პაპას თაყუანი სცა და ხელს აკოცა. ჩამობრუნდა და დაჯდა ისევ რიგზე. ყოველი კარდინალი თვითო თვითო მივიდა და ხელს აკოცეს და გამობრუნდენ, დასხდენ. მერმე იმ წინა მოსამსახურეთ ყველამ მუხლი მოუდრიკა და ერთმა წიგნის მაღლის ხმით ავაჯით კითხვა დაიწყო. იმ ახლის კარდინალის მოსვლა, ვინ იყო, ვისი შვილი და ქება მისი. და პაპის დივტილა თქვა. ეს რომ გაათავა ისევ ყველამ მუხლი მოუდრიკეს და გვერდს რომ ორი კარდინალი უჯდა ისინი ადგნენ, ჩამოვიდნენ ტახტიდამ. გაბრუნდენ, პაპას თაყუანისცეს. გამობრუნდენ. კარდინალებს აქათ იქით თაყუანისცეს. ის პაპის მოსამსახურენი წინ გაუძღვენ. ახლის კარდინალის შემოსაყუანად გავიდენ. შემოუძღვენ შუა. ახალი კარდინალი მოვიდოდა. მაღალი კარგი სანახავი კაციც იყო და აქათ იქით სხვა ორი კარდინალები მოსდევდენ. კარდინალები სულ სკამებზე ისხდენ, იმან აქათ იქით თაყუანი სცა. ის ორივე კარდინალები წინ წავიდნენ. იქავ ავიდენ, პაპას თავი მოუდრიკეს. თავის ადგილს დასხდენ. ეს კარდინალი წაიყენეს. პაპას მდაბლა თავი მოუდრიკა. მერმე ტახტის პირს უფრო დიდად თავი მოუდრიკა.

B³⁹

A^{44 v}

B⁴⁰

მერმე ტახტზე ავიდა, მუხლი მოუდრიკა და ფეხზე აკოცა. ადგა მერმე ხელს აკოცა. მერმე ორთავ ერთმანეთს ამბორს უყვეს. მერმე კურთხევანი მოართვეს წმიდა პაპას და კარდინალს თავის მაზარის კუნკულები (აქვთ განიერი), ის დახურეს. პაპის წინ დიდ-

ხან პირდამხოვით იყო. აღემართა, კურთხევანი წაუკითხა. მოიტანეს, ერთი წითელი შაფხა, დახურა პაპამ. გამობრუნდა. ჩამოუარა რაც კარდინალი იყო, ყველასთან მოვიდა. ესენი ადგენ. თვითო თვითომ ამბორს უყვეს და მოულოცეს. გარშემო სულ ასე შემოუარა. და ის ორი კარდინელი თანდასდევდენ და იმათაც კარდინალებს ამბორს უყვეს. მერმე პაპას წინ ჯვარი მიასვენეს. ადგა, თაყუანი სცა. დაჯდა. მერმე წამოდგა. კარდინალებმა თავი მოუდრიკეს. სხვათ სულ დაიჩოქეს. პაპამ ჯვარი დასწერა ყველგნით და იმავ რიგით წაუძღვნენ, როგორც გამოიყუანეს. მე წამიყვანეს პაპის კარის ეკლესიაში. მრავალი ჯარიც იყო. შემიყვანეს, ზემო დამსვეს. დაღალულიც ვიყავ დიდხან დგომითა. ცოტა ხანი გამოვიდა. გალობის ხმა მოვიდა. ოციოდ მგალობელი შემოვიდენ. კარდინალები სულ რიგით თან შემოჰყვენენ. პაპის ტახტს მოცილებით | ისევ გაღმა-გამოღმა დასხდენ, როგორც იქ ისხდენ. მერმე ის ახალი კარდინალი შემოიყუანეს. კარდინალებს თაყვანისცა, მიიყუანეს ტრაპეზს წინ, პირქვე დაამხეს. დიდ ხან ისე იყო. მერმე ადგა უფროსი კარდინალი, დეკანოზს რომ უმახდენ, და საკურთხეველში შევიდა. კურთხევანი წაუკითხა. გამობრუნდა. დაჯდა. ადგა ახალი კარდინალი, გამობრუნდა ყველას თაყუანი სცა და წამოვიდა. მერმე თავის რიგით ყველანი წამოვიდენ.

B⁴¹A^{45 r}

ი ~ თ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით ერთის ეკლესიის სანახავად, სადაც იყო ქრისტე რომ სვეტზე დააბეს და სცემდეს. ეკლესია კაი და შვენიერი და სოფიოთ დახატული. სხვა რათლა დაგიწერო. იქ ვნახეთ ქრისტეს სვეტი, რაზედაც დაეზათ. ჭრელი მარმარილოა მომწვანო-მოშაო. ორი ადგილი ვერ იქნებოდა. სხვა იყო სამი ეკალი ეკლის გვირგვინისა

და ერთი თითი ნათლის მცემლისა. სხვა წვრილმანი რაღათ გიწერო ის სახლი იყო წმიდის ეპრაქსიას მამისა. და წმიდა ეპრაქსიას ნაწილი უმრავლესი იქ იყო. და მისის ძმისა, ისიც წმიდა, სხვა ადგილს. წმიდა ზენონ და ვალენტინე მოწამე. ლუსკუმა მათი ნაწილი მთელი. ქრისტეს სვეტის ძირს-

წმიდა პასკალო. პაპის საფლავში ჩაგვიყუანეს ქუე-
შეთ. სამარტვილეში ორიათას სამას მოწამის მთე-
ლი გვამი იყო. იქილამ წაგვიყუანეს ერთს საყდარ-
ში. ევსები იქ ესაფლავა. კარი ვერ გავაღებინეთ.
წამოვედით. სხვაგან წამიყუანეს. ერთი პატარა ეკკლე-
სია იყო, შვენიერად აგებული. ტრაპეზში წმიდა
ბიბიან ქალწულ მოწამე და მისი და წმიდა დემეტ-
რია და დედა მათი წმიდა პრაზა ემარხა ერთს
ალბასტრის | ლუსკუმში. ათი ათას და ერთი მოწა-
მეთ ნაწილი სულ იმაში იდგა. ერთი ხუცესი იდგა.
ის ემსახურებოდა, მაგრამ ეკკლესიის კარი სულ ღია
იყო, მლოცავის მიდენითა. შვენიერად აშენებული
იყო, მაგრამ პატარა. იმას იქით ერთი საკერპო გვა-
ჩვენეს, უცხო, მაღალი და დიდი. ათი კამარა ჰქო-
ნდა გარეშემო. ყველაში კერპები ყოფილიყო. უცხო
რამ ნაშენი იყო, დიდი.

A 45 v

კ ~ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით კარდინალის სანახავად.
დიად ტკბილად და მოწლედ მოგვეპყრა. ალერსს უკან
თავისი სახლები დამატარა. უწინ საწიგნე მაჩვენა.
მრავალი უცხოდაუცხო წიგნები სასულიერო, თუ
სახორციელო, მერმე სხვა საფილოსოფოსო. საწიგ-
ნეში შემიყუანა. პლატონ, არისტოტელი და მათი
ამხანაგები დახატული. რასაც სახისა ყოფილა, და
მათი წიგნები. ოთხი ხუთი ამისთანა სახლი წიგნისა
სავსე მაჩვენა. წამიყუანა მაღლა სხუა სახლები მაჩ-

35

B 43 ვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის! ერთს სახლში სულ
ფარფურის უცხო ჭურჭლები და უცხო სახეები:
ზოგი წმიდათა, ზოგი უწმიდურთა. ერთს სახლში სულ
ჩინური. ჩინეთის მეფე რას სახისაა. მათი კაცნი და
ქალნი როგორ მოირთვიან. მათი ქვეყნის ცხოველები,
სულ ჩინურისა მთელი. სხვა სახლი – მათი მხატრობა
როგორი რიგია და რას ოსტატობისა. სხვა სახლში
სულ მარმარილოს სახეები, დათლილი. ზოგი წმი-
დათა, ზოგი მსოფლიო. სხვა სახლში ქრისტეს საქ-
მეები. სულ ყველა ვერ გავსინჯე. მარტო შობას და-
ვეცქირე. თვითონ კარდინალი დამდევდა. თქვენც |
A 46 r მოგეხსენებათ დიდ კაცს მოკრძალვა უნდა, მაგ-
რამ კარდინალის სიდიდე არ გინახავთ და რით შეი-
ტყობთ. იმ შობასი იყო, სულ მრთელი ცოცხალ-
სავით. მარიამ სად ძე მიაწვინა ზაგაში, და ზროხე-
ბი: ზოგი ხბოიანი, ზოგი სხვარიგი. მაღლა ანგე-
ლოსნი მფრინავნი. დიდება მაღალი დაწერილი
ეჭირათ. იოსებთ მწყემსთ როგორ ელაპარაკებოდა,
ან ანგელოსნი მწყემთ როგორ ეტყოდეს. მწყემსნი
ზოგი ცხვარს სწველვიდა, ზოგი უვლიდა, ზოგი მგელს
მაღლს უტევდა, ზოგი ზურნაკს უკრევდა, ზო-

B⁴⁴ გი ქრისტეს შობისაკენ მივბოდენ. კრავი მიყვანდათ შესაწირავად. როგორ დაიწერება. სხვაგან მოგვთმოსვლა. იმავე ერთს მხარეს, როგორ მოვიდენ. წეროდე როგორ ნახეს, მწიგნობარნი რომ შეყარნა როგორ წამოვიდენ და თაყუანი სცეს. სულ ცოცხალსავით იყო. და რამდენი უცხო. თვითოსა და თვითოსა უცხოს აიღის, მაჩვენის. ერთი ჯვარცმის ხატი მაჩვენა ორი მტკაველი თუ იყო. ზედ ჯვარცმა და, აქ კარგა გასინჯე, რაც ჯვარი იმაზე დაეტეოდა, ქრისტეს გვამს გარდა, ჯვარზე, არა თუ ადგილზე, შავშავად რაღაც აჩნდა. ერთი სათვალე მოი-

36

ტანა. ჩავხედეთ. მართლა სწორე დაწერილი იყო. მე ხომ სხვას ასოს მეტს არას ვიცნობდი. სამის თავისა სახარებისა, რაც პასექიდამ ამაღლებამდე სწერია, სულ ეწერა. თუ არა, ამისი მოწამე თანა მაქვს დიად, რომ მომეწონა და გამიკვირდა ერთი იმისთანა პატარა ხატი მიბოძა. სოლომონის ქება ქებათა სწერია. ეს ნახეთ და იმასაც შეიტყობთ და დაიჯერებთ. რამდენი უანგარიშო სხვა გვაჩვენა. სხვას სახლში რამდენი უცხო ფრინველი. უფროსი ერთი ცოცხლის მსგავსი. თავისის ფრთით, ბურტყლით. სანამდი ხელს არ ახლებდი ვერ შეიტყვი, ცოცხალი არ არისო. ერთი სკივრი თავის ხელით გამოიღო და მაჩვენა. აქატი, იამანები და ეშმი. და ამგვარი თვალეები დათლილი. ქლიავი, სხალი, ვაშლი კომში და მისთანები გარეშემო ეკრა. არ დაიჯერებდი, მართალი ხილი არ ასხიაო. მაგრამ არც სანთლისა იყო, არც შაქრისა, არც ძვლისა, არც გაჯისა. ამ ძვირფასი თვლებისა იყო, ძნელად გასათალი. რამდენი უცხო, ვინ მოსთვლის, თავის ხელით ნამუშაუკები: ზოგი ღვინჭილა სხვადასხვა გვარი, ზოგი თავი და უცხო კენჭები. ყვავილოვნად დაეწყო. ამაზედ ნუ გაიცინებთ. მისთანა არც ღვინჭილა და არც კენჭი გინახავთ და შეწყობა უფრო არა. ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქნას. სხვას სახლში შეგვიყვანა. რომ ცოტა ვთქვა, ათასი კიდევ მეტი კერპი: ზოგი რვალისა, ზოგი იამანისა, ზოგი მარმარილოსი. უწინდელი კერპთმსახურთ ღმერთები გვაჩვენა. რამდენი უცხო სახლი. მაგრამ სხვას სახლში რაც უცხო სულიერი, ზოგი ფრანციაშიც ვნახე: თევზის უცხო რქები, მარტო რქისა რქები, მაგრამ ამის სახლში ერთი თევზის წიბო ვნახე:

A⁴⁶ v

B⁴⁵

37

ოთხი ადლი სიგძე მეტი იყო, მკლავის უსხო.

B 46 ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია, ორი მისთანა, მაგრამ იმტოლი ვერ იყო. კაცის თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლშიაც მინახავს. მეც უთხარ ბატონის სალაროში რომ ღორის თავია გაქვავებული, მისი ამბავი. ერთის ქვის გათლილი კაცის თავი თავის ხელით აიღო. ბალიშზე იდვა. მაჩვენა მართალს მოგახსენებთ, არ ეთქვა ქვა გათლილიაო, ხელითაც მჭეროდა, არ დავიჯერებდი, მკვდრის თავისავით იყო სწორე, რაც მკვდრის თავი გინახავს. | გარედამ გათლა არ მიკვირს მე: ფერი ძვლისა და შიგნიდამ სატვინე. და როგორც მკვდრის თავი გინახავს, ისე იყო. ეს მიკვირს. სხვა სახლში შეგვიყვანა. მოწის ხეები, სხვაგან თეთრი, სხვაგან შავი, სხვაგან წითელი. მოწი ჯენევას დიდებულის კაცის სახლშიაც წითელი და ჭრელი კარგები ვნახე. მერმე მის ადგილში გამოდიოდა. მაგრამ შავი არ მენახა. და მეტად დიდრონი. აქ უცხოები ვნახე: უცხო სადავები, უცხო ლოფორთქინაები. ამგვარები უცხო, უანგარიშო. ჩვენებური გარეული თხის რქებიც იყო, სხვას გარდა, და ჯიხვის რქები და მრავალი უცხო რამ. სხვა სახლი ცის მზომელობის. სახლი – სულ კაცის გვამი დახატული შიგნით გარედამ. სახლი – სულ ნადირები დახატული. სახლი – სულ უცხო თუ რაც თევზი, ისევ გველი და ვეშაპი. სახლი – ხეთა და ბალახთა დახატული. სახლი – სხვადასხვა რიგი მოუგონარი და შეუტყობარი. მრავალი ძველი ჯაჭვი, ხრმალი, ფარები ქარგადანი თუ სხვა რიგები. ლახტები და უცხო საომრები. და ვის ჟამისა კეისრებისა, მათი სახეები. გათავებისა დროს ერთი კარი გააღო, შეგვიყვანა. რაც

38

ნივთი, ხილი, რამდენი რიგი ყურძენი, მარწყვი სხვადასხვა რიგი ვაშლი, სხვადასხვა რიგი სხალი, ნარინჯი, თურინჯი, რას ვაგრძელებ, ყოვლი ხილი ახალის მოწყვეტილის მსგავსი, ზოგი ფოთლიანი ეწყო. ხელთ მოგვცა, გაგვასინჯა. მაგრამ არ ვიცი რისა იყო. მთელი ქათამი გაბტყვნილი, კაკაბი გაბტყვნილი, ახალი ინდოური, ქათამი გაბტყვნილი, ერთს მხარეს ღორის ქონი დაყრილი, შიგნით – მართალი, მოხარშული ხორცი | ზოგი რა ნაკვეთი. სხვადასხვა ასოები ხელთ გვეჭირა. არას გზით არ შეიტყობოდა სხვა რამ არისო. დაიჯერეთ, ასე იყო. სამიოდ უცხოები მეც მიბოძა. ეგება ნახოთ. ღამე გვესწრა, და კარამდი მომყუა. მიბრძანა: ვიცი მართლა ვერა გასინჯე რაო. როდესაც გეპრიანება, მობრძანდიო. თავის კაცს დაარიგა: გულნებიერად აჩვენეო. მაგრამ მისის სახლის უცხოები მოსათვლელად განგრ-

A 47 v

ძელდების.

კ ა მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით იეზოვიტების მონასტერში. მათი დღეობა იყო. რაც რომში თავი და უკეთესი მაგლობელი იყო, სულ იქ შეყრილიყო. სამს მხარეს ორლანო იყო გამართული მაღლა და სამს-სავ მხარეს მაგლობლები გალობდენ. ტრაპეზს აქათ იქით და დასავლეთის კარს ზედათ დიდი საყდარიც იყო, მაგრამ ერთს საუცხოოდ ესეც კმარიყო. ხან თვით ორლანოს დაუკრავდნენ და ხან სამსავ ერთად. მაგლობელნიცა ხან თვითო თვითო იტყოდა, ხან თვითო მხარე და ხან სამივ მხარე ერთად. იმ სიშორ იდგენ, და ეს არ ეგონა კაცს სულ ერთს ხმაზე არ გალობენო, რომ არ გარდააქცევდნენ, არცა წაასწრებდნენ. მაგრამ ეკკლესიის შემკობამ, ფარდაგმა თუ კანდელმა, თუ სასანთლემ, თუ სანაწილეებმა გამა-

B 48

ცვიფრა. ერთს პატარას ეკლესიაში უწინ წირვა მომასმენინეს. ერთი მღუდელი სწირევდა და ოთხი-ოდ ძლივ ვეტიენით. დაიჯერეთ, სხვას გარდა, სამოცდა თექვსმეტი ვეცხლის წმინდანი იყო შექმნილი. თავეთი ნაწილი ეჭირათ, თვარა ეკკლესიისა რით აღირაცხოდა. ოღონ, ეს მგონია, ვეცხლი რაც ვნახე, უნდა ათასი ლიტრა ნამეტნავი ყოფილიყო. საკვირველი ჯარი იყო. რიგი მოდიოდა და რიგი მიდიოდა. რომში ძვირად დარჩა მაგისტანა თავნაჩენი კაცი და ქალი, ყველა არ მოვიდა. მწუხრიდან მეორეს საღამომდი ის მონასტერი სულ სავსე ყოფილა. არცავინ იცის რამდენი ათასი წირვა იქნა.

A 48 r

B 49

კ ბ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. ერთი მათი მარიამობის თვე იყო და წმიდის პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა. წაგვიყუანეს. იმის საყდარი დიდი ეკკლესია იყო. და კარგა შემკობილი. რვა სვეტი გრანტისა ჰქონდა, ოცდა ორი თეთრი მარმარილოსი. თვითო ხუთი

ადლი უმაღლესი. და მასვე თეთრი მარმარილოსი, უცხოდ გათლილი და მრავალი სხვა რამე. დიდს ტრა-

პეზს ქვეშ – შვიდნი ძმანი | მაკაბელნი და დედა მათი და ელიაზარ, მათი მოძღვარი, დამარხული. და სხვა ნაწილები, კარგა გაკეთებული. ზეიდან მარცხენას მხარეს, ტრაპეზზე პეტრესს ჯაჭვი კოლოფიდან ამოიღეს. გვამთხვიეს. ყელზე მოგვახვიეს. ესრეთ საკვირველი ეს ქნილა. წმიდა პეტრე ერთხელ ჯაჭვით იერუსალიმს დააბეს, ერთხელ რომს. ის იერუსალემელი ჯაჭვი ევდუქსია დედოფლისათვის მიურთმევიათ იერუსალიმს და ევდუქსიას აქ რომს თავისა ქალისათვის გამოუგზავნია. ქალს თავის ხელით პაპისათვის საჩვენებლად მიუტანია. და წმიდა პაპას გაუსინჯავს და რომაულიც მოუტანინებია. ორივე ერთად უნახამს. ერთად რომ დაუდვია, ერთმანერთს გარდაბნია. ეს ჯაჭვი ვნახე. იქიდან სხვა, ახლა წმიდა ფრანჩისკოს პავლაელის მომცრო ეკკლესია იყო. იქ მიგვიყუანეს, მაგრამ მარტო ტრაპეზზე ოთხმოცდათექვსმეტი ასეთი ვეცხლის სასანთლე იდგა, მოგეწონებოდა. სხვას სამკაულს გარდა, ერთის წმიდის ზიარების შარავანდედი იყო, უცხოდ რამ გაკეთებული. ეკკლესიის საქმე არ დაიწერება. რაც უცხო ვნახე, იმას ვწერ. იქიდან მიგვიყვანეს სხვა მონასტერში. დიდი და კაი მონასტერი იყო, ოცდაოთხი ფერადი მარმარილოს სვეტი ჰქონდა. თვითო ექვსი ადლი, მაგრამ ძირი და გვერდები სულ მარმარილო იყო ფერადი. და ტრაპეზს ქუემ სამარტვილე უცხო გაკეთებული, სულ მარმარილოსი. ერთი მისთანა არ მინახავს. იქ ემარხა: დიდი წმიდა სილიბისტრო პაპა, მთელი; წმიდა მარტიანე პაპა მოწამე, მთელი; წმიდა ფლაბიანე პაპა მოწამე, წმიდა

A 88 v

B 50

B 51

სტეფანოს პაპა მოწამე, წმიდა სუტურო, პაპა მოწამე, წმიდა სტერია ქალწულ-მოწამე, წმიდა კირისკოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მავროს პაპა, წმიდა პაპა, მავროს, ლარგოს, ლარდოს | მოწამენი; წმიდა ჩიჩინია მოწამე, წმიდა ანასტასი პაპა, წმინდა ინოკენტი პაპა, წმიდა კვირინე ეპისკოპოსი მოწამე, წმიდა არტემი მოწამე, წმიდა ჩიჩინო მოწამე, წმიდა პოლიონე მოწამე, წმიდა თეოდორე მოწამე, წმიდა ნიკარტოს მოწამე, წმიდა ქრისენტი მოწამე, წმიდა ასატუროს ქალწულ-მოწამე, წმიდა პალინოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მემია ქალწულ-მოწამე, წმიდა ივ-

A 49 r

ლიანა ქალწულ-მოწამე, წმიდა თეოფისტა ქალწულ-
მოწამე, წმიდა სოფია ქალწულ-მოწამე, ბერძნების
სასო და აია სოფიოს თავი, რომ ამაზე ააშენა იუსტი-
ნიანე. წმიდა კირიაკი, წმიდა იუსტინა და მრავალი
სხვა ურიცხვი წმიდა. მარტინე პაპას რომ ქვა მო-
ბეს და რომის წყალში ჩააგდეს, ის ქვა და ერთი
სვეტი მაღალი, სულ მოწამეთ სისხლით სავსე. წმი-
დის სილიბისტროს პალატი, სადაც არიოზის გული-
სათვის შეკრიბა მამანი მის ამბავზე, თვარა ის რომს
B 52 არ იყო. ალექსანდრელი | იყო. და წმიდის სილიბისტ-
როს ნაჯდომი ადგილი. ესეები იქ ვნახეთ. იქიდან
მიგვიყვანეს ერთს დომენიკაანთ დედათ მონასტერში.
ეკკლესია მომცრო იყო, მაგრამ საკვირველად საკ-
ვირველი შემკული იყო. სულ ფერადი მარმარილო.
ამის მეტი რა გითხრა. ვახტანგის კარის ეკკლესიად
დავანატრე: მე მიმამღნობინა მეთქი. მის ტრაპეზზე
წმიდის ზიარების კოლოფს ექვსი ლაჟვარდის სვეტი
ჰქონდა. თვითო ნახევარ ადლი სიმაღლე და ცალი
ცერი და შუათითი თუ შეეტეოდა. მაგრამ მრავა-
ლი უცხო ქვები და თვლები: აკატი და მისთანები,

42

დათლილი, დიდრონი. ზოგი მტკაველზედ ნაკლები
იყო. მაგრამ თვითო მტკაველი ორი წითელი ქვა
იყო. წვლილად ჭრელი, არევით რაც ფერია. დიდ
ხანს დახატული მეგონა. იმ სიუცხოე ერთი ვერა
ვნახერა. ვიკითხე იმ ქვას რას ემახდენ | დავაშავე,
ველარ მივხუდი. მრავლის უცხოების ნახვით აღარ
გვაცალეს საკითხავად. იქ ტრაპეზზე ერთის წმიდის
ეკატირინას სახე იყო. თეთრი მარმარილო, გათლი-
ლი ოთხს ანგელოზს ღრუბელზე მჯდომი მიჰყუან-
დათ. ერთი ქვა მთელი და დიდი ხუთი ადლი უნდა
ყოფილიყო. ამას კაცი არ იტყოდა, აგერ არი გამო-
მელაპარაკებო. შუა დღეს უკან წაგვიყუანეს წმიდა
ჩიჩილას სახლში, რომ ჩვენით წმიდა ვიკილა ქალწულ-
მოწამეა. ამავე სახლში, სადაც ყოფილიყო, იქავ ეწა-
მებინათ, და ეკკლესიად აეშენებინათ. ოღონ ზეიდან
ხით იყო დახურვილი თვარამ, ან კედლები, ან სა-
კურთხეველი, ან სვეტები იყო და სამარტვილევ
კარგა შემკული. ტრაპეზის ძირში როგორც წმიდა
კიკილია მხედარი პირქვე გდებულები, ერთი თეთ-
რი მარმარილო ისე გაეთალათ და ისე პირქვე მწო-
ლარი იყო. სწორედ მწოლარი მხედარი გეგონებო-
და. ზეიდან ორი ანგელოსი. ვეცხლისა მურასა გვირ-
გვინი ეჭირათ. და აქათ იქით ორი ოქროს კანდელი
იყო. თვითო ორი ლიტრა მგონია. და ასი კანდელი
დღე და ღამე გაუწყვეტლად ენთება მის საფლავეზე.
მაგრამ კანდლები სულ დაფერილი. ბროწეული შუა

A 49 v

B 53

გახეთქილი რომ იყოს, სულ ყველა ისე იყო. ოთხი პორფირის სვეტი – ტრაპეზის სალხინებელზე და ოცდა ორის ფერადის მარმარილოს მაღალი სვეტი ეკკლესიაში. და აქათ იქით სხვა უცხო ქვების სვეტები იყო. ჩამიყუანეს სამარტვილეში. მარცხენას მხარეს ერთი

თეთრი მარმარილოს აუზი იდგა. ზედ იმაზედ წმიდის ანესა ქალწულ-მოწამისა ტაბლა იდგა, რაზედაც საჭმელს სჭამდა. და იმ აუზში იყო ნაწილი წმიდის დონატოს მოწამისა. ერთი კბილი იაკობ ზებედეს ძისა. ნაწილი წმიდის | კოზმან მკურნალის. ნაწილი წმიდის დალმატის. წმიდის სტეფანეს პირველ მოწამის მკლავის ნატეხი, სამოსლის ნახევი. წმიდის კიკილას სისხლიანი ტილო. ალექსი კაცისა ღვთისა მკლავის ნატეხი და სხვაც მრავალი. შუა სამარტვილეში, ტრაპეზის ძირში, წმიდა კიკილა და მისი ქმარი ტიბერცია და მისი მაზლი ვალენციონოს. წმიდა კიკილას ქმარი არ უნდოდა, ძალად დიდს კაცს შერთეს. ქორწილის დამეს უთხრა: ნუ მომიდგებიო, თვარემ ჩემთან ანგელოსია, დაგარჩობსო. ასე ეგონა ქმარს სხვა კაცი ყვარობსო. უთხრა: მაჩვენე ის ანგელოსიო და მეცა ქრისტიანი შევიქნებო. კიკილამ უთხრა: სამ არ მოინათლები ვერა ნახამო. გაგზავნა წმიდა ორგანოს პაპასთან. პაპამ ასწავლა, მონათლა. მოვიდა. კიკილა ილოცევდა. ანგელოსი გვერდს უდგა. მერმე იმან თავისი ძმა მოაქცია. იმნაც ნახა ანგელოსი და ყველა ეწამნენ. წმიდა ორბანოსცა ეწამა. ერთად მარხიან სხვა მხარეს, ჩრდილოსაკენ სხვა ავზი იდგა. წმიდა იოსებ მარიამის ქმრის ხელსახოცი, თომა მოციქულის ნაწილი, მარიამ მაგდანელის ჭურჭლის ნატეხი, წმიდის ბასილის ნაწილი, წმიდის სილიბისტროს ნაწილი, ყოვლად წმიდის | სარტყლის ნაჭერი, ლავრენტი დიაკვნის სკარას ნატეხი, სტეფანე პირველ მოწამის გვერდი, მაქსიმე, ბენი, ანასტასი მოწამეთ ნაწილი, ანსერმოს ეპისკოპოსის ნაწილი, წმიდის ბენარდეს ლურსმნის სარტყლის ნატეხი, რემიჯიო ეპისკოპოსის ნაწილი.

ესეები იყო და პონტიანოს მოწამის და სხვა მრავალი. უკან მხარეს შავი მარმარილოს | აუზი იყო. იმაში წმიდის გიორგის ნაწილი, ევფემიას ნაწილი, მაკაბელთ ნაწილი, ივლიანე მოწამის ნაწილი, კვიპრიანეს ნაწილი, ანდრიას ჯვარის პატარა ნაჭერი, კიკილას სისხლი, ყოვლად წმიდის სამოსლის ნაჭერი იყო. იქიდან შეგვიყუანეს წმიდის კიკილას აბანოში.

სამწირველო იყო. იქ ეწამებინათ. ერთს ორმოში ქვაბი იდგა, რაშიაც ზეთით ადუღებულში ჩაეგდოთ ეს. დაგვიღამდა. მართლა ვერ გავსინჯეთ. დედათ მონასტერი იყო. ვერც ქალწულნი ვნახეთ. ღამემ აგვაჩქარა. გამოვედით. წმიდით პაპის მონასტერი ვნახეთ, დიად ჩქარა. ერთი დიდი მონასტერი აუშენებია. თორმეტი პატრი დგა. ხუთასი კაცი და ქალია. ვინ უძლური და ბერი უპატრონო, ვისი შვილნი გაუარშივდებიან, ჭკუაც არ ექნებათ, უნდა მიიყუანონ. ვისი ობოლია და საწყალი იქ მიყუანონ. ქალების სადგომი, საწოლი | და საჭირო სხვადა-

B 56

სხვა კარი აქვს. ბერი კაცებისა სხვა, ყმაწვილებისა და უჭკოებისა სხვა. მაგრამ უცხოდ გარიგებულა, არ დაიწერებოდა. სმა-ჭამა, ტანთსაცვამი, ქვეშაგები სულ წმიდის პაპისა არის. კ ~ გ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმინდის ფრანჩისკოს მონასტერში. მათი მონასტერი – დიდი და კარგი, მაგრამ გლახანი არიან. მონასტერი კარგი აქვთ, მაგრამ თეთრით გაგლესილი და აქა იქ კარგი ხატები და კაი ჯვარები. სხვა უცხო არა არის რა. იქიდან წმიდის ურსულას დედათ მონასტერში მივედით. ოცდა რვა ქალწული იდგა. ჩვენ რომ ფრანჩადამ ქალწულები გამოგვყვნენ ოთხნი, ისინიც იქ იდგენ. მომცრო ეკკლესია ჰქონდათ, მაგრამ შვენიერი. იქი-

45

A 51 v დამ წავედით წმიდის აგვისტინეს [მონასტერში] სხვა რიგი მამანი | არიან, კაფუჩინებსავით შემოსლნი, ოღონ შავი აცვიათ და სარტყელი ტყავისა, თვარა ყოველფერ კაფუჩინსავით აცვიათ, ფეხშიშველი. მათს მონასტერში მივედით. შუა რომშია. ჯერ წალკოტში შეგვიყვანეს. შანდაკი წალკოტი ჰქონდათ ქალაქს შიგნით, ძნელია. დიდი ადგილი კაი შადრევნები და უცხო წყაროები. სამოცი იდგენ ეკკლესიაში. შეგვიყუანეს. მომცრობა ეთქმოდა. | ოცდაათი ადლი იქნებოდა, მაგრამ მისს შენებულობის საქმე არ ითქმის, არც მოიგონება. ოღონ ამას დაგიწერ: ტრაპეზს წინ ერთი მთელი ქვა – ცამეტი მტკაველი, ჩემის ხელით გავზომე, სიგმე და ერთი ადლი უფრო იქნებოდა სიმაღლე. მთელი აკატი იყო. თუ აკატს იკითხავთ აინალურიც აკატია. და სადაც ჭრელი იამანი იშოვება აკატია. წითელი, თეთრით და ყვითელით ჭრელი იყო. და შვიდი აქათ იქით თვითო ადლი მეტი იმავ აკატის ქვა მთელ მთელი. და სხვა ფერი მარმარილოს აშიები, უცხოდ მოყვანილი იყო. სხვები ძირს იყოს და ორი პარაგონის ქვა თითო: ც ~ მარჩილად. ერთი მოწამე მარცხენას მხარეს ტრაპეზის ძირში იწვა. ხელთავ პარა-

B 57

გონე შავი ქვა. გრანიტის ქვა ქუემ შემოეგდო. სწორად მძინარეს გვანდა. თოთხმეტი წლის ვაჟი წამებულიყო. წმიდა კონკორდიო უცხოდა და პატიოსნად, ოღონ ხორცი შესჭკნობოდა. სადამო ჟამი იყო. ქალაქს გარეთ გაგვიყუანეს. მოგვატარეს მეორე კარამდი, მაგრამ რამდენი უცხო ან პირამიდიანი წყარო ან მონასტრის კარები ვნახეთ, ვინ დასთვლის. გალავანს გარეთ ერთს კედელში მრავალი ძვალი ეყარა კაცისა. მითხრეს: ვინც უმოძღრო მოკვდება, | ვირზე დააკვრენ, აქ ჩააგდებენო.

B 58

46

კ ~ დ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წაგვიყვანეს ისევ წმიდის კიკილას მონასტერში. წირვა | მოგვასმენინეს. იქ ერთი ფრენჭიფის ქალი ქვრივი იყო. კარდინალის დედამ გვანახა, მიალერსა. მერმე მახარა: ხუთი ჩემი ქალი ქრისტეს შეეწირნენო, ქალწულებად დადგენო და ორი ძმისწულიო. და ჩემი ვაჟი კარდინალია. მეც მათ ავბადდიო, ეს სოფელი გაუშვიო და აქ დავდეგო. მობერო დედაკაცი იყო, ლამაზი ყოფილიყო. მერმე წმიდის ბენედიქტეს ქალწულებმა გვანახეს. ესენი თეთრით იყვნენ მოსილნი. ხორცს არ სჭამდენ. ორმოცდა ათნი იდგენ. მერმე სხვა სანაწილე გააღეს. გვაჩვენეს. გასაოცარი ნაწილი იყო. მოციქულების ყველას ნაწილი. წმიდის ანდრიას ფეხი, იოვანე მახარობელის ჩოხის ნაჭერი, იაკობის ჩოხის ნაჭერი, წმინდის ფილიპეს მკლავი, თომას ორი თითი და თავის ნატეხი. ყველასი ცოცოტა რამ. დიდი ანტონის თავი. წმიდის საბას თავი. ზოგისა თავი, ზოგისა რა, უანგარიშო, უცხოდა გაკეთებულები. წმიდის ბენარდეს მაშია, წმიდის აპოლონიას რომ კბილები დაგლიჯეს, ის გაზი. მრავალი ურიცხვი და | ცხრა ასი მთელი მოწამის გვამი. იმ ეკლესიის ძირში ემარხა. ის ეკლესია ხით იყო დაბურვილი. მერმე გავსინჯე, მაგრამ მრავალი განსაკვირვალე ქვა იყო და უცხოდა ნაქმარი გვერდები: ზოგი სოფიოთ დახატული, ზოგი ბერძულის ხელითა. ძველთაგან სულ ბერძული სახეები იყო, მაგრამ საცა მონათვლა ვისიმე ეხატა, სულ თავზე დასხმითი იყო. თურმე ფრანგებს ახლა არ შემოუღიათ, ძველთაგანვე სცოდნიათ. სვეტები სულ გრანიტის ქვა იყო ორმოცამდი. თვითო ექვსი ადლი. ამავე დღეს, შუადღის უკან, წაგვიყუანეს სხვა იეზოვიტების მონასტერში. დიდი მო-

A 51 v

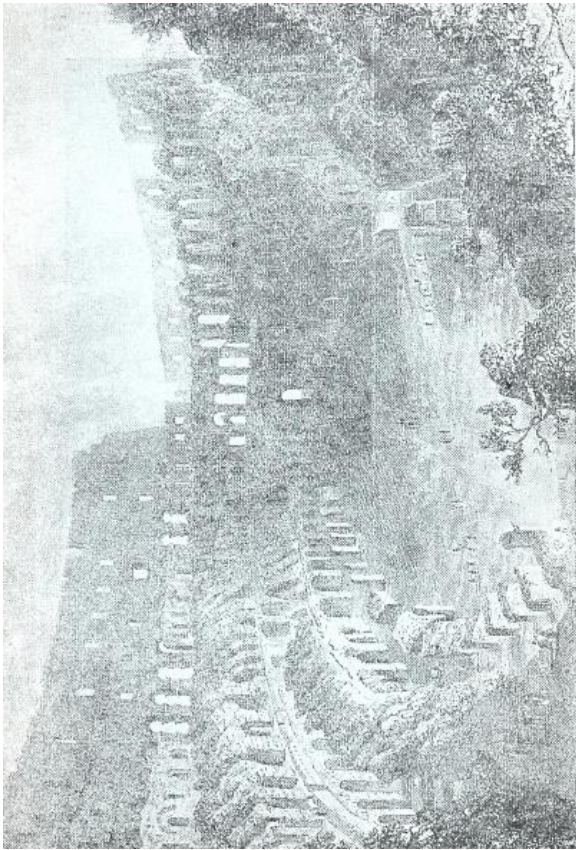
B 59

47

A 52 r ნასტერი იყო. ას სამოცდა თექვსმეტი მამანი იდგენ. აგვიძღვა მათი წინამძღვარი. შეგვიყვანა ერთს კაი

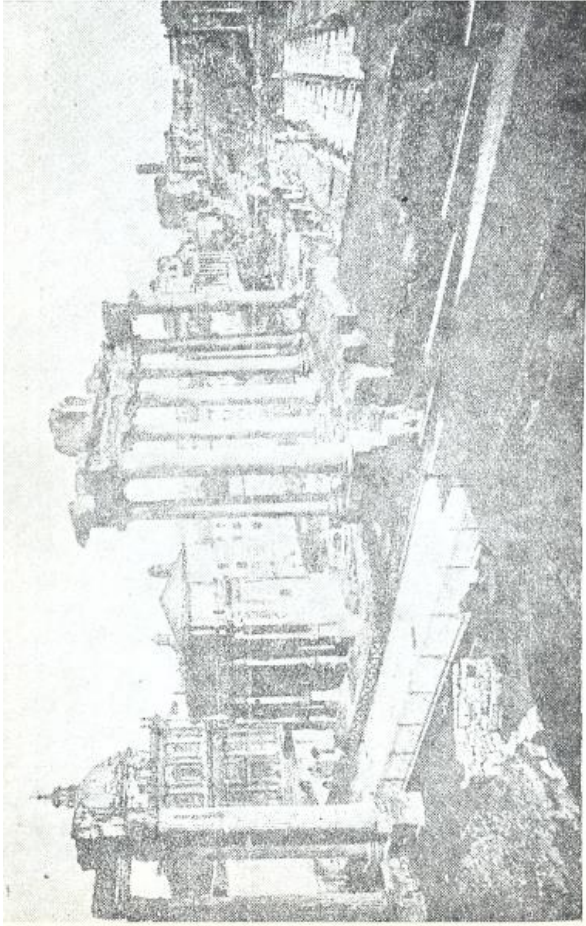
დაფენილს სახლში. რაც ზღვის უცხო თევზი იყო და დიდი ცხოელი, ის გვაჩვენა: კროკოდილო და ვემპის ძვლები. ერთის ზურგის მძივის ძვალი გავზომე ვემპისა იონა რომ ჩანთქა. ცალიერი სიმგვრგლე ორს მტკაველს გოჯი აკლდა. აქათ იქით ფხას გარდა, მისი ყბა მაღლა ეკრა. ერთი მხარე სიგძე მეტი ჰქონდა, ხორცს გარდა, წინ წაშვერილი. ამ გვარები მრავალი უცხო. სხვა კარი გაალო და ზღვის მომცრო ცხოველები სულ მთელ მთელი იყო. სხვა კარი გაალო უცხო და უცხო სადაფი, პინა და მისთანაები.

B⁶⁰ სხვაში სხვადასხვა რიგი | ლოფორთქინის მსგავსი დიდროვანი უცხო და უცხო. სხვაში თევზის რქები და კბილები მრავალ რიგი. სხვაში ირმის, მარტო რქისა, შვლისა, ჯიხვისა, არჩვისა, კამეჩისა, გარეგული თხისა და მრავალი უცხო ნადირისა. ზოგი ორი ადლი სიგრძე, ზოგი მეტი, უანგარიშო ამგვარები. რქები დიდროანის ხარის, რქები საკვირველად დიდი. სხვაში: კოსტანტინეპოლის კაცი როგორ მოირთვის, ქალი როგორ. იქაური მაშია საქალო, საკაცო. ურუმელი კოვზები, მათი უბის ქისა და რაც მათს ქვეყანას იშოებოდა და წესია, ის იყო. ბერძულის ბერების ქუდები, მათი რაგინდარაები. სხვას კარში არაბისა, სხვაში აბაშისა, სხვაში ინდისა და მათი უცხოები. სხვაში – ჩინისა ამგვარები. სხვა კარი გაალო: ინდოური ცხოველები, ნადირები, ომანინი ხმელი და ამგვარები. სხვაში – ჭიქები. ზეთები იდგა. შიგ ჩაეგდო, ისე ეწყო – უცხო და უცხო გველები, უცხო და უცხო მსვენნი და ხვლიკები, ღრინკილები, საკურველები. ძაღლის ლეკვს რვა ფეხი ჰქონდა, სხვა პირუტყვის

კოლიხეოს ნანგრევები

[70 გვ.]

რომაული ფორუმი

[36 გვ.]

შვილი, თერთმეტი ფეხი ჰქონდა. უცხო ჭიები. ამგვარები ჰქონდათ. სხვას სახლში ერთის | თვის ყმაწვილი მოწყვეტილი, ორის თვისა, სამის თვისა, ოთხის თვისა, ხუთის თვისა-და მერქმე მართალი ყმაწვილი. სხვა სახლში კაცის მუშია და რაც ფრინველია, ყველას ძვალი: გაშიშვლებული. მაიმუნისა, ნასნასისა და წვლის ნადირების ძვლები. სხვა კარში – თევზის კბილი და სპილოს ძვლის დათლილი ხეები, ყვავილები სხვადასხვა რიგი. ერთი ჯაჭვი იყო სპილოს ძვლისა, მთელი, შეუწებავი. ერთი მხარი ვერ იყო. წვლილი, ერთმანეთში გამოთლილი და ზედ ჯვარი ეკიდა მისივე. ქრისტე ჯვარცმული და მრავალი ამგვარი, უცხოები. მთელი ჭიქები პირ ვიწრო და შიგ ქრისტე და წმიდები და ყვავილები და აგრევე შიგ სხუადასხვა რიგი კაცები და ომები და გარეშემო სპილოს ძვლის ყვავილები. პირ ვიწროს ჭიქებში როგორ შედგეს! სხვაში უცხო ფიტები თაფლისა, უცხოდ ნაქმარი. უცხო კვერცხები, ზოგი გრძელი, ზოგი აყიროს მგზავსი, ქათმისაგან დადებული, საცა რამ ამგვარი უცხოები იყო. სხვაგან სპილოს ძვლის დათლილი კაცი და დედაკაცები. ზოგი კერპი ღმერთები. სხვაგან უცხო მარმარილოს სახეები, დათლილი. სხვაგან პაპების და მეფების სახეები და მათი საქმე. სხვას კარს შიგნით უცხო ქვები დატანებული: იამანები, აკატები ჭრელი. ზოგი კაცის სახე გამოყვანილი, ზოგი ფრინველისა, ხეთა და ყვავილთა, თავის აგებულობით ქმნილი, საკვირველები. კაცი გაცოცდებოდა. სხვას კარში სარკით იყო მორთული. აქათ იქით – ერთი მწვანის წალკოტი სანამ თვალი მისწვდებოდა. გარდააბრუნა: სულ რაც ხილი იყო, ხილები გამოჩნდა. ისევ გარდააბრუნა: სულ სხვადა-

A 52 v

B 61

B 62

A 53 r

49

სხვა რიგი შაქრიელი გამოჩნდა. ისევ გარდააბრუნა: სხვა რამ გამოჩნდა. სანამ თვალი მისწვდებოდა, რამდენჯერ გაარდაბრუნა, იმდენი სხვა გამოიცვალა. მერმე ერთი კლიტე დაძრა. სულ იმაში გამოედინა შადრევნები. სხვა კარში ყიზილბაშის მორთვა, ქაშნის ჭურჭელი, ყუმური ჭურჭელი და მათი საქმე. სხვაგან ჩინის მორთვა და ჩინური იარაღი, ნასაქმი სხვარიგი. სხვაგან ალბასტრის დათლილი ჭურჭლები. სხვაგან ცუდი თიხის ჭურჭლები. სხვაგან ისრები, ხმლები, ფარები. სხვაგან უცხო ხატები. სხვაგან მოწები, შავი, თეთრი, ყვითელი, წითელი. სხვადასხვა რიგი ხეები, სხვადასხვა რიგი საქმეები, უანგარიშო. წამოგვიყვანეს. ერთს სახლში შეგვიყვანეს. ერთი მართალი ორღანო, რაც სხვა გვინახავს ორღანო, იყო. ზეიდან მჭედლები რაცადას მუშაობდნენ. კარი

B⁶³

გააღო ამ პატრმა. ორღანოს საბერველს ბერვა დაუწყო. ერთი ჩხირი დაძრა. ერთი ბულბული რომ ყეფდეს, ისე დაიწყო ძახილი და ხანდახან, ბულბულის ხმის გამოცვლაზე, გუგული დაიძახებდა კუკუსა. დაიჯერეთ მართალია. მერმე ორღანოს სათითურებმა უხელოდ ძვრა შექნეს. სამი-ოთხი ხმა ისე დაუკრეს. სხვას მხარეს სხვა გააღეს. ერთი პატარა ორღანო იყო. სამი კაცი იჯდა და ორი დედაკაცი. ერთი ჭახრაკი ააბრუნა პატრმა. კაცებმაც და ქალებმაც ძრვა და მიხედ-მოხედვა დაიწყეს. ორღანო უკრედა, კაცები თამაშობდენ და ქალებს სირჩა ექირათ, ვითომ ღვინოს სვემდენ, პირზე მიიდებდენ. სხვა კარი გააღო. ერთი ჭახრაკი დაძრა. სამი კაცი იჯდა. ერთმა სოინარი აიღო. კვრა დაუწყო. ორთ ეძინებოდა. სხვას ადგილს ისევ ერთი შავი კაცი იყო, ძაღლის პირით. თვალსა და ყბას იძრევდა. ნაღარას

50

უკრევდა. გამოგვიყუანა. ერთი | კარი გააღო. სარკის ჩადრი იყო. დავით წინასწარმეტყველი მეფურად მოკაზმული იჯდა. ქნარს უკრევდა. ხმა ისმოდა. მიიხედავდა, მოიხედავდა, თავს მოგვიდრეკდა. წინ ორი კაცი უჯდა, ერთი სანთურს უკრეჭდა, ერთი იმას ტრუმბედას. მაგრამ სარკეში მრავალგან ჩნდა ეს კაცნი. მრავალი საკვირველება ვნახე, მაგრამ ამისმეტი ვერ დავისწავლე. მერმე მათი საწიგნე დამატარეს. მერმე სააქიმოში ეს ვნახე. ოცი ასეთი პორფირის ქვის ჭურჭელი იდგა, თვითო საპალნე მეტი, ზოგში ცოტად ნაკლები ჩავიდოდა, თრიაქფარუხით სავსე. იმას ზეით სხვა ჭურჭლის ანგარიში არ მიქნია. მრავალი უცხო წამალი, მაგრამ რათ დამეწერა. ვნახე ვარდის წყლის სახადი. ერთის ცეცხლით შვიდი რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა. ვნახე სხვა არაყებისა, ერთის ცეცხლით ხუთი რიგი გამოიხდებოდა. ვნახე სხვა ძვირფასის არაყებისა, ერთის ცეცხლით სამოცდა ექვსი რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა. ან ხელსაფქვავი, ან ზეთების სახდელი, უცხო რიგები, არ ითქმის.

A^{35 v}

B⁶⁴

კ ~ დ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავვიყუანეს წმიდის პეტრეს საყდარში. ძირს ჩავედით. წმიდის პეტრეს საფლავი ვნახეთ. ზედ ჟამი ვაწირვინე. მაგრამ მისი თქმა და გაკეთება კაცისაგან სათქმელად შეუძლებელია. მერმე ძაღლა გუმბათში აგვიყუანეს, შიგ ქოთანში. რომის ქვეყანა და ზღვა სულ ჩანს, შიგ სპილენძის ქოთანში ლ ~ : – კაცი დაეტევა დგომითა. შვიდასი ფეხი კიბე აიარს, რაც დავათვლევინე. ჩვიდმეტი გუმბათია. სხვა არა მოისაზრება რა. მრავალი რიგი სახლები. შიგ უანგარიშო მრავალი ოსტატი მუშაობდა. იქ ვნა-

რევენ, როგორ აწყობენ, როგორ ხატვენ. ცალი გუმბათი სულ სოფიოთი არის დახატული. იქიდან შეგვიყუანეს პაპის სამწიგნობროში. მაგრამ ერთი უცხო მას არა შეედრება რა. თავად დიდრონი და გრძელი სახლებია. | მერმე, რომელიც კრება არის დახატული, მაშინდელი წიგნები. იმის ძირს წმიდაების კრებისა, თუ მწვალელებისა თავის ხელით დაწერილი. სადაც იოვანე ოქროპირის წიგნებია, თავის ხელით დაწერილი. იმას ზეით ის დახატული. ისე წმიდა ბასილი, გრიგოლი ღვთისმეტყველი, წმიდა ჯერასიმე, წმიდა ათანასე, წმიდა ეფრემ, წმიდა იოვანე დამასკელი. რაც წმიდაა, მისი სახე, და მისი ხელით დაწერილი წიგნები. მწვალელების წიგნები. სხვა ყოვლისა რჯულისა და ყოვლისა ენისა წიგნები იყო. მრავალი ვემბე ქართული წიგნები, ვერ ვიპოვე, არსად ჩნდა. მაგრამ პაპის სახლები საკვირველება იყო. პაპის სახლების გარდა ის თერთმეტი ათასი სენაკია თავისის ფარდით, სკამით, ტაბლით, ყოვლის ფრით გარიგებული. მაგრამ ან შიგნით წალკოტი, ან გარეთ როგორ იქნება? ასეთი წყაროები იყო შიგ წალკოტში, თითო ორს წისქვილს დააბრუნებდა. და რამდენი რიგი უცხო შადრევანი, ან სახლებში, ან კედლებში, ან სვეტებში, ან წალკოტებში. ვინ მოსთვლის? რამდენი უცხო სვეტები, რამდენი უცხო ქვა.

B 66 კ ~ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყუანეს. ერთი | დომენიკანის დედათ მონასტერი იყო, წმიდის დომენიკოს დღეობაც იყო. მონასტერი მომცრო იყო. მაგრამ ჯარს ძლივ მიუვედით. გარედამ წითლის ქამსის ფარდებით იყო მოფარდაგული. და ქამხას როგორც აქვს
A 54 v სულ ისე იყო ოქრომკედით შეკრული|ორორის ძაფით.

მაგრამ შიგნიდამ სულობით ცის მეტი კედელი აღარ ჩნდა რა იყო. მაგრამ სულ ასე ხალასად ნაკერი ფარდაგები ეკიდა, უცხოდ, მძიმედ ნაქმართ. შვიდს ადგილს ტრაპეზი იყო, სულ მყარი ვეცხლი. და სხვა სასანთლე და კანდელი და წმიდა ნაწილთ კოლოფი არ იანგარიშებოდა. მაგრამ ხუთასი ლიტრა მეტი მგონია. მრავალი უცხო ნაწილებთ. მაგრამ ჯარისაგან ვერა გავიგეთ რა. წამოვედით. ფრანგულის ანგარიშით ხუთი აგვისტო იყო. უწინ რომ ყოვლად წმიდის მონასტერი დავეწერე, თოვლის მოსვლა, ის დღეობა იყო. იმ დღესაც პაპას არ შეეძლო, ვერ მოვიდა, თვარა არ დააკლდება. და ზოგი კარდინალი წირვაზე ყოფილიყო. და ჩვენ შუა დღეს უკან,

მწუხრზე მივედით. თვრამეტი კარდინალი იყო, სხვას ეპისკოპოსსა და ხუცეს გარდა. დიდი ეკკლესიაც არის. მაგრამ ჯარისაგან ძვრაც არ იყო. მარჯვენა მხრის ტრაპეზზე მაღლა ლუკა მახარებელისაგან დახატული იყო. და ერთს დიდს კუბოში ესვენა. სიონთა ღვთის მშობლის ტოლია. ძე მარცხნივ უზის. თქვენც დაიჯერებთ, პატიოსნად შემკული იქნება. ის კუბოც, დიაღ, კარგად იყო შემკული. ხუთნი კაცის ტოლ-ტოლი ანგელოსნი იყუნენ. ის კუბო იმათ ეჭირათ. და ორი მომცრო გვირგვინი ეჭირათ, სულ ვეცხლით დაფერილი. და ზეიდამ მაღლა: თოვლი რომ მოვიდა, და წმიდა პაპა რომ სთხრის, და ვინ ააშენა, ისინი სულ ვეცხლი. ტრაპეზზე შვიდნი წმიდანი კაცის ტოლ-ტოლი, სულ ვეცხლი. თავეთი ნაწილი ხელთ უჭირავთ ოცდა ცხრამეტი: ზოგი ხელი, ზოგი ფეხი | ზოგი სხვა ასო, სულ ვეცხლით გაკეთებული, იმ ერთს ტრაპეზზე ესვენა. და სასანთლე და კანდელი ვინ იცის, თვარა სხვა მხრისას არას ვსწერ.

B 67

A 55 r

53

ეკკლესია სულ წითლის ქაშხით, მძიმე ყვითლის აშით ახლო-ახლო ჩაკერებული, მოფარდაგებული იყო, სვეტები და კედლები. ექვსს ადგილს მაგლობლები იყვნენ. ოთხს ადგილს ორღანო იძვროდა. სხვა საკრავი ურიცხვი. მაგრამ მაგლობლების სიტკბოთ კაცს ცნობა წაუვიდის. ხან ერთი იტყოდა წვლილსა, ხან ორნი შეაწყობდენ. ხან ერთი წვლილი და ერთი ბოხი, ხან ოთხნი: ორი ბოხი და ორი წვლილი. ხან სულ ყველა ერთპირად იტყოდა. მაგრამ ასე შეწყობილი იყვნენ კაცი გაკვირდებოდა. კაი ჯვარები ოქროსა. საცეცხლურები ოქროსა. შესამოსები ძვირფასები. ეს ვნახე. ლოცვა დიდხან იყო.

კ ვ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით ანდრია მოციქულის მონასტერში. იქაც თიატინები იდგენ ორმოცდა თექვსმეტი. მაგრამ ერთი ეკკლესია, ან სიდიდით, ან სიკეთით, ან დახატულობით და სიმდიდრით კიდევ უფრო და გაწყობილობით, არ მინახავს. მრავალი უცხოთ გაკეთებული ნაწილი იყო. ერთი ტრაპეზის საბურავი იყო, ზედ ოქრომკედით შეკერილი. ჯერ იმ სიუცხოვე არა მინახავს რა, არ დაიწერება. რა განიშნო? და მრავალი გამოყვანილს ოქროს გვანდა. იქიდან წაგვიყუანეს. სამი გზა ერთად შეიყრება. შუაზე ორი ეკკლესიაა, ორივე ერთმანეთის მსგავსია. მაგრამ შიგნით გარეთ უცხოდ და საკვირველად აშენებული. წინ გრძელი მინდორი. მთელი ქვისა, მაღალი, პირამიდი და კაი შადრევნები. დია უკუსაყარი ადგილია ქალაქის კარზე. ახლა

A 55 v შიგნიდან ქალაქში|.

B⁶⁷ კ~ზ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს წავედი|თ ბართლომე მოცი-
ქულის მონასტერში. წოკოლანტებს აქვს. რომის წყა-
ლი ორად განიყოფა. შიგ შუაზე ორმოცდა თხუთმეტი

54

წოკოლანტი დგას. ეკკლესია კარგია, მაგრამ სხვებ-
სავით შემკული არ არი'. ამისათვის რომ კაფუჩინი
და წოკოლანტი უფრო გლახანი არიან. და დიდს
ტრაპეზსა ჰქონდა ოთხი სვეტი პორფირისა და სალ-
ხინებელი შეკრული. და ტრაპეზს ქვეშ მთელი პორ-
ფირის დიდი ლუსკუმა. შიგ ბართლომე მოციქულის
გვანი და ტყავი ნაწილი. ზოგი გაყოფილია. მარჯ-
ვენა მხარეს, ტრაპეზს ქვეშ წმიდა პავლინოს ეპის-
კოპოსი და წმიდა ადალიბერდოს ეპისკოპოსი მო-
წამე და ორი მისი დიაკონი მოწამე ესაფლავა. მარც-
ხენას მხარეს, ტრაპეზში წმიდა თეოდორე რომაე-
ლი ესაფლავა და თომა მოციქული. სპილენძის ტაშ-
ტით მოეტანათ. მისი ტოლი ზეიდამ ხუროდა. ერთი
შიგავ ლუსკუმაში იყო, ერთი ზეზე. და ერთი ქრის-
ტეს გვირგვინის ეკალი ჰქონდათ. იმის პირდაპირ
სხვა მონასტერი იყო. იმავ წყალშუა. ერთი რიგი
პატრები არიან შავით მოსილნი. სნეულთ სამსახურია
მათი წესი. სამოციოდ იდგენ, მაგრამ მონასტერი
მომცრო ჰქონდათ და კარგა შემკული. და ქსენონი
მისთანა ვერსად ვნახე. მომცრო იყო. ას ორმოცი
კაცისა. და მისთანა შემკული ეკკლესიაც მნელია. კაი
ხატები, მარმარილოს სვეტები და ხარიხები. ორ-
დანო ქსენონში, დიად, კარგა იყო მორთული. იმ მო-
ნასტრის ტრაპეზში ემარხა იოანე გლახაკი და მარი-
ნოს, მისი ცოლი, მართა და მისი ორი ყმანი წვრი-
ლები, ოთხივ მოწამე და წმიდა ერკონოს მოწამე
მთელები. იქიდან წამოვედით წმიდის პელაგიას|მო-
ნასტერში. კარგა შემკული მონასტერი იყო, მაგრამ
წმიდა არავინ ესაფლავა. ერთს მხარეს ერთი მეფე ესა-
ფლავა. პირდაპირ – დედოფალი მისი მეუღლე. ერთს
საფლავზე ეწერა აჩრდილი, მეორეზე აღარც აჩრდი-

B⁷⁰

A^{56 r}

55

ლი. იქიდან წმიდის ევსტატეს სასახლეში მოვედით.
მონასტრად იყო, მაგრამ ეკკლესია მაგდენად შემკული
არ იყო. ახლა ამ პაპას თავისი ძმისწული კარდინალი-
სათვის უბრძანებია, უნდა დიდი ეკკლესია ააშენოს და
შეამკოს. წმიდის ესტატეს და მისის ცოლის თეოფის-
ტესი და მათი შვილების: ალაპი და ალაპისტოს ერთს
ლუსკუმაში არიან. და ზევით წმიდის ევსტატის თა-
ვია, კარგა შემკული, და ერთი მკლავი და წმიდის
ესტატეს შუბი ნაომარი.

კ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით იმავ დიდს მონას-
 ტერში, პაპის სამადლო რომ არის. იმ ღამეს ვერ
 გავსინჯეთ, მაგრამ ერთი ეკკლესია იყო, ჯვარის
 სახედ აეშენებინათ. წინ ქალწულების სადგომი. მარჯ-
 B 71 ნივ – დედაკაცების სადგომი. მარცხნივ – ყრმათა სად-
 გომი და დასავლეთით კაცების სადგომი. ათას ორასი
 სული იყო. ამეების სადგომი ასე იყო მორთული
 თავთავეთი გარეგებულობა: ძირს სასარცხლო, მერმე
 სადგომი, იმას ზევით წირვის მოსასმენი, იმას ზევით
 სნეულთ საწოლი. და სნეულს, ვისაც ფეხზე ადგომა
 შეეძლო, იქიდან ცოტა წამოდგეს, ეკკლესიაში წირვა
 მოისმინოს. ვისაც არ შეეძლოს, იქავ სამწირველო
 აქვს. იმას ზევით სასაქმე. რაც მოხელეა იქ საქ-
 მობდენ ოთხნივ, ზოგი ცალცაკე. სხვადასხვა
 A 56 v კარი სხვადასხვა მოძღვარი. სხვადასხვა გამრი-
 გები. სხვადასხვა ტრაპეზი. სხვადასხვა სამზარეუ-
 ლო. სხვადასხვა წალკოტები. სხვადასხვა წყარო.
 საქმობდენ იქ მატყლსა და სელსა და კანაფს სჩეჩ-
 დენ. სამ-ოთხ რიგად აწმიდებდენ, ასთევდენ, ქსოვ-
 დენ. ტილოს აშიებს ქსოვდენ. მატყლს სჩეჩდენ,
 რეცხდენ, ასორსალებდენ, ასთევდენ, ქსელევდენ,
 ქსოვდენ, სთელევდენ და ღებევდენ კაი შალებს,

56

სკლატებსა და მისთანათ. მჭედლები, მეწულე, მემა-
 შიე, ფეიქრები და ყოველი მოხელე ხურო – ესენი
 იყვნენ. რაც ობოლი და უპატრონო საწყალი იყო,
 იქ იზდებოდა. სანამ ათის წლისა შეიქნებოდა, წიგნს
 ასწავლიდენ. მერმე ვის რა უნდოდა, იმ სახლში
 შეიყვანდენ. იქ იყო სტამბა წიგნისა, ფარდაგის
 ქსოვა, მხატრობა, ამისთანები. წიგნის კრვა. რო-
 მელს რა სახელო უნდოდა, იქ ასწავლიდენ. ორ-
 მოციოდ გიჟი და დედმამის უარშიო იყო. თვითოს
 ფეხში ბორკილი ეყარა, დაბმულნი იყვნენ. ჭახრავს
 ასთევდენ ბამბასა. და სამს ადგილს კარი დაკლე-
 ტილი ჰქონდათ. ერთი მღუდელი მათი მასწავლებე-
 ლი და მოძღვარი იყო. თვითო სალოცავი წიგნი და
 თვითო კრიელოსანი ჰქონდათ. სამწირველო იქავ. და
 დღისით წირვას არ დააკლებდენ, ალოცებდენ, ასთ-
 ვევინებდენ. მათს საყდრის სასმელ-საჭმელს მისცემ-
 დენ. აღსარება-ზიარებას არ აკლებდენ და კვირაში,
 რამდენიც აქიმს გაერიგებინა, ცემას არ დააკლებ-
 დენ. და ღამით თვითო სენაკში, რკინის ფანჯრე-
 ბით, შეაგდებდენ. ქვეშაგები მზა და დაუკლეთდენ
 კარებსა. იქ ვნახე საიას რომ სჯანდრევდენ. ორი
 ერთმანეთზე მობმული. სამი მხარი სიგძე, სამი
 მტკაველი განი და ოთხგნითვე სამასი მტკაველი, ნახე
 A 57 r რა იქნება! ორი ბიჭი გაურჯელად ხან წინ წასწევდა,

B 73

ხან უკან და იმით სჯანდრევედენ. იქ ვნახე რკინის საფეიქროსავით გამართული, პაიჭებს ქსოვდენ წინდურსა. თვითო კაცი დღეში ერთს წყვილს მოქსოვდა. საკვირველება იყო. წინდის ჩხირით რომ შეიქმოდენ, ისე ქსოვდენ. საფეიქრო იმგვარად იყო, თუ არ ნახავს კაცი, არ მიიხდომება. წამოვედით იქიდან წოკოლანტების მონასტერში. ვნახეთ. ერთს მონასტ-

B 73

57

რად ისიც საქებელი იყო. მაგრამ ერთი მომცრო სამწირველო ვნახეთ, ხით გაკეთებული. დიად მოგვეწონა. წმიდის ფრანჩისკოს სადგომი ყოფილიყო. წირვა მოვისმინეთ. ერთმა პატრმა ერთი კლიტე მოაბრუნა. ეს ხეები სულ და ფიცრები გამობრუნდა, და სულ ვეცხლით მოჭედილი ნაწილები გამოჩნდა. ორმოცი სანაწილე. თვითოში მრავალი ნაწილი იყო. რახან წირვა გათავდა, ისევ კლიტე მოაბრუნა. ნაწილები შიგნით შევიდა. ისევ ფიცრები გამოჩნდა. იქიდან წამოვედით. ერთს მონასტერში შეგვიყვანეს. მართალს გეტყვი, ეკკლესიის საკადრისი ეკკლესიაც იყო. უნახავად გავხე და მერმე დიად, რომ მომეწონა. მითხრეს: ეს ეკკლესია და ამისი მონასტერი და სასნეულო სულ მებაღეებმა და მეხილეებმა ააშენეს და გაარიგესო. ვინც იმათი ავად გახდება, იქ დაწვება. ვინც მოკვდება იქ დაიმარხება. მაგრამ ეს მიკვირს იმისთანა კაცებმა იმდენი უცხოს მარმარილოს სვეტები, სხვადასხვა ძვირფასი ქვები სად იშოვეს! მე მოჩუენება რამ მგონია. კარდინალი საკრიფანდი ათი დღით უწინვე მობძანდა ჩემ სანახავად. და დღეს პაპის ძმის წული კარდინელი მობძანდა, საღამო

A 57 v

B 74

58

მოსამსახურეს მიბომებდე და მიბძანებდეო. ყმაწვილი კაცი იყო, კაი შვილი.

კ~თ მკ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით, დომინაკანი კარდინალი ვნახეთ. და მერმე წმიდის დიდის ანტონის მონასტერში მივედით. მისი მამანი ვნახეთ. კარგი

და დიდი მონასტერი იყო, მაგრამ უცხო არა იყო რა. წმიდის ანტონის ცოტარამ ნაწილი იყო. და მთელი ფრანციცის ღოფინოს თემში ასაფლავია. ჩვენ ვერ ვნახეთ. იმ დღეს იფრადორი დესპანი სასეირნოდ გამოვიდა. მზის დასვლა იყო. ასი ეტლი უფრო გამოყვა. ცხენოსანს გარდა, დიად, დიდი ჯარი მოსდევდა. მე წმიდის ანტონის მონასტერში მივიღოდი. არ მოვიცადე. მონასტერში შეველ.

ლ~ მკათათვეს. მათის ანგარიშით ათი მარია-მობის თვე იყო. წმიდის ლავრენტის დიაკვნის დღეობა იყო. უწინ წაგვიყუანეს სანახავად და იმისი სახლები და საყდარი ვნახეთ. წირვა იქ მოვისმინეთ. იქ იზდებოდენ ბერძნისა და სომხის შვილები პაპის სამადლოდ ვინც გაპარული მოვიდოდა, ან დაჭირებული ყმაწვილი კაცები. ჩვენობას ორმოცნი იყვნენ. მერმე შუა დღეს უკან წმიდის | ლავრენტის მონასტერში წაგვიყვანეს. ქალაქს გარეთ ერთს ეჯ-ზუა. კაი და დიდი მონასტერი. კაი სვეტები, უცხო ქვების გრანტისა. თვითო და თვითო მთელი ორმოცამდი, ხუთ ხუთი ადლი, ზოგი ოთხი ადლი. სალხინებელზე ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი. ქვეშ სამარტვილე. შიგ წმიდა ლავრენტი დიდი ხნის წამებული ესაფლავა. მერმე რომ წმიდა სტეფანე მისავენეს, პირველ მოწამე, წმიდა პაპამ წმიდა ლავრენტისთან ბძანა მისი დამარხვა. რომ მისავენეს და ლუსკუმას ასწიეს, წმიდა ლავრენტი თვითონ

B 75

A 58 r

59

მიწვა ცალს მხარეს და უკეთესი ადგილი წმიდა სტეფანეს დაუგდო. იქ ესაფლავა კიდევ წმიდა მოწამე იუსტინე. მარჯვენას მხარეს ესაფლავა წმიდა კვირიაკი დედაკაცი. ზედ გრიგოლი დეოლოლის სამწირველო აეშენებინა. უცხო ფერადის მარმარილოთ იყო შემკული. თვითონ მაზე ხშირად ჟამს სწირევდის თურმე. მონასტრის ძირი უცხოდ იყო კენჭებით მოფენილი. მისთანა ვერსად ვნახე. კარგა შემკულიც იყო. ზეით კაი ნაწილები, მრავალი. იქიდან წამოვედი. იმ დღეს იყო მისი დღეობაცა. წმიდა სოსანა ქალწულ მოწამეს საფლავზე დედათ მონასტერი იყო. მაგრამ დედათ მონასტრების მორთვა და სიმდიდრე არ დაიჯერება. იქ ესაფლავა წმიდა სოსანა. მამა მისი გაბინო მეფის ძმა ყოფილა. ორივე უწამებიათ. წმიდა ფილიჩიტა დედაკაცი თავის შვიდი შვილით, მოწამენი მთელნი. ეკკლესიის ქებას ვერ დაგვიწერ. უცხოდ შემკული იყო. კარგა ადგილი ჰქონდა. იქით ერთი წყარო იყო. სამ თვალად გამოდიოდა. თვითო თვითოს წისქვილისათვის მეტი. შუაზე მოსე იდგა, კლდეს რომ კვერთხი ჰკრა და

B 76

A 58 v გამოეცა წყალი. და აქათ იქით ისრაილნი როგორ სვემდენ, ან რჩომას | როგორ ასმევდენ. საკვირველობა იყო. ორმოცამდი ზარბაზანი გააგდეს. მაგრამ შიგნით რომ დედანი გალობდენ, ფანჯრებს შიგნით, მისთანა არა გაიგონებოდა რა. ყური მის უამეს ვერას ისმენდა. წმიდის პაპის მოსაკითხავი მესამეს დღესა და მეოთხეს არ დაგვაკლდის. მაგრამ ამ დღეს მრავალი უცხო შაქრიელი და შარბათები ებოძათ.

ლ~ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წმიდა პაპას ებძანა. ვიახელით, ფეხს ვაკოცეთ. მომიკითხა. მე მეორეს დღეს შენს ნახვას არ დავიკლებო. მაგრამ, შენც ხედავ, არ

60

შემიძლიაო. მრავალი კაი სიტყვა მიბძანა. თავისის ხელით მიბოძა ძელი | ჭეშმარიტი, კარგა გაკეთებული. აკატის კრიელოსანი და ოქროთ გაკეთებული და ზედ ოქროს ხატი, ცოდვათ შესანდობლად, ნაწილები წმიდათა. მიბძანა: მიხარიან რომში დიდი ხმა დაგვივარდაო, კარგა იქცევიო და ჭკვიანადო. მრავალი მიალერსა. ნაწილებსა და ჩემს საჯდომს ეტლს გამოგიგზავნიო და ისე წადი ეტლით, წმიდა შვიდი ეკლესია მოილოცეო, ცოდვათ შესანდობელი. ეს შვიდი ეკლესია: პირველი წმიდის პეტრესია, მეორე წმიდის პავლესია, მესამე, თოვლის მოსვლა რომ დავწერე, ის წმიდით ღვთისმშობლისა, მეოთხე რომ დავსწერე იოვანე მახარებელისა, კოსტანტინეს აშენებული, მეხუთე წმიდა ლავრენტი დიაკვნისა, რომ დავსწერე, მეექვსე ჯვარის ეკლესია და მეშვიდე წმიდის სევასტიანე მოწამის საფლავი. ესენი ქვეითად უნდა მოიაროს ორმოცს ჟამზე ერთმა კაცმა მხურვალის გულითა და ყველგან ლოცვა თქვას. და როგორათაც გულით ილოცავს, იმგვარად მიეტევება. მე თავათ ბერი კაცი ვიყავი და სნეული და ავი დრო იყო, სიცხე. პაპამ დასტური არ დამცა ქვეითობისა. შენდობა მიბძანა: მე ისევ შენდობა მომიცემიაო. ჩემის ეტლით წა|დიო. სადილს უკან წავედით, პაპის ძმისწული იყო, ერთი ქალწული, მის სანახავად. ვინც ეპისკოპოსი იქნება, დაბალის კაცის შვილი ვერ დაჯდება. თვარა ნახეთ პაპა როგორი დიდის კაცის შვილი იქნება. მაგრამ დაბალიც რომ დაჯდეს, თუ პაპას და, ან ძმისწული, ან დისწული ჰყავს, დიდი კაცი შეირთავს. ეს პაპა დიდის კაცის შვილიც არის. მეთორმეტე კლემენტე იყო და ერთი ძმისწული ჰყვანდა. მართალს გეტყვი, ლამაზიც იყო და

B 77

A 59r

B 78

61

სანახავად სადედოფლო და დიდურად ნაქმარი, რომ

მისთანა მის ნახვამდი ვერა ვნახე რა საფრანგეთში.
და მრავლის დიდს კაცს მეფედ მოენდომებინა. იმას
ეს ეთქვა: თუ ბიძა პაპად არ დამჯდომოდაო, ვინც
მეფეები მითხოვდენ, მეც შევირთევიო, მაგრამ აწ
ბიძა ჩემს არ ეკადრებაო. ქვეყანა მე მეჭიროს, ან
მაშინ შევირთო ქმარიო. და წმიდის ტურეზიას ენკ-
რატისი შექნილიყო. ახლა დაეწყო შენება ერთის
მონასტრისა. და მათი ეკკლესია სხვებსავით გარი-
გებული ვერ იყო. ოღონ წმიდის ზიარების კიდო-
ბანზე ექვსი უცხო სვეტი იყო. თვითო წყრთა
უცხოს ქვისა. და თვითონ, დიად, პატოსანნი ქალი. და
თვითონ უფროსად არ დამდგარიყო. ერთი პატიო-
სანი მოხუცებული ქალი იყო. ზეით ის დასვა, ქვე-
შეთ თვითონ მოუჯქდა. ფანჯარიდამ გვნახა, რო-
გორც სხვათა. იქიდამ წავედით. წმიდის ანუსიას
საფლავზე. ქალაქს გარეთ ორს ეჯზე იყო. ღამეც
გვესწრა. ორმოცდახუთი კიბე ჩავიდოდა ღრმად,
სულ მარმარილო. მისი სახლი ყოფილიყო. თორმე-
ტის წლისა იქივ ეწამებინათ. მაგრამ საკვირველად
იყო ის მონასტერი შემკული. დიდი ეკკლესია, უც-
ხო ქვის სვეტები ორ რიგად, ზედ ქვე სვეტები მოყ-
ვანილი. იატაკი უცხოდ შემკული დიდს ტრაპეზში
წმიდა ანესა ემარხა. ზედ მისი ხატი იყო ამართული.
მაგრამის მეუცხოვა, თეთრი აკატის ქვა გაეთალათ
და პერანგისავით ჩაეცმიათ. როგორ ქნეს, ეს მიკვირს!
ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი იყო.
მაგრამ რომში მისთანა პორფირი არ მინახავ. სარ-
კესავით ჩნდა. ზეიდამ იმ სალხინებლის კამარაც
სულ პორფირის ქვით იყო. წმიდა მერანციანა
ქალწულ მოწამეც იქ ესაფლავა. იქიდამ ზედავ ება

B 79

A 59 v

62

ერთი წალკოტი, გაივლიდა. ერთი საკერპო ყოფი-
ლიყო, ღვინის ღმერთისა, მაშინდელივ ნაშენი.
მრგვალი იყო და შუა მოვლით ოროლი სვეტი ჰქონ-
და მოვლებული. ორმოცი სულ ჭრელი მარმარილო
და გრანიტის ქვა. მერმე იმაზე კამარა. და უმაღ-
ლეს შიგნით გუმბათი. და სულ კენჭით დახატული:
ღვინის ღმერთი და ყურძენი, მისი კრება და მოსთვ-
ლობა და წნეხა და მარნები, სმა და სიმთვრალე.
შუაზე მდგარიყო იმ ღვთის საფლავად და აეღოთ,
კიდურში დაედგათ. ერთი პორფირის ქვა მთელი,
ამოჭრილი, თორმეტი მტკაველი სიგრძე, შვიდი
განი, ექვსი სიმაღლე და თავსახურავი ისევ მთელი.
გაგრამ სიდიდე რა იქნება! გარშემო სულ უცხოდ
მოჭრილი იმ ღვინის ღმერთის საქმეები. ის ერთს
კუთხეში დაედგათ უცხოობისათვის და ის საკერპო
კოსტანტინე მეფის ქალს წმიდის კოსტანტიას ეკ-

კლესიად მოექცია. თვითონ სნეულემა დამართებოდა. წმიდას ანესას შეხვეწოდა. მოერჩინა. ამისთვის ის საკერპო ეკკლესიად მოექცია. თვითონ იქ დამდგარიყო. დედათ მონასტერი აემუნებინა და იქ დამდგარიყო. და წმიდა შექნილიყო. და წმიდა ატიკა ქალწულ-მოწამე და წმიდა არტემია ქალწულ მოწამე იმ შუაზე ესაფლავა. ზედ ტრაპეზი იყო. საწირავია იქიცა. მაგრამ წმიდის ანესას საფლავზე მრავალი კანდელი ენთებოდა, სულ ბროწეულის სახე. მაგრამ ერთი ხუცესი | მსახურებდა და ორსავ ადგილსა სახუცო იყო, მონასტერი არ იყო.

A⁶⁰ r

ა მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის სევასტიანეს მონასტერში, აღმოსავლის მხარეს, ძველს რომს იქით ერთს ეჯზე კიდევ | უშორ იყო, მივედით, შევედით მონასტერში. დიდი და კარგი, მაგრამ

B⁸¹

63

სხვებისთანა შენებულობა არ იყო. შუა დიდს ტრაპეზს ქვეშ წმიდა სტეფანე პაპა მოწამე ესაფლავა. მარცხენას მხარს ტრაპეზში წმიდა სევასტიანე და ძირს წმიდის სევასტიანეს სახე, მარმარილო გათლილი, ისრები შიგ ეჩარა, მკვდარი. ასე ეგონა, აწ მოუკლავთო. მარჯვენას მხარეს ტრაპეზზე ესვენა. რომიდან რომ პეტრე გაიპარა, წინ ქრისტე შემოეყარა. ჯვარი ეკიდა, რომს მივიდოდა. პეტრემ ჰკითხა: უფალო, სად მიხვალო? ქრისტემ უბძანა: მეორედ კაცთათვის რომში მინდა ჯვარს ვეცვაო. პეტრე გონებას მოეგო. ქრისტე აღარსად იყო და ორივე ფეხი ქვაზე აჩნდა. იმ ქვაზედ ფეხები აჩნია ქრისტესი. წმიდა პეტრე და პავლე უწინ იქ საფლავებულან სამას წელიწადს დაბლა სამარტვილემში. და თვითო მათი კბილი იქავ დაუსვენებიათ, იმ ტრაპეზზე იყო. სხვადასხვაგან დაუმარხავთ. წმიდის ორგანოს პაპის მოწამის თავი, ანდრია მოციქულის მკლავი, წმიდის მოწამის ლუკას თავი, წმიდის როკოს მკლავი, წმიდა კალინიკე პაპის მოწამის თავი, წმიდის ქრისტეფორეს მკლავი, წმიდა ვალენტინა ქალწულ მოწამის თავი, წმიდის სებასტიანეს მკლავი, წმიდა რომპაპის სტეფანეს თავი, წმიდის სევასტიანეს მინაქრის სვეტის ნატეხი, და ორი დიდი სკივრი მრავალი ნაწილი. ასსამოცდა ექვსი ათასი წმიდის ნაწილი ძესო. აქედამ წაგვიყანეს. წმიდა პეტრე პავლეს საფლავი ვნახეთ. გამოგვაბრუნეს.

B⁸²

A⁶⁰ v სხვა კარი გააღეს. ჩაგვიყუანეს სანთლებითა ძველის რომის დრონი რომ ყოფილა, ქრისტეანენი იმაში დამალულან და წმიდა პაპები. და ვისცა აწამებდენ იქ დამარხვედენ, მოიპარიან. სიარული მოგვეწყინა. აქათ და იქით ზოგან ოთხი საფლავი იყო ერთმა-

ნეთზე, ზოგან სამი, ზოგან ერთი. მრავალი გამოეს-
ვენებიანთ, სხვაგან დაემარხათ. და უანგარიშო და
კაცთშეუგებელი შიგავ არის. ვისიც სახელი სცოდ-
ნიათ, საფლავის ქვაზე სწერია. ვისიც სახელი არა
სცოდნიათ, ერთ ხურმის ფოთელი ქვაზე მოჭრილია
და ერთის ჭიქით თავისი სისხლი თავით უდგას.
ზოგს და ზოგს მარტო ხურმის ფოთელი აქვს. მრავალი
კარია მიწით ამოვსილი. თუ სანთელი გაუ-
ქრა, კაცი გზას ველარ გაიგებს. შიგ საყდრები
არის. სახლები უანგარიშო. იქიდან წამოვედით,
გზაზე, სადაც ქრისტე პეტრეს შემოჰყროდა, იმ
ადგილს ერთი მომცრო ეკლესია აეშენებინათ. და იმ
ქვის მაგიერ, ერთს მარმარილოს ქვაზე ქრისტეს
ფეხის სახე გამოეყვანათ, იმ ქვის ზომაზე და ის
დაედვათ და ზედ რკინით გარდაეჭედათ ნიშნად. და
აქათ ქრისტე ჯვარაკიდებული, ეკლის გვირგვინი-
ანი, ნაცემი, დასისხლებული იმ დღესავით იდგა. და
იქით პეტრე დახატული იყო. ის დღე გეგონებოდა
რომ გენახა. სადილს უკან წავედით წმიდის
ფილიპე ხუცის საფლავზე. ას თექვსმეტი წელიწადია
რომ მიცვლილა. რომელიც პირველ საკვირველთ
მოქმედი გსმენიათ, ისე საკვირველთ მოქმედია. სი-
ცოცხლეში კაცის ცოდვის სიმყრალე თურმე აწუ-
ხებდა. და მრავალი უცხო სასწაული უქნია და
დღესაცა იქს. ორმოციოდ ხუცესი იდგა. მისი ხუ-
ცები უფრო სხვარიგად იქცევან. მაგრამ, რომ შე-
ველ მის მონასტერში, გაკვირვება დამეცა. ან ეკვლე-
სიის სიკეთე და შემკობა, ან ნაშენობა, ან სიმდიდრე
და კანდელი და სასანთლე ნაწილი მგონია შვიდა-
სილიტრა ვეცხლი იყო. თოთხმეტი მთელი კაცის
ტოლტოლი ვერცხლის წმიდაები. მაგრამ ყველას ვე-

B⁸³A⁶¹ r

65

რას თავს გაუალ და ამას იტყვით: ყველას ასე სწერს,
თურმე ტყუისო. სხვა სხვარიგი და წვლილი უანგა-
რიშო. ამას დაგიწერ: წმიდა გრიგოლი საკვირველთ
მოქმედის თავი და წმიდა ეგნატი ღმერთშემოსილისა,
ისევ ბერძნულის გვირგვინით, ბისონით, ომფორით.
ნაწილები კაცის ტოლები და წმიდა | სფირიდონ საკ-
ვირველთ მოქმედის მარჯვენა მკლავი იქ იყო. უც-
ხოდ მორთული მონასტერი, მომცრო. გაუწყობელი
წალკოტი. შვიდი, რვა შადრევანი. მაგრამ უცხო
ქვები და აკატები, ან პარაგონეს ქვები. გამიკვირდა.
თეთრი იამანები, ზედ თავისის ბუნებით ხეები. ყვა-
ვილები შავად ამოსული. თვითო მტკაველი მეტი

B⁸⁴

და ნაკლები. მრავალი სხვა ფერი. გავოცდი იმ წმიდის ფილიპეს საწირავი ადგილი, სენაკი, საწოლი, ლოგინი, ქვეშაგები, წიგნები სულობით ნაწილად ჰქონდათ, პატივით. მისი გული უცხოთ მოჭედული და მორთული. ამისთანები მრავალი. ძელი ცხოვრებისა და სხვა მრავალი. აქიდან წმიდის როკოს მონასტერში მივედით. წმიდა როკო ფრანცას ასაფლავია. მაგრამ ერთს ეკვლესიად ისიც ღირს იყო. უცხოდ შემკული იყო. ქსენონებიც იყო.

ბ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. იოვანე მახარებელის მონასტერი რომ დავსწერეთ, კოსტანტინე მეფის აშენებული, წმიდის პაპის ეკვლესია და სადგომი ის არის. პაპა მისი ეპისკოპოსია. პირველ რომში აშენებული ქრისტიანობაში ეკვლესია ის არის. და მერმე რომ წმიდის პეტრეს საფლავი აუშენებიათ, რომელიც პაპა იქ დამდგარიყო, ის თავისი

B⁸⁵ სასახლე ოქოლთათვის დაუგდია. რაც რომში ობო-
A⁶¹ v ლი ქალია, უპატრონო და, თუ ვისმე პატრონს | შე-
ნახვა არ შეეძლო, იქ მიიყვანს. რვაასის ქალის ად-

66

გილია. ხან მოემატება, ხან დააკლდება. ჩემობას ოთხასი იყო. პატარას მოიყუანენ, ყოვლს საქმეს ასწავლიან: წიგნსა, სჯულის საქმეს, მერმე ხელოვნობას. ენკრატისები ადგანან, მოძღვრები და მწირველები. ყოვლის ფერით გარიგებულია. სასმენლად, სასიცოცხლოდ. რომელიც მოინდომებს ქმარს შეირთავს. სასაქმოს სულ პაპა მისცემს: სასმელს, საჭმელს, ტანსაცვამს. და რასაც ასაქმებენ ოთხი მონასტრისაა, ერთი თავეთი. რახან გავლენ ას მარჩილს მზითევს გაატანს. ოცს წლამდინ ვერ გათხოვდება. ოცის წელიწადისა რომ შეიქნება, თვითონ რაც უნდა იქს. ას მარჩილს მისცემენ. იქ ვერავინ შევა. პაპის ბძანება გვქონდა და მისი კაცი. და მისი კაცი დაგვიძლოდა. კარები დაგვიღეს. სამზარეულო, სამუშაო, საცხადოდ ყველა გვაჩვენეს. თვარა, როგორც სხვა დედათ მონასტერი ისეა, ვერავინ ნახავს. ვინც თავის დისა და შვილის სანახავად მივა, ფანჯრიდამ ნახვენ. ჩვენის გულისათვის იგალობეს. მაგრამ გავკვირდი. მრავალი კაი ხელსაქმარი ვნახე, მათი გაკეთებული. ზეით რომ ვაჟთ ობლების მონასტერი დავწერე, მათს ტანისამოს ესენი დაჰკერვენ და რეცხენ. ვისაც ქმარი მოუნდება, მათგანს შერთვენ. იქიდან წამოვედით. წმიდის კლემენტოს რომპაპის მონასტერი ვნახეთ. ძველი და დიდი ხნისა იყო. წმიდა ეგნატი მოწამე, იოვანე მახარებელის მოწაფე, იქ ესაფლავა. ახლა ეს წმიდა პაპა აკეთებდა, რადგან ამასაც კლემენტოზ ერქვა.

B⁸⁶

რაც ძველი იყო, აახლებდა. კაი მონასტერი. სო-
ფიოთი დახატული. კაი მარმარილოს სვეტები. კარ-
დინალები სასხდომი სულ თეთრი მარმარილო,
უცხო გათლილი. იქიდან წამოვედით. წმიდის ფრან-

67

A⁶² r ჩისკო რომაელის | მონასტერში მოვედით. წმიდა
ფრანჩისკო ქმრიანი ქალი ყოფილა. ასეთი წმიდა ყო-
ფილა, რა ლოცვად დადგის, ანგელოსები უგალობ-
დენ. ახლაც უცხო საკვირველთ მოქმედია. ის ეკვ-
ლესიაც უცხოდ იყო შემკული და დიდად. და გარეთ
და შიგნით საკვირველად გაკეთებული. მრავალი
უცხო ქვები და თავისთავით იამანები ვნახე ბუ-
ნებით დახატული. და მისი საფლავი შუა ტრაპეზს
წინ, უცხოდ შემკული. და ლუსკუმა სულ ვეცხლისა,
დაფერილი. და ზედ მისი სახე ვეცხლისა გამოყვა-
ნილი, მძიმედ დაფერილი. ცალს მხარეს პეტრე,
სვიმონ მოგვი რომ ჩამოუგდო, ქვაზე ეჩოქა,
ის მუხლები ზედ აჩნია, ქვები ეტანა. მრავალი უცხო
ხატი და მარმარილო მოჭრილი სხვა იყო. მაგრამ
B⁸⁷ ერთს სამწირველოში ექვსიოდ სასანთლე იყო ხისა.
თვითო ანგელოსს ეჭირა. ყოვლის უცხოსაგან ის
უკეთ მომეწონა. უცხო რამ გაეკეთებინათ. იქიდან
წამოვედით. წმიდის მარტინას საფლავზე მიგვიყუა-
ნეს. ქალწულ-მოწამე იყო. ეკლესია ჯვარის სახე იყო.
და ყველა ამას ცდილა, მე უკეთესი ავაშენო, მე
უფროსი ხარჯი ვქნაო. და მეც მიკვირს: სად გამო-
ვიდა ამდენი უცხო ოსტატი. სხვას იქაურს უცხო-
ვებს არას დაგიწერ. სამარტვილეში ჩაგვიყვანეს.
როგორც ზეით საყდარი იყო აშენებული, ქვეითაც
ისე იყო. მაგრამ, როგორც შავს ქვას, ცუდს ბრო-
ლი სჯობს, ისე ზეითს ქვეშეთი სჯობდა. ოცდა ხუთი
უცხო სვეტები ფერადი მარმარილოსი. მაგრამ უფ-
როსი ერთი ლურჯი იყო. შიგავ ეპოვათ ეს ქვები.
და რამდენი უცხო აქატის ქვა, დიდრონი, ან იასპი,
ან ლაჟვარდი იყო, არ ითქმის. ოთხს მხარეს: ერთში
ესაფლავა წმიდა საბიანა ქალწულო-მოწამე, მეორეში

68

დეოროთია ქალწულ-მოწამე, მესამეში | თეოდორა
ქალწულ-მოწამე, მეოთხეში ეფემია ქალწულ-მოწამე.
იმას წინ, საკურთხეველის ძირში, წმიდა მარტინა
ქალწულ-მოწამე და კონკორდი კაცი მოწამე და ეპი-
ფანე კაცი მოწამე. სამნივე ერთად. ამათს საფლავზე
სულ იასპი და ავატი და ლაჟვარდი იყო შემკობი-
ლი. მაღლა ერთი ხატი იყო ყოვლად-წმიდისა.
ქრისტე ეჭირა და მარტინას წინ ეჩოქა. და ზეით

A⁶² v

B⁸⁸

კიდევ ის სამნი მოწამენი იდგენ, თეთრის აკატისა, მთელი, გათლილი. გასინჯეთ რა სასჯელი უნდა, ან რა ფასისა იქნება. სადილს უკან წავედით. წმიდის პეტრეს ეკკლესიას იქით ერთი ეჯი ნამეტნავი იყო. სხვა კარმელიტანების მონასტერში წმიდა გრიგოლი დიოლოლის სასახლე. და დიდად ჰყვარებოდა ის ადგილი. მისი ნაჯდომი სკამი და ადგილი – ეკკლესიაში. დიდი ეკკლესიაც იყო. აქათ იქით ექვს-ექვსი სვეტი ნაგები ჰქონდა. ძირი უცხოდ შეწყობილი კენჭები უცხოს ქვისაგან, ზოგი სოფიოთ, გვერდები ზოგი დახატული ძველად ბერძენთაგან. სალხინებელზე ძირს ოთხი პორფირის სვეტი. თვითო სამი ადლი. და ზეით კამარაში სალხინებელში ოცდარვა პორფირის სვეტი. თვითო ნახევარ ადლი. და იმას ზეით რვა პორფირის სვეტი იმავ ტოლი. ერთი ტრაპეზს წინ, ორი სახარების საკითხავს წინ, ერთი სამოციქულოს წასაკითხავს წინ, ერთი მარჯვნივ სხვას ტრაპეზს წინ-და ერთი მარცხნივ. პორფირის ქვები იყო. სიგრძე თვითო თორმეტი მტკაველი, განი ექვსი მტკაველი. მაგრამ სხვა ქვები მისი უმცროსი პორფირი, თუ ალაზასტრი, თუ აკატი ურიცხვი. მარმარილოსა და გრანიტის სვეტები. პარაგონეს ქვები. ამგვარები. და იქიც ჩაისვლებოდა ეკკლესიას

B⁸⁹

69

A^{63 r} ქუემ, როგორც წმიდა სევასტიანეს საფლავზე იყო დარანი და ჩასავალი. ჩაგვიძღვენ სანთლებითა. უანგარიშო მოწამეთ | საფლავები და ნაწილები. სულ ფეხით ზედ ვიარებოდით. შვიდასი მთელი გვამი სახელწოდებული ამოედოთ, ტრაპეზს ქუემ მიედოთ. ზოგი სხვაგან მიეცა წმიდა პაპას და სხვა ისევ იყო. ჯერ გზებიც არ გაეხსნათ. წმიდა კელესტინე პაპა მოწამეც იქ ეპოვნათ და მრავალი სხვა. წმიდა გრიგოლი დეოლოლი თურმე ამისთვი ეწყობოდა იმ ადგილს. შიგ სხვა მრავალი უანგარიშოა, მაგრამ მოქედილი და შემკობილი ნაწილიც უცხო. მრავალი გვაჩვენეს. უცხო ბროლის სასანთლეები, უცხო ბროლის ჯვარები, ამგვარები მრავალი რამ.

დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით, იოანე მახარებელი სადაც ადულებულს ფისში ჩაეგდო ნერონს. გზის შუა გულზე ერთი მომცრო, მგრგვალი სამწირველო იყო. ოთხი, ხუთი კაცი თუ დაეტეოდა. და ტრაპეზს ქვეშ ის ქვაბი იყო. სხვა არა რა. ოღონ ტრაპეზი მარმარილოსი იყო და კანდელებით შემკული. იმ გზის იქით სხვა იოვანე მახარობლის ეკკლესია იყო, დიდი და ძველი. სვეტებიც კაი ჰქონდა. წამოვედით. ერთი საკერპო ყოფილიყო. | სიმართლის ღმერთს ეძახდენ თურმე. ერთი დიდი ქვა იყო. კაცის თავი,

B⁹⁰

პირღია. იმაში ვინც ხელს შეჰყოფსო, თუ მტყუა-
ნიაო მოუჭირებს და მოსტებს. ამაზე ღმერთს ეძახ-
დენ. თურმე ის ქვა იქავ იდვა. და ის საკერპო ეკვლე-
სიად მოექციათ, მართლის ღვთის დედისად. კაი
ეკვლესია იყო. იმ კერპისას თურმე ასე იტყოდენ.
ერთს კაცს ცოლი გაუბოზდა. შეეტყო და შესწა-
მაო. დედა კაცმა შორს დაიჭირა. ქმარმა უთხრა:
თუ მართალი ხარო, სიმართლის ღმერთს პირში

70

ხელი ჩაუყაო. დედაკაცს რა ღონე ჰქონდა. ორის
ღლის უკან პირობა მისცაო. თავის მუსაიბი იპოვნა,
უთხრა: ჩემა ქმარმა ასე მომიდვა, სიმართლის ღმერთ-
თან მიგიყვანო. თუ ხელს ჩაუდებ ხომ | მომტებსო. A 63 r
იმ კაცმა უთხრა: ნუ გენაღვლებაო, მე სხვა გლახუ-
რად მოვირთვი, თავს მოვიგიჟებო, გზაზე დაგხვდე-
ბიო და გიჟურად გაკოცებო. შენ სიმართლის
ღმერთს ასე უთხარიო: რაც შენ რომ ნახე, ის კაცი,
რომ მაკოცაო და შენს გარდა თუ ვიცოდე ვისთანმე
ჩემიმც ხელი მოუჭამიაო. და ამით მორჩებიო. ისე
ქნა დედაკაცმანო და მას უკან პირი აღარავის მოუ-
ჭირაო. მაგრამ ის კერპი იქავ საყდრის კარის ბჭემი
ქეს.

იოვანე მახარებლის ქვაბის ადგილს ახლაც ერ-
თი იმ გვარი დარანი | გამოჩენილიყო, მოწამეთა B 91
რომ დავეწერე. ოთხიოდ ზანდუკი სავსე ნაწილი პა-
პასთან წაეღოთ. და სხვა კარი ისევ დაებურათ.
არავინ იცის რა არის, რა არა შიგა. ოღონ ეს იცი-
ან, ისიც სამარტვილეა დიდი. იქიდან სხვას საკერ-
პოში მიგვიყუანეს. გარშემო სულ სვეტები ყოფი-
ლიყო ზეიდან კამარა. მზის ღმერთს ეძახდენ თურმე
და აწ სიმართლის მზის დედის ეკვლესიად ეკურთხე-
ბინათ. მომცრო ეკვლესია იყო. იქიდან მოვედით მა-
რიამ მეგვიპტელის ეკვლესიაში. მომცრობა ეთქმო-
და, მაგრამ ძველი და კარგა ნაშენები იყო. სომხები
ვინც მივლენ, იქ დადგებიან. იქ სმენ და სჭამენ. ვინც
მოკვდება, იქ დაემარხებიან. გრიგოლი პართეველია
დახატული და მისი სატანჯველები.

ე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. პაპის მქადაგებელი
ვნახეთ, წავედით. და იქიდან გამოვბრუნდით, წმიდა
გრიგოლი დეოლოღის სახლი ვნახავთ. მონასტრად

71

იყო. მრავალი კაი სვეტები იყო და ძირი უცხო მო-
ფენილი, ხათაბანდად. ზეიდან ხით იყო დახურული. იქ
ვნახეთ ტრაპეზს ქუემ მრავალი ნაწილი წმიდათა.
სხვას ტრაპეზს ქუემ – წმიდა მოწამე პანტელეიმონ,

A⁶⁴ r სხვას სამწირველოში – წმიდა სილივია, წმიდის გრიგოლის დედა დამარხული. წმიდის გრიგოლის ტაბლა რომ| გლახებს პურს აჭმევდა და ანგელოსი დაუჯდაო, წმიდის გრიგოლის საწოლი და სალოცავი სახლი. წმიდა გრიგოლის რომ ყოვლად წმიდის ხატი გამოელაპარაკა, ის ხატი. იქიდან გამოვიარეთ, სადაც წმიდა პეტრე და პავლე საპყრობილეში ება, ის ვნახეთ. ერთმა წარმართმა პავლეს ხელი უწია და პირი ქვას მოახვედრა. სახეზედ გამოჩნდა ის ქვა. წმიდა პეტრე და პავლე რომ იმ ხაროში იყვნენ, რასაც წყლით ნათელს სცემდეს, ის წყალი.

B⁹² ვ მ ა რ ი ა მ ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის ბალბინა ქალწულ-მოწამის მონასტერში. მისი საფლავი იქ იყო. და წმიდა კვირინე, მამა მისი, მოწამე, და სხვა. წმიდა ორგანოს პაპა მოწამე, და წმიდა ფილიქსიმონ მოწამე, და წმიდა ალაპისტოს მოწამე, წმიდა მავნოს მოწამე, წმიდა იანვარა მოწამე, წმიდა ბიკენტი მოწამე და ხუთი სხვა მოწამე; მთელი სახლები არ იციან. და ერთი დარანის კარი იყო, შიგ მრავალი მოწამე. ჯერ კარი არ გაეღოთ.

წ მ ა რ ი ა მ ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით მონასტერში რომ რომის დარბაისლის შვილებს ზრდიდენ. ყოვლს ზნეობას ბერები ასწავლიდენ. ის დღე მიცვალების უკან კვირა დღე იყო ყოველის. იმ დღეს იქ შეიყრებიან კარდინალები და ეპისკოპოსები და დიდრონი თავადები ყმაწვილების სანახავად, რომ ვის რა უსწავლია ნახონ. ადრიან მივედით. წინას დღეს

72

კიდევ მოვიდენ ორი დიდებულთ შვილი. და მაწვიეს იქა, მათის წინამძღვრის მაგიერ. შევედით. წინამძღვარი კარზედ დამხვდა. სულ მონასტერი, გზა, სახლი, თუ სამწირველოები სულ წითლის ქამხით მოეფარდაგათ არშიებითა. დიდად შეემკოთ. ერთი დიდი სახლი მოეფარდაგათ მძიმედ. ზედათ თავს ოთხ რიგად ხარისხად მგალობელთა და საკრავთ მკვრელთ სასხდომი იყო, შუა სამი მგალობელი იჯდა, მაღლა ცხრა ჭიანურის მკვრელი. იმას ქვეით ცხრა კიდევ მომცრო ჭიანურის მკვრელი. იმას დაბლა მგალობელს აქათ იქით ოთხი დიდს ჭიანურს უკრევდა, ერთი წინწილსა და ერთი| ხუთძალსავით, გრძელი რამ საკრავი იყო. ერთი მხარეს ტარი უფრო ჰქონდა, სიგძე შვიდიოდ ალყა ება, და ხელს ახლო მრავალი ალყა. დაბლა შუა საქადაგო, მაღალი საფსალმუნე იყო. დაედგათ ხუთი სკამი კარდინალისათვის აქათ და ხუთი იქით. კარდინალებს უკან ცოტა რამ გზა დაეგდოთ, გასასვლელი. ეპისკოპოსების სკამები იდგა სულ სიმგრვლეზე ორმოცამდი. და მათს უკან

A⁶⁴ v

ზედა სამპირად წინამძღვრებისა. და კედლებში, მა-
 ლაღდაბლობით ოთხ პირად, სულ თავადებისა სად-
 გომი. შევედით. ერთ კაის ადგილს დასხდენ. ჩვენ
 დაგვაყენეს. მოვიდენ მგალობელნი, დამკვრელნი.
 თავის ადგილს დასხდენ. მოვიდენ კარდინალნი და
 ეპისკოპოსნი. ყველანი თავის ადგილს დასხდენ. აგ-
 რევ თქვადნი. და დაუწყეს კვრა, მაგრამ კაცის
 ყური შეიშლებოდა, ის სამი მგალობელი შეუხმობ-
 ლად თვითო თვითო გალობდა. ერთი წვრილ ხმა,
 ერთი საშუალი, ერთი ბოხი. მაგრამ მოსაწონი იყო.
 რა ერთი ხელი იგალობეს, ერთი ყმაწვილი წამოა-
 ყენეს: კარდინალებს ყვავილი ჩამოურიგა: თვითო

B⁹⁴

73

აბრეშუმისა, თვითო მართალი ყვავილი. აქათ იქით
 თაყუანი სცა და შედგა საფსალმუნეზე და ყოვლად
 წმიდის მიცვალება ლათინურად იქადაგა. გაათავა
 აგრევ მგალობელთ ყოვლად წმიდის გალობა იგა-
 ლობეს. რა დაასრულეს, მერმე მეორე ყმაწვილი წა-
 მოდგა. ეს უფრო იყო. იმან აგრევ კარდინალებს
 აქათ და იქით თაყუანი სცა, ავიდა საფსალმუნეზე
 და ყოვლად წმიდის ამაღლებაზე იქადაგა. მერმე
 ისევ მგალობელთ დაიწყეს გალობა. და მესამეზე
 ერთი პატარა ყმაწვილი შედგა. იმან ყოვლად წმი-
 დის მარჯვენით ღვთის დადგომისათვის ბერძნულად.
 იქადაგა, ბერძნის შვილიც იყო. წამოვედით. სადილს

A 65 r უკან პაპის სამადლოდ | რომ ბერძნის, სომხის და
 არაბის შვილები და სხვათა იზდებიან, იქ მივედით.
 ისევ კარდინალები მოვიდენ და ეპისკოპოსები, მაგ-
 რამ სიმდიდრე იმ უწინდელებისა უფრო ჩნდა. და-
 სხდენ. ჯერ ერთი ყმაწვილი შედგა, იქადაგა და რა

B⁹⁵ გათავა, ამათში მგალობელი არავინ იყო. | გათაებას
 უკან. პირდაპირ ცამეტი ყმაწვილი კაცი ისხდენ. შუა
 უფროსად ერთი ეთიოპელი შავი იჯდა. ადგა კა-
 რდინალებს თაყუანი სცა და ღვთისმეტყველება
 დაიწყო. და სხვამ სიტყვა უგო. დიდ ხანს ილაპარა-
 კეს. მერმე ეთიოპმა მათის ენით ყოვლად წმიდაზე
 ქების ლექსები თქვა, მისგან გამოთქმული. და თქვა:
 მე ეთიოპი ვარო, ამადა ამათგან, ამ ადგილისაო, სა-
 ხელი თავისი. და კარდინალებს თაყუანი სცა დიდად.
 სამმა პატარა ყმაწვილმა ისევ ყვავილები ჩამოური-
 გეს და ყოვლად წმიდის ამაღლების ხატები. კარდი-
 ნალებს ოროლი მიაართვეს და სხვათ თითო. მერმე
 სხვა ადგა. აგრემ დაიწყო მეტყველება და ყოვლად
 წმიდაზე ლექსი თქვა. და თქვა: მე ლათინი ვარო

და დაჯდა. სხვამ თაყუანი სცა და ლექსი თქვა აგრევ: და მე რუსი ვარო. დაჯდა. სხვამ: მე ბერძენი ვარო. და სხვამ: მე მეგვიპტელი ვარო. სხვამ: მე ნემსა ვარო. სხვამ: მე ბოშნალი ვარო. სხვამ: მე არაბი ვარო. სხვამ მე სომეხი ვარო. სხვამ: მე სპარსი ვარო. სხვამ მე ებრაელი ვარო. სხვამ: მე თურქი ვარო. სხვამ: მე ასური ვარო. ასრე ყველამ თვითო თვითო სხვადასხვა რიგისა ენა და ლექსი და სიტყუა იუბნეს. მათმა ეპისკოპოსმა კიდეც მიხუმრა: ქართველი გვაკლია, ყმაწვილები გამოგზავნეო, ასე ვქასწავლიო და იქავ გამოგზავნიო. მაგრამ ეს არც ხუმრობა იყო. მართლა მთხოვა პაპის ბრძანებითა. მერმე ის სამი ყმაწვილი წამოდგენ. იმათ იდავეს დიდ ხან და არ მესმოდა რას ამბობდენ, მაგრამ კაი რამ იყო. გაათავეს და წამოვედით.

B 96

თ~ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. ერთს კარდინალს ერთი მონასტერი აეშენებინა. ეკლესია პატარა იყო, ორი მღვდელი იდგა. რაც ღარიბი და გამოვარდნილი ლოტრანი, თუ სომეხი, თუ ასური, რაც მწვალელებელი მოვიდის, იქ შეინახევდენ. ასმევდიან, აჭმევდიან, ჩაცმით, დახურვით, სჯული ასწავლიან და გაუშვიან. ორმოცდა ერთი წელიწადი იყო რომ ამენებულ იყო. სამი ათას-ოთხას ოთხმოცდა თორმეტი სული მოუქცევიათ და ქრისტესათვის შეეწირათ. ჩემობას სამოცამდი იყო, მაგრამ ყველა ვერ ვნახე. ზოგი გარეთ იყო.

A 65v

ი~ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის ათანასე ალექსანდრელის მონასტერში. სულ ბერძნები იდგენ მონასტერიც კაი და პატიოსანი და კარგა შემკული ჰქონდათ. ოღონ სვეტები და უცხო ქვები არა იყო რა, მაგრამ თეთრის მარმარილოთ ნაგები.

75

B 97 მრავალი კარგი ნაწილები. ტრაპეზი კარგა მორთული. ზიარების კოლოფი უცხოთ გაკეთებული და ბერძული კანკელი. ბერძულად წირებ, მაგრამ, დიდალ გაკრძალვით და კარგა წირეს. ამათი რიგი კარგა მომეწონა. ასე კარგა იქცეოდენ. კაი წალკოტი ჰქონდათ რომში. კაი უცხო შადრევნები. იქიდან წამოვედით წმიდის ბენედიქტეს მამათ სანახავად. ვნახეთ და მრავალი უცხო ხატები, სულ სირმით ნაკერი, ვნახე. და იმათი ტილო, რომ არ დაიწვის ცეცხლში. მისი ძაფები მაჩუქეს. ტილო კი არ ჰქონდათ. კაი ნაწილები.

ია~ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდა პაპას წმიდის კლემენტო მოწამის თავი ებოძა, ნაწილი მთელი და ეტლი თავისი შვიდს ეკლესიაში სალოცავად.

იბ~ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით შმიდს ეკვ-

ლესის სანახავად. უწინ საღამო ჟამს წმიდის პეტრეს ეკკლესიაში მივედით. მეორეს დღეს ადრიან წმიდის პავლეს ეკკლესიაში წავედით. ძველის რომიდან ეჯი და ნახევარი იქნებოდა. რომის წყალზე ახლა დიდი ეკკლესია იყოს, მაგრამ აგურით ნაშენი იყო და ზეი-

A ⁶⁶ r დამაც ხით დახურვილი. ოთხმოცდა ათი თვითო| ქვის სვეტი ჰქონდა. თვითო ექვს ადღს უმაღლე, ზოგი რვა ადღიც იყო. ორ მხარეს უფრო სისხო. ზოგი გრანიტი, ზოგი სხვა ქვა. ოცდა ოთხი სვეტი. ტრაპეზებზე პორფილი იყო, მაგრამ მომცროები. ოთხოთხი ადღი იქნებოდა. ტრაპეზი სულ სოფი-

B ⁹⁸ ოთ დახატული. და ზოგი გარეთი წვეთს წაეხდინა. ძველი ეკკლესია იყო. სულ ბერძნის დახატული. სამი ნაბიჯი სიგრძე ს`დ განი. ნახევარი წმიდა პეტრეს გვამი და ნახევარი წმიდის პავლესი. ერთს პეტრეს ეკკლესიაში და ნახევარი წმიდის პავლეს ეკკლესია-

76

ში. და თავები ორისავ წმიდის იოანე მახარებელის ეკკლესიაში, წმიდის მოციქულთ საფლავში, შუას ადგილს წმიდის პეტრესავით. მაგრამ წმიდის პეტრეს ეკკლესიაში ღრმად ჩასავალია და აქ ხარისხედად ასავალი. და მერმე ქვეით ჩავა. ეს მაღლა დამარხული წმიდის პეტრეს ეკკლესიაში წმიდა პეტრე მარჯვნივ არის და წმიდა პავლე მარცხნივ. და წმიდის პავლეს ეკკლესიაში – წმიდა პავლე მარჯვნივ და წმიდა პეტრე – მარცხნივ. მარცხენას მხარს სხვა ტრაპეზია შემკული. და იქ ერთი ჯვარცმა ასვენია. ერთი დიდი ქვრივი ყოფილა, სახელად წმიდა ფეჩიტა რქმევი. და იმას გამოლაპარაკებია, იმ ენკრატისს, ქრისტე. მრავალ გზის გამოსცხადებია. იატაკი უფროსი ერთი სოფიოთ და ფერადის მარმარილოთ არის. იქიდან წავედით. მართ ერთი ეჯი ვლეთ. მივედით, სად წმიდა ვიჯენსი და ანასტასი ეწამებინათ. კაი ადგილი. კაი ეკკლესია იყო. მრავალი ნაწილი. ქრისტეს შობის მძვრის ნაჭერი. სად ქრისტე მიაწვინეს, მის ადგილის ნაკვეთი. ძელის ნაწილი. ქრისტე მკუდარი რომ ჩარსავზე დაასვენეს,| მისი ნაჭერი. ქრისტეს საფლავის ქვის ნატეხი. ყოვლად წმიდის სამოსლის| ნაკვეთი. ნათლის მცემლის სამოსლის ნაკვეთი. წმიდის პეტრეს კბილი მოციქულების ყველასავან ნაწილი. წმიდის კლემენტოს მოწამის ნაწილი და მრავალი სხვისა იყო. და წმიდა ფოსიოს და კოსტა მოწამე. იმას იქით სხვა ეკკლესია იყო, ზედავ ახლო, ზეცის კიბეს ეძახიან. რომ წმიდა ბენარდეს ჩვენება უნახავს, იქ ჟამს სწირევდა. სალბინებლიდამ სულნი ზეცას ალყვანდენ. და წმიდა ზენონ და ათას სამას ოთხი მოწამე იქ ესაფლავა.

B ⁹⁹

A ⁶⁶ v

ისიც ზედავ იყო. კაი ეკლესია. და სადაც წმიდა პავლე მდგარიყო და ქვაზე თავი მოეკვეთა, იმაზე რკინის ფანჯარა ევლო. და თავი სამს ადგილს დაცემულიყო. ერთს ადგილს პირველ რძე ამოსულიყო. იქიდამ შემხტალიყო, სამი ადლი ვერ იყო, სხვაგან დაცემულიყო. იქ სისხლი ამოსულიყო. იქიდამ შემხტალიყო, ოთხი ადლი მეტია, იქ დაცემულიყო. იქ წყალი ამოსულიყო. ახლა სამგანვე წყალი დგა კაი სასმელი. სხვადასხვა გემო აქვს. არსად გადის. სამი ტრაპეზი იყო, კარგა მორთული. ორი პორფირის სვეტი. რვა ფერადი მარმარილოსი და ორი გრანიტისა. იქიდამ წავედით. ერთს ადგილს წმიდა პაპას ერთი მღვდელი დაეხვედრებინა. ერთს დარანში ჩავვიძღვა. რაც წმიდათ მოწამეთ დარანი გვენახა, უდიდე და უმრავლესი იყო. სულ ცადაქნილი ქვითკირი. ზოგან და უფროს ერთი გაგლესილი გაჯითა. და სულ დახატული ეკლესია, თუ გზები. მოწამე მრავალი ყოფილიყო. ებძანა რაც მოინდომოს, მიართვითო. მრავალი ვიარეთ. მაგრამ სახელიანს მოწამეს ვერსად შევხვდით. წმიდა ნაწილი მრავალი იყო, მაგრამ მოწამის ნიშანი ეს არის:

B 100

A 67 r ერთს ჭიქით თავით სისხლი უდგას და ზედ ზოგზე სახელი სწერია. ან არა ხურმის ფოთელი, ან ჩიტი, ან ჯვარი ზის. ერთი პატარა ყმაწვილი ვიპოვეთ, მოწამე ნიშნიანი, მოგთხარეთ. სულ დამიწებულიყო. მეორე იმავე ტოლი მოგთხარეთ. ისიც დამიწებულიყო. შვიდი ეკლესია. ბევრი საქმე უნდა. ხუთი სულ მიწიანი წამოვიღე. ორი მოწამის სისხლი ჭიქა ზედავ აჩნდა ახალს სისხლსავით. და ერთის მოწამის ერქებში ვიპოვეთ, მის საფლავეში. მოწამე კი ამოეღოთ. ის დარჩომილიყო. სამი ბაზმა მათი გვერდით ნან-

თები. თიხის ჯვარის მონასტერი ამ დღის მეტათ არ მენახა. დიად კაი მონასტერი და უცხო კარგა გარიგებული. სულ სოფიოთ ძირი მოფენილი. და ელენე დედოფლის დაბლა სამწირველო, როგორც იერულსალიმს არის. დიად, მოსაწონი იყო. რომელსაც ეკლესიაში | მივედი, უფრო და უფრო გვეუცხოვა.

B 101

ი გ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კარდინალი საკრიპანტი ვნახე. და სადილს უკან ორი ეპისკოპოსი მოვიდენ ჩემს სადგომს და წამიყუანეს. წავედით. ერთს კაცის სახლში შემიყუანეს. ერთი მარმარილოს სა-

ფლავი მაჩვენეს. კარგა გათლილი და სარქვლით. შიგ ერთის კაცის ძვლები ყოფილიყო და ძველი თეთრი და მისთანები. ერთი სხვილი ტილოს ხეში რომ იქნება მისთანა იყო. ორის კაცის სიგმე ვერ იყო. განიც ადლი ექნებოდა. ისიც იმაში დებულიყო. დაუწყეს სანთელს ღვეთება. გალიფეს, მოუკიდეს ცეცხლი. სანთელი სულ ამოიწო. ის ტილო გარეცხილსავით დარჩა, მერმე ნაკვერცხალი დაუყარეს. პატარა საბერველით უბერეს. აეგზნო ნაკვერცხალი და გარეცხილს გვანდა. ცეცხლმა ვერ დააკლო რა. ათასი მარჩილი ეძლია ფრანჩისის კარდინალს და არ მიეცა. მე რით შევიძლებდი სყიდვას, თვარა ვახტანგ მეფისათვის კაი ძღვენი იყო. ის ფრანჩაგვისაგან არის. ამიანტოს| ჰქვიან. წიგნებში ქვად არა სწერია. ხედ სწერია. ის ქვაც მინახავს. ყეენს გამოეგზავნა ვახტანგ მეფისათვის. ამისი ხელსახოცი ეგება მიშოვნო სადმეო.

A 67 v

ი ო დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ოცდა ხუთი მარია-მოზის თვე იყო. წმიდის ბართლომე მოციქულის დღეობაც იყო და წმიდის ლოდოვიკოსის დღეობაც

B 102

79

ცა, ფრანცისის მეფისა. ამათი გვარი წმიდა შექნილა. მის ეკკლესიაში წაგვიყუანეს. წირვაზე ოცდა-თოთხმეტი კარდინალი იყო, სხვას ეპისკოპოსსა და ჯარის გარდა. ნახეთ რა იქნება. გზაც გაგვიჭირდა, თავად შუკაში ეტლებისაგან, მერმე ეკკლესიაში ჯარისაგან. ფრანცისებმა გვიცნეს. მოგვეგებნეს. სხვა კარიდამ მაღლა აგვიყუანეს იქ დაგვსვეს. სულ ჩნდა ყველა. ეკკლესია არა და ეკკლესიას გარეთ ფილორცებიც სულობით მოეფარდაგათ. და ეკკლესია წითლის ქამხით, სულ ყვითლის ოქრო მკედის აშიებითა. დიდი ტრაპეზი მთელი ვეცხლი იყო, უცხოთ გამოყუანილი. და წმიდა ლოდოვიკოს, წმიდა დიონოსე არიოპაგელი, წმიდა დამიანე და წმიდა კარლოს ვერცხლისა შექნილი, მთელები. ორს სამეფო გვირგვინი, ორს საეპისკოპოსო მიტრა, პატოსნის თვალებითა. მათი ჯვარებიცა და გულსაკიდი ხატები, დიად, კაი თვალები იყო. შიგ მათი ნაწილები ისხდა ცოცოტა და სხვა ნაწილებიც. კარგა გაკეთებული. დაბლა წმიდის ლოდოვიკოს სამწირველო იყო. ისიც, დიად, პატოსნად შემკული. რაც რომში კაი მაგალობელი იყო, იქ შეკრებულ იყო.

B 103 მაგრამ სულ ყველა ერთად იდგა, საკურთხეველი|ის პირდაპირ წირვას ხედევდა. წინ მწუხრზედაც და მეცხრე ჟამის ლოცვაზედაც სამჯერვე მიველ. ახლო იყო. მაგალობლების ქება უწინვე დამიწერია, მაგრამ ეს გამიკვირდა. ნალარა და ქანარა სხვას საკრავებში

A ⁶⁸ r გაეროვით. ასე უკრევდენ. ჭიანურსა და წინწილას აწყობდენ და მგალობლების ხმას კარგა აბანებდენ. ი~ე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდა პაპას ებძანა ჩემი წირვა მოისმინონო და ჩემგან ეზიარნენო. წავედით. მისი წირვა მოვისმინეთ. პატარა სამწირველო

80

ჰქონდა შინა, იქ წირა და გვაზიარა ვინც ვიყავით. მერმე ლიტანია თქვეს. შეგვიყუანა თავის სადგომში. დაბძანდა. მიბძანა წმიდის ღვთისმშობლის სახლის ნახვა. გინდა მიმიწერიაო, რომ ჩემს სასახლეში დაგაყენონო და რაც პატივი კრანდუკას, რაც სხვისათვის უქნიათ, ის პატივი დაგაგონ და რაც საჩვენებელია ყველა გაჩვენონო. მაღლი გარდავიხადე და მიბძანა: დღეს დაგვიანდა, ვიკითხეთ, გლახები სადილად სხედანო, და სამშაბათს მოდიო, იმათ გაჩვენებო. დღეს წადი, ჩემი სასახლე ნახეო. წმიდის პეტრეს ეკკლესიასთან ამას წინათ რომ პაპის სასახლეებში შესვლა დავსწერე, მაშინ საწიგნე და მოსამსახურეთ სახლები ვნახეთ, თვარა პაპის სასახლეები არ გვინახავს. წავედით. შევედით. ან სახლები, ან სხვადასხვა რიგი ფარდაგები, ან ხატები უანგარიშო და კაცის გუნების მიუწოდომელი იყო. არც დაიწერება მაგრამ ხატების მეტი სხვა საუცხოვო არა იყო რა. სამიოდ დიდი სახლი ფერადის მარმარილოთი იყო აგებული, როგორც ეკკლესიებისა დამიწერია. და კარის ეკკლესია დიდი და კარგა შემკული. და ორი სხვა მომცრო სამწირველო იყო. როდესაც პაპა თავისთვის ჟამს სწირევდა, მრავალი უცხო სახლები დაგვატარეს. მაგრამ ვინ გაუვიდოდა. მერმე ერთს გძელს სახლში ჩაგვიყუანეს. უნდა ორასი ადლი უფრო ყოფილიყო. ათი ადლი განი იქნებოდა. პაპის სასიერნო ადგილი. ცალ მხარეს გველის | სახე მოქსოვილი ფარდაგები ეკრა, ცალ მხარეს წარმართთა ამბები. ცა უცხოდ შემკული. იმის იქით თავს ფარდია, თავი ახდილი. აგრევე პაპის სავალი ადგილი. იმავე სიგძე. და ზედ დიდი წყარო შადრევნად ამოყვანილი სამსართულს სახლს ზეით. იმას აქათ და

B ¹⁰⁴

A ⁶⁸ v

81

იქით წალკოტები. ერთი შიგნით სასახლეში და ერთი გარეთ, დიდი სასახლის გვერდით. შიგნით სასახლეებში რომ წალკოტები იყო, ამ გძელის სახლების იქით თავს, წალკოტის თავს, სამპირი სასახლე იყო, სამპირი თალარი. ზეით კი ვერ ავედით. და იმ სახლეებში ძველი კეისრების სახეები და წარმართებისა მრავალი უცხო და ფიცრისა გაკეთებული. რომის

B ¹⁰⁵

ეკკლესია წმიდის პეტრესი და პაპის სახლები სა-
ზამთრო და საზაფხულო და წალკოტები, როგორც
იყო, სულ მისი ანდაზები. და რომის პირამიდების
სახეები. ერთი პირამიდი მთელ ერთის ქვისა თეთრის
მარმარილოსი ოცს ადლზე მეტი იყო. და სისქე სამი
მხარი. ჩვენ რომ მონასტერში ვიდექით იქ ეპოვნათ
და პაპას წაეღებინა. ამართვას უპირობდენ. მისი
ჭახრაკები, როგორ უნდა აემართათ, ან როგორ გაე-
კეთებინათ, სულ იქ ვნახეთ. მერმე იქილამ ჩაგვიყუა-
ნეს ერთს ეხოში. რაც ძველი კერპების ღმერთები
ყოფილიყო სხვადასხვა რიგი, იქ იყო. მერმე წალკო-
ტები და შადრევნები გვაჩვენეს, დია, უცხო და კარ-
გები. მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. ოღონ
ნარინჯის სიმრავლე ამისი ურიცხვი იყო. და წყა-
როები დიდრონი. და ერთს აუზში ხომალდი იყო.

A ⁶⁹ v და იმ ხომალდის შადრევანი არ დაითვლებოდა|. და
უანგარიშო სხვადასხვარიგი იყო. ეს იქ ვერ ვნახე.
მერმე სადაც საომარი საჭურველი აწყვია ის გვაჩ-
ქვენეს. მაგრამ ერთის დიდის მეფისათვის სანატრე-
ლი საუნჯე იყო. პოლოტიკი, თორნი და ზუჩი და
შესაჭურავი. თოფი, თუ ტაბანჩა, თურგანი, თუ მისი
იარაღი და წამალი. ხმლები, შუბები, აფთები უან-
გარიშო იყო.

ი ~ ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კრანდუკას ელჩ-
თან წავედით. წინა დღეს იქ მოსულიყო ჩემს დასა-

82

პატიჟებლად. კრანდუკას ბრძანება მოსვლოდა, თუ
აქა წამოვიდეს შემატყობინეო. მე სადგომს არ
დავხვდი. პაპის წირვაზე ვიყავ. მერმე იქ მოვიდა,
პაპის კარზე. სალამი მომცა. სადგომს გიახელო. კრან-
დუკას მაპატიჟებელი ვარო. ვერცარა იქ უმუსაიბე.
სადგომს მიველ. ეტლთან მომეგება. ამიყუნა. დი-
დად მიალერსა. ქართული ამბები და წმიდებისა
მკითხა. ეტლში თითონ ჩამსვა. დიდხან გამომყვა
ეტლთან. ამას დიდ მეფეებს არ უზამდა. ამისთვის
ვსწერ, სტუმრის პატივი ასე უნდა. მერმე კარდი-
ნალი ლატრიმურ მოვიდა. მეორედ მნახა.

ი ~ ზ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდას პაპას-
თან წავედით. მის პატარა სამწირველოში ხუცესმა
წირა ჟამი. პაპა მარჯვენას მხარეს მოფარებით იჯ-
და. მე ვერ ვხედევდი. ჩემის მეტი ეკკლესიაში არა-
ვინ იდგა. მისი ძმისწული უფროსი. კარზე ეხოქა.
დიალ, კაი ვაჟკაცი იყო. ამის მეტად არ მენახა.
წირვას უკან მოვიდა. მიალერსა უკაცრავად ვიყაო,
ვერ გიახელო. დიდხან დაჯდა ჩემთან. ქვეით მომიჯდა.
მერმე დაგვიძახა. მივედით. კიბით ჩასავალი იყო.
ხელი მომკიდა დიდხანს. მითხრა: გაირჯებო, მაგ-

B ¹⁰⁷

რამ ეს საქმე გრიგოლი დიოლოლის დაწესებული არისო. მასუკან სულ ყოვლის დღეს ასე უნდა იქნასო. საკრიპანტი კარდინალი მისდევდა, | მერმე მისი ძმისწული კარდინალი, მერმე მისი ძმისწული კარლო და მერმე მისი ძმა ალექსანდრე, მერმე დავით და მერმე პაპის მოსამსახურენი. ჩავედით ერთს მომცროს სახლში. პაპის წესია, ყოველ დღე თორმეტი გლახა იჯდა. ვერ შევიტყვე როგორ მომხდარიყო. ტაბლა უცხო ყვაველებით შეემკოთ. თავს პაპა იდგა. არდაგი მოირტყა. იმისთან მე დამაყენა, მერმე საკ-

A 69

83

რიპანტი კარდინალი. არდაგი ერტყა. მერმე პაპის ძმისწული კარდინალი, მერმე ალექსანდრე და ორი სხვა არდაგებთა. სხვათ მოატანინა საჭმელი. უწინ პაპას მოართვიან. პაპა ორს გლახას მიართმევდის. მერმე კარდინალებმა იმ სხვათ ჩაურიგიან. მერმე პაპამ ტაბლა აკურთხა. ყველამ დავიჩოქეთ. ჯვარი დაგვწერა. გლახებმა ჭამა დაუწყეს! ხუთი რიგი საჭმელი მოიტანეს. დიად, საბატურად სჭამდენ გლახები. დიდი ხანი გამოვიდა. მერმე ხილი მოიტანეს. პურსაც პაპა უჭრიდა, ხორცსაცა იმ ზეითებსა. და ქვეითებსა სხვანი. და ღვინოსაც პაპა მიართმევდა. ის ზეით გლახა ყმაწვილი კაციც იყო და გვანდა საქციელიანი იყო. რამდენჯერ პაპა ღვინოს მიართმევდა, ადგის, თაყუანისცის, დაჯდის, დალიის და ჭიქა პაპას არ მისცის. მაგრამ არა ქნის, აალებინის, ხელით გამოართვის. მერმე ბოლოს ჩაბძანდა და იქიდან ღვინო ყვალას ჩამოურიგა. მერმე ხილის ჭამის დრო რომ მოვიდა. ერთმა ხუცესმა პურები შემოიტანა, პაპას მოართვა, დაიჩოქა. პაპამ ლოცვა წაუკითხა, აიაზმა ასხურა. გლახები ააყენა ფეხზე და ის პური თითო თითოს ჩამოურიგეს, იმათ წინ დაიწყეს. მერმე ხილი ჭამეს. მასუკან შაქრისქადა ჩამოურიგეს. ისიც წინ დაიწყეს. სხვა საჭმელები აიღეს. მერმე პაპამ ტაბლა აკურთხა. ხელი დაიბანა. არდაგი შემოიხსნეს. ისევ ბოლოს ჩაბძანდა. თვითო ნახევარი მარჩილი და თვითო ამინამატი უბოძა, თავის ხელით ჩამოურიგა. მერმე გლახები ადგენ. ყველამ ფეხზე აკოცეს. წამოვიდნენ. მე ისევ თან წამიტანა. ჩემთვის უღირსი სიტყვა მიბძანა: რაც გინდა მთხოვეო. მაღლი გარდავიხადე ჩემი სათხოვარი ყველა უთხოვრად | აღმისრულდა-მეთქი. მომეხვია. მაკო-

B 108

A 70 r

B 109

84

ცა. ფეხზე ვაკოცე. გზის საქმეები დაგვარიგა. გამომისტუმრა. მიბძანა: ასე მალე არ გაგიშვებდიო, მაგ-

რამ ვახტანგ მეფის უკითხავად წამოსულხარო, რომ დამეჭირე იმას გულს დააკლდეზაო და წადი მისი საქმე მოიჭირვეო. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა, სამასი მარჩილია, გზის ხარჯად. გამო ს ერთის წმიდის მართას დედათ მონასტერი მაჩვენეს. მომცრო ეკკლესია იყო, მაგრამ უცხოვდ შემკული იყო. სულ მოწერილი მარმარილოთ იყო აშენებული. კედელი, სვეტი, თუ ხატის ყდები. უცხოთ გამიკვირდა. ენკრატისები წყალობდენ, მაგრამ მათი გალობა საკვირველი რამ არის. ამავე საღამოს წავედით სულის წმიდის მონასტერში. პაპის სამადლოა. ერთის ეპისკოპოსის ხელით არის. შიგა დგას. დიდის ფრენჭიფის შვილია. მიმიძღვა, დამარონინა. უპატრონო ექვსასი სნეული იწვა კაცი. და იმ კაცების სახლი ზედ გზაზე იყო. ვინც ავი დედაკაცი დაორსულდება შვილს ვერ წაიხდენს. იქ გზაზე ერთი ჭახრაკია. იმაში რბილად აგია. შიგ ყმაწვილს შეაწვენენ. მოაბრუნებენ, ზარს დაჰკვრენ. ქალები წავლენ. | ის ავადმყოფის მომლელი წაიყუანს ამ ყმაწვილს. სხვა ჭახრაკია. იმაში ჩააწვენს. მოაბრუნებს. დედაკაცებში გაიყუანს, რომ დედაკაცი კაცს ვერ ნახავს სალაპარაკოდ და კაცი დედაკაცსა. იქ თორმეტი ძიძა იყო. ცამეტს ჩჩვილს ყმაწვილს ზრდიდენ. რომ ყმაწვილი სამის ოთხის კვირისა შეიქნება, გარეთ მისცემენ სხვას ძიძასა. თვეში მარჩილი აქვსთ. და ოთხს წელიწადზე ამათვე მოაბარებს. თუ ქალია ქალებში გაურევენ, თუ ვაჟია, ზოგს გარეთ ოსტატს მიაბარებენ, ზოგს იქვე შემოიყუანენ, იქ ზრდიან. ჩემობას შვიდასი ქალი შინ იყო მონასტერში და ორმოც-

A 70 v
B 110

85

და-ათი ვაჟი და ცამეტი ჩჩვილი. სამი იმ დამეს მოეყვანათ, მე რომ მიველ. და რვასი ქალაქში ებარა. ეს სულ პაპის სასმელ-საჭმლითა და ტანსაცმითა, წამლითა, აქიმით, ჯარათი. იქ აკეთებდენ ქალები საქალოს ხელობასა და კაცები საკაცოსა. მათი მოძღვრები და გამდელები გაუყრელად იქ უდგს. წალკოტები, შადრევნები გარიგებული. თუ ქალი მონაზონად შედგა, თუ ქმარი შეირთო მათ ას მარჩილს ზითვად მისცემენ. და ბუშს ბუშსა შეერთვენ, მართალს მართალსა.

B 111 მეორეს დღეს ქათმიქს ყიულობისას იწმარიამობის თვეს წამოვედით რომიდამ. რომით წამოსვლას, ავი ჰაერი აქვს. ასე თქვეს: ამ ორმოცს მილის გავლამდი ვინც დაიძინებთო, სიკვდილის საშიშიაო. სამს თვეს ზაფხულს ასრეაო. ვიარეთ გრძელი გზა. შენობა შორიშორ იყო. ჰაერის აობისათვის სოფლები შორიშორ. ერთს სოფელში სადილისათვის

- A ^{71r} ჩამოვხედით. მომცრო და ღარიბი|სოფელი იყო. ფრანგულის ანგარიშით ოცდაცხრა იყო, ნათლის მცემლის თავის კვეთა. იმ სოფლის კაცთ პატარა რამ ნაწილი ნათლის-მცემლისა ჰქონდათ. დიდებას გამოასვენეს. პირველ ერთი ქრისტეს ჯვარცმა მო-ჰქონდათ, მერმე ორმოცი თეთრით შემოსილი კა-ცი, სულ თეთრის კელაპტრით, ოროლი და ოროლი მოდიოდა. მერმე ერთი ნათლის მცემლის დროშა და მას უკან სხვა ჯვარცმა და ორმოცი შავით შე-მოსილი კაცი სანთლებითა და ხელთ ჯვარები ეჭი-რათ. და მერმე ფარნები მაღალი. და ერთს შემო-სილს მღუდელს ხელთ ნაწილი ვერცხლისა კუბოთ ეჭირა, აქათ იქით შემოსილი დიაკვნები. და მერმე კაცის ჯარი მოსდევდა. მერმე ქალნი საკრავებითა
- B ¹¹²

86

და გალობითა. ერთს პატარა სოფელში მისთანა საქმე მომეწონა. ორმოცი მილი ვლეთ და ღამე გვე-სწრა ო ს ტ რ ი ვ ო ს მოვედით.

ი ~ თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ადრიან ავდექით. ვლეთ. ავი ჰაერიც გათავდა. შენობა შენობაზე შეი-ქნა. ვენახი ზეზე, ქუემ სახნავი, ციხე ციხეზე. სო-ფელი გაბმით. საკრიპანტი კარდინალის ქალაქი გა-მოვლეთ. მაგარი და კაი ქალაქი იყო. ნ ა რ მ ა ერქვა.

ი ~ ე მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა თ ე რ-ნ ა ს. მოდილო ქალაქი იყო.

ი ~ დ მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა სპო-ლეტოს. მ ~ : მონასტერი იყო. ეპისკოპოსი იჯდა. მის ადგილს კაცთ სიკეთე ეტყობოდათ. ამდენს მონას-ტერს ინახევდენ. კაფუჩინების მონასტერში დავდე-გით. იმ ღამეს ერთს იქაურს თავადს სამი რიგი მოსაკითხავი გამოეგზავნა.

კ ~ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. | დილაზე ერთს თავა-დის ცოლს თავისი ეტლი გამოეგზავნა: უცხო სტუ-მარი ბრძანდებო, ქალაქი ამით გამოიარეო. ი ~ გ მილი ვლეთ. ორიოდ კაი ქალაქები გამოვლეთ და მოვედით ქალაქსა ფოლინიოს. დიდი და კარგი ქა-ლაქი იყო, ეფისკოპოსი იჯდა. | იქაც კაფუჩინები-სას დავდექით. წმიდის სახლის ის გზა იქიდან გაბრუნ-დებოდა.

A ^{71 v}

B ¹¹³

კ ~ ა მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედითი რა ცოტა ხანი ვლეთ, ზეთის ხე მოაკლდა. მთის ადგილს ავე-დით. სხალ ნარი დიდგორი რომ არის, ამგვარი ად-გილები იყო. მერმე დაღმა დავეკიდენით. ერთი ხე-ვი ჩაივლიდა. ხევის თავს ციხე იყო. არც აქათ იყო გასავლელი, არც იქით. შიგნიდან გრძლად სოფელი დაკროდა. ბოლოსაც ციხე იყო. ვ ა ლ ჩ ი მ ა რ ა ერქვა.

იწმინდა მილი ვლეთ იმ დღეს იქ. ერთის კაცისას ცოტა რამ ვჭამეთ. იმ სახლში ერთი ქალი იყო. დედა მისი ასეთი უცხო მოყუარე ყოფილიყო, რომ მომკუდარიყო, რაც საფრანგეთში კაფუჩინის მონასტერია, პატრს თვითო ჟამი ეწირა და უმწირველოს ას ასი მამაოჩვენო ეთქვა. ეს ქალიც დედის საქციელს ცდილობდა. იწმინდა მილი სხვა ვლეთ. ერთს კაპილიონში მივედით. იქ დავდეგით.

B 114

კუბ მარია მოზის თვეს. თწმილი ვლეთ. კაი ადგილები. შენობა შენობაზე. ვენახოვანი. ზოგან ბაბილო. ჩავლეთ ქალაქი ტოლეთინო. ეპისკოპოსი იჯდა. ეს ქალაქები, სულ თემი სულობით პაპისა იყო. მეცხრამეტე მილზე მივედით ქალაქს მარჯეთოს. ეპისკოპოსი და ვოივადა იჯდა. იქ სადილი ვჭამეთ. ერთი წოკოლანტის მონასტერი | იყო გზაზე, დიად, მოსაწონი და კარგა შემკული. ლორენტოს ვოივადაც იქ იყო. მოვიდა. გვნახა. ბოდიში მოითხოა. ფოსტა გაგზავნა ჩვენის დახვედრისათვის. კაი ადგილები. ზეთის ხე მრავალი. შენობა ხშირი, მობმით. იწმინდა მილი სხვა ვლეთ. მივედით ქალაქს არაღანატოსა. დიდი და კაი ქალაქი იყო. იქიდან ირეტოს ქალაქი სამი მილი იყო. მივედით იმ დამეს ლორენტას. სხვაგან დადგომა მინდოდა. არ მომეშვნენ. წმიდის პაპის სასახლეში დამაყენეს. დია კარგა გვიმასპინძლეს.

A 72 r

კუგ მარია მოზის თვეს. წავვიძღვენ წმიდა სახლის სანახავად. მისი საქმე კაცისაგან შეუტყობარია, ხუთასი წელიწადია, რომ ნაზარეთით წამოსულა. რა იერუსალიმს თათარი მისჯრია, ეს მაშინვე ანგელოზს აუღია. ზღვის პირია. ზღვა სამოცი

მილია განი. ზღვას გაღმა დამდგარა. მერმე შეცი-

ლებულან და ლორენტო ოხერი ყოფილა. ერთის კაცის მიწაში დამდგარა. მერე ორნი ძმანი შეცილებულან და იქიდან ამდგარა. ერთის ცხენის გაჭენებაზე ჯვარედინი გზა ყოფილა. იქ დამდგარა, რომ გზა ყოვლის კაცისა არის. მერმე გარშემო მოჭრილის მარმარილოს კედელი მიუდგამსთ. შიგნით ქვა და ტალახია. ხუთი ადლი განი ექნება, ცხრამდი სიგძე. იქიდან ვერც ქვას, ვერც ტალახს ვერავინ წაიღებს. ზეით ხით ყოფილა დაბურვილი, ის მოუშლიათ; კამარა შეუკრავთ კანდლებისათვის, თვარა ისევ არის, როგორც ყოფილა. წინ აღმოსავლისაკენ ბუხარია. ბუხარს ზეით სარკმელი გაუკეთებიათ. და ლუკა

B 115

მახარობელს ლიბანის სარგოსაგან ყოვლად წმიდა გაუთლია. მე ხელთ უჭირავს. ის | დაუსვენებიათ. და წინ ტრაპეზი ქვისა გაუკეთებიათ გარშემოსავლებად. და ტილოზე დახატული ლუკა მახრებელისაგან დახატული ჯვარცმა, ისევ ნაზარეთით თან მოჰყოლია. და ყოვლად წმიდის მარიამის წამოსასხამი, მოწითლო შალი, მთელი. და ჯამ-ნალბაქი – უფრო ყოფილა, მაგრამ სართულის ქცევაში დაკარგულა. სამი ჯამი და ერთი ნალბაქი, რაშიაც იესო ქრისტე და დედამისი სჭამდენ. მისის ნაგვის მეტს ვერავინ რას წაიღებს. ნაგავსაც მოპარვით ვერ წაიღებენ, თუ მცველებმა არ მისცეს. იმ სახლზე გარედამ ერთი დიდი და საშინელი ეკვლესია აუშენებიათ. ხუთი სამწირველო აღმოსავლისაკენ აქვს, სამი აქათ და და სამი იქით სხვა და ექვსი სამხრით და ექვსი ჩრდილოთ. თორმეტი დიდი სვეტი აქვს. და გუმბათი სახლის სისწორად აქვს. წმიდა სახლში სამოცდათორმეტი დიდი კანდელი ჰკიდია. ხუთი დიდი ოქროსი და მომცრო ოქროსი და ვერცხლისა სხვა,

A 72 v

B 116

89

მაგრამ ის ხუთი მე ასე მგონია ხუთ-ხუთი ლიტრა ოქრო უფრო იყოს. ორი ოქროს დიდი სასანთლეა. ასე მგონია ათ-ათი ლიტრა უფრო იყოს. და სხვა უანგარიშო, კარები – და, აღმოსავლის მხარეს, ბუხარი სულ მთლივ ვერცხლით მოჭედილი, დაფერილი, კარგა გამოყუანილი. სხვა სასანთლები და ან ანგელოსები ოქროსი და ვერცხლისა. უანგარიშო, ათასი ლიტრა ვეცხლი მეტი მგონია. მაგრამ ის, ყოვლად წმიდის ხატი რომ შეუმკვიათ, როგორ | ითქმის! დედასა და ძესა ორთავ გვირგვინი აღმასისა. ყოვლად წმიდას ოთხი რიგი ქამარი სულ აღმასისა არტყია. სამი ასეთი ზურმუხტი ზის, რომ ფასი არ დაიდება. და სხვა რამდენი, ან თვალი, ან მარგალიტი, ან აღმასის ჯვარები, ან ზურმუხტის ჯვარები, უანგარიშო. იმ ხატის|სისწორ მალა კედელში ორი წითელი იაგუნდი ზის. ხახულის ღვთის მშობლის თვალს უფროსი არის და უკეთესიცა. და ყვითელი და თეთრი იაგუნდი, დიდროვანი, ურიცხვი. მერმე იმის სალაროში შემიყვანეს. რაც იქ ეკვლესიაში ტრაპეზები დავსწერე, იმის ბარძიმ-ფეშხუმი და კანდელი და სასანთლე იმ ტრაპეზზე ეწყო. და სხვა სამკაულმა გამაოცა. უანგარიშო გვირგვინები. უფროსი ერთი აღმასისა, სხვა ზურმუხტისა, იაგუნდისა, სხვა მინანქარი, სხვა ოქროსი. რკინის გვირგვინიც ვნახე, უცხოოდ რამ გაკეთებული. რამდენი უცხო რიგი ქამრები. სულ გულქანდად. უანგარიშო სხვადასხვა რიგი ყელის ჯაჭვები,

B 117

A 73

B 118 უცხოელ ნაქმარები. საყურეეები | ძვირფასები და ურიცხვი. სხვადასხვა რიგები ღილები, უანგარიშო, სულ აღმასისა. სხვადასხვა რიგი ნაქმარი ჯვარები აღმასისა, იაგუნდისა და ზურმუხტისა. მრავალი

90

ბეჭდები ფასდაუდებელი და უანგარიშო. ყელსაბამები სხვა და სხვარიგი. გულები უცხო რიგებად გაკეთებული. შუბლის საკრავები, უცხოელ რამ ნაქმარები. აღმასის ხატები, საკვირველები. ზოგი მურასა, ზოგი თვალზე მოჭრილი, ზოგი თავის ბუნებით ნაქმარი. ხომალდები, გულქანდები. გულქანდა აღმასისა. ზოგი მურასა, ზოგი ოქროსი, ზოგი ვეცხლისა. დიდროვანი ლალები, იაგუნდები, აღმასები, დიდი მარგალიტი ერთი და სხუა მარგალიტები მრავალი. დიდროანი ზურმუხტები და ერთი დიდი ლოდი ზურმუხტის ქანიდამ გამოღებული. მრავალი დიდრონი ზურმუხტი ეკრათ. ორთავა არწივები, ზოგი აღმასისა, ზოგი იაგუნდისა. გულქანდა გულქანდად. ქარვისა და მოწისკანდლები, სასანთლეები ჯვარები, ხატები უცხო და უცხოები. სკიპტრები სამეფო, მურასაები. ვეცხლის რვა დიდი სასანთლე. თვითო ხუთი ლიტრა უფრო იყო. ქალაქების სახე ვეცხლისა, ციხეები. ქალები ვეცხლისა. ვაჟები, ანგელოსები. ხილი და ყვავილები უცხოელ ნაქმარი ვეცხლი მინაქრად. კირიელეისონები მურასა ოქროსი. მუშაბაღი უცხო თვლების, დათლილი მოწისა, ქარვისა, აკატისა. მრავალი ყელსაბამები, სალტეები, უცხოები. ყოველი რამ უანგარიშო იყო. მომარგალიტული შესამოსლები, აღმასით, გულქანდად შემოსილები. სხვადასხვა რიგები ნაკერი და ნაქსოვი. რაღა ვთქვა: ფარდაგები აღმასით, გულქანდა. სადედოფლო სამოსლები აღმასისა, სულ გულქანდა. ბარძიმი, ფეშხუმი, სასანთლეები ზოგი აღმასითა და თვალითა, ზოგი მინაქარი, ზოგი ოქრო და ვეცხლი. უანგარიშო ტაშტი, წურწუმა. ზოგი ოქროსა, ზოგი ვერცხლისა, ზოგი ლაჟვარ-

A 73 v
B 199

91

დისა, მურასად გაკეთებული, ბროლისა, მოწისა, აკატისა. ამისთანები გულქანდა უცხოები. კანდლები, უცხო მურასები, აღმასით და თვალებით. მარგალიტით გაკეთებული – ყვავილები. წმინდის ზიარების შარავანდები, ზოგი აღმასისა, ზოგი იაგუნდისა და ზურმუხტისა, ზოგი მინაქარი, ოქრო და ვეცხლი. რამდენი წმიდის ზიარების ბარძიმი აკატისა, ლაჟუარდისა, მურასა ოქროსი და ვეცხლისა. ესეები

B 120

A 74

სულ მეფე-დედოფალთაგან შემოწირული. და ვის ან ზღვაში გაჭირებოდა, ან ხმელზე, მათის ხვეწნით სასწაულისათვის | ძღვენი. და ვის თვალი სტკივე-ბოდა, ვის ფეხი, ვის სხვა ასო. აღმასით გულქანდა, ზოგი სხვილი თვალეზით გულქანდა. ზოგი დიდრონი აღმასი. ამას გარდა, უცხო ერთი ხატი ვნახე, ბუმბულით დახატული, რომ კაცი არ დაიჯერებდა, ხელოვანს მხატვარს არ დაუხატავსო. ერთი მარგალიტი ვნახე უცხო რამ. თვით ბუნებით. ნავში ყოვლად წმიდა იჯდა, ძე ხელთ ეჭირა. ისეთი მარგალიტი იყო. გოჯის ოდენი. ეს ასე მოსულიყო მარგალიტის ლითონში. ერთ ხანად ველარ ეპოვნათ. შემოხვეწოდენ ლარეტის ღვთის მშობელსა: ერთს წელიწადს რაც უკეთესი ვიპოოთ შენ შემოგწიროთო. წლამდი ვერა ეპოვათ რა. წელიწადზე ეს მარგალიტი ეპოვათ. მაშინვე იქ გაეგზავნათ. იმ წელიწადს ამდენი მარგალიტი ეპოვათ, ვერ ასლოდენ და ვერც ფასი დაედვათ. ამდენი საქონელი ამისთანა სასწაულებს შეუყრია. მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე. მისი ჯაბახანა ვნახე. კაი და მრავალი იარაღი. მარანი ვნახე დიდი და მძლავრი. ერთის ბუწინის პირი წახსნეს. ერთის პირი-დამ სამი რიგი ღვინო წამოასხეს, სამფერი. სამსავ სხვადასხვა გემო ჰქონდა.

B 121

კ ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ლოტერიადამ წამოვედით. იმავე გზაზე მოვედით ტოლეთინო ქალაქსა. ახალი წმიდა ნიკოლაოსის მკლავები იქ იყო. ამ წმიდა ნიკოლაოსის დედმამა უშვილო ყოფილან. წმიდის ნიკოლაოსის ვედრებით ეს მისცემია და აგვისტინიანთ მონაზონი შექნილა. მერმე წმიდა შექნილა. ახლა თუ იტალიაში ერთი რამ ავი განსაცდელი მოუვა, მკლავი სულ გასისხლიანდება. მაგრამ ჩვენ ვერ ვნახეთ, საქმე იმგვარად მოგვიხდა. მისი| ვოივა და იქ არ იყო.

A 74 v

კ ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ლ~ბ მილი ვლეთ. მოვედით სოფელსა ვაზანოლის.

კ~ზ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ზ~ მილი ვლეთ. მოვედით მასვე ქალაქსა უოლინიოს. სადილს უკან თ~ მილი ვლეთ. ორი კაი ქალაქი გამოვლეთ და მოვედით ასიის ქალაქსა. იქაც დიდი ეპისკოპოსი იჯდა და ვაივადაც. იქ ემარხა წმიდა ფრანცისკო.

B 122

კ~ც მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. უწინ მიგვიყვანეს წოკოლანტების მონასტერში. იქ ყოფილიყო მამის მისის სახლი. და გვაჩვენეს სადაც წმიდა ფრანჩისკო შობილიყო, ან მამა სადაც დაეტევებინა. ისე იყო გამოსახული. იქიდან ჩაგვიყვანეს წმიდის კლაროს

საფლავზე. დედათ მონასტერი იყო. იქ ვნახეთ წმი-
დის კლაროს საფლავი. წმიდა ფრანცისკოს რომ
ჯვარცმა გამოეგზავნა, ის ჯვარცმა ბერძნისაგან იყო
დახატული. წმიდის ფრანჩისკოს სარტყელი, მისის
სამოსლის ნაჭერი, წმიდა კლაროს სამოსლის ნაჭერი,
მრავალი ნაწილი სხვა. გ წმიდა ლუკა მახარებელის
დახატული ხატი და ჯვარი. მოსეს კვერთხის ნაჭე-
რი. წმიდა პეტრე-პავლეს თითი. მერმე წაგვიყუანეს
წმიდის ფრანცისკოს საფლავზე რომ შენობა იყო.

B 123

93

დიალ, დიდი საყდარი და სამი ზედაზედ ძირს აკლ-
დამასავით. წმიდა ფრანჩისკო და მისი ამხანაგები
ათი-თორმეტი ესაფლავა. მაგრამ წმიდა ფრან-
ცისკო ფეხზე დგას. მრავალი უცხო ნაწილი, რკვ
კომენტვალი დგას. მრავალი უცხო კანდელი, სასან-
თლე. დიდი მორჭმა ვნახეთ. იქიდან წავედით ერთს
ეჯზე. დაბლა მინდორზე ყოვლად წმიდის მონას-
ტერი იდგა. მეტად დიდი ეკლესია იყო. წმიდა
ფრანცისკოს რომ იანვარში ვარდი მოეკრიფა და
A 75 r შენდობა ეშოვნა, იქ იყო ის ადგილი. შუა ეკლესი-
აში იყო მომცრო სამწირველო და მარცხნივ წმი-
და ფრანცისკოს საწოლი, სადაც მიცვლილიყო
და სადაც ანგელოსმა ქრისტესთან მიიყვანა და მა-
რიამ და ქრისტე ეჩვენა. იქიდან თ: მილი ვლეთ
და მოვედით პერუჯა ქალაქსა. დიდი ქალაქი. კმ
მილი მისი გარშემო. მაღალს მთაზე პაპის სასახლე.
კეისარიც მრავალჯერ მჯდარა. იქ ორმოცდა თორ-
მეტი მონასტერია მის გალავანს გარეთ. კაცნი კარ-
გა საქციელ და დიდად მქცენი.

კ თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. მისი ვაივადა მო-
ვიდა. კარდინალის რიგში რომ მისცემენ. გვნახა. თან
გამომიტანა. მიმიძღვა დიდს ეკლესიაში. ყოვლად
წმიდის ბეჭედი მაჩვენა. ეს ბეჭედი ურიათ ტამარში
ყოფილა, ვისაც ქორწილს უზემდენ ამით დასწინ-
დევდენ. მარიამიც იოსებს ამ ბეჭდით დაეწინდეს.
თუ არ მეფეს, ან კარდინალს, ან ასე უცხო სტუ-
მართან ერთად მოსულთ, არავის არ აჩვენებენ.
შვიდის კლიტით არის დაკეტილი. ერთი ვაივადას
აქვს, ერთი მდივან ბეგსა, ერთი მოურავსა, ერთი
ეპისკოპოსს, ერთი დეკანოზს და ორი სხვათა თა-
ვადთა ერთად უნდა შეიყარნენ და ისე გააღონ,

94

მაღლა გუმბათში ოთხს ანგელოსს უჭირავს ერთი
დიდი ვეცხლის ღრუბელი. და მრავალი სერაბინი
გარშემო სულ დაფერილი. და იმ ღრუბელზე ერთი

ოქროს კუბო დგა კარგა შემკული. და იმ კუბოში
ჰკიდია თეთრი იამანი მთელი, გათლილი. და მაზე
რასაც ბეჭედს მოუსმენ, ვისაც აქვს, ცოლქმარი
რომ მოძულონი იყუნენ, შეაცვა, შეუყვარდებათ.
თვალის ტკივილს უშველის. მრავალს სასწაულს იქს.
იქიდან წმიდის ბენედიქტეს მონასტერში წაგვიყუა-
ნეს. უცხო რამ მონასტერი იყო. გამაკვირვა მისმა
შენებულობამა|. მერმე ვაივადა იქივ სადგომამდი მო-
მყვა. მერმე იმ ღამეს წამიყვანა თავის სასახლეში.
პაპის სადგომში იდგა. ის ქალაქი სულ შეიყარა.
წვიმის სიმრავლე იყო. დიდებაზე გამოვიდენ. რაც
დიდი კაცი, ან ხუცესი თუ ბერი იყო, ან ჩინებული
კაცი სულ თეთრი ეცვათ. თვალის მეტი არა უჩნ-
დათ რა ქალებს; პირჩამოფარებულნი სულ ფეხსი-
შველანი, თავზე ეკლის გვირგვინები ებურათ. ხელთ
დიდრონი სანთელი. ზოგს დიდი ჯვრები ეკიდა მდი-
მეს ძელისა. ზოგი მათრახითა და შოლტით იცემდა
ბეჭებზე, რომ ვნახეთ, სისხლმა ამოატანა. ამგვარად
მრავალი ილოცეს ეკლესიის კარს. შესტირეს
ღმერთს. მეორეს დღეს დარი დადგა.

B 125

A 75 v

ლ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. პერუჯიდან წამო-
ვედით. კ ე მილი ვლეთ. გზაზე ერთი დიდი ტბა
იყო. თევზი ისხდა. გარშემო კაი სოფელი, ქალაქები
იყო. იმ ტბიდან ცხრა ათასი სკუტი შეუა წელიწად-
ში პაპას. ერთი სკუტი ოთხი აბაზია. ამ სალა-
მოს პაპის თქმი დაილია. კრანდუკას თემში შევე-
დით. კამუჩია ერქვა.

B 126

ლ ა მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ვლეთ ი ე მილი.
კაი ადგილები. ზეთის ხეოანი, ვენახოვანი. ხშირად

95

შენობა. ქალაქები მრავალი. ერთს ქალაქში სადილი
ვჭამეთ. არეცო ერქვა. ძველი ქალაქი ყოფილიყო,
დიდი. და უფროსი ერთი გათლილის ქვით ნაგები.
ერთი დიდი ეკლესია იდგა. დასავლის მხარეს კა-
რისაკენ სამოცდა თექვსმეტი ქვის სვეტი ჰქონდა.
ეკლესიაზე სამრეკლო აეგოთ, ხუთ სართულად სამ-
რეკლო მოუყვანიათ. ორმოცი სვეტი სამრეკლოს
A 76 r ჰქონდა. შიგნით კი არ მინახავს როგორი იყო,
რომ გამესინჯა. იქიდან ი დ მილი ვლეთ. მოვედით
სოფელს.

ა ო ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. ი ო მილი ვლეთ. ოთხი კაი
ქალაქი გამოვიარეთ სოფელს გარდა, შიგ. ასე ახლოს
ქალაქები გამიკვირდა. უფროსი ერთი გათლილის
ქვის. კუთხე და კარი-ფანჯარა, მრავალგან სვე-
ტებიც ქვისა იყო სახლისა. ერთის სახლისა დავთ-
ვალე, თორმეტი დიდი ქვის სვეტი. ძირს ფლორენ-
ცა იყო. თოთხმეტი ზეით ქვისა მთელი. იქიდან მი-

B 127

ლი სხვა ვლეთ სულ აღმართ-დაღმართი. მოვედით ქალაქსა ფლორენცას. ფლორენცა ყვავილს ჰქვიან. და მართლა ქალაქის ყვავილი იყო. არც მეტად დი- დია, მაგრამ დიად შვენიერი ქალაქი. უფროსი ერ- თი გათლილი ქვა, განიერი ფოლორცები. დიდი მდი- ნარე ჩამოუდის.

ბ ე კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. იოანე გავლენტო მონაზონთ პეტი ებოძა კრანდუქსა. თავის მონასტერში წავგი- ძლუა. იქ დაგვაყენა. ეს წმიდა იოვანე ერის კაცი ყოფილიყო. დიდი კაცი და მდიდარი. ერთს მის ამ- ხანაგს მისი ძმა შემოკდომია, მის დახელებას ცდი- ლა. ერთს ადგილს მიმავალა. შეუტყვია, ჯარით წინ დასხდომია. პარასკევი დღე ყოფილა. იმ კაცს, რომ უნახავს, შებმა არ შეემლო და გარდაეხვეწა. ეტლი

96

დამ გამოსულა და დაუჩოქია. შეგცოდეთ მრავალი. სიკუდილს მემართლები, მაგრამ დღეს ქრისტეს ჯვარ- ცმის დღეა, ამას აპატიეო. ეს რომ უნახავს, გარდ- მოჭრილა ცხენიდან, ყელს მოხვევია, ქრისტეს ჯვა- ცმის წინ დაუჩოქია. მე შენი მცნება აღვასრულეო. ვინც შემცოდა, შეუნდეო. აწ ამას გეხვეწები: ჩემო- დენი| შენთვის არავის შეუცოდებიაო და შენც მე შემინდეო. ჯვარიდან ქრისტეს თავი მოუდრეკია. რა ეს უნახავს თავისი სიმდიდრე გლახისათვის გაუყვია. მონაზვნად შემდგარა. მათის რიგის მამანი არიან. და კაი მოწყობილობა ჰქონდა. მდიდარს მონასტერს გვანდა. კარგრიგად დაგვაყენა. ცოტა მოვისუენეთ. მოვიდა. წავგიძლუა. შუა ქალაქში ერთი დიდი ეკკლე- სია იყო. დიდობითაც დიდი იყო, მაგრამ გარედამ ნაშენი მისთანა არც ფრანციაში მინახავს, არც იტა- ლიაში. ეკკლესია, თუ სამრეკლო გარედამ, თავით ბოლომდი, სრულობით ფერადი მარმარილო იყო. შეწყობილი. ზოგი სოლ წმიდანი მოჭრილნი. შევედით შიგნით. შუაზე, დიდს გუმბათს სისწორს, ერთი ეზო- სავით მოვლებული იყო, საკურველად ნაშენი. სიმრ- გვლეზე ოთხჯერ ექვსი კამარად იყო, სამად გაყო- ფილი. შტა სვეტი სამი ფერადი მარმარილო იყო. აქეთ იქით ხუთ ხუთი სვეტი და შუა შუა კარებსა- ვით ჰქონდა. სხვა კანდელისა და სასანთლის სიმრ- ვლე, ურიცხვი. იქიდან სხვა ეკკლესიაში მიგვიძღვა. დიდი ეკკლესია არ .იყო, მაგრამ შიგნიდან ერთი ამის უკეთესად შვნებული და შემკული ვერ ვნახე. გარე- დამ გათლილი შავის ქვით იყო. ის ეკკლესია მარიამ ყოვლად წმიდის იყო. ერთი რიგი მამანი არიან. მა- რიამის მსახურნი ქვიანთ. ასიოდ ის მონაზონნი იდ- გენ გარეთ. კაი მინდორი ჰქონდა. გარშემო სულ

B 128

A 76 v

B 129

გათლილის ქვის სვეტები, კამარა მოვლებული. შტა მომცრო კოშკი. ზედ კრანდუკა ცხენზე მჯდარი, A 77 r ტყვივისა შექნილი. ოთხსავე ყურეს მინდორი. შადრევნები ამოყუანილი. მაგრამ უცხო რიგი შადრევნები იყო. იქიდან სხვას გზაზე წამოგვიყუანეს. მრავალი B 130 კაი სასახლე. სრულობით თლილი ქვა. და კარები სულ რკინისა. სასანთლები და რკინის უცხო ფარნები ლამპრებისათვის. ერთს ადგილს ვნახეთ ერთის მთელის ქვის ცხენოსანი კაცი, გათლილი. სხვა ქვეითი შესჭიდებოდა. ქვეითს ხანჯალი შეეცა. და ცხენი წაბოჩებოდა. და ქვეითს გარდმოსწდომოდა. თავსა სჭრიდა.

გ ~ ე ნ ვ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. ჩვენის მონასტრის უფროსმა ჯერ თავის მონასტერში ჩამიყუანა. წირვა მოგვასმენინა. დიად, კაი ეკკლესია იყო. როგორც ეკკლესიები რომში ვნახეთ, ერთი ისიც იყო. ფერადის მარმარილოთ შიგნიდან ნაშენი. სადილს უკან კრანდუკასთან წაგვიყუანა. დიდურად და მდიდრულად ვნახეთ. კაი და დიდი სასახლე, სრულობით გათლილი ქვისა, ოთხ-ხუთ სართულად. შესავალს კარს რა შეივლიდი, ერთი მალნიტის ლოდი იდვა. მეტად დიდი, ათი საპალნე უნდა ყოფილიყო. თვითან დაბალს სახლებში იდვა. დარბაისელნი მოგვეგებნენ. შეგვიძღვენ. სამი-ოთხი სახლი შევიარეთ. ერთს სახლში B 131 დაგვხვდა. მოვიდოდა. თავის საჯდომს სახლს არა გვანდა. მომცრო კაცი იყო. შავი ტანისამოსი ეცვა. სანამ არ მითხრეს, ვერ ვიცან. ულვაშები ესხა სულ მთლივ. იმ ჟამად იქ ვერავისი ვნახე. მიალერსა, ტკბილად დამხვდა. ფეხზე ვილაპარაკეთ. ერთს სახლს გარეთ გამომყუა. წამოვედით მისი შვილის სანახავად. მის მეტი შვილი არა ჰყავს. ისიც უშვილოა. თავი

ხელთ არა აქვს. ას ორმოცი ბიჯი კიბე| ამარონინეს. დიდ ხან კარზე ვიდექით. მერმე შეგვიყუანეს. ისიც ფეხზე დამხუდა. ტკბილად მიალერსა, შინაურად. და გამოყოლით არც ბიჯი წამოუდგამს. მომცრო მსუქანი კაცი იყო. თვალად არა სჭირდა რა. წამიყუანეს მისის წალკოტის სანახავად. წალკოტების ქება, ამბები ფრანციცისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ეს სჯობდა. სულ ნარინჯი, თურინჯი იყო აუარებელი, ღობესავით თუ ჭურჭელში ნადგამი, თუ თალარსავით დახურვილი, ერთს რიგზე სხრტესავით გარდაეგრიხათ – გარდმოეგრიხათ. ადლნახევარი თუ იყო სიმალლე. გრძლად დიდს ადგილს და სულ ხშირად ნარინჯ თურინჯი ესხა. ის დიად მომეწონა. კარგ გვა-

A 77 v

B 132

რად იყო. წამიყვანეს. ხევნებს აქათ და იქით – ორ რი-
 გი ალვის ხე. თვითო სწორედ ასული და თვითო
 გაფანჩული იდგა. და წინ დაბალი ბზა ედგა. აქათ
 და იქით დაბურვილი დაფნი ალვის ხეებზე. და მის-
 თანა იყო, შიგ გზა გაიარდა, მზე არ დაადგებოდა.
 დაბლა შუაზე სხვა ავზი იყო, დიდი. და შიგ ავზში
 ერთი კაი ნარინჯისა და ყვავილების წალკოტი იდგა.
 კარგა მოდიდო იყო, და შუაზე სხვა ავზი იყო. და
 ჯვარედინად გათლილი ქვა იდგა. ავზი თევზით სა-
 ვსე იყო. და ჯვარედინს ქვაზე მარმარილოთ აგებული
 კაცის სიმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს შემოსტევდა.
 ზედ ერთის კაცის სიმაღლე გრანიტის ქვა იდგა. იმავ
 სისხო. და ზედ იმ ქვაზე ერთ მარმარილოს ქვის ტა-
 შტი იდგა. იმათის ადლით ოცდა თევქსმეტი ადლი
 იყო მთელი. იმათი ადლი სამი მტკაველი და ოთხი
 თითის დადებაა. ეს ქვა გამიკვირდა. იმ ტაშტში
 ერთი დიდი ლოდი იდგა. სა|მგნით სამი კაცი გათ-
 ლილი| მჯდომარე და ხელთ სხვადასხვა ცხოელები

B 133

A 78 r

ეჭირათ. და იმ შუა ლოდზე ერთი ფეხზე მდგარი.
 ამ დიდს აუზს აქედამაც ხიდი ჰქონდა გასავალი და
 იქიდანაც ბრტყელი ხიდი. და აქათ იქით მაღალი
 რკინის ხარიხა ევლო. ხარიხას გარ ერთის გზის ოდე-
 ნი სრულ ჩაწყობილი კენჭი ევლო. და მისავალს ხეი-
 ვანზედაც აქათ იქით სრულ ისევ იმ სიგანე ჩაწყო-
 ბილი კენჭები იყო. ზევით ამ ხეივანში ერთი კენჭე-
 ბით ჩაწყობილი ვარდის სახე იყო. იმას ზევით ერ-
 თი კლიტე იყო. და აუზის ხიდს აქათაც კარი ჰქო-
 ნდა, იქითაც. რკინის ფანჯარის კარს აქათ იქით პა-
 ტარა სახლი იყო. კაცი შევიდოდა. დგომითაც გაი-
 მართოდა. ერთი კაცი შევიდა იმაში. რაცაღა კლიტე
 მოაბრუნა. ჯერ იმ შუა აუზში იმ კაცებსა და იმ
 ცხოელებში ამოედინა შადრევნები. მერმე იმ დიდს
 ქვის ტაშტის გარშემო მრავალი წვლილი, მაღალი
 შადრევანი ამოედინა. მერმე ხიდზე ზედ ახლო|-ახ-
 ლო ათ პირად ორასამდი შადრევანი ამოედინა. მე-
 რმე რაც ხარიხა იყო, ან ხიდზე, ან ხიდის გარშემო
 სულ ახლო ახლო შადრევნები ამოედინა, მაგრამ თი-
 თოში ხუთ ხუთი. მერმე რაც კენჭი დაფენილი იყო
 ჩაწყობით, ვინ იცის რამდენი ათასი, შადრევანი
 ზოგი აღმა, ზოგი განზე ამოედინა. ეს სულ დიოდა.
 უმზერდით. მერმე ხეივანში რომ ვარდივით კენჭი
 ჩაწყობილი ვთქვი, იმას ზევით კლიტე მოაბრუნეს.
 იმ ყინვებში უანგარიშო შადრევანი ამოედინა. მერმე
 ის დასწყდა. შუაზე ერთი მაღალი შადრევანი ამოე-
 დინა. და რახანს იდინა სულ თოფის შილინგივით
 ხმა იყო ზედაზედ მერმე ის მოშალეს ერთი თასმის

B 134

A ⁷⁸ v ფავარა ჩაურჭეს. სადკენაც უნდოდა, ვისაც ხელთ ეჭირა, ეს დიდი შადრევანი იქით მიუშვის. ვისი გაწუწვა უნდოდის, გაწუწის. ორმოცს ადღზე სადაც

100

უნდის, იქ შეასხის. მერმე ის თასმა ამოაძრო. სხვა რკინის ფავარა დადვა. ამოუშვეს შადრევანი, წვიმა| რომ მოდიოდეს, იმ გვარად. და ზეიდან იდინა, ჰაერში რომ თოვლი ჩამოდიოდეს, ისე ჩნდა. ძირს ყველა წყალი იყო, მაგრამ ჰაერში ამგვარად ჩნდა. მერმე ხოშკაკალა რომ მოდიოდეს, იმ გვარად გამოჩნდა. მერმე წაგვიყვანეს სხვა მხარეს. უცხო ფრინველების და პირუტყვების სანახავად. სირაქლე-მები იყო და თეთრი ფარშამანგი, თეთრი ხობები მიუვალი, მაგრა წვრილი იყო. ეთიოპური ცხვრები იყო. დიდრონი რქები ჰქონდა, მოდრეკილი ყბამდის. ფარაოს ქათმებს ეძახდენ. უცხორამ ფრინველი იყო. ათი თხუთმეტი თუთი იყო: ზოგი წითელი, ზოგი მწვანე, ზოგი ჭრელი, ზოგი თეთრი სხვადასხვა რიგი, მაგრამ წითელი უფრო მრავალი იყო. ვარხვი, იხვები, კარაპები, მაჩვები. მკითხეს: გინახავსო? მე უთხარ: მრავალია მეთქი, და ეუცხოვათ. ასე უცხო ნადირის მოყურე არიან. ჯერნის რქები იყო და იმის-თანა სხვა რქები იყო, ჯერნისას გვანდა, და ორის ჯერნის რქის სიგრძე იყო, და მოგრებილი. მი|თხრეს: ერთი რიგი ნადირიაო, ეს ფეხზე ასხიაო. მერმე სა-აქიმოს სახლში შემეყვანეს. მრავალი უცხო რამ იყო. ნაგრამ მე რომ არ მენახა, ერთი რისაღაც რქა იყო. ჯერნის რქის მსგავსი, მაჯის სიმსხო. ერთი მხარი და ნახევარი იქნებოდა, შავი და მოხრილი, ჯერნის რქასავით დაჭდეული. სხვა კორკოდილო და მარტო-რქის რქა და მაგისტანები მრავალი. ერთი გველი იყო, ორი მხარი სიგძე და მკლავის სისხო. კბილები ორ რიგად ესხა. ასე თქვეს ინდოურია. მრავალი რამ ამ გვარი. მაგრამ ერთი ხომალდი გაეკეთებინათ: ნავით, აფრით, ანძითა და თოკებითა|. დიდი ხელოვნება ეხმარათ. მრავალი უცხო ფარფური და წამლები და ქვეები ვნახეთ.

B ¹³⁵

B ¹³⁶

A ⁷⁹ r

101

B ¹³⁷

დ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. წავედით კრანდუკას სასაფლაოში. დიდი ეკკლესია და კარგა გარიგებული იყო. და მარცხენას მხარეს მათის სასაფლაოს კარი შევიდოდა. კარგა შემკული საფლავები იყო, ხელმწი-ფურად შემკული. მერმე კრანდუკა რომ ეკკლესიას აშენებს, იქ შემეყვანეს: მრავალი ფერადი მარმა-რილოს სვეტი იყო, კარგები. მაგრამ ორი შავი პა-

რაგონე ქვის სვეტი იყო. გამაკვირვა. ოთხ-ოთხი ადლი უმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს თუ შემოსტევადა. ის საკურთხევლისათვის უნდოდათ. ას და თერთმეტი წელიწადია აგებენ. საკურთხევლისათვის სრულ ხელი არ უხლიათ, და ნახევრამდი სხვა ძლივ აშენებულა. არც მწვე მომცროა. კაი მოზდილი ეკკლესიაა, მაგრამ შიგნით სვეტი არა აქვს. მრავალგან ზურმუხტი, ლაჟვარდი და ძოწი უხმარებიათ ყვავილებშია. და სხვა სრულობით აკატი, ფერადი ეშმი შეუწყვიათ ყვავილად, ნადირად, თუ ფრინველად, რომ კაცს დახატული ეგონებოდა. ამ საქმედ დიდად გამაკვირვა. რვა კუთხე ეკკლესიაა. თვარა ფერადი მარმარილო, გრანიტის ქვა, ალაბასტრი, პორფირი და პარაგონის ქვები ნახმარია, მაგრამ ასე რიგად, რომ არ ჩაიგდება. ან საფლავებია და ან ხატებს | უკან არის ნახმარი. ერთი ახალი ვაჟი კაცი იყო მისი ოსტატი. ოცის წლისა თუ იყო, ან ცოტადმეტი, ან ნაკლები, მაგრამ გვარიანს რასმე გვანდა. ტრაპეზად ერთი წითელი ჭრელი იამანი იყო, სამ ადლ ნახევარი, ორი ადლი განი მთელი. და რამდენი უცხო ქვები სხვა იყო, ვინ მოსთვლის!

B 138 ორი სასთაული გაეკეთებინათ | ქვისა და შიგ თვალეები მოეყვანათ. მალლობზე დაედვათ. ზედ კრანდუკას სახეები იდგა. გარშემო აღმასი, ზურმუხტი

102

და იაგუნდი ისხდა. და აქათ იქით პირს სხვა დათლილი თვალეები: ზოგი სეილალი, ზოგი სრავი, ზოგი თილია, ზებერჯა და მისთანანი. და ექვსი მისთანა სასთაული სხვა უნდა გაკეთებულიყო. ტრაპეზისა და საკურთხევლის შემკობა ამას იქით როგორი მოვა, ის თქვენ გასინჯეთ. იმისი სასთაულეებზე გვირგვინები იდგა გულქანდად. კაი თვალეები შეწყობით ჩასხმული ნახევარს ზეით სრულად. და საკურთხეველი სამი კედელი იყო. მის ძირს ჩაგვიყვანეს. კამარა შეკრული დიდი ეკკლესია იყო. ის ზედ მოეყვანათ. დაბალი კამარა შეაკრა|თ. ხელს ვერ შეაწვდენდა კაცი. იქ ერთი ქრისტე ჯვარცმული და ცალგნით ყოვლად წმიდა, ცალგნით იოვანე მახარებელი, მარმარილოსი, გათლილი იყო. სწორად ცოცხლები გეგონებოდა. იქილამ დომინაკაანთ მონასტერში მოვედით. და ერთ მონასტრად სიდიდით, თუ სიმდიდრით, თუ მორქმით, ისიც კარგი იყო. მონასტრების ქება ხომ არ დაიწერება, ვერც კაცის გუნება მისწვდება. სამოცდა თოთხმეტი დედათ მონასტერია ფლორენციაში, მამათ მონასტერსა და ეკკლესიას გარდა. მერმე იმავ დიდს ეკკლესიაში მივედით. დღეობა იყო წმიდის ზენონისა. მისი თავი და სხვა ნაწილები ვნახეთ.

B 139

ეწეწეწისთვეს. წავედით ერთს სხვას მონასტერში. წმიდა ანტონინე მთელი იქ იყო დამარხული. იქ ვილოცეთ. გამოვბრუნდით. სამადლოთ რომ ქალებს ზრდიან მონასტერში, ვის უნდა მონაზონად შედგება, ვის უნდა გათხოვდებოდა. იმათგან, რომელიც გასათხოვარი იყვნენ, გამოესხათ და მოდიოდნენ. | პირველად ერთი ვეცხლის ჯვარცმა მოჰქონდათ. ზედ გრძელი ომფორივით დრამა ეკიდა საუფლოები, შეკერული |. და ექვსი კაცის უმაღლე

B¹⁴⁰

A^{80 r}

103

სასანთლე ვეცხლისა აქათ და იქით. მერმე ერთი ხის ჯვარცმა მოჰქონდათ. და ორასამდი შავით შემოსილი კაცი, თვალები უჩნდათ, სხვა არა რა, ოროლი და ოროლი. თვითო დიდი თეთრი კელაპტარი ხელთ ეჭირათ. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა და ოთხასამდი აგრევ თეთრით შემოსილი, თვალის მეტი არა უჩნდა რა, სრულ ოროლი. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა. და სრულ მამანი და ძმანი, ორასი უფრო იყო. ოროლი მოდიოდნენ: ზოგი იეზოვიტი, ზოგი ბენედიკტენი, ზოგი სხვა რიგი. სრულ ყველა ერთ ხმად გალობდნენ. მერმე შემოსილი დიაკვნები. და ერთი დიდი დროშა ყოვლად წმიდის მარიამისა მოჰქონდათ. მერმე ის საქორწილო ქალები. ორმოცდა

B¹⁴¹

თორმეტნი იყვნენ. ოროლი აგრევ, სანთლებით. სულ იისფრები ეცვათ და თეთრი წმიდა ტილოს ლეჩაქები ებურათ. ერთნაირად იყუნენ დართულნი. მერმე შემოსილნი მღვდლები მოდიოდნენ, დიდროვანის სანთლებითა და ფილონებითა. მერმე ერთი კუბო იყო, გაეკეთებინათ მოაბაზე. და ზედ ყოვლად წმიდა იდგა, მორთული. კაცის თვალი მის უკეთეს ვერას ნახევდა. ხელ გაპყრობით მლოცავი, ცოცხალი ეგონებოდა. მღვდლებს მხარზე ედვათ მოაბა. მას უკან ჯარი მოდიოდა: ქალი და კაცი, რომ შუკაში არ ეტეოდა. ჩვენ ეტლით ვიდექით და გამოგვიარეს. უმზერდით. კაცს ენახა, იტყოდა ქრისტიანები არიანო, თვარა ამ ქალებზე ამდენს რათ ირჯებიანო. ის ქალები წაიყუანეს, ერთს სასახლეში დააყენეს, მოძღვრით, გამდლით, მასწავლებლითა. იქიდან ვინ ვის ითხოვდა, ზითევს ზოგს ას მარჩილს, ზოგს მეტს მისცემდენ და ქორწილს უზემდენ. ამავე დღეს წმიდის პაპის ჯანიშინი მობძანდა, გვნახა. დია კაის

104

კაცს აქებდენ ყოველი სული ყმაწვილი კაცი იყო. ასე ამბობდენ: კარდინალობას | მისცემენო. ფლორენცა|ს მთავარ ეპისკოპოსი მოვიდა. და ერთი სხვა

A^{80 v}

B¹⁴²

ეპისკოპოსი მოვიდა. მაგრამ ასეთი კაცი იყო, გულეზი დაგვტაცა, ზედ მიიკრა.

ვ~ ენ კენ ის თ ვ ე ს. სხვა კაი მონასტრები. მოვილოცეთ, დიად შემკული.

ზ~ ენ კენ ის თ ვ ე ს. წაგვიყუანეს ერთს ყოვლად წმიდის მონასტერში. დიად დიდი და კარგა შემკული მონასტერი იყო. ერთი წმიდა ლუკა მახარებელის დახატული ხარება იყო. მის სანახავად, თუ არ დიდს მეფეს და მის ძმასა და შვილს, არ აჩვენებდენ. ასე მოატყდა ის ქალაქი, რომ მისი გახსნა შეიტყუეს, გზა ველარ ვიშოვით. სამჯერ კარზე მივედით. ჯერ შევედით. მერმე კრანდუკას მეთოფეებმა ძლივ გზა გვიშოვეს. მე შემათრივეს. ვერც მოენე, ვერავინ შემომყუა. გარედამ ვეცხლით მოჭედილი, კარგად დაუწურავად და კაი თვალები, დიდრონი ისხდა. ის ჩამოუშვეს ძირისაკენ, ჩავიდა. მართ ორი ადლი განიჰქონდა და სიგძე უფროსი. მერმე ოქროთი დაფერილი კარი იყო და მრავალი კაი და ძვირფასი თვალი იჯდა. მაგრამ ერთი ლურჯი იაგუნდი იჯდა ერთის შუათანა ვაშლის ტოლი. მართლა კაი ფერი და წყალი ჰქონდა. ხუთი დიდი წითელი თვალი სხვა იჯდა. არც ლალი იყო, არც იაგუნდი, მაგრამ კარგი რომ თვალები იყო, ცუდი არა იყო რა. ხუთი ყვითელი იაგუნდი, დიდრონი. გამიკვირდა, კაი წყლისა და ფერისა. სხვაც მრავალი ზურმუხტი, სხვა თვალი. მერმე ის კარი ჩამოუშვეს. მერმე ბროლის კარი ჰქონდა. ისიც ჩამოუშვეს. ყოვლად წმიდა და გაბრიელ დახატული. მაგრამ ძველობა, მაგდენი

B 143

105

რომ მართებდა, არ აჩნდა. გაბრიელ წინ მდგომი მარიამ მალლა იხედებოდა. მერმე ისევ დახურეს და დაკლიტეს. წამოვედით. იმ დღეს ჯარის ჭრილობით ერთი დედაკაცი და ერთი ყმაწვილი მომკუდარიყო. | კრანდუკას საუნჯის სანახავად წაგვიყუანეს. თავად სახლები ასე რიგად მორთული იყო, კაცი ამას იტყოდა: სამეფო სასახლე უნდა იყოსო. ორ პირად, გრძლად, ერთი ცხენი დაილალებოდა, სულ გათლილი ქვის სვეტი. მერმე მაზე საოსტატო სახლები და იმას ზეით საუნჯის სახლები. ცოტა რამ გვაჩვენეს, მაგრამ საჩვენებლად კმარიყო. გარშემო სულ დერეფანი და ძირს ვინ იცის რამდენი ასი კერპი, ან ძველი| მეფეთ სახეები იყო, გათლილი: ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ალაბასტრის, ზოგი პორფირისა, ზოგი პარაგონისა, საკვირველები. დახატული ხატები: ზოგი მეფეთა, ზოგი კრანდუკას გვარისა, ზოგი პაპებისა, ზოგი კარდინალებისა, ზოგი ხვანთქრებისა და ოსმალელებისა, ვისიც ამისთანები.

A 81 r

B 144

ერთს სახლში შეგვიძღვენ. რაც საფრანგეთში ხელოვანი მხატვარი კაცი, თუ ქალი გამოსულიყო, თავეთის ხელით თავეთის სახე დახატული იყო. იქი-დამ სხვა სახლში შეგვიყუანეს. მრავალი უცხო ფარფური, დიდი ბადიები, დიდი ლანგრები, დიდროვანი ქვეები, სხვა ჯამები, თეფშები და ფიალა, ჩვენ რომ სქელს ბალღამს. ჩინურს უმახით, ისინი ეგვიპტურს ჭურჭელს ემახიან. დიად, კაი და დიდრონი ჭურჭლები იყო. იქი-დამ – სხვა სახლში უკეთესები და უმრავლესი. მერმე იქით წავგიყვანეს. ხუთიოდ სახლი გვაჩვენეს. მაგრამ რას იტყვის კაცის ენა: თავგაუსვლელი სრულებით მურასა გულქანდა, ისე ოქროთ, ბროლი, იამანი, ეშპმ, აკატი, მთელ-მთელ დათ-

106

ლილი ხომალდები, ჭურჭლები, ფრინველები, ჯამები, ტაშტები, ალთაფები ლაჟვარდისა, მთელეები. ასეთები | ვნახე, მეფისაში იმ სიდიდე ჭიქის ჭურჭელი ვერ ვნახე. ერთი მარგალიტი ვნახე, თავი ვეცხლისაგან მოებათ და ტანი მწოლარე ლომის მსგავსი იყო. ერთი სხვა მისი უფროსი მარგალიტი იყო. მაგრამ ფერად ისი სჯობდა. ტრედის კვერცხის ოდენი ვერ იყო და უსწოროც იყო. მაგრამ | ზურმუხტები და ყვითელი იაგუნდები დიდრონი და კარგ ფერები ვნახე. ერთი ინდილალის ქრისტეს სახე გაეთალათ და ინდილალის ფიალა. და მაგისტანები, უცხოები მრავალი. და უცხო რიგი ხატები: ზოგი ძვლისა, ზოგი ფერადის თვალებისა, შეწყობილი ვნახე. კაბა ლაჟვარდისა ეცვა, წამოსასხამი პორფირისა, პერანგი თეთრის იამანისა, მთელი გათლილი. ამ გვარად მრავალი ტანისამოსი ფერად ფერადად და ქალების ლეჩაქი თეთრის იამანისა. ვნახე: სკივრები, ფერადი იამანები და თვალეები ხილის მსგავსად დათლილი, სხალი ვაშლი, ყურძენი, გაპობილი ბროწეული, ქლიავი, ბალი თავეთის ფოთლით, შტოდ შეწყობილი. ვნახე: სკივრები, ყვავილები დათლილი, მთელს ყვავილისათვის გამოყუანილი. ვნახე: სკივრები, თვალეები დათლილი, მხატვარსავით ყვავილი, ფრინველი დახატული. ვნახე: ტაბლები, ფრინველი, სულ თვალეები|შეწყობილი, დახატულსავით. ვნახე: ქალაქები, ზღვები, ხომალდები, ციხეები, ომები სულ თვალი დათლილი, შეწყობილი დახატულსავით. ვნახე: ხატი ხარებისა, შობისა, მოგვთ მოსვლა. მართო ყოვლად წმიდა ფერადის თვალეებით შეწყობილი, როგორც ვეცხლით გამოყვანილი, მართალს ცოცხლებსავით. ვნახე: წვლილის კენჭებით დახა-

B 145

A 81 v

B 146

107

ტული ხატები, კაცის სახეები, თევზის სახეები.
 ვნახე: სახლ სადაფებით აშენებული და სხვადა-
 სხვარიგი ხე და ყვავილი გამოყვანილი, არა თუ გათ-
 ლილის სადაფით, მთელ მთელის სადაფით. ვნახე:
 ქარვის ჯვარები, ხატები, სკივრები, ტაშტები მთე-
 ლი, ფიალები მთელი, კათხები მთელი და სხვა. შეწ-
 ყობილი ქარვის ხომლი, ოცდა ოთხი სანთელი აენ-
 თებოდა. და ქუემ სულ ხატები წმიდათ სახეები
 ჩნდა. ქარვის მთელი კოლოფები, საათის ბუდეები,
 შეწყობილი, სასანთლეები, თევზის კბილის უცხო
 ჯვარცმაები, პილოს ძვლის უცხო და უცხო გარდა-
 მოხსნები, უცხო და უცხო ხეები, ყვავილები, ხა-
 ტები | , ჯაჭვები, ქვეყნის ზომაები. ამგვარები მრავა-
 ლი უცხო. ვნახე თავის ბუნებით ფერადი ხეები,
 შეწყობილი, ყვავილები და ფრინველები. ერთს უც-
 ხოდ იქ ესეც უცხოდ ჩნდა. ვნახე უდის ხე, ხუთს ად-
 ლამდი სიგრძე|და აქა-იქ შტო მოკლეები ჰქონდა. სის-
 ხოც წვივის სისხო იყო. იამანის გათლილი ხატები
 ფერად-ფერადი ეშმისა და მისთანაები. ფირუზის
 გათლილი ხატები, პორფირის ქვებისა, წმიდა ხელად
 ნაქმარი. სხვა მინაქარი და ოქროსი და ან მაგვარი,
 უანგარიშო. იქიდან ჩაგვიყუანეს საოსტატო სახლებში,
 საცა ამაებს აკეთებდენ. ქვას როგორ ხერხევდენ,
 როგორ ყვავილებსა და ხილებს სჭრიდენ, როგორ
 წყალს აძლევდენ, ხეს როგორ სთლიდენ, რკინას
 როგორ აკეთებდენ, ძვალს როგორ სთლიდენ, იამანს
 როგორ სჭრიდენ, ესეები გვაჩვენეს: როგორ აწყობ-
 დენ, როგორ აკეთებდენ. ერთს სახლში შეგვიყუანეს.
 ეკკლესიის ქება რომ დავწერე, მისი ტრაპეზი და
 ზიარების კიდობანი, იქ იდგა. ზოგი გაეკეთებინათ,
 ზოგს აკეთებდენ, ზოგის ნიშანი იყო, ისე უნდა გაე-

A ⁸² r

B ¹⁴⁷

186 ა

ფლორენცია

კეთებიანთ. მრავალი კაი თვალი, ზურმუხტი დიდ-
რონი, ყვითელი და ლურჯი იაგუნდი ისხდა. თვარა
ფერდი აკატი, იამანი და ეში სულ ის იყო, შეწ-
ყობილი. ზოგი საუფლო, ზოგი ყვავილად, ზოგი
ძველისძველის სჯულისა სახედ. მოციქულები მთელ-
მთელი სხვადასხვის ქვისა. სხვის ქვის პერანგში სხვის
ქვის სამოსელი, სხვის ქვის წამოსასხამი, სულ პატიო-
სანი ქვებისა, რომ გეგონებო|და ფარჩის ტანისამოსი
ეცვა. და თავთავეთი სატანჯველი ხელთ პირათ.
მაგრამ ამის მეტი სხვა სალარო არა გვინახავს რა.
და სრულობით ასე ამბობენ: კრანდუკას ეკკლესია და
სალარო არას მეფეს არა ჰქონდეს. მაგრამ ეკკლესია
ნახევარზე გათავებული არ არის. და სალარო ამის
მეტი არ გვინახავს, მაგრამ რაც ვნახე ერთის მეფი-
სათვის დიდი საქონელია, თუ გასინჯავთ|.

B 148

A 82 v

წ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. ისევ კრანდუკამ გვნახა. გა-
მოგვესალმა. ერთს კარს გარეთ გამოვმყუა. ალიკორ-

ნამდი ნავი და რასაც ხანს ალიკორნას ვიდეგით ხარჯი დაგვიწერა და გამოგვისტუმრა. იქიდან წავიყუანეს ახალ წმიდა მარიამ მაგდანელის საფლავზე. დედათ მონასტერი იყო. კაი ეკკლესია, ფერადის მარმარილოთი აშენებული. ეს მარიამ მაგდანელი ფლორენცაული თავადის ქალი ყოფილა. მარიამ მაგდანელის ლოცვით მისცემია. მისი სახელი დაურქმევია. ქმარი აღარ უნდომებია. წმიდის ტერეზიას რიგის ქალწული შექნილა. მრავალი უცხო სასწაული უქნია. ქრისტე მრავალგზით გამოცხადებია. ას და ათის წლისა მიცვლილი იყო. ოღონ ხორცი მოშავებოდა, თვარა არც ცხვირი, არცა რა არა წახდომოდა რა. ისევ მთელი, მძინარესავით ბროლის კუბლოში, ოქროთ მჭედლიში, ესვენა. უცხო და ძვირ-

B 149

109

ფასი მურასა გვირგვინი ეხურა. კაი ძვირფასი ბეჭედი ეცვა. კაი ჯვარცმა მურასა გულზე ესვენა. პირი, ხელები და ფეხები უჩნდა. სხვა კაის ზარბაზებით შემოსილი იყო. იმათმა ენკრატისებმა გვნახეს. გვიალერსეს. იქიდან წამოვედით. კრანდუკას სამხეცოში შეგვიყუანეს. ოთხი ლომი იყო. ერთი ხვადი, დიად დიდი. სამი უმცროსი ძუ. ხუთი ვეფხვი იყო. ორი დათვი. ოთხი შველი. ორი მგლის დიდის ქოფაქის შვილი, მგლებს უფრო გვანდა და შავი იყო. ოთხი ტურა იყო. ყაჯირი არწივი. ამისთანაები. დიდრონი ქოფაქები. მართ იმ ძუ ლომებს უფრო იყო. დიად დიდრონი იყვნენ. ლომებსაც ეტყობოდა, სამალოდ ნაქმარი რამ იყო. მათი ადგილიც კარგა გარიგებული იყო. მერმე სამადლო ადგილი გვაჩვენეს. ერთი ქსენონი. სხვებიც იყო, მაგრამ ჩვენ ეს ერთი ვნახეთ. ათასის სნეულის ლოგინი იყო. მაგრამ ჩვენობას ოთხას სამოცდა ექვსი სნეული იწუა. ვაჟკაცი

A 83 r

B 150

გარიგებული, მომცრო სამწირველო თავისთვის. კლიტეები მას ებარა. და მრავალი მოსწავლე სხვა იყო. ზოგი აქიმის შეგირდი, ზოგი ჯარასი, რომ ტანსა და ფეხსაცმელს, საჭმელს მონასტერი აძლევდა. და სწეულებს ისინი მსახურებდენ. და სასწავლოსაც ასწავლიდენ: წიგნსა, ფილოსოფოსობასა, აქიმობასა, ჯარაობასა, სიმდაბლესა, სწეულთ მოვლასა, წამლის კეთებასა, მზარეულობასა და მის რიგებასა, რაც იქ სამსახურია. თორმეტი კაფუჩინი ექვს-ექვსი უძილოდ არ გაეყარნენ: აღსარება, ზიარება, ნუგეშინის ცემა, მოთმინება ამას ასწავლიდენ და უქადაგებდენ. უსასოდ არავინ იყო. ორი მკუდარი ესვენა იმ დღეს დახოცილიყვნენ. ფლორენცა მარ|თლა გასინჯვით ვერ ვნახეთ, ხანი არ დაგვცალდა.

B 151

ა~თ ენ კენ ის თ ვეს დილა-
ფლორენციდამ   ზე ჩვენის მონასტრის ეკკლესიამო
წამოსვლა   შეგვიყუანეს. ზეით რომ წმიდა
 იოვანე დავეწრე, მტერს რომ მიუტევა და ჯვარცმამ
 თავი მოუდრიკა, ის ჯვარცმა გვაჩუენეს დიდის საქ-
 მითა, გალობითა და სანთლებითა. მაღალი ჯვარი
 იყო, დახატული ბერძნის რიგით. თავი ისევ მოდ-
 რეკით ჰქონდა. წმიდის იოვანეს ნაწილიც გვაჩვენეს.
 ორივ კარგა შემკული. წამოვედით | ნავით ალოკორ-
 ნისაკენ. მრავალი კაი ქალაქები და სოფლები ჩამო-
 ვლეთ. მრავალი შენობა შენობაზედა, მონასტერი
 მრავალი. ზოგან ზეთის ხე აკლდა. ოცდა ექვსი მილი
 ვლეთ. ერთს კაპილიონში დავდექით.

A 83 v

ი~ ენ კენ ის თ ვეს ვლეთ და კაი შენობაები
 კაი ქალაქები ჩამოველეთ. დავაკება ადგილი იყო,
 ოდიშის მსგავსი. შენობა შენობაზე. სრულ ბაბილო
 და ზეთის ხე. ხე მრავალი. აქათ იქით მრავალი კაი

შენობა ჩნდა. ვლეთ ი~ზ მილი. მოვედით ქალაქსა
 ფისას. ზემო ფლორენცის ამბავში ერთი ეს დაგვრჩა:
 შუა ქალაქში მდინარე დიდი ჩამოდის. ოთხს ადგილს
 ხიდი ძეს, ხუთ-ხუთ, ექვს-ექვსი კამარა. მაგრამ ერთი
 ხიდი ვაკეთ იყო დახურვილი. კამარის სიმგრგულე
 ძლივ შეეტყობოდა. | განიერი კამარები ჰქონდა. ასე
 ოსტატობით აეშენებინათ. და კრანდუკას სასახლე
 მდინარეს იქით ქალაქს გაცილებით იყო. მისი ციხე
 თავს ადგა. სულ ქალაქი ხელქვეშ ჰქონდა და წალ-
 კოტი ქვეშით. და იმ სასახლიდამ ციხეში ასე შევი-
 დოდა კრანდუკა, ვერავინ შეიტყობდა. გზა გვირა-
 ბით ჰქონდა. და მდინარეს აქეთ ქალაქში კრანდუ-
 კას საუნჯე იყო, ორი მილის სიშორესა. ასე მოე-

B 152

რთო კრანდუკას. სასახლიდამ სრულობით ბაზარი წამოეყვანა, ერთს ხიდზე გამოეტარებინა, სალაროსათვის შემოეყარა ზედ ბაზრის თავზე. ასე გზა მოერთოთ: უნდა ეტლით მოვიდოდა, თუ უნდოდა ქვეითად საუნჯეში შევიდოდა.

ფ ი ს ა ს მოვედით. ფლორენცასავით მდინარე შუა ჩაუდიოდა. ოღონ კრანდუკა ფლორენცას იჯდა, თვარა ქალაქი ის უარესი არ იყო. სხვაგან ვერსად ვნახე, და ფისას მრავალი სასახლე გათლილის მარმარილოსი იყო. ბაზრების სვეტები უფროსი ერთი გათლილი იყო. მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. მისი ეკლესია ვნახე დიდი ჯვარის სახედ აშენებული. გარედამ და შიგნიდამ სრულობით მარმარილო იყო.

B 153

იატაკი თავით შიგნიდამ სამოცდა თორმეტი. თითო ქვის მაღალი სვეტი ძირს ჰქონდა. ორსართულად იყო დახურვილი. და ზეითი ვერ დავთვალე უფრო მოკლე და უმრავლესი სვეტები იყო. ორმოცდა თექვსმეტი მარმარილოს სვეტი დიდის კარისაკენ ჰქონდა

A 84 r

112

გარედამ. და გარშემო ზოგი მარმარილოსი, ზოგი პორფირის სვეტები, მრავალი, ვერ დავთვალე. ერთი იქაური წმიდა ესაფლავა. სახელად წმიდა რანიგრო ერქვა. შიგნით შევიდოდით, ისე გვეუცხოვის, გარეთ გამოვიდოთ, შიგნით შესვლა აღარ მოგვინდის. მრავალი დიდროვანი ვეცხლის სასანთლე კანდლები, ხომლები, ჯვარები, ხატები ძვირფასები. და ტრაპეზი სულ მთელი ვეცხლი. ზეიდამ ზიარების კიდობანი, ვეჭობ სამოცი ლიტრა იყო. იქით ერთი სასაფლაო აეშენებინათ, ნოეს კიდობნის ზომაზე, სრულ მარმარილოთ. სამასი წყრთა სიგძე, მისი განი და სიმაღლე. უცხო მარმარილოს სვეტი ორას ოცდარვა ჰქონდა. სიწლოდ წვივის სისხო და სიმაღლე ხუთი ადლი. უცხო რიგებად დათლილი. დიად მომეწონა. იქ ვისაც დამარხვენ ახალი მკუდარი ოცდა ოთხს ჟამაზე დაფხეკილი ძვლები შეიქნება. იერუსალიმიდამ მეკეცის აგარაკის მიწა მოუტანიათ და ის ჩაუყრიათ. იმისგან არის. იქიდამ გამოვედით. სანათლოს ემახდენ, ერთს ეკლესიაში შეგვიყუანეს იქავ. ისიც სრულობით მარმარილოთ ნაგები იყო. შიგნით და გარეთ ოცდაათი სვეტი მარმარილოსი სანათლავს ჰქონდა. შუა დიდი ემბაზი იყო, შეწყობილი პორფირისა. იქით ერთი საქადაგო იყო. ცხრა სვეტზე იდგა. სამი პორფირი, სამი მარმარილო და სამი გრანიტი. ზედ საქადაგო თეთრი ალაბასტრი იყო. საუფლოები უცხო მოჭრილი. და კიბე პორფირისა ჰქონდა. გარედამ ოცი მარმარილოს სვეტი ძირს ჰქონდა. სამოცი მისი უმცროსი იმას ზეით გუმბათად მოე-

B 154

ყუანათ. დიად სასიამოვნო სანახავი იყო. იქიდან
გამოგვაბრუნეს. უკან სამრეკლო ედგა. ისიც სრუ-
ლობით მარმარილო იყო, რვა სართულად აშენე-

A^{84 v} ბული | მაგრამ რვა რიგი სრულ ახლო-ახლო თეთრი
მარმარილოს სვეტი მოეყუანათ. თითო რიგზე ორმოც-

ორმოცი. და სამრეკლო ასე წახრით აეშენებინათ.
კაცი შეშინდებოდა, აგე წაიქცევიაო. ეს ამდენი შენობა
ამ ოსტატობით მოეყვანათ. იქაც მრავალი რამ უცხო
იყო. მაგრამ მგზავრი ვიყავით. არ გვეცალა სანახა-
ვად. | და ავდარიც ძალიან იყო. თვარემ ერთის ეკ-
კლესიის ქება თქვეს, იმაში ერთი საკვირველიაო, მისი
ტრაპეზით ოთხმოცი ათას სკუთად გაკეთებულა.

ი ა ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს ფ ი -
ალიკორნიდამსადამ წამოვედით. ფისას წყალი
მოსვლად ალიკორნას ზეით ხუთს ეჯზე ზღვას
შეეყრება. რადგან ეს ასე სიშორე გაუსინჯავთ, ალი-
კორნიდამ ზღვა გაუჭრიათ. კრანდუკას ოცს მილზე
ერთი რუ მოუტანია. ფისას ქალაქის ბოლოს ფისას
მდინარისათვის შეურთავს. იმ მდინარიდამ ნავები
თუნდა მდინარით წავლენ, თუ უნდათ ზღვის რუთ
წავლენ. კარები აქვს შებმული. თუ უნდათ ასწევენ,
თუ უნდათ ჩამოუშვებენ. ასე არის მორთული. ნავს
ასწევენ ჭახრაკითა და კარზედ გარდაათრევენ. და
კაცი იქიდან მოუვლიან, ჩასხდებიან და ალიკორნას
ისე წავლენ. ან სამი კაცი შეეხმის, ან ორი. თუ
მძიმეა ოთხი. ჩვენც მეტიოდ კაცი ვიყავით ჩვენის
ბარგითა და ნუზლითა. სამი კაცი მიგვათრევედა, ხან
ნიჩბით. იმ ზღვის რუზედ ადგილ-ადგილ ხიდები
იდგა. ოცი მილი შვიდს ეჯზე ცოტარამ ნაკლები
იქნება. ოცდა ერთი მილი შვიდი ეჯია. ასე დიდი
ადგილი გაეჭრათ. ამისთანა შენობაებს ცდილობ-
დენ და ძნელს გაადვილებენ. მოვედით ალიკორნას.

B¹⁵⁶ უწინ რომ დავწერე: ალიკორნის გარეთ შენობა არა |
ჩნდა, ზღვა-ზღვა მოვიდოდი. მაგრამ თელეთისაკენ

კაი შენობაები ყოფილა. ალიკორნას გარ სრულ ზღვა
ავლია. კაცის ხელით არის გაკეთებული. ხიდები ძეს
ზოგან ხიდით შეისვლება, ზოგან ნავებით შიგ ქალაქ-
შია. დიად კაი ქალაქია. ბერძნის საყდარს|მივედით.
ბერძნები ვერავინ ვნახეთ. სომხის საყდარს მივედით.
დიად კაი ეკკლესია იყო. კარგა აშენებული, შვე-
ნიერი. არას ადგილს სომხებს მისთანა შვენიერი
ეკკლესია არა აქვსთ. სხვებიც მრავალი უცხოები
იყო. მაგრამ რადგან ვერ ვნახე, აღარც დავწერე,

საქმემ არ მოგვიხდინა ნახვა. არა თუ ჩემი საქმით, სოფლის საქმით.

ოცდახუთს ენკენისთვეს ალიკორნი-დამ წამოვედით. ალიკორნელი ფრანცისის მეფის კონცული მრავალს გაისარჯა ჩვენზედ. დია კაი კაცი იყო. ფრანცისის ნავში ჩაგვსხა. ჩვენ მალთას გვინდოდა მოსვლა და ის ხომალდი სიკილიის ქვეყნისაკენ მივიდოდა, მისინა ქალაქს. და იქ უნდა მივსულიყავით და იქიდან სხვა ნავით მალთას წავსულიყავით. ორასი მილი გაგვიმრუდდა. კაცის თავს შვიდი მარჩილი გამოგვართვა, თავის სასმელ-საჭმელით, კარგა ხელის შეწყობით. სხვა მეხომალდე კაცის თავს სამოც მარჩილს გვთხოვდა, უსაჭმელოდ.

კვ ენკენისთვეს ქარმა პირს დაგვიწყო ცემა. ველარ ვიარეთ. ალიკორნიდამ მისანამდი ექვსასი მილი იყო.

B 157

კზ ენკენისთვეს ქარმა გაგვაბრუნა. ზეით რომ სპანიის მეფის ციხე დავწერე, იმ ლიმენაშივე მივედით.

ოცდა რვა ენკენისთვე იქ ვიდექით.

კთ ენკენისთვეს გამოვედით, კიდევ ქარი პირს გვცემდა. მერმე ისიც ჩავარდა. უქაროდ დავრჩით.

115

ოცდა ათი ენკენისთვე ცუდად ვიდექით.

აღვინობისთვეს საღამოს ცოტარამ მრუდი ქარი იდგა. ვიარეთ. აღვიღელდა დიდად.

სამს ღვინობისთვემდე დღე და ღამე სულ დიდი. ღელვა იყო. დიაღაც გაგვიჭირდა. სამს ღვინობისთვეს წირვის დროს ღმერთმან შეგვიბრალა: კაი ქარი ადგა. ვლეთ. ხან ქარი მრუდი, ხან არც სულ.

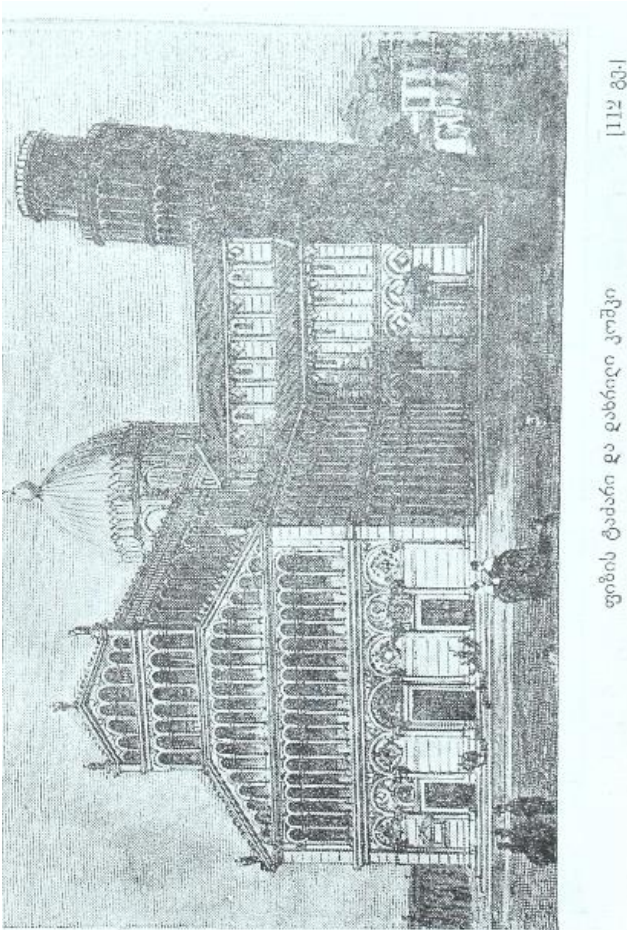
ექვსს ღვინობისთვეს მისინას მიმართეს. მიახლოვდენ. გამობრუნდა ქარი. სხვას ქალაქს მიმართეს. სიკილია დიდი სამეფოს კუნძულია. შვიდასი მილია. მისი გარშემო კაი ადგილი. პალერმო ქალაქს მიმართეს. ქალაქი დიდი და ზღვის პირი ვაკე. კაი ადგილები, მაგრამ მთა გორი, ხშირი და უნაყოფო, უცხო კლდიანი.

ზღვინობისთვეს შუადღეს უკან, ფრანცისის კონცული იჯდა, ის გამოვიდა. ხომალდში გვნახა. წავგიყუანა ეტლითა. ქალაქში შეგვიყუანა. მრავალი დიდი და კაი ქალაქი ვნახეთ, მაგრამ ერთს ქალაქად დიად მომიქონა. უფროსი ერთს გალავანიცა და სახლებიც თლილი ქვა იყო. ქალაქის შუა გულზედ ერთი ერთი მგვრგვალი ალაგი რვა კუთხედ გაეკეთებინათ. ოთხს კუთხეს თვითო მარმარილოს სახე იყო. და ოთხს კუთხეს ოთხგნითვე გზა შევი-

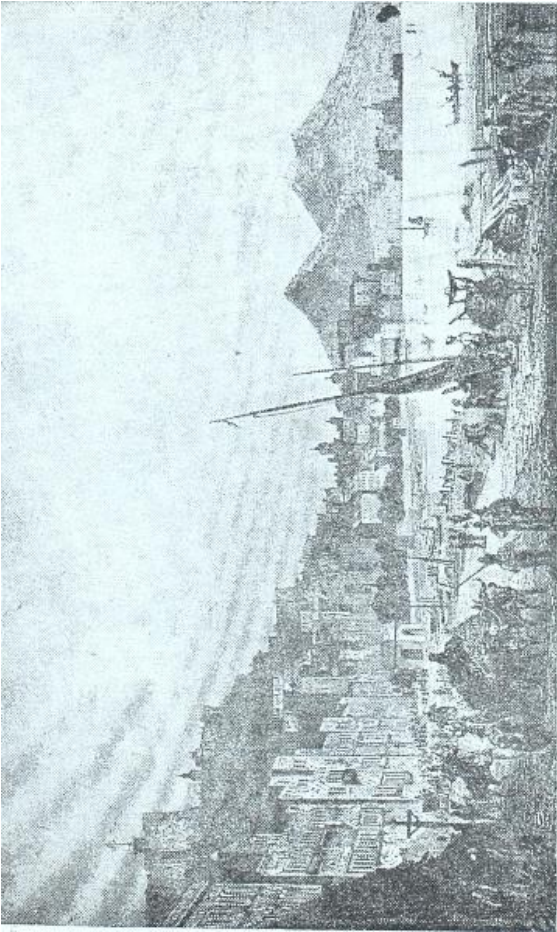
A 85 v

B 158

დოდა. ქალაქს ოთხს მხარეს თვითო კარი ჰქონდა. ასე სწორად იყო ეს გზები, შუადამ ოთხივე კარი ჩნდა – სულ ბაზარი. იმ მგრგვალს ადგილთან ზედ მარჯვნივ, ერთი წყარო იყო. სამი ხარისხი აივლიდა. გარ მარმარილოსი რვა კაცი იდგა. მერმე ცხრა ხარისხი აივლიდა. ოთხგნითვე ოთხ-ოთხი მარმარილოს კაცი იდგა. ზოგს ისევ, ან ქალი, ან კაცი უდგა. ზოგს სხვა პირუტყვი და ან კაცი. და იმ სხვას მხარეს კაცამდი განზე სამი კაცი სხვა იყო. ერთი

[115 გვ.]

ნ ე ა მ ო ღ ი

შუაზე იწვა. აქათ იქით იდგა იმ ხარისხებს გარშემო მარმარილოს სპილო, მარტორქა, ლომი, ირემი და რაც უცხო ნადირებია გარ იდგენ. მერმე მალლა ვაკე იყო, კალოს ოდენი. შუაზე დიდი ავაზი შეკრული. შუა მაღალი ქვა, კარგა ყვავილოვნად გათლილი. ზედ ერთი ტაშტივით მარმარილო. ოთხი ფრინველი გარშემო ისხდენ. და შუა მაღალი ქვა და აგრევ ტაშტი და ოთხი იხვი იჯდა. და შუა მაღალი ქვა და ზედ კაცი მარმარილოსი. თავში დიდი წყარო გამოსდიოდა და რაც| ან კაციან პირუტყვი ვთქვით, ყველას პირში შადრევანი გამოსდიოდა. სამს ადგილს მათის მეფის სახე იყო: ერთი მარმარილოსი და ორი ტყვივისა, სხვისა და სხვისა.

B 159

ჯერ მიგვიყუანეს თიატინის ეკლესიაში. დიდი ეკლესია იყო. და ოცდა რვა მარმარილოს სვეტი ჰქონდა თვითო მთელი. თვითო ექვსი ადლი სიმაღლე. მგონია შავი მოჭრელო მარმარილო იყო. და ათი ყვითლის მარმარილოს სვეტი. თვითო ორადღნახევარი იყო. ზეიდამ და გვერდები უცხოდ დახატული. უცხო კანდლები, დიდრონი, უცხო სასანთლები.

მერმე მიგვიყუანეს იეზოვიტების ეკლესიაში. ეს უდიდესი ეკლესია იყო. მგრამ სვეტები კედლისა იყო. აქათ იქით ათ-ათი კამარა იყო. მაგრამ სვეტებზე სულ ფერადი მარმარილო ეხმარათ და კედლებზედაც. მაგრამ| როგორ ეხმარათ. ფრინველში

A 86 r

დაეთალათ ვინ გველის მჭამელია, გველი ერჩის, ვინ ჩიტისა ჩიტი ეჭირა, რომ მართლა ფრინველის მსგავსად, სად ხილის მსგავსი, ხილის ფერი მარმარილო და ფოთოლი და ყვავილები სულ ყვავილებისა და ხილის მსგავსი კედლებსა ზედა. დავითის ფსალმუნები. კაცი თეთრის მარმარილოსი და სხვადასხვა ფერის მარმარილოსი. მრავლი უცხო საქმე

117

B 160 ვნახეთ. ცა კარგა დახატული. იაქტაკები, იმისიცა და სხვებისაც, სრულობით ფერადი მარმარილო შეწყობილი. დიდრონი კანდლები და სასანთლეები, მრავალი უცხო მარმარილოს ხატები.

იქიდან მივედით საეპისკოპოსო ეკკლესიაში. ეკკლესიის გარეთ დიდი მინდორი, სულ ქვაფენილი. გარეთ შემოზღუდვილი და ზედ პაპებისა და წმიდების სახე მარმარილოსი ამართული. შუაზე მომცრო შადრევანი. შუა მარიამ ყოვლად წმიდა მარმარილოსი. შევედით. ცხრა სვეტი აქათ, ცხრა იქით. სვეტები თვითოზე ოთხ ოთხი მარმარილოს სვეტი იყო ერთად შეყრილი. დიად, საამოვნო იყო. საკურთხევლები – უცხოდ შემკული სრულ ფერადის მარმარილოთ შეწყობილი: ზოგი ხილის მსგავსად, ზოგი ყვავილის სახედ. თვარა ხატები უმრავლესი. ერთი – წმიდის ზიარების კიდობანი სულობით ლაჟვარდის ქვით იყო აშენებული. ოთხი ადლი სიმაღლე აგრევი სიმგრვლე, რომ მთელი ლაჟვარდის სვეტი თვითო სამ-სამი მტკაველი. და სხვა სულობით ლაჟვარდისა იყო. ნაგები კანდლები, სასანთლეები დიდრონი. თვითო ათის ლიტრის ვეცხლისა, ნაკლები ზოგი. დამე გვესწრა. მართლა ვერა ვნახეთ რა. ამ ქალაქის მეფის ქალს ლო-

B 161 ზოლა რქმეოდა. ჩვენის ენით ვარდუად გამოითარგმნება. ქალაქს ზეით ერთი კლდიანი მთაა, იქ დამდგარა ქალწულად და მრავალი მოღვაწეობა უქნია. წმიდა შექნილა. იქ მიცვლილა. ნაწილი ცოტარამ საეპისკოპოსო ეკკლესიაში იყო და საფლავი იმ მთაში. კაი მონასტერსა აქებდენ, დიდად სასწაულთ მოქმედსა. ჩვენ ვერ ვნახეთ. პალერმოდან ნახევარ ეჯი იყო, მაღალს კლდიანში. გვერდში ერთი სხვა ქალაქი იყო და იქ მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. და

A 86 v პალერმოს ეპისკოპოსი იჯდა. ამ კუნძულს შიგნითაც

118

ადგილებს აქებდენ: ტყიანსა და სახნავ სათესსა. თვარა რაც ჩვენ მთა გორი დავინახეთ სულობით უნაყოფო იყო და კლდიანი.

თ~ ღვიწობისთვის ადრე კაი ქარი მოვიდა.

ღვთის სახელზე წამოვედით მისინასკენ. მალთას მისვლა გვინდოდა. ამ ქალაქიდან ორასი მილი იყო. მაგრამ ხომალდი ვერ ვიშოეთ. ას ორმოცდა ათი მილი პალერმოდამ მისინა იყო და მისინიდანაც ორასი მილი მალთა. გზა დაგვიგრძელდა. მისინას მივედით. მაშინვე ფრანცისის კონცული მოვიდა. დიად გაი-სარჯა. ტკბილად და კარგა შეგვეყარა. წავიდა წმი-დის ბასილის მონასტერში. ბასილიანი მონაზნები იდგენ. მათი უფროსი და ერთი| სხვა მოიყუანა. წაგვიყუანა. იქ დაგვაყენა. დიდი და კარგი ქალაქი იყო. ათი თორმეტი მაგარი ციხე იყო ნაშენი, რომ ერთი სახლი ეგონებოდა. და ის დიად მომეწონა. სამეფოს სახლამდი სულ ასე იყო. არ გაიცნობოდა მეფის სასახლე რომელი იყო, დაბლის კაცისა რომელი. უფროსი ერთი გათლილი ქვისა.

B¹⁶²

ი ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს კონცულს ეტლი გამოეგ-ზავნა. ქალაქის სანახავად წაგვიყუანეს. ჯერ მიველ კონ-ცულის სახლში. კაის გარიგებით ცოლშვილი მოგვა-გება. კარგა დაგვხვდა. მერმე წაგვიყუანეს ერთ მონასტერში მოგვიყუანეს. დიდი ეკლესია იყო. კვ სვეტი ჰქონდა მარმარილოსი, მაგრამ მთელი არც ერთი იყო, შეწყობილი იყო, მთელს გვანდა. სოფიოთ დახატული საკურთხეველი. ერთი ყოვლად წმიდის ხატი გვაჩვენეს, კარგა შემკული, დიდი იყო, კაცის სიმაღლე, მრავალი პატიოსანი თვალი იჯდა ვეცხლით მოჭედული. იმისი ასე თქვეს: წმიდა პავლე მოციქული რომ მოვიდა აქ პირველად და ქრისტე ქადაგაო

119

B¹⁶³ მაშინვე მოიქცენ ჩვენი მამანიო და ერთი მხატვარი და კაცები გაგზავნეს წმიდა მარიამ ღვთისმშობელს შეეხვეწნენო: ერთი შენი საფარველი გვიბოძეო. ეს ხატი მაშინ დახატესო და სამიოდ სტრიქონი წიგნი ღვთისმშობელმა დაწერაო: მე ვარ თქვენი მფარველიო. მასუკან ამ ქალაქში არც ჟამი გაჩენილა, არცარა მაგისტანა სამხელო დამართებიაო.

A^{87r} ის წიგნი პაპის სალაროშია|. მე მართალი არ ვიცი, ამათ ასე თქვეს. იმ ხატის სასვენი სულ ფერადი მარმარილოთ ყვავილით შეემკოთ. დია კარგა. შეწყობილი იყო. მრავალი კაი წყაროები შადრევნად ამოსული იყო.

ი ა ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ბასილიანთ თავეთი ნაწი-ლები გვაჩვენეს. ჯვარის ნაწილი, დიდი და კარგა გაკე-თებული, ორს ოქროს ანგელოსს ეჭირა. წმიდა იო-ვანე ოქროპირის თავი, თვალებს ზეით კარგა შემკუ-ლი, წმიდის ბასილის ნაწილი უცხოთ და კარგა შემკუ-ლი, კაი გვირგვინი და ომფორი სულ მურასა. მთლად წმიდა ბასილი გამოიყუანათ ვეცხლისა და გულში

ნაწილი უჯდა. წმიდა აგათას მკლავი, წმიდის ქრისტეფორეს ცერი, წმიდის ბასილის ძმის წმიდის დემეტრიას ნაწილი, წმიდის ბარბარას ბეჭი, იმათის რიგისაგან წმიდის თომას თავი, სამის მოწამის სხვა თავი, ორის თავეთის რიგისა წმიდისა სხვა თავი, მრავალი სხვა ნაწილი გვაჩვენეს. კაის ხელის შეწყობით ვყვანდით. ზღვის სრუტი მომცრო იყო. გაღმა იტალიის ბოლო იყო, მაგარი ადგილი. კალაბრია ერქვა. კლდიანი, ტყიანი. მრავალი ციხე-სოფლები. ანაპოლის ქვეყნის თემი იყო. ახლა ეს სიკილია საოიას დუკისათვის მიეცათ. საოიას დუკის ამბავს რომ ამბობდენ: დაუდერაგი კაცი ყოფილა. ორჯელ-სამჯერ იფრა-

120

დორს მისდგომია, ორჯელ-სამჯერ ფრანცისის მეფესა. ამ შერიგებაზე ეს ასე მიუცემიათ. ჩვენ რომ მოვედოთ, ორის კვირით გაგვასწრა. ისევ საოიაში წავიდა. მოსულ იყო ამ სიკილიისათვის ოთხასი ათასი სკუთი გამოერთმევიანა. ამ მისინელთ ერთი ალმასით გაკეთებული გვირგვინი მიურთმევიათ და ოცდაათი ზარბაზანი მისინისათვის გამოერთმია. სხვას ქალაქებს სხვა ძღვენი. თემი ემდუროდა. მაგრამ პაპას ერთს რაცაღას საქმეზე სიკილიის მონასტრების დაკლეთა ებძანა. მეფეს ეს სწყენოდა. შეეყარა თავისი მრჩეველები და არა მონასტერი არ დაეკლეთინა. კაფუჩინებს არ დაეჯერებინათ, ყველას დაეკლიტათ, სადაც კაფუჩინი იყო. ის მოეხსენებინათ: სულის საქმეზე პაპის მორჩილი ვართო და ხორციელზე თქვენო. კაფუჩინებს გასწყრომოდა. ვერავინ მივიდოდა. და მრავალი გაეყარა, რომს წასულიყვნენ. ზოგნი საპყრობილეთში დაება ოცდა ორს დღესა.

ი გ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წ ა ვ ე დ ი თ . კ ო ნ ც უ ლ ს ე ტ ლ ი გ ა მ ო ე გ ზ ა ვ ნ ა . კ ა ი მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ვ ნ ა ხ ე თ . დ ი ა ლ შ ვ ე ნ ი ე რ ი და ტ რ ა პ ე ზ ი ს უ ლ შეწყობილი. ყვავილად და ფრინველად ლაჟუარდი, მარჯანი და ფერადი იამანი იყო. მერმე აქიდამსხვას დედათ მონასტერში მივედით. დიალ, უცხო მონასტერი იყო. ეკლესია მთლივ მაღლა კამარის ფეხამდი იმ ტრაპეზსავით მოწი, ფერადი იამანი და ლაჟუარდი და აკატი იყო. ზოგი ყუავილი, ზოგი ფრინველი და ზოგი ნადირი. დიალ, უცხო და ძვირფასი იყო. ოცდა ოთხი ფერადი მარმარილოს სვეტი ჰქონდა. თვითო ოთხი ადლი კედელზე აყრდნობილი. მრავალი უცხო ნაწილებიც იყო, ორგანვე. მერმე აგვიყვანეს მაღლა იეზოვიტების მონასტერში. დიდი ეკლესია კარგი

A 87 v
B 165

იყო, მაგრამ სხვებისთანა ვერ იყო. მონასტერი უცხოდ გარიგებული და უცხოთ ნაშენი. მრავალი უცხო ხატები, ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ჩინურისა და ფარფურისა. ერთი პატარა ეკკლესია იყო. იმაში მრავალი უცხო ნაწილი იყო: სამოცდა თორმეტი ზოგი თავი, ზოგი მკლავი, ზოგი სხვა ასო იყო წმიდანებისა. მოციქულთ ნაწილებიც იყო. ცოცოტა წმიდათ ტანისამოსები. მათს წალკოტს ღობეთ სრულ ნარინჯი და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცისულს წალკოტში ბზა დაგვიწერია, ისე სრულებით ნარინჯი, თურინჯი ჰქონდა. დიად სასიამოვნო იყო. მრავალი წყარო და უცხო შადრევნები. რომს გარდა ამდენი წყარო ერთს ქალაქში არ გვინახავს. ჩვენ რომ წმიდის ბასილის მონასტერში ვიდევით, ადგილად, დიად, კაი ადგილი იყო, მაგრამ ეკკლესიაცა და მონასტერიც სხვები სჯობდა. ქალაქზედაც შორ იყო. მაგრამ აღმოსავლეთისაკენ ზღვა ჰქონდა და დასავლეთისაკენ მთა და გარშემო სულ ნარინჯის წალკოტი. დიად, კარგა მოწყობილი იყო. კაი კაცნი. კარგა შეგვიწყეს ხელი. დია კარგა გვეპყრობოდენ. რვა დღე ისარჯუნენ.

ი ~ ვ ო ქ ტ ო მ ბ ე რ ს. წამოვედით. მისინას და კალაბრიას შუა ერთი ზღვის სრუტი იყო. გაღმა კალაბრია იყო. რომ დაიღვეა იტალია და ბოლო კალაბრია – ანაპოლის თემი. ერთი კაი ქალაქი ჩნდა. რჯა ერქვა. სხვა – მრავალი მთები, კლდიანი. მრავალი ციხეები მოჩნდა. დიად, მაგარს ადგილს გვანდა. იმ სრუტის განი იყო მილი ოცი. სიგრძე – სამოცი მილი. ვლეთ და კაი ქალაქები და ციხეები ჩამოვლეთ. პალერმოდან რომ წამოვედით მისინას ღამით ზღვაში, ერთი მთა დარჩა, ვერ ვნახეთ.

122

ეტნის ცეცხლი ამოდიოდა. შუა ზღვაში იყო ცალკე კუნძულად.

ი ~ ზ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. სხვა ეტნის მთა გამოჩნდა. შუა დიდი კვამლი გამოდიოდა. ცეცხლი არა ჩნდა ნახევრამდი. ის მთა სულ დათოვლილი იყო. და იმას ქვეით ხეები ხილნარი და დაბალზე შენობა იყო. ასე თქვეს: თოვლი მუდამა სძესო. სხვაგან თოვლი არსად იყო. და ის ცეცხლი ისე ამოდის. ორმოცს წელიწადს უწინ იმ მთას ერთს ადგილს პირი გაეღო. ერთი ცეცხლი გამოსულიყო. დიდი ადგილი ზღუამდი ზღვაზე ჩამოსულიყო. სამს მილზე ზღვა გაემრო სულ შავს წიდასავით ქვით აევსო და ის პირი ისევ დაბურვილიყო. მრავალი საკვირველება იმ ცეცხლის გამოსვლაზე. წმიდათაგანი სასწაულები. ადგილი ხირხატი, ქვიანი, ნახიდურის და აღმართე-

B 168

ბის მსგავსი იყო. დია კაი ქალაქები. ციხეები. მრავ-
ლად ლეღვსულელი, ხურმა, ზეთის ხე – მრავალი.
ინდოური, ქათამი მრავალი ჰყვანდათ.

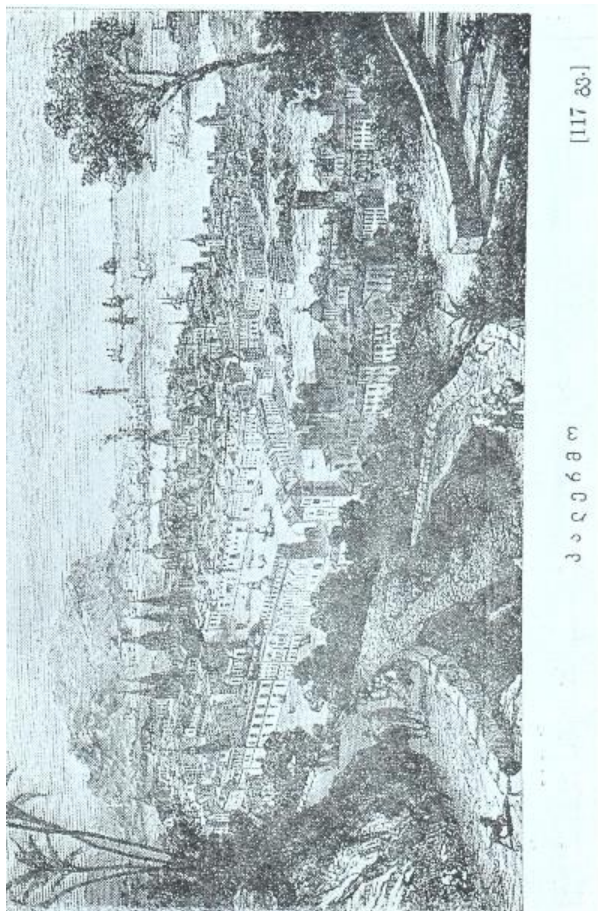
ი^წ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ღამიან ვიარეთ მომც-
როს ნავით. მივიდოდით. სადილად ერთს ლიმენაზე
მივედით! კლდე იყო შეკაფულივით, დიად, დიდსა
და გრძლად მიგრეხილი-მოგრეხილი. მეთევზენი
ნადირობდენ. ასეთი ღვინო იყო ატენურის ღვინის
მსგავსი. სხვაგან არ გვენახა. იმ ადგილებში სულ
კაი ღვინო იყო. საღამოს გ უ ს ტ ა ს მოვედით. კაი
ქალაქი ყოფილიყო. ოცდა ორს წელიწადს უწინ
ძვრას დაექცია. სრულობით გაესწორებინა. მრავა-
ლი სული დაეხოცა. მერმე აეშენებინათ მაგრამ
სხვის ნაშენობისთანა ვერ იყო. კუნძული იყო. გარს
ზღვა შემოვლიდა. ერთგნით ხიდი იდგა. ოთხი ხუთი
დიდი მაგარი ციხე იყო. მივედით იქ. კაფუჩინები

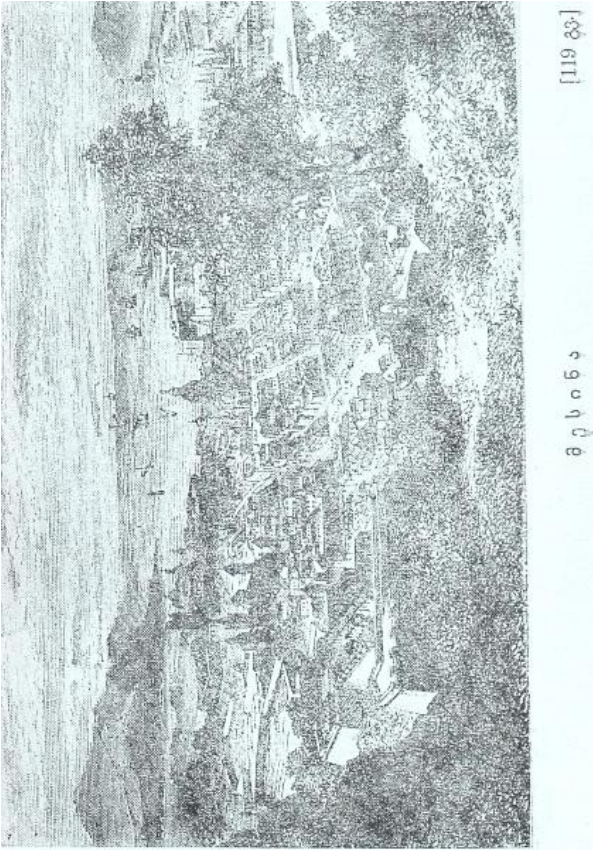
123

მოგვეგებნენ: თავის მონასტერში დაგვაყენეს. კარგა
მოგვეპყრნენ.

A^{88 v} B¹⁶⁹ კ[~] ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წავიდნენ. ორი უფროსი
|კაცი მოიყუანეს. ნავით წავვიყვანეს. ზღვას გაღმა
შაქრის ლერწამი გვაჩვენეს|. მრავალი იდგა, ერთს
წელიწადს ერთს მხარეს, მეორეს წელიწადს, წვე-
რების დარგვა თურმე უნდა, მეორეს მხარეს დარ-
გვენ. აქავ წახდებო. მერმე მიგვიყვანეს სადაც შა-
ქარს ხდიდენ დეკემბერს, იანვარს და თებერვალშია.
და გიორგობის თვეს ძლივ დამწიფდება ლერწამი.
როგორ ფქვემდენ ლერწამსა და როგორ ხარშევდენ,
სად გასწურავდენ და სად მოადუღებდენ და თეთრს
შაქარს როგორ აკეთებდენ, ესეები გვაჩვენეს.
მაგრამ ეს ქვეყანა აღმოსავლის მხარეს იმ ძრვას
დიდრონი ქალაქები დაექცია, მრავალი სოფლები.
ას სამოცი ათასი სული მომკვუდარიყო. სხვას
წასახდენებს გარდაის. სამოცი მარტოკა კაფუჩინი
მომკვუდარიყო.

კ[~] გ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ვლეთ თვრამეტი მილი.
და რაც ჩამოვლეთ ქუეყანა უნაყოფო, კლდიანი,
უცხო, უშენოებო. ავი დარი შეგვექნა. სირაკუზას
მისვლა გვინდოდა, იქ დამდგარ ვიყავით. ცოტად
უკუ იდარა. მენავებმა გასწიეს. სირაკუზა ჩამოვია-
რეთ მიღმად და დავინახეთ. კაი ქალაქი მოჩანდა.
ორგნითვე ნავსაყუდელი შემოვლებული. ოთხი-
ხუთი დიდი და მაგარი ციხე. მაგარი გალავანი. მაგ-
რამ მიწის ძვრის წახდენას ძალა ექნა აღმოსავლის
B¹⁷⁰ მხარისათვის. სირაკუზას თემი| დიად წაეხდინა, მისი
გარეშემო. სირაკუზას ზეიდამ კაი ხეობა მოსდგემდა.
მთანი ტყიანნი, მინდვრიანნი. ასე თქვეს: მიწა ძვირად

მრავალს მისცემსო. მრავალი შენობა ჩნდა. კაის ადგილს გვანდა. რა გამოვსცილდით, აგვიდულდა. თორმეტი მილი სრულობით დელვაში ვიარეთ. ერთს ლიმენაში მოვედით. იქ დავდეგით.

კ დ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს კ ა ი დ ა რ ი გა თ ე ნ დ ა.
 კვირა იყო. წირვის მოსმენა გვინდოდა. ერთი მომ-
 ცრო სამწირველეო იყო. ერთი ხუცესი იდგა. ჩვენმა
 მწირველებმა წირვა მოინდომეს. იმან უთხრა ერთის
 სეფისკვერის მეტი არა მაქვსო, იმას ვერ მოგცემო.
 სადილობისას მრავალი სული მოვა იქ წირვის მოსას-
 მენელადო. თუ გინდა მოიცადეთ, მოისმინეთო, თუ
 არა, რა ვქნაო. სხვაგან კაცი გავგზავნეთ ეკკლესიაში.
 ვერც იქ ვიშოვეთ სეფისკვერი. მენავეებს კაი ქარი
 ჰქონდა. გამოიზიეს. იმ დღეს უწირავი დავრჩით.
 ვიარეთ. ქვეყანა დავაკდა. შენობას მოემატა. ტყე,
 ნაყოფი განმრავლდა. კაი ქალაქები, სოფლები
 მოჩნდა. ჩამოვიარეთ. ერთს ლიმენაში გამოვედით
 ამისთვის, რომ ქარი წინა აღმდეგი შეგ|ვექნა. იქ
 ერთი ჩალის ქოხი იყო. შიშით ვერავინ დადგებოდა.
 ბარბაროზთ მეკობრეთაგან შიში იყო. დავდექით.
 მაღლიდამ ჩამოვიდენ. გვნახეს. ჩამოვიდნენ ქალები,
 კაცები, ხუცები გვნახეს. ერთი მესტვირე მოვიდა.
 ერთის გუდით შვიდს სტვირს უკრევდა. ორს სათი-
 თები ჰქონდა, ხუთს არა. ზილი და ბოხი შეეწყო.
 ორღანოს მსგავსი იყო. სამიოდ ჟამი ვიძინეთ. კაი
 ქარი ამოვიდა. წამოვედით. საშიში ადგილი იყო.

A⁸⁹ r

B¹⁷¹

ყველა გვიშლიდა ცოტას ნავით წასვლას. თავად ავი
საღელავი ადგილი იყო. მერმე – ეთიოპისა და ოსმალის
მეკობრე მრავალი. მალთისელთ მტერნი არიან. შეგ-
ვიბრალა ღმერთმან. გათენდა. მალთა გამოჩნდა.

125

ორმოცი მილი დარჩომილიყო. არც არა მეკობრე,
არც არა ღელვა.

ოც და ხუთს ღვინობის თვეს
მალთას ოთხი ჟამი დარჩომილიყო, მალთას მი-
მისვლა ვედიტ. მალთას ამბავი რომ დავსწერო,
ძნელია, როგორც არის, მის დაწერა.

მალთა კუნძულია – მელიტონი. რომ წმიდა პავლე
მოციქულს ხელზე გველმა უკბინა, მრავალი გველია
და მასუკან კაცს ველარ უკბენს. მრავალი ხუთოც
იპოება. მასუკან მთელი გველი, გაქვავებული გველის
B 172 თვალი, ენაები, თავი გაქვავებული მრავალი. კურ-
ნებაც შეუძლია. მალთა სამოცი მილია სიმგრგვლე
და შიგ სამოცი სოფელია. მალთას ქალაქი აღმო-
სავლეთის მხარეს არის, ზღვის პირს. უწინ ზეით
ყოფილა. ხვანთქარი სამჯერ თითონ მიხდომია.
ერთხელ კიდეც აუღია, მაგრამ გამოუქცევიათ. მიმ-
შველე მრავალი მიშველებია. მასუკან ზღვის პირად აუ-
A 89 v შენებიათ. ზღვის პირს ერთი კლდეა ვაკე. უფლის ციხის
მსგავსი, ადვილი საჭრელი. და ერთი ნავსაყუდელი
ერთს მხარეს მოუვლის, მეორე – მეორეს მხარეს. და
მერმე ოროლად გაიყოფა. ორივე ქალაქს უკან თავებს
მოიკრებენ ახლო-ახლო და ორი სხვადასხვა მხარეს
მიდგებიან. სულ კლდეა. ერთი კარი ზღვიდამ შევა,
ერთი ხმელეთიდამ. ორივე კარები, კლდე გაუხვრე-
ტიათ დიდს ადგილსა, და ისე შეისვლებს. შესავალზე
ორგანვე ხიდები დაუცთ. ქვეშეთ კლდე ჩაუჭრიათ.
ხიდს როცა უნდა აიღებენ. როცა უნდა გასდებენ.
ჯაჭვებით არის [გა] მართული. ხმელეთის გზისაკენ,
ხიდს იქით, ერთი კაი მინდორი აქვს. მინდორსა და
B 173 ქალაქსა შუა ორს ალაგს კლდე გაუჭრიათ. ორი

126

ფილისკინა შემოუვლიათ, რომ მეტად ღრმა და განი-
ერი. მინდორს უკან, ზღვის სრუტეებიც ახლო-ახლო
მოვა. ერთი მაგარი ციხე შუა გაუბამთ და კარი
გვირბად ჩაუტანიათ. ეტლები შევა, გამოვა. იმას
ქვეით გალაგნები: ზოგი ციხის მსგავსად, ზოგი წალ-
კოტები აუშენებიათ. და მაღალი გალაგნები მოუს-
წორებიათ და ხეები დაურგავთ, რომ ფოლორცები
ასე დაუქსაქსავთ, მშვიდობაში, თუარ იქაური კაცი,
ვერას გაიგებს, ძნელად შევა, არამთუ მომხდომმა

კაცმა რა გააწყოს. ზღვის ორსავ ნავსაყუდე-
ლის პირზე სულ გარშემო სხვა სოფლები აუშენე-
ბიათ. ერთ ქალაქად გაუხდიათ. შიგ სრულ ახლო-
ახლო ციხეები დიდრონი დაუტანებიათ. ოცდა
ცამეტი ციხეა. და ახლა ჩემობას იმ სოფლებს გარს
სრულ გალავანს ავლებდენ, ციხედ ამაგრებდენ.
ხვანთქრის მილოდინს ჰგონებდენ. ქალაქი არც დი-
დია, არც მომცრობა ეთქმის. მაგრამ აქ რაც შენობა
დამიწერია, სრულობით გათლილი ქვაა. ქალაქი,
გალავნები, ციხეები, გაღმა სოფლები, მისი გალავ-
ნები, თუ ფლორცის ქვაფენილი, გაუთლელი ქვა
არსად იპოვება ციხეებში, თუ გალავნებზე სულ ასე
ზარბაზნები აწყვია, ორი კაცი შუა თუ გაუარს.

A⁹⁰ r

B¹⁷⁴

წყალი შორიდან აქვს მოტანილი. მაგრამ ასეთი ჭები
მოურთავთ, ერთის წლის წყალი შეინახება. და ამას
გარდა რაც წვიმა მოვა სრულ ხეებში აქვს ადგილი
შესანახავი. სიკილია ახლო აქვს. შუა სამოცი მილია
ზღვა. ალიკორნა ექვსასი მილია. და მარხილია ცხრა-
ასი მილი. ჯენევიაც ახლო, ალიკორნიას ზეით. მალე
მიეშველებიან.

კ ვ დ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს მათს უფროსთან წაგვი-
ყუანეს. გრან მაგისტოს ეძახიან, რომელ გამოითარ-

127

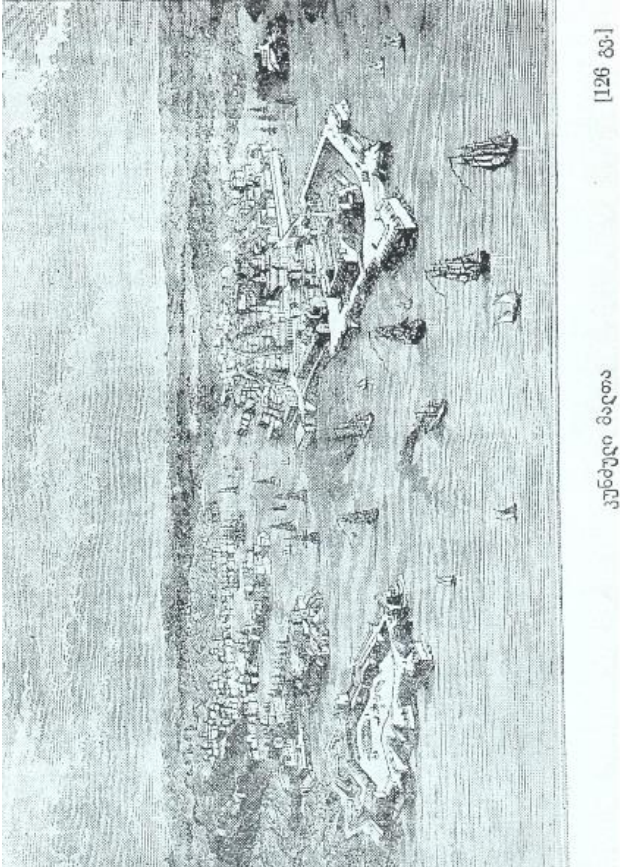
B¹⁷⁵

გმანება: დიდი ოსტატი. ვინც მალთას ელად დად-
გება, დიდის თავადის შვილი უნდა იყოს, ან მეფისა,
ან დუკასი, თვარა შვიდს თაობას აქათ, თუ მათს
სახლში ან ვაჭრის ქალი, ან უგვაროს კაცისა შესულა,
ველარ შეიქნება მალთისელად. ის დიდი ოსტატი –
სპანელი ფრენჭიფე იყო, სამოცდა თხუთმეტის წლი-
სა, მაგრამ სიბერე მეტათ დასჩნოდა. თავი, ხელი
სულ ძალზე უკანკალებდა. მოგვიძღვნენ. მათი სახ-
ლები სულ თლილი იყო. მისი სასახლე ხომ უკეთე-
სი იქნებოდა. მრავალი ჯარი იდგა. დაბლა გავლეთ
და კიბეზე ავედით. რიგის რიგისად მაღლისელნი
გამოგვეგებნენ. გვისალამნეს. რა მალლა ავედით
ერთს დიდს სახლში, აქათ და იქით, სრულ მილთისე-
ლნი იდგენ. შევლეთ – და სხვა სახლი უპატოსნესი
და უცხოს ფარდაგებითა. და უპატოსნე მალთისე-
ლნი იდგენ წყობითა. შევლეთ სხვა სახლი. აგრევ
მათი უკეთესი და მათგან უხუცესნი დგენ. და სხვა
სახლში – მხცოვანი და ძველად მისულნი დგენ. და
რომელი მიგვიძღოდა. ის მალთისელი ფრანცისი
იყო. რასა წამს მივედით, მაშინვე მოვიდა და გვნა-
ხა. დიდს ოსტატს ჩამოღმა ის იყო. ისიც მეტად
ბერი კაცი. ხელმოკიდებით იარებოდა. მიგვიძღვა
დიდის ოსტატის კარზე. დიდი ოსტატი კარზე გა-
მოგვებება. შეგვიყვანა. დაჯდა. წინ დამისვა. სწო-

A⁹⁰ v რედ მომიკითხა. მიალერსა. ჩემის ქვეყნის| ამბავი მკითხა, ჩემის მგზავრობისა. და წამოვედით, სადაც ვიყავით, იქილამ აგვყარეს. კაფუჩინის მონასტერში დაგვყენეს.

კ^ზ ღვინობისთვის მოვიდნენ რიგისრიგით მალთისელნი დიდებულნი და გვნახეს.

128

ი ე ღვინობისთვის. ერთი მალთისის ხომალდი და ერთი არაბის ხომალდი ღამით შეყრილიყვნენ. არაბის ხომალდში ხუთას კაცი მჯდარიყო და სამოცი ზარბაზანი. მალთისისაში ცოტანი. არაბისას ეკითხა: ვინა ხართო? მალთისელებს ეთქვათ: ჯენეველნი ვართო. ამათ ეკითხათ. იმათ სიცოტავით აეგდოთ: ჩვენ ზღვისანი ვართო: იმ ღამეს ვერა გაეგნოთ. რა გათენდა, ეცნათ ერთმანეთი. დაეშინათ. ის არაბის ნავი მთლივ დანთქმულიყო. ზარბაზნები წყობით ეკრათ. და ამათში ორი საპატიო კაცი მალთისელი და ხუთი დაბალი კაცი მომკვდარიყო. იმ ხომალდისა ხუთასისაგან შვიდი კაცი მორჩომილიყო. ცურვით მოეწიათ, თოკებით ამოეყვანათ. ოთხი ქრისტიანი ტყვე რომ მათ დაეტევებინა და სამი არაბი. მათი ახალხანის ომები მრავალი მიაძმეს, მაგრამ ერთი ოთხის წლისა მიაძმეს. ასევე ორის ხომალდის შეყრა: ერთი მალთისელისა და ერთი ჯაზაირეთისა. მაშინც

B¹⁷

მაღთისელებს ასევე გამარჯვებოდა და მათი რეიზი მცურავი დაეჭირათ. იმ რეიზს ერქვა: მარტო მე ამ ხომალდითაო შვიდასი ქრისტიანის ხომალდი წამიხდენიაო. ეს ამისთვის დავწერე, რომ ამ დიდს საქრისტიანოსაც ასეთი მტერები ჰყვანან. მაგრამ მაღთისელები დიად კაცნი არიან. ქრისტიანთ მტერთ ასე უზმენ. ღმერთმან იმდენი დღეგრძელობა და ცხოვნება მოგცეთ, რამდენი ასი ათასი ტყვე, ან იმ ქალაქში, ან კუნძულში და ან ნავეებში ჰყვანდესთ. ქართველნიც ვნახე: ზოგი აფხაზი, ზოგი იმერელი, გურული, მეგრელი, რომ თათრისათვის წაერთმიათ. ენა ისევე კარგა იცოდნენ. აფხაზმა რატომ იცოდა, ის გამიკვირდა, ქართული!

B 177

კ~ღ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ლ ი მ ე ნ ა ს გა ღ მ ა გ ა ვ ე ლ პ ა პ ი ს ჯ ა ნ ი შ ი ნ ი ს ს ა ნ ა ხ ა ვ ა დ | გა ღ მ ა ც ი ხ ე ე ბ ი რ ო მ

A 91 r

129

იყო, მაღთისის ქალაქს პირდაპირ, უბრძოლველს სოფელს ეძახიან ამისთვის, რომ ხვანთქარი რომ მოსულა, მაშინ ეს ქალაქი მაღლა სახლებულა. ყველა აუღიათ და ის ციხე ვერ აუღიათ. ახლა ეს ქალაქიც დაბლა ჩამოსახლებულა, უმაგრესსა და მის პირდაპირ ადგილსა. და ის ციხეებიც უფრო გაუმაგრებიან და დიდი ქალაქი შექნილა, იმ მხრის ნავსაყუდელი ექვს შტოდ განიყოფა, გრძლად, რომ უფროსი ლიმენა არც კი მინახავს, სივიწროეს გარდა, რომ თოფი ყველგან გაუწევს. და გაღმა ერთი შენობა შექნილა, რომ სამს ლიმენას სულ გარ შენობა შემორტყმია. დიდრონი ციხეები და ქალაქი სრულ თლილი ქვა. გაღავენები, წალკოტისა კედლები, – სრულ თლილი ქვაა. მე ასე მგონია, ეს თლილი ქვებით შენობა გაძრახექნათ. კლდეს სჭრიან. რაც დაღრმავდება გარდასავარდნელი შეიქნება. და მოჭრილით კედლებზე აგებდენ. ორ რიგად მაგრდება. მაგრამ ქალაქს გარეთ მინდორი და კარი რომ დავსწერე და გზები დაქსაქსული, იქიც სამს ადგილს ისევე თვითო კარი გაუხვრეტიათ კლდეში, რომ ეტლები შევა-გამოვა, და ზედ ზარბაზნები მოუერთავთ. და სრულ ის კუნძული საცნაური, თუ რაც კედლებით დაუქსაქსავთ, რომ კაცს გაუკვირდება.

B 178

ლ~ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ერთმა მაღთისელმა უფროსმა კაცმა გვიწვია სადილად. ფრანცისი იყო. ქალაქს გარეთ ერთი მომცრო ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა. კაი სასახლე ზღვაზე წაკიდებული. და კარგა დაგვხვდა. მერმე წაგვიყვანეს სადაც თოფის წამალს ნაყვენ. დიდი სახლი იყო. სად გვარჯილას ადულებდენ, სად გოგირდსა და გვარჯილას ნაყდენ. დიდი ორი გელაზი იყო კოხისა. თორმეტი როდინი

იყო სინისა და როდინის სანაყელი ხისა. ერთის ჯორით ჭახრავს აბრუნებდენ, თორმეტს ადგილს წამალი ინაყებოდა. ერთს დღეს ხუთი ყანთარი| დაინაყებოდა. თვითო ყანთარი ოცდა ათი სტამბოლის ბათმანი იქნებოდა. თვითო ბათმანი ორმოცდა რვა თუხტი რომ ხუთი ცხენის საპალნე უფრო მოვა. ერთს სხვას ახალს აკეთებდენ: როდინს ხისასა და როდინის ქვას სინისასა. ასე თქვეს: ეს ორს იმდენს დანაყსო. და ჩემობას მზა არ იყო. კარგა გვიალერსა.

B 179
A 91 v

ლ~ა [ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს] დიდმა ოსტატმა გვაწვია. თვითონ თავს იჯდა. ერთი მე და სამი უფროსი მალთისელი. ერთი ის გუშინდელი მასპინძელი იყო. დაგვსხა. ჩვენ ოთხნი მოქვემოთ გაღმა-გამოდმა ვისხედით. სხვა ვერავინ დაჯდა. მოსამსახურედ სრულ დიდრონი მალთისელნი იმსახურებოდენ. ზოგნი ისე გარ თავს გვადგენენ. მისი ფიალა და ნალბაქი მისი დანა-კოვზები ოქროსი იყო. სხვა სრულ ყველა ვეცხლისა. და უცხოს ფარდაგებით მოფარდაგული სახლები. და სხვა ხარჯი და ულუფა არა დაუხარჯავს რა. სადილს უკან სხვა მალთისელი იყო. ისიც ფრანცისი. იმას უდარბაზე. დია კაი მორთული| სახლ-კარი ჰქონდა, ზღვაზე წაკიდებული. მრავალი რამ კაი ვნახეთ მის სახლებში. მაგრამ გრძელი ამბავი თავის საწყენია. ერთი საკრავი ვნახე მის სახლში. ზღვის საკრავს ეძახდენ. სამკუთხი ჩანა ჰქონდა, ბოლოსაკეს ერთი მტკაველი იყო. და ექვს მტკაველამდი ჩანის სიგრძე თავი წვლილად წამოსული. ხელიც გრძელი ჰქონდა. ხუთ ძლის სისხო. ჩანა და ხელით მაღალს კაცს უმაღლე იყო. ერთი ალყა ება ლერწმის კალმის სისხო. და ჭიანურსავით ძუით უკრევდა. ტარის

B 180

კერძო მარტო ცერს ხმარობდა. ზედ ალყაზე რვას ადგილს ქალაღის ნიშანი ეკრა, ფარდის მაგიერი. მართალს მოგახსენებ, არც უცხოობით, არც სიტკბოთი და არც სიმადლე-სიმდაბლით უკეთესი საკრავი [არ] მინახავს. სხვა საკრავებიც იყო: წინწილი, ჭიანური. მაგრამ ერთის ალყით, ერთის თითით კრული, დიად მეუცხოვა| და ყველასაც სჯობდა. არ ვიცი, ეგება უცხოობამ მაჩვენა ისე ტკბილად და არ იყო. მაგრამ მე ხომ ასე მგონია. მალთისელების უფროსი გრა მაგისტრო, რომელი დიდს ოსტატად გამოითარგმანება, ყველაზე უფროსობს. და იმას გარდა შვიდი თავი კაცნი არიან: სამი ფრანცისი, ერთი

A 92 r

B 181

იტალიელი, ერთი ნემსა და ორი სპანისა. იმ შვიდ-
თა თვითოს სამსამი შედეგი ჰყავს, რომ ოცდა ერთი
იქნება. ამ ოცდა ერთს კაცს გულზე დიდრონი
ჯვარები აკერია როგორც უფროსსა. და თავნი ეს-
ენი არიან. ამათგან გამოირჩევა დიდი ოსტატი, რომ
მოკვდება, შვიდში რომელიც სჯობს. ეს ოცდა ერთი
კაცი გამოირჩევს. რომელსაც თერთმეტი თანმო-
ხმე ჰყავს ის დაჯდება. ნაკლებით არ იქნება. ამ
ოცდა ერთს თავს კაცს ზოგს ასი ახლავს მალთი-
სელი, სულ დიდებულთ შვილი, ზოგს ორმოცი, ზოგს
ათი, ზოგს ორასიც. ნამეტნავი კაცის გუნებაზე და
სიკეთეზე ჰკიდია. ჩემობას თქვეს ახლა სამი ათასი
იქნებიანო და ხან მოემატებაო და ხან დააკლდებაო.

ორს გიორგობის თვეს წამიყვანეს, იმათი
ქსენონი მაჩვენეს. ერთს უფროსს მალთისელს ებარა.
სამასი სნეული იწვა. ამ სნეულებს სხვა მოსამსახურე
ვერ მსახურებს. შვიდს დღეს ეს შვიდი თავი მალთი-
სელნი, თავისის უმცროსის თავადის შვილებით, ემ-
სახურებიან, მაგრამ, დიად, სუფთად და პატიოსნად.

132

მეც მამსახურეს. | მათში გამირიეს. მაგრამ სამსახუ-
რებელი და ჭურჭელი სულ: ქვაბი, სინი, თეფში, ჯა-
მი, სნეულის შარდის გასასვლელი ამდენის კაცისა
სრულ ვეცხლი იყო. ზოგმა უფროსმა კაცებმა გვაწვიეს.
მრავალი სიმდიდრე ვნახე. მათს სახლში ვინც მათი
მოკვდება, ოთხი წილი საქონელი იოვანე ნათლის
მცემლისა არის და ერთი წილი თუ უნდა ნათესავს
მისცემს, თუ უნდა სხვას საქმეზე დახარჯავს. ვინც
ამათში მრავალს ომსა და საჯილდოოს იქს, დიდი
ოსტატი სოფელს მისცემს. ასე თქვეს: ორი წლის
მოსავალს თავისთვის დაიჭერსო. ჩემობას თორმეტი |
ათასი თათრის ტყვე თქვეს, რომ იყო. ან სნეულსა,
ან ტყვეს, ან მაგისტანა მწირსა და მოსრულეს სულ
ნათლის მცემლის თეთრი ინახავს სასნეულოში. ის
დამავიწყდა: მრავალი რიგი საჭმელი იყო, სხვადა-
სხვა რიგი. და რაც სნეული იწვა თითო ფიცარი
ეკიდა. ნიშანი რომ ეწერა საჭმლის ჭამაზე. წამოდგა
აქიმი, ნუსხა ხელთ ეჭირა და უკითხევდა: ამ სნე-
ულს ეს საჭმელი მიართვით, ამას ესო და იმ საჭმელს
მიართმიდენ. ტყვეების სასნეულო სხვა იყო და
დედაკაცებისა, სხვა ცალ-ცალკე.

B 182

A 92 v

B 183

დ~ ნოემბერს წამიყვანეს ნათლის მცემლის ეკ-
კლესიაში. ის არის მალთისელთ ბატონი. დიად, კა-
რგა ნაშენები და შიგნითაც უცხოდ მოყვანილი იყო.
ცხრამეტი სამწირველო იყო. თვითოს სამწირველოს
ტრაპეზი მთელი ვეცხლი იყო და ოროლი სასან-
თლე ასეთი, თვითო ოცს თუმანს ვერ გამოვიდოდა.

სხვასა სანთლისა და კანდლის რიცხვი არ ამიღია. ვერც გაუელ. პირველ მიმიყუანეს მარცხენას მხარეს სამწირველოში. დიაღ, კარგა მორთული იყო. ერთი ყოვლა წმიდის ხატი მალლა ესვენა, დიდი, და ძე არ ეჭირა.

133

კარგა შემკული მურასად. იმისი მითხრეს: პირველ ეს მალთისელნი როდოსს მდგარან და იმის მთაში უპოვიათ. როდესაც აქ ჩამოსულან, თან წამოუყვანიათ. და არც იცოდნენ ვისი დახატული იყო. მერმე დიდს ტრაპეზთან მიმიყუანეს. იქ მარმარილო გათლილი ქრისტე და იოვანე ნათელს სცემდა. რომი დამ მოეტანათ. დიაღ, უცხოდ გასაკვირვალი იყო. ცოცხალი გვეგონა. და მასუკან მარჯვენას სამწირველოზე მიმიყუანეს. იქ ესვენა წმიდა მოწამე კლემენტოს მთელი. ეს სხვა მოწამეა. ესეც წმიდა პაპას მოეცა ამათთვის. და იმას ზევით მრავალი მოჭედილი: წმიდის კლარას ხელი, თუ თავი, თუ სხვა ნაწილები იქი დამ ეკვლესიაში ჩაგვატარეს. სამწირველოები⁴. ვნახეთ. და ბოლოს კარისაკენ ერთი კარი გააღეს. იქ შეგვიძღვნენ. მრავალი უცხო რამ ვნახეთ: ჯვარის ნაწილი დიდი და მალალი, ოქროთ მინაქრათ გაკეთებული. ჯვარის ნაწილი ცოტა იჯდა, მაგრამ ჯვარი დიდი მურასად შემკული. მრავალი კაი თვალი. დიდი წინ სამლოლი ჯვარი ოთხი: ორი ოქროსი, მურასა, ორი ვეცხლისა უცხოდ გამოყვანილი ქრისტეს აკვნის ნატეხი მომცრო, ვეცხლით გაკეთებული. მრავალს ანგელოს, ზოგს ეჭირა, ზოგი გარ ეხვია. უცხოდ და საკვირველად ნაქმარი ერთი, უკეთესი არცარა მინახავს, ზიარების შარავანდედი. წმიდას ნათლის მცემელს თავზე ადგა, ალმასით გაკეთებული. ზიარების შარავანდედი ყირმიზის იაგუნდით გაკეთებული. სხვა უცხო ზიარების შარავანდედი, დიდი, ორი ლიტრა ოქრო უფრო მგონია, უცხოდ ნაქმარი და ვეცხლის კუბო, ორს დიდს ანგელოსს ეჭირა. და მალლა დიდი გვირგვინი, ვეცხლისა. აგრეც ანგელოსებს ეჭირა. სხვა ზიარების შარავანდედი

134

სხვა მინაქრად პატიოქსნად გაკეთებული. ბარძიმფეხშუმი ოქროსი, მინაქარი სამი. სხვა ოქროსი. ორი ვეცხლისა. არ დამითვლია. ჯვარი ბროლისა, ზედ ჯვარცმა და ოთხნი მახარებელნი, წინაქრად ნაქმარი. ყელსაკიდი სხვა ჯვარი, კაის თვალებითა და სხვილის მარგალიტით. ყელსაკიდი კიდეც სხვა ოქროს ჯვარი. ყელსაკიდი იუდას აღებულის ვეცხლისაგან. ორი, თითო აბაზისტოლი იქნებოდა,

B 185

ბეჭედი, მურასა. დიდი სხვა, მურასა. გულსაკიდი დიდის თვალებითა. ყავარჯენი საეპისკოპოსო, კარგა შემკული. მიტრა ექვსი: სამი მურასად თვალმარგალიტით, სამი სირმით შეკერული. წმიდის ნიკოლოზის მარჯვენა მკლავი მურასად შემკული. წმიდის იოვანე ოქროპირის მკლავი, მურასად შემკული. დიდის ანტონის მკლავის ნატეხი, შემკობილი. წმიდის ილარიონის ნაწილი. წმიდის ეკატერინე ალექსანდრიველის ქალწულ-მოწამის მარჯვენა მკლავი, კარგა შემკული. ქრისტემ რომ ბეჭედი შეაცვა, ისევ ზედ აცვია. წმიდის სტეფანე პირველ მოწამის მკლავი. წმიდის სტაქოს თავი. წმიდის სილოვანეს| მკლავი. წმიდის პიოს, რომ-პაპის სამხრე. წმიდის ურსულას ნაწილები. რაც ვერ დავისწავლე სხვა. ვეცხლის დიდი ზანდუკი, ბროლით გაკეთებული. მრავალი წმიდათ ნაწილები. ვეცხლის ყუავილები უცხოდ მოყვანილი" ოქროსი ერთი. და ვეცხლის საცეცხლურები. ოქროსი და ვეცხლისა კანდლები, უანგარიშო. სხვა ვეცხლის ზიარების შარავანდედი, უცხოდ ნაქმარი, მოწით შეწყობილი. ზიარების შარავანდედი, საკვირველი, ოქროთ მოჭედილი. სახარებაები, კონდაკები და მისი ვეცხლის სკამები. სხვა სახლში შეგვიყვანეს. მრავალი უცხო

A^{93 v}

B¹⁸⁶

135

შესამოსები. თითოს ფერისაგან ცხრა ხელი. ზოგი ნაკერი, ზოგი სტავრა, ხარა ხავერდი, ზოგი ქამხა. ერთი ვეცხლის ხომლი იყო, მოშლილი, არ ეკიდა. ორი ათას ორას სკუთად გაეკეთებინათ. ოთხმოცი სანთელი აენთებოდა. სხვა კანდლები, რაც დაეკიდებოდა, არ ვიცი. ერთი იმისთანა სხვაგან ვერსად ვნახეთ. იქიდან გაგვაბრუნეს სხვა მხარეს. ცხრა კლიტით დაკლექილი იყო. ერთი იმ დიდს ოსტატს ჰქონდა, ერთი დეკანოზს და შვიდი კლიტე შვიდი თავი მალთისელი რომ დავსწერე, იმათ. გააღეს. მაღლა ერთი ვეცხლის კუბო იყო. გამოასვენეს ოქროს კუბო, ბროლით გაკეთებული. მერმე ის გახსნეს. გამოასვენეს წმიდის ნათლის მცემლის მაჯას წინ მარჯვენა ხელი მთელი, უნაკლულო, რომელიც ხელი ქრისტეს თავზე დაადვა, ძვირფასად შემკობილი. ამას გვამთხვიეს. ის იმისი დეკანოსი ხუ|ცესია და სხვა ხუცებიც მრავალი იყო, მაგრამ ის დეკანოსი მთავარეპისკოპოსის პატივში არის. და იმისი უმცროსი ხუცები ეპისკოპოსის პატივში. სამიოდ დიდის საქმით არის. მერმე თავის სასახლეში აგვიძღვა. სასახლისას ვერას დაგიწერ. ზედ სასახლის, ერდოზე ერთი ასეთი ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა, გაკვირდი. ბოლოს შადრევანი ამოდიოდა. გათლი-

B¹⁸⁷

ლის ქვის თალარი ედგა. სამგნით ზღვას უმზერდა.
A⁹⁴ r შუა ქალაქში იყო. ქალაქის თავს დასჭვრეტდა|. მრავალი კაი ყვავილი უყვავოდა. სხვას მხარეს ისევ ერდოზე ვაზის ტალავარი ჰქონდა. ერთს საკვირველად ესეც გამიკვირდა. მალთაზე ბარბაროზნი ახლო არიან. ას ოთხმოცდა ხუთი მილია.
მალთადამ მარჩილია ცხრა ასი მილია.
მალთადამ ჯენევია რვა ასი მილია.

136

მალთადამ ალიკორნა შვიდასი მილია.
მალთადამ რომი ექვსასი მილია.
მალთადამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდა ათი მილია.
სიკილია ნაპოლისა და მალთას შუა კუნძული ძეს.
მალთადამ სიკილია სამოცი მილია.
მალთადამ მორა ხუთასი მილია.
მალთადამ კონსტანტინეპოლი ათას ორასი მილია, მაგრამ ათას ოთხასად უნდა იანგარიშოს, ამისთვის მრავალი კუნძულია და გზა მიუტევეს.
მალთადამ კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმობენ, ექვსასი მილია.
მალთადამ ზმირინი ცხრაასი მილია.
მალთადამ როდოს კუნძული, რომ მალთელები პირველ იქ მდგარან, იერუსალიმს უკან ცხრა ასი მილია.
მალთადამ კვიპრეს კუნძული ათას-ასი მილია.
ერთს დღეს მოვიდა ისევ ფრანცისი, წალკოტში რომ გვაწვივა. წამიყვანა, ქალაქს გარეთ გაღავნები დამარონინა და კარები და მათი შემოსავლის სიმამრეები მაჩვენა. სამს გაღავანს გარეთ სამი-ათასამდი მუშა უდგა. კლდეს ჰკაფდენ. განით ორმოც ადლამდი იქნებოდა და სიგრძით სულობით გარშემო. ასე სიღრმე უნდა ჩაეჭრათ, რომ კაცი უხიდოდ ვერ გამოსულიყო. და ნაჭერს ქვას გაღავნებზე მუშაობდნენ, უცხო რიგად რასმე ამაგრებდენ. რომ რომელიც გაღავანი აელოთ, შიგნიდამ ეომათ. მაგრამ გაღავნები თავად კლდე იყო ჩაჭრილი. მერმე თლილის ქვით ასეთი კედლები, რომ ზარბაზნისაგან არა გაეწყობოდარა. იმ დიდებულს მუსუ დესამსონ ერქვა. კიდევ წაგვიყუანა თავის სახლში სადილადა. კარგა დაგვხვდა. ეს ოთხმოცის წლისა იყო და ისევ ვაჟკაც-

137

სავით შეძლება ჰქონდა. არცკბილი აკლდა, არც
A⁹⁴ v თვალს, არც ყურს. ეს თავის ვაჟკაცობას წასულიყო| კონსტანტინეპოლის დასაწვავად. თანადოს რომ. მისულიყო მიპარვით, მრავალი ნავი დახდომოდა.

იქ ხვანთქრის ხომალდებია. ისინი იქ დახდომოდათ. შემზულიყვენ და გამარჯვებოდა. იქიდა მ წამო- ელო დიდი ყალიონი ი~ზ, ხომალდი ლ~ჭ, ჩექთურა ორმოცდა თქვესმეტი, სხვა ნავებიასი, კაფიდნის მანუნა სამი და გამობრუნებულიყო. მშვიდობით მო- სულიყო. მერმე სხვა წასულიყო იქავ. თანადოს მიხდომოდა და იმასაც დიდი ზიანი ექნა. თანადო ო კონსტანტინ პოლზე ახლოა, თეთრის ზღვის სრუ- ტის პირში.

ტამრად მიყუანება დღეს მათი უფროსი ნათლის- მცემლის საყდარს გამოვიდა.

კ~გ გ ი ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ფრანგულის ანგარი- შით ოთხი ქრისტიშობის თვე იყო, – წმიდის ბარბა- რას დღეობა. იმავ წუხრსა და მეორეს დღეს ორასი ზარბაზანი მეტი, მგონია, გასტყორცნეს. იმავ ბარ- ბარობას დღეს ის გამარჯვებული ხომალდი მოვიდა, რომ ბარბაროზნი დაენთქა, და ცოტახანს უკან სხვა მეკობრე მოვიდა. ერთი ბარბაროზის მეკობრე ნავი შემოჰყროდა, შეზმულიყვენ. მეორედ დაერჩინათ. მოიყუანეს. ასი კაცი იჯდა შიგ.

B 190

კ~დ გ ი ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წაგვიყუანეს ძველს ქალაქში, სადაც წმიდა პავლეს ქადაგა. კაი შენობა იყო. შუა ადგილია იმ კუნძულისა, მაღალი გორა. ზღვა ყოლგნით ჩანს. კაი წყაროები გამოდის. წყალი მალთას იქიდა მ დიდის. შვიდი მილია მალთადამ ის ადგილი. შუა ადგილს ერთი მომცრო, მაღალი ად- გილია. წმიდა პავლე იქ მდგარა და იქ უქადაგა.

138

იმისთვის გარ გათლილის ქვის ფანჯარა მოუვლიათ და შუაზე მარმარილოს გათლილი პავლე დგას, ხელ- გაშლილი, ქადაგებასავით. კაცს გეგონებოდა, აგერ ხმას ამოიღებსო. იმას იქით ერთი კაი ეკკლესია, დიდი, წმიდის პავლესი, სადაც გველმა უკბინა, კარ- გად შემკული. და იმას იქით სხვა მომცრო ეკკლესია იყო, წმიდა პავლესი. იმას ქუემ ქაგვიყვანეს. ერთს ტრაპეზზე წმიდა პავლე იდგა მარმარილოსი, მქადა- გებელი. და მეორეს ტრაპეზზე წმიდა ლუკა მახარე- ბელი. ხელთ ყოვლად წმიდის ხატი ეჭირა, მარმა- რილოსი. ვითამ ხატედა. სამს თვეს იქ მდგარან ორნივ მოციქულნი. იმას შიგნით ერთი პატარა ქვა- ბია. წმიდის პავლეს და წმიდის ლუკას ხატები ესვე- ნა. მაგრამ წმიდას პავლეს თეთრი მიწა იქ ითხრე- ბა. მრავლის ქუეყნის კაცნი მიდიან, ჰკაფენ, სჭრიან, საპალნეებით მიაქვსთ და ისევ პატარაა, როგორც მა- შინ ყოფილა.

A 95 r

B 191

კ~ზ გ ი ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ფრანგულის ანგარი- შით რვა დეკემბერი იყო, ანას მუცლად ღება. მალთას

დიდი ჟამი ყოფილა. მრავალი მოწყვეტილაო.
წმიდის ანნას შეხვეწიან, აღთქმა დაუცავთ. მაშინვე ჟამი
გაჭირვებულა. ციხეს გარეთ მინდვრის ბოლოს ანნას
მუცლად ღების ეკვლესია აუშენებიათ. მომცრო და
დია ტურფა. და ყოველს იმ დღეს ნათლის მცემლის
დიდს ეკვლესიაში დიდს დღესასწაულს გარდაიხდიან
და შუას დღეს უკან დიდებას გამოვლენ, იმ საყ-
დარს მოვლენ. პირველად კაფუჩინების დროშა გამო-
ვიდა და ოროლნი კაფუჩინები მოდიოდნენ. მერმე
კომენტვალისა, მას უკან კარმელიტანისა, მას უკან
აგვისტინისა, მერმე წოკოლანტისა, მას უკან დომენი-
კანისა. სრულ ოროლნი მოდიოდნენ. მერმე ნათლის-

139

მცემლის ხუცები, შემოსილნი. დროშა არა ჰქონდათ
ჯვარი მოუძლოდათ. მერმე უფროსი ხუცესი მიტრი-
თა. ერთს მღუდელს, შემოსილს, ცალი ფილონის
კალთა ეჭირა, მეორეს მეორე. იმას უკან გრამესტრო
მოვიდოდა. წინ ორი ჯვარი შემოსილს მღუდლებს
ეჭირა, მოუძლოდენ. უკან რაც მალთისელია, რაც
B 192 იქ იყო, თან მოსდევდა. | მალთისელნი, საპატიო კა-
ციის შვილნი, სამი ათასი იქნება. ოთხი ათასი სოლ-
A 95 v დათი ჰყავსთ. მე რომ მიველ ტყე|თორმეტი ათასი
თქვეს, და ას და შვიდი ჩემობას მოიყუანეს. რასაც
ქრისტიანეს დაანელებენ, არ დაატყვეებენ: თუ უნდა
გაუშვებენ, თუ უნდა შეინახვენ. თათარი ტყვედ
ჰყოლოდათ. ერთი აფხაზი, ოთხი გურიელი, ერთი
გუგუნავა სეხნიას შვილი იყო. დედაკაცებიც გურიე-
ლი, მეგრელი ღარჩომოდათ. კაის პატივით ინახე-
დენ. წამოსვლა უნდოდათ. მე დაუშალე. რომ მო-
დენა დაიწყო ჯარმა ყველგან ზარების ცემა შეიქნა.
და რა დროშები ქალაქის კარს გამოვიდა, დაიწყეს
ზარბაზნის სროლა. ასე ნელა ისროდენ, თვლა დაეს-
წრობოდა. ასი ზარბაზანი გასტყორცეს. მერმე დასავ-
ლეთის მხარეს ნავსაყუდლის ხომალდებმა დაუწ-
ყეს სროლა. მოვიდენ ეკვლესიაში. ილოცეს. გაბ-
რუნდნენ. სამხრის ნავსაყუდელში მე რასაც ხო-
მალდს ვხედევდი, იმათ ზარბაზანი არ გაუგდიათ,
მაგრამ იქით სხვა ნავსაყუდელი იყო. დიდრონი ხო-
მალდები იმაში იდგა. ოთხი სხვა ციხე დაუ-
შინეს. თვლა არა და ზარბაზნის სროლაც აღარ
გაირჩეოდა. ორი დიდი ციხე ხმელეთის კარს აქათ-
იქით არის. ორისავ ბანზე სრულ ზარბაზნები წა-
B 193 მოაწყვეს. მერმე ისინი ერთს ამ ციხიდან გამოაგ-
დებდენ, მეორეს იმ სხვიდამ. მოგვიანოდ ისროდენ.

მათ თვლასაც დაასწრებდა კაცი. მე ორმოცდა ათამ-
დი ვთვალე და წამოველ. მწუხრის არ მელოცა. და
რამდენი ესროლეს, არ ვიცი. მალთაში არიან თორ-
მეტის წლიდამ უზემოესი, რაც ეზიარებიან, ორმოც
და ჩვიდმეტი ათას ორმოცდა ცამეტი სული ქალი
და კაცი.

კ[~]ზ გ ი ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ფ რ ა ნ ც ი ს ი ს მ ე ფ ი ს
ხომალდი მოგვივიდა, კოსტანტინეპოლეს წასა-
ყუანი.

ო ც და რ ვ ა გ ი ო რ გ ო ბ ი ს თ ვ ე ს წ ა ვ ე ლ .
გრამესტროს გამოვესალმე. და სრულ დიდრონი კა-
ცები და პიპის ჯანიშინი მოვიდენ, გვნახეს და ეპის-
კოპოსმან. მალთა, დიად, თფილი| ადგილია. დეკემ-
ბერში იასამანი და ყვავილები ჰყვავოდა. ლედვს
გასცვივდა ფურცელი, თვარა ვენახს ისევ ესხა. არც
თოვლი, არც თრთვილი, არც ყინვა არ იცის იქა-
ურ ზამთარ. რა ჩრდილოს ქარი აქროლდება ცო-
ტარამ სიცივე შეიქნება. ზაფხულ მეტად ცხელს ამ-
ბობენ. სულ კლდეა, ვაკე და ყორე. მრავალი გვე-
ლი და ვერას ავნებს კაცსა. უნაყოფო. სადაც წალ-
კოტია, ნარინჯ თურინჯი დგა, თვარა უწალკოტოთ
ხე არსად არის. ზამთარი სულ მწვანეა. ბალახი
ზაფხულ არ იქნებაო სიცხისაგან. მალთას პირდაპირ
რომ ბარბაროზთ თემია, სამი დიდი ხელმწიფე ზის.
ხვანთქარს არ ემორჩილებიან. აქათ| თავს თუნის
ხელმწიფეა, ხვანთქრის მესაზღვრე და უარშიო და
მალთისაც მტერია. და მრავალი მეკობრე ნავი
იარება. იმას იქით ალჯერი არის. და მერმე მორა-
გო ფრანცისის. ზეით ოლანდისის პირდაპირ ფრან-
ცისის მეფე. და მორაგოს ბატონს თავისის ხელით
სამოცდა ათი ათასი კაცი მოუკლავს. მათში დიდი

A ⁹⁶ r

B ¹⁹⁴

141

სახელი სადმეა. მეტად ცხელს ქუეყნებს ამბობენ.
შავნი არიან.

ე[~] დ ე კ ე მ ბ ე რ ს წ ა მ ო ვ ე დ ი თ მ ა ლ თ ა დ ა მ . გ რ ა -
მასტროს დიდი კატარღა ებოძა ჩვენის ხომალდის
გასატანად ამისთვის, რომ ნავსაყუდელიდამ თუ ხო-
მალდს ასე არ გასწიეს და ზღვამდი არ შეიტანეს,
თუ ქარი არა სცემს, ვერ გავა. ქარი სრულობით
თავათ ჩვენი არ იყო. მერმე ნავსაყუდლით არ გაისვლე-
ბოდა. ორასი კაცი იქნებოდა ნიჩბის მზეველი. გაგ-
ვიყუანეს. გავედით ვიარეთ და ვერ ვიარეთ. იმ ლა-
მეს სრულობით დავრჩით ცუდად.

ვ[~] დ ე კ ე მ ბ ე რ ს ი ქ ა ვ შ ე ვ ე დ ი თ . მ ა ლ თ ა ს რ ო მ
ქარი წინააღმდეგი იყო და შვიდსაც იქავ დავდე-
გით.

წ[~] დ ე კ ე მ ბ ე რ ს ლ მ ე რ თ მ ა ნ კ ა ი ქ ა რ ი გ ვ ი ბ ო ძ ა . წ ა -

მოვედით შუა დღე და ის დღე, ის ღამე სულ ჩვენი ქარი გვიქროდა, კაი. მერმე გაძლიერდა. ხომალდს ჩქარა ატარებდა, მაგრამ ძლიერად ღელავდა. მორია

A ⁹⁶ v გამოვიარეთ| და ვლეთ. ხან ქარი სრულობით დადგა. ნელრა პონტო გამოვლეთ. ჩრდილოსაკენ დარჩა. და კანდია, რომელსა თათარნი გირითს უხმობენ,

B ¹⁹⁵ სამხრეთისაკენ| დარჩა. გამოვლეთ ქიო, რომელსა თათარნი სახიზს უხმობენ. იქ გამოდის თეთრი კვეი.

ქარი ძლიერი იყო. ის ღამე შიშით ვიბრუნეთ.

ზმირინს აღარ მიგვიშვა. გათენდა. გამოვბრუნდით.

ჩ ვ ი დ მ ე ტ ს დ ე კ ე მ ბ ე რ ს მიტილინის კუნძულში შემოვედით. უცხოდ დიდი გრძელი და კაი ნავსაყუდელი ჰქონდა. სხვა კუნძულები, რაც მოჩნდა უნაყოფო, უხეო. და ეს სულ ზეთის ხე. სხვა ხენი მრავალი, სრულობით შეფოთლილი. ზაფხულივით საამოვნო იყო.

142

კ ა დ ე კ ე მ ბ ე რ ს კაი ქარი ადგა. გამოვედით ნავსაყუდლით. სამოცდა თხუთმეტი მილი იყო ზმირინამდე. შუადღემდე სამოცი მილი გამოვლეთ. ქარმა იკლო. შუადღეს უკან ღამის ერთ ჟამამდე ნავსაყუდლამდე ვერ მოვაწიეთ. ზმირინის ქალაქს ქვეით ციხეა. ციხეს მოშორებით ღუზა ჩააგდეს. დავდეგით. იქიდან აღარ დავიძარით. კაფითანი ნავით წავიდა ქალაქში. ზმირინის ზღვა, ერთი ყურე უკუდწყვეტილია. თხუთმეტი მილი იქნება, განიც დიდი, და ზმირინის ქალაქი მე ვერ ვნახე, კაის ადგილს, ყოველი ქვეყანა მხრად არის იმაზე. ასეთს ადგილს მგზავრი არ დააკლდება. ქალაქი აგერ დიდი არ არის. მიღმადამ ჩნდა: კარგა ვერა, მაგრამ ვისგანაც შევიტყვევით სიდიდე მაგდენი არა აქვს. და სხვა რიგად ყოვლის ქვეყნის მგზავრი იქ იპოება.

B ¹⁹⁶

გარშემო მთები. კიდეც წამოეთოვლა შუამდე. მთებზე თხელი თოვლი მოჩნდა. დაბლებზე არ იყო. დაბალი სრულობით ზეთის ხე. გვერდობი და გორები შემწვანებული ხეებითა. უფროსი ერთს ფოთელი ესხა. ისევ ზაფხულის მზგავსი იყო. სიცივეც შევიტყვევით. მერმე შობას ღამეს თოვლიც მოვიდა ამდენი, რომ ხომალდებზე ხელით მოიხვეტებოდა. მომცრო ქალაქი კაის ქალაქს გვანდა. მაგრამ| ან უწინ რომ კუნძულში ვიყავით, ან ამ ქალაქის გარშემო შენობა არსად ერქვა. აწინდელი კუნძული სახიზის ტოლია. მისი ზომა ზეთით დამიწერია. მაგრამ შენობა ერთს ადგილს ექვსიოდ, მეორეს ადგილს ათიოდ კომლი კაცი ჩნდა. სხვაგან თუ რამდენი იყო არ ვიცი. რაც არ მინახავს არ დავსწერე. გარედამ ზმირინის გარშემო რაც ჩნდა, დიალ, დიდი და კაი ადგილი ჩნდა,

A ⁹⁷ r

მოჩნდა. ასამდი კუამლი, თუ მეტი, თუ ნაკლები იქ-
ნებოდა. ორ უბნად იყო, სხვა ათსა და თხუთმეტს
კუამლზე მეტი არა მგონია. მაგრამ ადგილი, მიწა,
ნაყოფი სანატრელი. და სადაც თათარს მიუწევია, იქ
ღვთის ნათელი აღარ დამდგარა. ამას გაუოხრებია.
ნეტავი ნახოთ და ვინც ნახავთ ჩემს სიმართლეს
მაშინ შეიტყობთ. ეს რაც ვნახე ხომალდიდამ, თვა-
რე იქ მიწაზე არ გავსულვარ. | იმ კუნძულში კი გაველ.

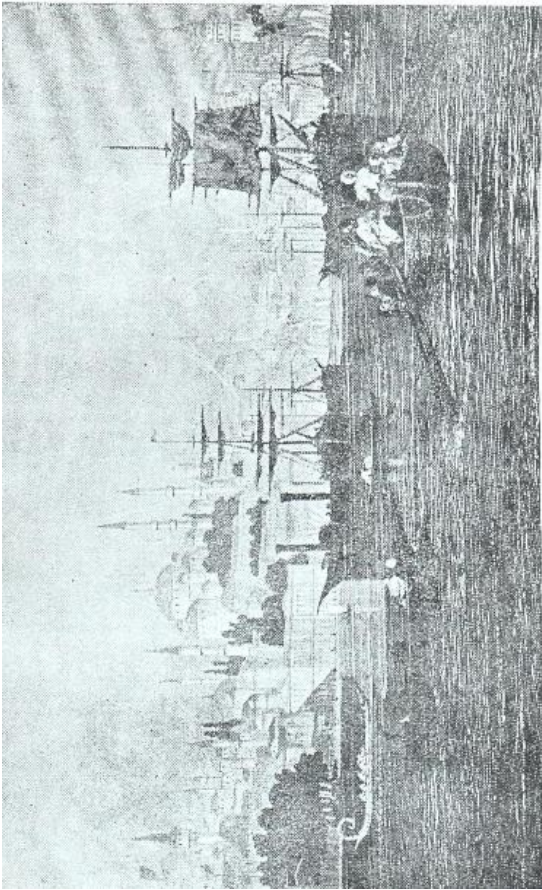
B 197

მრავალიც ვიარე. ამ ზმირინის თათრები უფრო სი-
კეთის ხმას იგდებენ. ქრისტიანს პატივს სდებენ.
ძალს ვერ უზმენ. კაცთ სიკეთითა, თუ ფრანგების
სათნოდ იქმონენ, თქვენ გასინჯეთ. საფრანგეთის
გზაც დიად არის, პირდაპირ არის.

კ~ზ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს წამოვედით ზმირინიდან და
იქვე ახლო ნავსაყუდელში დავდეგით. ქარი არ გვი-
ვარგოდა.
კ~თ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს კაი ქარი იდგა. წამოვედით.
ო~ მილი ვლეთ. ბიტლიმის ქალაქს მოვედით. მასვე
კუნძულს შინ მივდეგით, მაგრამ იმ ნავსაყუდელში
სხვას გარეთ ქალაქიც იყო, არც მომცრო და ციხე.
ფაშაც იჯდა. ადგილი კარგი და შვენიერი. შენობა
ცოტა რაღაც იყო იქავ. უფრო ერქვა შენობა. მაგ-
რამ ქალაქი კაის ადგილს იყო. ანადოლი ახლო და
სხვა კუნძულები. მიწა და ადგილები მოსაწონი და
სანატრელი. და შენობა მეტად ცოტა.

ლ~ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს წამოვედით ბიტლიმიდან გა-
მოვლეთ| სრუტი. ბიდლიმის კუნძული იყო. ზეთის
ხმოვანი, ნარინჯოვანი. მაგრამ შენობა ძვირად.
მარჯვნით ანადოლი. ანადოლზე ახლო ვიარებოდით.
ნაყოფიერი და კაი ქვეყნები იყო. ის ღამე სულ

A 97 v

[148 გვ.]

კონსტანტინეპოლი

ღელვა იყო. კონსტანტინეპოლის სრუტთან რომ მოვაწიეთ გათენდა.

ლ^ა დეკემბერს სრუტში ვეღარ შევედით. ქარი პირისაკენ იყო. იქ ერთს ადგილს ღუზა ჩააგდეს. დადგენ. ავი ქარი ქროდა. სხვაგან წასვლა აღარ იქნებოდა. ის ღამე, მეორე დღე, ერთი იანუარი სულ დღე და ღამე ძლიერი ღელვა იყო. ავდარი, ნისლიანი. ასეთი ღელვა იყო, ღუზაჩაგდებული ხომალდი დიდს ადგილს დამრა. ათს იანურამდი, ხან ცოტად დაწყნარდის ზღვა და უფროსი ერთს სრულობით ღელვა იყო. ათს იანუარს ცოტარამ ჩვენი ქარი ამოვიდა. ვიარეთ სრუტისკენ და შევედით, ღვთის ძალითა, პირველს დარდანელს ციხეთა, რომელ არს გაღმა-გამოდმა პირველითგანვე ქრისტიანობის ჟამთასა. ხოლო არს დარდანელის ციხით მთაწმიდამდე მილი სამოცდა თხუთმეტი. პირველის დარდანელით ამ მეორეს დარდანელამდე, რომელი აწ თურქთ აუშენებიათ, არს მილი ათორმეტი კონსტანტინეპოლის მხარეს.

ი^ა იანუარს შუა ღამე დაიწყო ისევ იმავე ქარმა წინააღდგომმა ქროლა. დავრჩით სრუტში, მაგრამ ღელვის შიში აღარ გვექონდა.

ი^გ იანუარს ამოვიდა ჩვენი ქარი. ვიარეთ და გამოვლეთ კალი პოლი და მოვახლოვდით მარმარას. კალი პოლი ერთი მომცრო ძველი ქალაქია, ზღვის

პირს, ურუმელში. და მარმარის ზღვაში ერთი კუნძულია, მაღალი, მთა, თეთრი მარმარილო გამოდის, ანადოლის მხარეს. იქ ქარი ჩავარდა. ის დღე ის ღამე იქ ვიდევით ცუდად. მაგრამ, დიად, კაი ქვეყნები მოჩნდა. შენობა ძვირად. და სადაც სოფლები იყო ცოცოტა, თათართაგან აოხრებული.

B 199

145

A 98 r იწე იან უარს ვლეთ ცოტარამ| და მარმარას გამოვცილდით. და ისევ ქარი ჩავარდა. ხანდახან ამოვიდის, არ ერქვა.

იწე იან ვარს ქარი გვერდისა ჰქროდა. ღამე ბნელი და ნისლიანი ვიარეთ. ავი კაფიდან გვეყვანდა, ბრიყვი და შეუსმინარი. კონსტანტინეპოლეს მივაბლოვდით. ღამით ნავსაყუდელებში ვერ შევიდოდით. ქარი იქიდან იყო. იქავ ტრიალი დაიწყეს გათენებამდი. თურმე ბნელაში ველარა გაიგეს რა. ხმელეთი ახლო იყო. ჩვენი ხომალდი ლიას მოხვდა და შიგ დაეფლა. ღმერთმან შეგვიწყალა, ქვა არ იყო, არც რიყე, თვარა ხომალდი გასქდებოდა. ჯერ შუაღამე ვერ იყო. გაისარჯნენ. ღმერთმან ქარიც დააწყნარა, თვარა წავხდებოდით. ხან ზარბაზნები ბოლოზე დაყარეს, ხან ღუზაები ჩაყარეს და თოკით ზივეს. შეგვიბრალა ღმერთმან, გათენდა და ხომალდიც მოგლიჯა. წამოვედით. კონსტანტინეპოლეს მივედით. იედი ყულასთან დავდეგით.

იწთ იან უარს დილაზე დესპანს ნავი ებომა, ენგიჩრები. გამოვედით ხომალდიდამ. კოსტანტინეპოლის სამი კუთხე შემოუარეთ. იქიდან კარგა გავსინჯე. ხომალდიდამაცა. დიდი ქალაქია და მრავალი შენობა, მაგრამ საფრანგეთიდან მოსულს აღარას მოგვეწონა. ოღონ ადგილი მისთანა არსად არის, თვარა შენობა და სხვა რამე არად გვეჩემა. გარ გალავანი უფროსი ერთს დაქცეული, დამველებული, ახალი ნაკეთები არცადრა. ოღონ იედი-ყულა, შვიდივ კოშკი. რუსის ელჩი რომ იქ შეიყუანეს, მაშინ გაუთეთრებიათ, გაუგლესიათ სხვა რიგად. შიგნით არ შევსულვარ. არც მინახავ, მაგრამ გარედამ რაც ჩნდა, გავსინჯეთ და შიგნითაც მნახველის კა-

B 200

146

ცისაგან შევიტყევით რაც შეიტყობოდა. მოვედით და დესპანმა იქავ ჩვენს სადგომს დაგვაყენა კაის ხელის შეწყობითა.

გ მარტს ხვანთქარმა ნაღლი მანქანა ქნა: მორაზე გალაშქრა.

ექვსს მარტს საღამოს კოსტანტინეპოლეს სუკუდარას, პერას, გალატას, რაც მინარა იყო, ყვე-

A 98 v

ლაზე ჩირახოვნი ქნეს ხვანთქრის გამარჯვებისათვის. მაჰმადის შობის დამე არისო.

თ^მ მარტს გალატასაკენ ნავსაყუდლის სასახ-
ლეში დაჯდა. რაც ნავის რეიზი იყო, ხალათები
ჩააცვა. და კაფიდან ფაშა გადგა. მრავალი წვრილი
ნავი შეიყარა. ხვანთქრის წინ შეგროვდენ. დიდხანს
იდგენ. მერმე საომარმა კატარლამ დენა დაიწყო.
ოცდა ათი დიდი და მომცრო კატარლა იყო. მრ-
ვალი ზარბაზანი გავარდა. კაი შილინგი იქნა. ი^ნდ
დიდი|კატარლა იყო. სხვა მომცრო. ერთი დიდი გა-
ლიონი. ას ოცი ზარბაზანი ძესო, ათას ხუთასი კაცი
არისო. ამ გალიონისა ასე მითხრეს: თხუთმეტი წე-
ლიწადია აშენდაო და პირველი მგზავრობა ეს არისო.
მეტად შვენიერი გალიონი იყო. იმ დღეს ორი დიდი
გალიონი სხვა უკან მიჰყვა. და ყველანი შავის ზღვის
სრუტში დადგენ.

B 201

კ^მ მარტს გადგა კაფიდან ფაშის უფროსი გა-
ლიონი და ხუთი კატარლა თან ახლდა. სხვა თავ-
წვრილად წავიდა.

თ^მ აპრილს ხვანთქარს ქალი ეყოლა. და ად-
რანიდამ ამბავი მოვიდა: სამი დღე სულ შილინგი
იყო, ზარბაზნის სროლა. ზედ ვაჟის ყოლის ანბავი
მოვიდა. ათს დღეს სულ ზარბაზნის სროლა იყო.
სამი დღე ქალისათვის, შვიდი ვაჟისათვის.

147

კოსტანტინეპოლის სიმგრვლე არის ექვსი
ეჯი რომელ არს თვრამეტი მილი.

კოსტანტინეპოლეს და გალატას და პე-
რას და უსკუდარას არიან ხარკის მიმცემი თხუთმე-
ტის წლიდამ სამოც წლამდი:

ბერძენი სული ორმოცა სამი ათასი,

სომეხი – ჩვიდმეტი ათასი,

|ურია – თორმეტი ათასი,

ფრანგი სული – ორი ათასი,|

ქრისტიანი სტუმარი – ოთხი ათასი,

ტყვე კატარლისა, თუ სხვა – ორი ათასი,

თათარი – ოთხას სამოცდა თხუთმეტი ათასი.

ფრანგი და თათარი ხარკს არ მოსცემს.

ჩვიდმეტი თთვე კოსტანტინეპოლეს დავყავ და
მაისის ცამეტს წამოვედით. ფრანცისის დესპანმა
საგმალი ხარჯი გაგვირიგა. და ერთი ჭანეთის ათი-
ნელი რეიზი იშოვეს. ოთხასი მარჩილი მისცა: ესენი
ქობულეთს გურიას გაიყუანეო და გურიელს მიაბარეო.
და ამათი წიგნი მოგვიტანეო, მშვიდობით მის-
ვლისა. და ეს პირობა გამოართვა, რომ ოცის
თავის მეხომალდის მეტი არავინ ჩასვას ჩვენს
ხომალდში. წამოგვიყუანა. რა კოსტანტინეპოლის

A 98 v

B 202

სრულტს გამოვედით, შავი ზღვის შემოსავალზე, მოი-
ყუნა თათრები, ენგიჩრები, ენგ რ ალა და სულ
ჩვენი ხომალდი ასე თათრით აავსო. მე ზევით ვერც
კამარად, ვერც ადგილი ვიშოე. დაბლა ხომალდის
ფსკერში ჩემს პაქსიმაღზე ვიჯდი და ვიწვი. მაშინვე
შევიტყვე სიმუხთლე, მაგრამ რა მექნა. დაბრუნების
ღონე აღარ იყო. და ტკბილის სიტყვით გვატყუებდა.
კარგი ქარები დაგვიდგა. მეათეს დღეს ათინას მის
სახლებთან მოვედით. მითხრა: შინ გავალო, ორსაოდ

148

დღეს მოვისვენებო, ამ თათრებს ხომალდიდამ |ამოუ- B 203
შვებ, თავთავეთვის წავლენო და შენ მშვიდობით
ქობულეთს მიგვიყვანო. რომ არ დამეჯერებინა, რა
მექნა. გავედით. თათარნი ამოიყვანა, სრულ გაუშვა.
უკან ტრაპიზონის ფაშას| შეატყობინა, წინ გონიის A 99 v
სანჯახსა, რომ ამისთანა დიდი კაცი მოვაო. მრავალი
საქონელი მოაქსო და ფრანგები მოჰყავსო. ელჩები
არიანო. ესენი დაიჭირეთო. მე თან სამი პატრი
კაფუჩინი თბილისის ქალაქისათვის და ერთი პატრი
იეზოვიტი შირვანისათვის მომდევედენ. და ერთი ზან-
დუკი ისპანის პალიოზისა, ფრანცისის დესპანმა
გამომატანა, ისპანს გასაგზანნი. და ბურსელი ვაჭარი,
ხოჯა აივაზა ჩალაბი ერქვა, შვილიან თან მომდევედა,
განჯას აბრეშუმის სასყიდლად. ოთხი დღე იქ დაგ-
ვაყენა. მასუკან გვითხრა: მე გურიას ხომალდს ვედარ
წამოვიღებო, აფხაზი აშლილია, მეშინიანო და თუ
გინდათ პატარას ნავით წადითო, გინდა გურიას,
გინდა ახალციხეზედაო. რაღა მექნა. ერთს ნავში
ხოჯა აივაზა და მისი ამხანაგები ჩასხდენ. ერთში
ჩვენ და პატრები. წამოვედით. ზღვის პირ ცოტა ხანი
ვლეთ. აგვიდელდა ზღვა და ორივ ნავი ერთმანეთს
მოსხლიტა. იმათი ნავი ხოფას გააგდო და ჩვენი
ნავი იმას ქვეით. იქ მეტყვე თათრები იყვნენ, იმე-
რეთიდამ ტყვეები მიჰყუნდათ კოსტანტინეპოლეს
დასასყიდლად. თუ ისინი იქ არ დაგვსწრებოდენ, B 204
სრულ წავხდებოდით. მოგვეშველნენ. გავედით.
ოთხი დღე იქ ვიდევით. სრულ დღე და ღამე ძლიერი
დელვა იყო. მოვიდენ ჭანები. დაგვიჭირეს. მრავალი
გვსარჯეს. ოცი მარჩილი წაგვართვეს. ზანდუკები
დაგვიმტვრივეს. ტყუილად მებაჟობა იჩემეს და
მრავალი გვაჭირვეს. მე ჩემი ზრუნვა არა რა მაქვდა,

149

მარამ სამთა მათ იტალიელთა მამათათვის ვიყავ
A 100 r დაღონებული, რამეთუ უცხონი იყუნეს| და ენა არ
იცოდენ. და ხვანთრისაგან ბრძანებულ იყო არა
წამოსვლა შავთა მათ ზღუათა იტალიელთა და და-

სავლეთის კაცთა. ოთხი დღე და ღამე მუნ ვიყავით. მეხუთე დღეს წამოვედით. ნავებით მოვედით ხოფას. იქ გონიის სანჯახი დაგხვდა. ნავები წინ მოგვაგება. დაგვიჭირეს. წაგვიყუანეს. მიგვასხეს ერთის სახლში. აღარც აივაზა გვაჩვენეს. დაგვიჭირეს ჩვენ და პატრები და ერთს ადგილს დაგვაყენეს. მაშინ ახალციხის ფაშის დისწული იქ მოსულიყო, ალიბეგ, ჩვენი მცნობი იყო. რა შეეტყო, ჩემი სახელი კაცები გამოეგზავნა. ჩვენი თავი და პატრები და ჩვენი საქონელი ყველა წაართვა და თავის სადგომს მიგვიყვანა დიდის პატივით. იმ ღამეს აივაზი ჩალაბი მოვიდა, მითხრა: ეს ალიბეგ ხვალ კოსტანტინეპოლეს მივაო. ხომალდი მზათა ჰქონდა. რა ეს წავა უკან დაგვეწვიან და უარესს იქმონენ. ახლა ამან მოგვირჩინა. ცოტარამ მივართვათო, მიზეზი არა დავიდვართაო. მომეწონა და ოთხმოცი მარჩილი იმ გონიის ბეგს მივეცი. და დილაზე ალიბეგ ცხენები გვიქირავა. ერთი ფაშის კაცი თან გამოგვატანა და გამოგვისტუმრა. აივაზა იქავ დარჩა. ჩვენ არტანუჯისაკენ წამოვედით. ის დღე ვიარეთ. საღამო ბინდზედ ჩხალას მოვედით. იქ დავდეგით. იმ გონიის ბეგს, ალიბეგ წასული ენახა, ევლო ის ღამე. მეორეს დღეს დილაზე უკან მოგვეწია. მე მითხრა: შენ შენი ბარგი გადაარჩიეო, ეს ფრანგები მე მომეცო, ხვანთქრის ყადაღა არისო. მე შორს დაუჭირე: როგორ მივცემდი. დაგვიჭირეს ყვალაყანი. ბარგი და კარავ-მოფენილობა სრულ აიკლეს. ჩვენ ენგიჩრებს მიგვცეს. ქვეითები გონისა-

B 205

150

კენი გაგვგზავნეს. მე მაცხელებდა. აგვატარეს ერთი უცხო პირადმართი. სულს იქით გზა აღარ მქონდა: ბერი კაცი და სნეული და მაცხელებდა. სამოცი ფლური უბეში მედვა, ისიც წამართვეს. ამაში აივაზა ჩალაბი მოსულიყო. ეშულლა: ვის კლავ, ვინ გგონია, რას გიზმენ, არ იციო? მოვიდა ჩემთან. მაღალს წვერზე მთის თავზე დაგვაყენეს. ოთხასი მარჩილი უქადა ჩვენის გაშვებისათვის. თვითან ჩამობრუნდა ვეცხლის მოსატანად. იქ იმათ მძევლად პატრი ითხოეს. ისინი და ჩემი მოსამსახურენი გამოგვგზავნე. მე მხევლად დაქდეგ და ჩემთან დავით კანდელაკის შვილიც დაიჭირეს. წამოვიდა აივაზა. სანამ ამ მთას ჩამოივლიდა და თეთრს ამოიტანდა, დაბინდდა. წაგვიკრეს ხელები, თეთრი მოგვატყუეო, და ამ ღამეში გონისაკენ გაგვგზავნეს. წვიმა და ნისლი. ღამე და ავი დაღმართი. ეშმაკისაგან თუ გაეველებოდა. რას ჭირით ჩავიარეთ, ენით არ ითქმის. შუაღამისას ერთის კაცის სახლში შევედით და მაშვრალთ წაგვეძინა. იმ ღამეს თურმე აივაზა მოსულიყო, ვეცხლი

A¹⁰⁰ v

B 206

მოეტანა. ორი პალმიანი ცხენი გამოეგზავნათ. და-
გვალვიძეს, შეგვსხეს, წამოგვიყვანეს. ერთი ენგიჩარი
მოგვეწია. უბელო ცხენს იჯდა. წვიმაში საწვიმარი
წამართო, თვითონ ქუეშ დაიდვა. მე სიცივემ და
წვიმამ უარესი მიყო. მოგვიყვანეს აივაზა ჩალაბთან.
სანამდის ჩვენ მთილამ ჩამოვიდოდით, ორი პატრი
სხვა თათრებს დაეჭირათ. წაეყვანათ. ჩამოველ, შევი-
ტყევ. თავსზარი დამეცა. ჩვენ გამოგვისტუმრა აივაზა
ჩალაბმა და თვითონ წავიდა. სამოცი მარჩილი იმ
პატრებისათვის მისცა და მოასხა ისინიც. ვიარეთ.
ნიგალის ხევში ხან იქ გარდაგვიდგენ წინა და
დაგვსაჯეს და ხან იქ. თეთრი სულ აივაზა ჩალაბისა

151

იხარჯებოდა. არტანუჯს მოვედით. ისაყ ფაშის ცოლი
A 101 r კარგა მოგვეპყრა, კარგა დაგვაყენა|. სავაზშმო
B 207 ებოძა. ერთი თავიქსი აღა იმან გამოგვიტანა. არ-
ტანს რომ მოვედით, მაშინ ახალციხეს ასლან ფაშა
იჯდა, ისაყ ფაშის ბიძაშვილი. არტანს წინ გადა-
გვიდგა, ექვსასი მარჩილი იმან წაგვართვა. სხუა რამ-
დენი რამ წაგვიხდა. ძაღლებიც არ გამოგვატანეს.
მოვაწიეთ. ჩვენს ქვეყანას მოვედი აბოცს.

მაშინ ქართლში მეფედ იასე იჯდა, გიორგი მე-
ფის ძმის წული ცოლად შეერთო. არ ერგებოდა. ნათე-
საობაც შეეშალა. და ვერც ჩემზედ იყო კაის გული-
თა. მე ვალი მრავალი მემართა ბურსელის ვაჭრებისა.
რომ რაც გზაზე წამართვეს, მათგან ავიღე და იმე-
რეთს მათ აღარ გამიშვეს. ჩემს ძმებსაც კაცი გამოეგ-
ზავნათ, ქართლში ჩასვლა დაეშალათ. მაგრამ ღონე
აღარ იყო. ჩამოველ. მეფემაც კაი პატივი მცა, მაგ-
რამ ასრე სრვა გახშირებულიყო, მრავალი სული ამოე-
წყვიტა. და თბილისიც აყრას და ხიზვნას აპირობდა.
ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმისათვის მიემშურებო-
დენ. ივლისის თვე იყო. ქართველი ეპისკოპოსნი
და სამღვდელონი რომს წასვლისათვის გამიმტერდენ
და ასე შეკრეს ყოველი: ჩემი ნათესავი და მოყვა-
რე და მეფე დარბაისელნი, ვერავინ შემომეწია. ვალის
მიცემაც გამიჭირდა. თბილისს ერთი დავრდომილი
B 208 ნათლი დედა მყვანდა| კათოლიკე მართლმადიდებელი.
მან დაიწყო სიარული. მას ავს დროს თავისის მოყვ-
რებისა და მეცნიერთაგან, რაც ვალი მემართა, სულ
მოაგროვა და მოვალეები გაისტუმრა.

მერმე სამღვდელოთ შფოთი აღძრეს ჩემზედ. კრე-
ბა და ბოროტის ქნა მოინდომეს. მაგრამ მეფე ვერ
აიყოლიეს. სამი თთვე კიდევ იბატონა და მერმე.

მეფე ბაქარ დასჯდა მეფედ. ვისთვისაც ესოდენი ჭირი მენახა და ვისაც მეფობას ვსცდილობდი, ათხუთმეტის წლისა იყო. მოატყუეს. მცხეთას, ჩემი სიყვარული და სამსახური სულ დაავიწყეს, კრება მიყვქეს და წმიდის პაპის გინება მომიდევს. მე მართლმადიდებლობა ვერ უარ ვყავ. და მრავალი ავი მოინდომეს, მაგრამ ღმერთ-მან ყოვლისაგან დაგვიხსნა. მეფემაც პატივი მოგვაპყრა და მათი ვერაგობაც გაცუდდა. ვახტანგ მეფეს სმენოდა, დიდად სწყენოდა და ყოველნი დაეტუქსა.

A 101 v

153

დ ა მ ა ტ ე ბ ა

წმიდა პაპასა რომისასა, მეთერთმეტეს
კლემენტოსს*

„ქ: ზეცისა სასუფეველისა კლიტეთა მპყრობელსა: და ქუეყანასა ზედა წმიდათა შესაკრებლთა თავსა: თავისა მის მოციქულისა პეტრეს მოსაყდრესა: იესოს ქრისტეს სისხლით მოსყიდულთა ცხოვართა მართალსა მწყემსსა: წმიდათა უაღრესსა: ცრემლით და შევრდომით აღუარებ ყოველთა ცოდვათა: და ვევედრები წმიდათა ფერხთა მთხვეველი მეუღლითურთ ჩემით: მინდობილნი მადლისა მაგათისანი: რათა ცოდუათა ჩუენთა სიმრავლეთა აღხოცად ევედროს ღ-თსა: და წმიდა კურთხევა მათი მოგეფინოს, და ლოცვა ყოს ჩუენ უღირსთათვის: რათა სიმტკიცით ვყვენეთ მართალსა სარწმუნოებასა ზედა შეურყეველად, სიტყვით და საქმით: უწყით რამეთუ შენ გაქუს ხელმწიფება მიტევებად ცოდუათა, რომელი მოგცა განხსნა და შეკრვა იესო ქრისტემან:

თქვენის მადლის მფარველობითა უხილავ მტერსა ზედა მომეხმარე, თუ არა ხილულს მტერს ჩემზედ არა შეუძლია რა:

ოღონ ეს ვინცავინ აქ მართ მადიდებელნი არიან ამათზედ თქუენი ლოცუა და საქმითაც მოხმარება იყოს ხილულის მტრებისგან დიდს ჭირში არიან:

ყოველთ ცოდვილთ უცოდვილესი ორბელისშვილი სულხან ყოფილი მონაზონი საბა. მიწა ფეხტთა თქვენთა:

„179: (1709) აგვისტოს 15“.

(312 გ.)

* წერილები ამოღებულია მღვდელ მიქელ თამარაშვილის წიგნიდან – ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემტანითა და განმარტებით XIII საუკუნიდან

მინისტრ ტურსის

„მოწყალე ხელმწიფე. ...ერევნიდან წაველ საქართველოში ტფილისს, საცა მფლობელადაა ძმა ვახტანგ მეფისა, რომელიც არის ისპაჰანს. თექვსმეტი დღე თავისთან დამიჭირა, შემდგომ რამდენიმე აფიცერი მომცა, რათა გამომყოლოდენ ვიდრე შავ ზღვამდე. რა გავიარე გორში, იქ დამხვდა სულხან საბა, ბიძა საქართველოს მეფისა. რამდენიმე წელიწადია, რაც მონაზონობის სამოსელი შეიმოსა; მონაზონად შედგომამდე თავის ძმებს დაუტოვა ერთი დიდი პროვინცია, რომელიც მისი საკუთრება იყო. იმიტომ ჰყო, რათა უფრო ადვილად აღეარებინა კათოლიკე სარწმუნოება.

ამ თავადმა აღზარდა ვახტანგი და მისი სახლობა. ამისათვის ისეთს პატივს სცემენ და ისე უყვარსოთ, როგორც საკუთარი ძამა; ეგრეთვე მთელ საქართველოსაც მამად მიაჩნია. ისპაჰანიდგან მიიღო თავის წერილის პასუხი, რომელიც ხელმწიფემ კეთილ ინება და გამოუგზავნა. რაც მისმა საფრანგეთის მიმართ სიყვარულმა ჩააგონა ყოველი პატივი მცა. შემდგომ ბევრის აფიცრებით და მოსამსახურეებით შავ ზღვამდე გამომყვა სამეგრელოს გზით. ამ დროს ამან ვახტანგისაგან წერილი მიიღო და გამომიცხადა, რომ დიდი ხანია ხემწიფის (ლუდოვიკეს) ნახვა მინდა და უკეთესი შემთხვევა არც მექნებაო და ამიტომ მთხოვა თუ ჩემი სიყვარული გაქვს და ან რაც ამაგი მისიონებს მივაგე, თუ დამიფასო, თან წამიყვანეო.

მისმა მხლებლებმა შეიტყეს მისი განზრახვა თუ არა, მაშინვე აცნობეს დედოფალს, რომელმაც სასწრაფოთ ოცდაათზე მეტი შიკრიკი გამოუგზავნა და ეგრეთვე ის ბატონები მამულებისა, სადაც უნდა გაგვევლო.

დედოფლისა, ახალგაზდა ბაქარის ვახტანგის პირველი შვილის და ზოგიერთის აფიცრების წერილებმა გული მეტად აუჩვილა ამ თავადს. იგინი უცხადებდენ, რომ დედოფალმა რა შეიტყო თქვენის წასვლის ამბავი, მეტის ტირილით სიკვდილის პირად არისო. თავადმა ყველა ანუგეშა, მალე დავბრუნდებიო და განვაგრძეთ ჩვენი მგზავრობა. სამეგრელოსა და სხვა პროვინციების პატრიარქი შავ ზღვამდე წამოგყვა. წინეთ ამ პატრიარქმა ბევრ გზის გამომიცხადა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთების სურვილი. მთხოვა გამომეგზავნა მისიონერები სამი ადგილისათვის, რადგან უნდოდა დაეყენებინა სამეგრელოსა, იმერეთსა და აფხაზეთში, წარმართების პროვინციაში. ამას აზრად აქვს სარწმუნოება განავრცელოს ჩერქეზთა შორისაც ზდა ეგრეთვე სხვა მახლობელ პროვინციებში, სადაც სულ წარმართები

არიან. ბატონი საბა დაესწრო ყველა ჩვენს საუბარს და შეაგულიანა პატრიარქი, რომ მისთვის გაეყოლებინა თავისი შემწე დავით მონაზონი, რათა შემდგომ წამოჰყოლოდა იმ მისიონერებს, რომლებ-

საც მე გამოვგზავნიდი. მისივე რჩევით ერთი კარგი ადვილი გზა ვპოეთ ჩვენ ვაჭარ ფრანგებისათვის, რომლებიც ისურვებენ კოსტანტინეპოლიდან შავის ზღვით საქართველოსა და სპარსეთს წასვლას.

მოვედით რა კოსტანტინეპოლს, ბატონი სულხან საბა და ეს მონაზონი მივიყვანე ბატონ დეზალურ ელჩათან, რომელმაც მეტის მეტი გულკეთილობით მიიღო და საბაზე დარწმუნდა, რომ რაც გაეგონა კოსტანტინეპოლში მყოფის საფრანგეთის ელჩის დიდებისა სულ მართალი ყოფილა. ყველაფერმა განაკვირვა იგი. მაგრამ უმეტესად გაუხარდა, როდესაც ეგოდენი, ჩვენი საბრალო ტყვე-ფრანგები, რომლებიც ელჩმა ისე კარგად მიიღო. მათმა დახსნამ ძრიელ გააოცა საბა, უფრო იმიტომ, რომ ზემო ქართლში, საუბედუროთ, ჩვეულებათ აქვსთ ერთმანერთი თათრებს მიჰყიდონ ხოლმე. ბატონმა დეზალურმა თავის პალატში ბინა მოგვცა და პირველ მარჯვე შემთხვევაშივე გამოგვისტუმრებს... ი. რიშარდ, მისიონერი, კოსტანტინეპოლით, 17 ნოემბერს 1713.“

მინისტრ ტურსის

„მოწყალე ხელმწიფე. მგზავრობამ ეგოდნად დამღალა, რომ იძულებული გავხდი ერთ სხვა საიმედო პირის საშუალებით მომეწერა თქვენის დიდებულებისათვის და მეუწყებინა, რომ ამთვის (იანვარს) 23 მოვედით მარსელს მე და წმიდა ბასილის წესის მონაზონი ბატონი საბა სულხანი, ბიძა საქართველოს მეფისა. ამას მოაქვს პასუხი იმ წერილებისა, რომელიც კეთილ ინება და მისწერა ხელმწიფემ და თქვენმა დიდებულებამ.

„ბატონმა არნუმ* კეთილ ინება და ისეთის პატივით მიიღო, როგორათაც მოითხოვს ამისი ჩამომავლობა და ღირსება, იმანაც იმნაირივე პატივი სცა, როგორც კონსტანტინეპოლში ბატონმა დეზალურმა ა... იმედი მაქვს, რომ ბატონი არნუმ თქვენს დიდებულებას უკვე აცნობებდა აქ ბატონ სულხან საბას მოსვლას და მის ნატვრას მეფის ნახვისას, რის გამო მარსელში ბევრხანს დარჩენა არ უნდა. გარნა დიდად მაფიქრებს მგზავრობისაგან მისი დაღალვა,

* ეს პირი მარსელის ქალაქის თავი უნდა იყოს.

მისი ხანში შესულობა, ზამთრის სუსხი და ეგრეთვე მომავალი დიდმარხვა, რომელიც კიდევაც დაწყებული იქნება, ვიდრე თქვენი ბრძანება მოვიდოდეს. გარნა ისე მოვიქცევი, როგორც თვით ინებებს და ჩემის მხრით, რაც შემიძლია სიფრთხილის ზომებს ვიხმარ, რათა გზაში ავად არ გახდეს.

ვგონებ, თქვენს დიდებულებას ბატონი დეზალური აუწყებდა, რომ ამ ბატონს სამეგრელოდან წამოჰყვა ერთი მონაზონი, რომელმაც, თავისი პატრიარქის ბრძანებისამებრ, უნდა წაიყვანოს ფრანგი მისიონერები თავის ქვეყანაში; მათ პატრიარქი მისცემს სამ სახლს: ერთს სამეგრელოში, ერთს აბაშიძეებთან (იმერეთში) და მესამესაც აფხაზეთში, სადაც წარმართები არიან და მეზობლებადაც

წარმართი ჩერქეზები ჰყავსთ. სამეგრელოში იმ პატრიარქთან 40 დღეს დავრჩი. ძრიელ კაი ხასიათის და გონიერი კაცია, კათოლიკე სარწმუნოების სიყვარულით და ეგრეთვე ჩემის პატივის ცემით ბევრ გზის მეხვეწა, რათა მისთვის მომეყვანა მისიონერები. მეც მის მრავალგზის განმეორებულ ვედრებას უარი ვედარ ვუთხარი და ამიტომ ვიკისრე მონდობილობა. მას არ ვაცნობე ეს ჩემი თანხმობა. მომანდო წამომეყვანა ხსენებული მონაზონი, რომელსაც ძალიან ენდობა და დიდი იმედიცა აქვს, რომ ამან შეისწავლოს ჩვენი ენა და შემდგომ ასწავლოს თავისი ენა იმ მისიონერებს, რომლებიც ამას წაჰყვებიან... რ ი შ ა რ დ ი, მარსელით, 1 თებერვალი, 1714 წ.“ (1)

საბას წერილი რომის კარდინალთან

დიდსა და ღირსს უფალსა:

ქ: დიდებულო. ვიცი რომ თქვენ ვერ მიცნობთ: მე თქუენის სამსახურის ღირსი, სულხან საბა ორბელიანი, წმიდისა ბასილის მონაზონთაგანი: – სიწმიდისა თქვენისა მოხსენებას ვიკადრებ; – თქვენს ღირსეულებას რომ პატრი კაფუჩინები ჩვენს ქვეყანას გამოეგზავნა მათგან შევიტყე თქუენ მართლის სარწმუნოებას გამრავლებას დიად ცდილობთ ჩვენ ქუეყანას: – ამისთვის დიდად მაძლს გავიხიბი. და თქუენს სიწმიდეს თაყვანსა ვცემ სრულ ქართველიანად:

რადგან მაღალსა და დიდად ქრისტიანს, დიდებულს ფრანცისის, მეფეს ჩვენი მეფისათვის წიგნი მოეწერა, მე მისის პასუხის მოსატანად საფრანგეთს წამოველ: მერმე ამისი ნდომა მაქვს, რომ უფროსად წმიდისა პაპის ფეხს კოცნა მეღირსოს: მაგათის ბრძანებით უფრო მრავალი პატრები გაიგზავნოს, რომ ჩუენს ქუეყანას

160

მართალი სარწმუნოება გამრავლდეს: – იმისი უკეთესი ღონე ეს არის, რომ ფრანცისის დიდი მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს. რომ თავის უნდომლად აჯამშია: და ის თავის ქუეყანას მოვიდეს. მისი საქმე ვიცი, გუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმიდას რჯულზედ და მალე ის გაამრავლებს:

ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი თავის შვილს ფრანცისის მეფეს ტკბილად ასწავლის, და ფრანცისის მეფე მოინდომებს, ჩუენს მეფეს ეშველება. თუ ამ წყალობას გვიზამთ ჩუენთვის დიდი საქმე იქნება, რომ მე მოვალე ვარ საქართველოსთვის:

ღირსი პატრი უმფროსი იაჯინთო, წმიდის ტერეზიას პატრების მთავარი მარჩილიას დამხვდა. თავის მონასტერში დამაყენა და დიდად ხელი შემიწყო: ჩვენგან რა სამსახური გაეწყო: მაძლს მოვახსენებ: შევიტყე, რომ თქენი ღირსი ძმა ყოფილა: რადგან ასე კარგა დამხვდა ჩუენ წიგნი მას პატიოსანს მივეც, რომ თქუენს სანატრელს ხელს მიერთვას: თქვენს ნეტარელს თავს ვებვეწები, რომ უფროსად წმიდის პაპის შენდობა გვიშოვნოთ: და გვიბოძოთ: – 1714, მარტის: 11: (საბას ბეჭედი.)

საბა სულხანს. დიდად საყვარელო ჩემო ბატონო ბიძავ, თქვენი გავლილ 28 ნოემბერს კონსტანტინეპოლიდან გამოგზავნილი წიგნი მივიღე 14 თებერვალს. დიდად გამახარა. მასთანავე ერთად მივიღე პატიოსანი წერილიც მათის უმაღლესობის საფრანგეთის იმპერატორის ელჩისა, რომელმაც დიდად დამავალა თუ იმ პატივით, რომელიც თქვენა გცათ და თუ თავის სათნოებიანი და გულითადი რჩევით, რომელსაც მე მამლევს ბატონი რიშარდის პირით. იმას ისე მოვეპყრობოდი და დავავალე, რომ თავის დღეში ვხსომებოდი, მაგრამ რა მექნა, რომ ჩემს მამულში არ ვიყავი. ახლა კი ვპირდები, რომ მომავალში, რაც შემიძლია, კარგად მოვეპყრა ყველა ფრანცუზებს და მათ მეგობრებსაც, რომელთათვისაც კი რასმე მთხოვენ. ჩემი დახმარება, იმედი მაქვს, მალე ცოტა ხანში ნახონ, თვით ამ შემთხვევაშიაც, რომ სპარსეთის სამეფოში არსდება საფრანგეთის სამეფო კამპანია.

დიდად შევწუხდი, როცა შევიტყე, რომ გზაში მეტად შეწუხებულხართ, მაგრამ ვნუგეშობ თქვენს მშვიდობით მისვლას საფრანგეთსა, სადაც, იმედი მაქვს, ნახოთ ამ ქვეყანაზე ყველაზე დიდი და

ყველაზე გულუხვი მეფე, ევროპის საუკეთესო აღყვავებული მთავრობა. ეგრეთვე ნახოთ რაც უფრო განსაკუთრებით ყურადსაღები აქვს მაგათ მეფესა და მის სამთავროს ღირსს ერსა, რომელიც მოწმუნა და დიდად მოწადინებულია იესო ქრისტეს, უფლისა ჩვენის, სარწმუნოების გასავრცელებლად. ყველა მისი თვისება ღირს ჰყოფს ამ ერს, რომ მთელმა ქვეყანამ ნახოს იგი. ხოლო მარტო მე ვარ აქამდე მოკლებული ნახვისა, მაგრამ ნუგეშად ის მაქვს, რომ ცოცხალი ვარ და ვიდრე ვიცოცხლებ, ეს იმედიც მექნება.

ვერ ვბედავ და ჩემის ხელით ვერაფერსა გწერ, რადგან მეშინია ჩემის ძმის არტილერიის გენერალის იესესი, რომელიც, როგორც მუდამ განდგომილი მტერი და ეშმაკი, ისე დამტრიალებს გარს, რათა ჩამოქვას; ამას ყველას შეიტყობთ თქვენის ძველის მეგობრის იოსებისაგან, როდესაც ის საფრანგეთს მოვა. იმედი მაქვს ამ დიდ მარხვის შემდგომ წამოვიდეს. ძრიელ მეძნელება იმისი გამოშვება, რადგან მარტო ესაა, რომელიც ყოველდღივ ჩემთან მოდის და მანუგეშებს, მაგრამ რა ვქნა, სხვანაირად არ შემიძლია. ეს არი მიზეზი, რომ ჩემის ხელით არა გწერ. აწ გთხოვთ ილოცოთ ჩემთვის და ეგრეთვე ალოცოთ ის ყველა მონაზონებიც რომლებსაც ამ თქვენს მგზავრობის დროს დაემეგობრებით. ვევედრები მოწყალე ღმერთს, რომ ინებოს და აღვისრულოთ ყოველი თქვენი კეთილი სურვილი და მოგანიჭოს ყველანაირი ბედნიერება. დავშთები მარად, როგორც აქამდე ვიყავი, ჩემი ყოვლად საყვარელ ბატონის ბიძის უმდაბლესი დის წული. მეფის მაგიერ: მათი ყოვლად მდაბალი, ერთგული, დიდად დავალებული და ერთგული მონა, იოსებ ფრეხერატი, ვერონეზელი, 20 თებერვალს, 1714.

ბატონ სულხან საბას, საქართველოში წმიდა ივანე ნათლისმცემლის მონასტრის უფროსს წმიდა ბაზილის მონაზონებისას.

საბას წერილი საფრანგეთის მინისტრ პანშარტრენისადმი

ქ. ბატონო ბრძენო და მეცნიერო: ღმერთმან დიდი მეფე დაიცვას, და შენ დღენი კეთილნი მოგცეს: მე სულხან საბა ორბელიანი ამ წიგნს გწერ და ამას ვაცნობებ, რომ თქვენის მაღალის მეფის ბრძანებით, წყალობითა და ნიჭითა, აქ დიდ ქალაქს ფარიზს მოვედით და მეოთხე ვახტანგ* ქართველთ მეფის პასუხები დიდებულთანაც და თქვენთანაც მოვიტანე: როდესაც გინდათ, თქვენთან მოვალ

* ეს მეექვსე ვახტანგია და არა მეოთხე.

162

და მადლსაც გარდვიხდი. რომ ორნი პატიოსანი თქვენი მოსამსახურე მოგეგებებინათ და ალერსები და მოკითხვა შემოგეთვალათ და წამოგვიძღვენ და დაგვასადგურეს.

ჩემთან უფალი მუსუ რიშარ მღვდელი არის, რომ ქართლიდამ ამან მომიყვანა. რა ვახტანგ ეს შეისწავლა, დიად, გაეწყო. ამისთვის ეთქუა თავის პასუხები: რადგან ამან ყიზილბაშური-თათრული კარგად იცის. ამის სიტყუას უკეთ შეიტყობ და ჩემსა ეს შეიტყობს და ჩემი საქმე და სანდომი რაც არის, ამან ყველა კაი იცის. და თუ უბრძანებთ ყველაკას ეს მოგახსენებს და გაგისინჯვებს:

ბატონი ი თ ა ნ დ ა ნ დიდებული მარცილიას რომ არის, მისი დიდათ მადლიერი ვართ, რომ საქართველოს საქმეები მუსუ რიშარით დაგვაწერინა და გაახლათ: თუ აკლია რამე მზათა ვართ, და გავაკეთებთ: ამ პატიოსნის დ ე მ ა რ ა ს ი დიდათ მადლიერი ვართ, მრავალი გვაამო გზაზედა: აწე გუმართებს, რომ თქვენ შემოგავედროთ: მარტს: 23, ს ა ბ ა ს უ ლ ხ ა ნ. (1714).

რომის კარდინალის პასუხი საბას წერილზე

მამა სულხან საბას, წმიდა ბასილის მონაზონს, 17 აპრილის 1714.

„გავლილი თვის 11-ის თქვენმა მოწერილმა წიგნმა დიდათ გამახარა, რადგან ვსცანი მით თქვენი მისწრაფება გასავრცელებლად კათოლიკე სარწმუნოებისა, რომელიც უკვე მიგიღიათ და გინდათ განავრცელოთ იგი არა მარტო საქართველოში, არამედ მის გარეშე პროვინციებშიაც. ყოველივე ეს ვაუწყე ბატონ კარდინალებს, რომლებიც დიდად გავედრებენ და მზად არიან ყველა შემწეობა აღმოგიჩინონ თქვენის კეთილის სურვილის შესასრულებლად. ამიტომ აქ მოგელიან, რათა თქვენის პირით მოისმინონ ყველაფერი და იხმარონ ყველანაირი შესაფერი და საჭირო საშუალება ამ წმიდა აზრის განსახორციელებლად. აწ მათი უწმიდესობა პაპიცა, თქვენის თხოვნისამებრ, სთხოვს თავის უქრისტიანეს მეფეს, რათა საქართველოს მეფეს შეეწიოს. პაპის წერილს ვუგზავნით პარიჟში მყოფ ნუნციოს, რათა მან თქვენ გარდმოგცესთ და თქვენის ხელით მიართვათ მათ

ხელმწიფებას. მასთანვე ამავე ნუნციოს დაგავდრეთ თქვენ და თქვენი საქმე, ამიტომ იმედი გქონდესთ, რომ მაგ მთავრობის წინაშე დაგეხმაროს ყოველნაირად. მასთანვე დიდად გამეხარდა, რომ, როგორც თქვენ თვითონ იწერებით, ფეხშიშველ კარმელიტანების უფროსი-

163

საგან მიგიღიათ ეგეოდენი პატივი. ამნაირის ქცევით იმან აღასრულა თავისი მოვალეობა, რომელიცა ჰქონდა თქვენის ღირსების წინაშე. დასასრულ გთხოვ მომიხსენიოთ თქვენს ლოცვაში.

რომის პროპაგანდის წერილი პარიზის ნუნციოსადმი

მათ უმაღლესობას პარიზის ნუნციოს 17 აპრილს: 1714.

თქვენთან მოვა მამა სულხან საბა ორბელიანი, წმიდა ბაზილის მონაზონი, ნათესავი საქართველოს მეფისა და ძრიელ ერთგული კათოლიკე.

გამოუგზავნია სპარსეთის ყეინს * მაგ მთავრობასთან და გამოუტანებია რამდენიმე წერილის პასუხი უქრისტიანეს ხელმწიფესთან შესახებ მისიონისა. მასთანვე ამავე ხელმწიფეს უნდა მოსთხოვოს თავისი უძლიერესი მფარველობა ხსენებულ საქართველოს მეფისათვის, რომელიც სპარსეთის მეფის წინაშე არის დატყვევებული. რადგან ამ მეფეს ძრიელ მისწრაფება აქვს კათოლიკობისადმი და მისი განთავისუფლება დიდად შეეწევა მის სამთავროში კათოლიკე სარწმუნოების განმტკიცებას და გავრცელებას. ამიტომ პაპმა კეთილ ინება და დაავედრა უქრისტიანეს ხელმწიფეს ამ მთავრის საქმე, როგორათაც თქვენ სცნობთ აქვე ჩადებულის პაპის წიგნისაგან, რომელსაც გადასცემთ ხსენებულ მონაზონს, ხოლო უკანასკნელი თვითონვე გარდასცემს ხელმწიფეს. თქვენ უსაზღვრო გულკეთილობას მივანდობ მიიღოთ ეგ მონაზონი პატივით, დაეხმაროთ ყველა ღონისძიებით მთავრობის წინაშე თავის საქმეებისათვის და აღმოუჩინოთ ყველა ნაირი თქვენი შემწეობა-მფარველობა. ერთი სიტყვით მაგას დიდად გავედრებთ პაპის და ამ წმიდა კრების მაგიერად. მარადის თქვენი.

პაპი კლემენტი XI-ის წერილი ლუდოვიკე XIV-ს

ქრისტეს მიერ ჩვენს საყვარელს შვილს ლუდოვიკეს, ფრანგთა უქრისტიანეს მეფეს, პაპი კლემენტი XI.

ქრისტეს მიერ ჩვენო ფრიად საყვარელო შვილო, მშვიდობა. მთელმა საქრისტიანომ უწყის, თუ მუდამ როგორ მზად ხართ,

---

* აქ შეცდომაა, რადგან საბას კი არა რიშარდს ჰქონდა რაღაც მინდობილება შაჰისგან შესახებ ვაჭრობისა. აქ უნდა დაესახელებინათ სპარსეთში მყოფი ვახტანგი და არა ყეინი.

სადაც კი კათოლიკე სარწმუნოების დასაცველად და გასავრცელებლად მოითხოვდნენ თქვენი გავლენა. ხშირად გვიქია და დაგვივედრებია ესეთი თქვენი წარჩინებული და ძველებური თვისება, ამიტომ სრულიად ეჭვი არა გვაქვს, რომ აღსწრაფებით და სიამოვნებით თქვენის ძრიელის მფარველობის ქვეშ მიიღოთ და თქვენი შემწეობა აღმოუჩინოთ საქართველოს მეფეს, რომელიც ამ ჟამად სპარსეთის მეფის მიერ დატყვევებულია. როგორათაც ვსცანით, თუ ეს მეფე თავის სამშობლოში დაბრუნდა თავისუფლად, ცხადად აღმოუჩენს თავის გულკეთილობას კათოლიკებს და გულმოდგინებით მათ ყველანაირად შეეწევა და დიდი იმედიცა გვაქვს რომ იქ კათოლიკე სარწმუნოება, ღვთის შემწეობით, აღორძინდეს და დღითი-დღე წარემატოს. ამას დაწვრილებით სცნობთ წმიდა ბასილის წესის მონაზონის, ჩვენის საყვარელის შვილის, საბა სულხან ორბელიანისაგან, რომელიც ნათესავია საქართველოს მეფისა და რომელიც გადმოგცემს ამ წერილს. აღზნებული ღვთიური სასოებით, მდაბლად და დიდის ვედრებით მოითხოვს თვენს სამეფო მფარველობას. აწ დიდად ვევედრებით თქვენს ხელმწიფებას, რომ ჩვეულებრივის სახიერებით მოუსმინოთ მას და აღმოუჩინოთ ყოველგვარი შემწეობა ხსენებული მეფის გასათავისუფლებლად. ჭეშმარიტად ეს საქმე დიდად ღირსია თქვენის წარჩინებულის გულმხურვალეობისა; ამით ჩვენ მეტად გვასიამოვნებთ და ღმერთიც გადღეგრძელებსთ, ყველაზედ უმეტესად გაგაბედნიერებსთ აქ და შემდგომ მოგაგებსთ საუკუნო სასყიდელსა, რადგან ეს საქმე განსაკუთრებით შეეხება ღვთის დიდების საქმეს. აწ, ქრისტეს მიერ ფრიად საყვარელო შვილო, ჩვენის მწყემსებრივის სიყვარულის ნიშნად სიამოვნებით განიჭებთ მოციქულებრივ კურთხევას. რომით, 13 აპრილი, 1714“.

საბას მოხსენება ლუდოვიკე XIV-სადმი

საქართველოს მეფე ვახტანგი ისპაჰანშია და საქართველოს ერთიანად გამაჰმადიანება მოელის და დიდ განსაცდელშია. თუ დაბრუნდა თავის სამთავროში, ქართველები არა მარტო ქრისტიანედ დარჩებიან არამედ კიდევ შეუერთდებიან კათოლიკე ეკკლესიას თავიანთი მეფის მაგალითისამებრ, რომელიც საამისოდ მზად არის და რომელმაც აღთქვა, რომ მობრუნდება თავის სამშობლოში თუ არა, კათოლიკობა მიიღოს, რადგან იგი ამ თავის უბედურობას აწერს იმას, რომ აქამდე შეაყოვნა კათოლიკობის მიღება. მეფე ამას გარდა

ფიქრობს ყოველი დახმარება აღმოუჩინოს მისიონერებს, რათა მოაქციონ მთელი ჩერქეზეთი, რომელიც საქართველოს საზღვარზეა და საიდანაც თავისი მეუღლე მოიყვანა.

რადგან ვუწყვი, რომ საფრანგეთის დიდი იმპერატორი იმიტომ უჩენს თავის მფარველობას სარწმუნოებისათვის დევნულ მეფეებს, რათა განჰვინოს მთელ ქვეყანაზე ის სარწმუნოება, რომელსაც თვით ეგოდენის გულმხურვალეობით აღიარებს, ამიტომ მეც ვუჩვენებ მას, თუ რაოდნად ადვილია კათოლიკედ მოქცევა მთელის ოცდა-ოთხის პროვინციისა, რომლებიც სავსე არიან ერთ და ეგრეთვე ბევრს

მეზობელ სამთავროებსაც, რომლებიც წარმართობას მისცემიან.

აი, მხოლოდ ამ ერის ცხოვნების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს დიდი მგზავრობა, მოველ და ვემხობი ეკკლესიის პირმშო შვილის ფერხთა წინაშე. იმედი მაქვს, ამ წერილმა წადილსა გვწიოს და დაავალოთ ყეინს, რათა თქვენის ბრძანების აღსასრულებლად ვახტანგი საქართველოში გამოგზავნოს. უკეთუ შეჰპირდებით საჩუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყეინს დაავალბენ რომ მალე აღასრულოს.

ამნაირის საშუალებით ვერავინ გაიგებს თუ რა დახმარების აღმოჩენა ეწადა თქვენს იმპერატორობას; ხოლო ამის ასრულებას მიანდობთ თქვენს მიერ არჩეულ პირს. სპარსეთში ჩვეულებად აქვსთ ხოლმე, რომ რომელსამე საქმის შესასრულებლად ჯერ შეჰპირდებიან მარტო წერილით და არაფერს მისცემენ, ვიდრე საქმეს ბოლომდე არ ასრულებენ. ამიტომ სპარსეთის გავლენიან პირთ ჯერ არაფერი უნდა მიეცესთ, ვიდრე ვახტანგი თავის სამეფოში არ დაბრუნდება, უვნებლად.

დავასახელოთ თუ რა გვარი დახმარება იქნება საჭირო. საჭიროა 300.000 ეკიუ და კიდევ კმარა. მაგრამ საქართველოს მეფემ რა ჰქმნა ისეთი, რომ ღირსი გახდეს ამ წყალობისა? ეს ერთი ქრისტიანე მეფეა და, იმის საბუთად, რომ ისიც ღირსია დახმარებისა, ასახელებს ბევრს მეფეებს და მთავრებს, რომელთაც სხვადასხვა უბედურების დროს შეეწია და კვალად ეწევა ეგოდენის დიდებით მათი უქრისტიანესი ხელმწიფება. გარდა ამისა, ეს მეფე დიდათ ნატრობს თავის ერის ცხოვნებისათვის, გულწრფელად მიჰბადოს კეთილ მაგალითს უავგუსტოესის და მეტად გულუხვის ხელმწიფისას, რომელსაც სთხოვს შემწეობას. ხოლო ვერ მიბაძავს, უკეთუ მისი ძლიერი მფარველობა არ ექმნა.

166

გარდა ამ წყალობისა, რომელსაც ვანტანგისათვის ვსთხოვ საფრანგეთის უძლიერესს იმპერატორს, კვალად მინდა მოვახსენო მას ყოვლად მდაბალი სათხოვარი სამეგრელოს პატრიარქისა. ამ ეპისკოპოსს მე ძრიელ დიდი ხანია ვიცნობ სათნო კაცად. როცა მის პროვინციაში გამოვიარე, დიდის ვედრებით მევედრა, რათა რვა ანუ ათი მისიონერი ვსთხოვო მათ ხელმწიფებას, რომელიც ცნობილია მთელს აღმოსავლეთში ყველა მისიონერების მფარველად და შემწედ.

„ამ პატრიარქის აზრი ეს არის, რომ შეუერთდეს წმიდა საყდარსა და მისიონერებთან ერთად ეცადოს აფხაზების მოქცევას. იმის საბუთად, რომ ყოველსავე ამას გულწრფელად მთხოვდა, თან გამომატანა მონაზონი დავით, რომელსაც იგი უზომოდ ენდობა, ამან უნდა მოუყვანოს მას მისიონერები, რომლების გამოგზავნასაც მოელის მათის ხელმწიფობის გულკეთილობისაგან... ინებოს და მოწყალების თვალით გადახედოს ეგოდენ გაჭირვებულ პროვინციებს. მას ადვილად შეუძლია ამათგანს ზოგს გააცნოს ჭემმარიტი ღმერთი და ზოგიც ეკლესიის მორჩილი გახადოს.

ამ აზრის განსახორციელებლად ყველაზედ მეტად ბუნებრივი და შეგვიძლია ვსთქვათ, ერთად ერთი საშუალება ის არის, რომ ვახ-

ტანგი დაბრუნდეს თავის სამეფოში. რადგან მას იჭერენ ისპაჰანში სპარსეთის მოწინავე პირნი, რომელთაც ყეინი თავის ნებაზე დაჰყავს და აგონებენ, თუ თავისი სარგებლობა უნდა, არ გაუშვას ვახტანგი საქართველოში, ამიტომ საჭიროა იმ პირთა გულის მოგება, რის ქმნაც შეიძლება საჩუქრებით. ხოლო ამ საჩუქრების მიცემა ვახტანგს არ შეუძლია თუ იმიტომ, რომ ცოტა ხანია, რაც მეფობს და თუ იმიტომ, დიდი ხარჯი მოუვიდა.

თავისი გულმოდგინებისა და სახიერების გავლენით თუ აწინებებს ყოვლად ქრისტიანი ხელმწიფე და შეეწევა ამ მეფეს, საუკეთესო საშუალება ამისი სისრულეში მოყვანისათვის ის არის, რომ ინებოს და ერთი თავისი საიმედო პირი გაგზავნოს და მასვე გაატანოს ვახტანგისათვის საჭირო ნივთიერი შემწეობა, რათა იმან შეიძლოს სპარსელთ მოწინავე პირთა გულის მოგება; ეგრეთვე სპარსეთის მეფეს ერთი წიგნი მისწეროს და სთხოვოს, რომ მან უბრძანოს საქართველოს მართველებს, რათა ფრანგებს, რომლებიც იქ გაატარებენ თავიანთ საქონელს სპარსეთში წასაღებად, შიში არაფრისა ჰქონდესთ.

167

ცნობები საქართველოს მისიონის შესახებ უცნობ პირის მიერ დაწერილ მოხსენებიდან

... როგორც სჩანს, სულხან საბას საქართველოში გავლენა აქვს ხალხსა და მეფის სასახლეზე. ეგრეთვე ეტყობა, რომ დიდი სასოება აქვს კათოლიკე სარწმუნოებისა და უნდა მიაღებინოს ეს სარწმუნოება თავის ქვეყნის მთელს ერს, რომელიც რომისაგან განყრილიაო. თვითონ, 22 წელიწადია, რაც კათოლიკობა მიიღო და შემდგომ გახდა მონაზონი, რათა უფრო თავისუფლად იღვაწოს შეერთებისათვის, ამიტომაც იმ სიშორიდან მოვიდა საფრანგეთს, რომ მოიპოვოს მისიონერები. სამეგრელოს პატრიარქი, რომელიც იმავე დროს პატრიარქია აფხაზებისა, იმერლებისა და გურულებისა, რომელნიც სულ სხვადასხვა ხალხნი არიან, ამავე აზრით მას მიემხრო. ამ პატრიარქს უნდა ჯერ თვითონ შეისწავლოს კათოლიკობა და შემდგომ რომის ეკლესიას შეუერთოს ყველა ეს ქვეყანა. ისინი ამბობენ, რომ საქართველოს მეფე ვახტანგ ძრიელ ნატრობს მიიღოს კათოლიკობა და ამ ნაირად თვითვე მისცეს მაგალითი ყველა იმ თავის ქვეშევრდომებს, რომლებიც კიდევ დარჩენია, გარდა ამისა ეს მეფე თავის მეუღლის საშუალებით დაკავშირებულია სამ მთავართან, რომლებიც განაგებენ ჩერქეზეთს და რომლებიც ძმები არიან – ამის გამო შემდგომში ადვილი იქმნება მოქცევა მათი ქვეშევრდომებისა, რომლებსაც ვრცელი და მიუდგომელი ადგილი უკავიათ კავკასიონის მთების იქითა მხარეს. ღრმად დასაჯერი და მოსალოდნელია ამ ერთა შეძენა. მით უფრო ადვილი შეიქნეს, რომ პატიოსანნი, მშვიდნი, ზრდილნი, უცხოების ძრიელ პატივის მცემელნი და შემწყნარებელნი არიან; სწორედ არც ერთ სარწმუნოებას არ ადგანან: ზოგნი ქრისტიანედ უწოდებენ თავიანთ თავს და ზოგნიც მაჰმადიანად. ხოლო არც ერთმა და არც მეორემ იცის, თუ რა არის ის სარწმუნოება, რომელსაც ვითომ თვითონ აღიარებს. შეიძლება ითქვას, რომ ნელ-

ნელა, იგოდენი ერი მოაქციოს კაცმა, რაოდენიც საფრანგეთშია. ეს საქმე ძრიელ ადვილია, ამიტომ ყურადღებელი არ უნდა დარჩეს. ამის დასაწყობად და სისრულეში მოსაყვანად საჭიროა მხოლოდ საკმაო რიცხვი კარგად გამორჩეულის მისიონერებისა, რომელთაც სხვა არაფერი უნდა ეძიონ, თუ არ თავიანთი მისიონის კარგად აღსრულება. თქმა არ უნდა, რომ მარტო ეს მიზანი ჭეშმარიტად ღირსია მეფის დიდებისა, მისის გულმოდგინებისა და მხურვალეებისა...

168

საბას სიტყვა ლუდოვიკე XIV-სადმი მის მეორედ ნახვისას

პატივი გვაქვს მოვართვათ თქვენს ხელმწიფებას წერილი, რომელიც ჩვენმა წმიდა პაპმა კეთილ ინება და გამოგზავნა საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ. მათი უწმიდესობა ამითი ჩვენ ძვირფას შემთხვევას გვადლევს, რათა მეორე გზის წარვსდგეთ თქვენის მეფობის ტახტის წინაშე, რაის ნებაც კეთილ ინებეთ და გვიბოძეთ. ამ თქვენის მოწყალების განმეორება საკმაოა ჩვენს დასავალებლად, რათა მარადის გამოუთქმელის სიამოვნებით მოვიგონოთ ეს ჩვენი მგზავრობა, კიდევ რომ ღვთის ნებით სხვა აღარც ერთი სასარგებლო ნაყოფი მოჰყვეს.

რა დიდი ბედნიერებაა აწ ჩვენთვის განვაცხადოთ, რომ ღირსი გავხდით დავსწრებოდით და გვეხილა ყოველივე ის, რაც სხვებს შორიდან აკვირვებს და აოცებს, ვინაიდან ჩვენის თვალით ვიხილეთ თქვენს უავგუსტოს ხელმწიფებაში არა მარტო სოლომონის სიბრძნე და დიდება, არამედ დავითის სარწმუნოება და სასოებაც.

დიდებულო მეფეო, სწორედ ამ სასოებით არის, რომ თქვენი ხელმწიფება შეიქმნა მეფეთა შემწე და სარწმუნოების მფარველი თვით იმ დაშორებულ ადგილებშიაც, როგორც არის ჩვენი ქვეყანა.

საბას წერილი მინისტრ პანშანტრანთან

„ქ. დიდისა და მაღლის მეფის საყვარელო და გულითადო მისანდობელო, და ხვაშიადის შემნახაო, უფროს ვეზირო, ბატონო მუსუ პანშანტრან, სულხან საბა ორბელიანი. გიხაროდენ.

ღვთის მაღლითა და მაღლის მეფის ბედნიერებით, მეფის კატარლით, ცხრა ივლისს* მშვიდობით მოვედით რომს. თქვენი პატიოსანი წიგნები კარდინელს მისინიორ ლ ა ტ რ ი მ უ ლ ს, და კარდინელს მისინიორ საკრიპანტის მივართვით, რომელიც თქვენი ვედრება ეწერა. ნამეტნავად გაისარჯნენ, და სიკეთე მოიჭირვეს, და კარგად დაგვხვდნენ, ერთს კაის ადგილს დაგვაყენეს:

რადგან მტკიცე ქრისტიანის მეფის გამოგზავნილი ვიყავით წმიდა პაპმა მამაშვილურის თუალით და გულით შეგვიტკბო. მესურშიარს რაც დააბარა თავის შვილ მეფესთან ჩვენის საქმისა ეს მოგახსენებს. მუსუ რიშარიც მეფის ბრძანებითა და წმიდა პაპის ბრძა-

* ერთ სხვა საბუთში ივლისის ათია მოხსენებული.

ნებით მანდეთ წამოვიდა. ჩვენც ამის მოიმედნე ვართ, როგორათაც თქუენის მართლის პირისაგან ჩუენის საქმის გარიგების პირობა გვიბრძანეთ, ისიები ისე გაგვითაოთ. ჩვენც დღე და ღამე თქუენი მლოცავი ვართ. და თქუენის შვილისა რომ ღმერთმან დიდი დღე მოგცეს. კვ. ივლის დაიწერა: ს უ ლ ხ ა ნ ს ა ბ ა. (1714).

რომის პაპის კლემენტე XI-ის წერილი საქართველოს მეფის ვახტანგ VI-სადმი მიწერილი

ბრწყინვალე და უძლიერეს ვახტანგს, აზიელ ივერიის მეფეს.
კლემენტე XI.

ბრწყინვალე და უძლეველო მეფევ, მშვიდობა და ღვთის მადლის ნათელი! არ შეგვიძლია სიტყვით გამოვაცხადოთ თუ რაოდნად გაგვახარა ამ წარჩინებულ ქალაქში მოსვლით ჩვენმა საყვარელმა შვილმა, საბა სულხან წმიდა ბასილის მონაზონმა და თქვენმა ნათესავმა. ბევრი რამ გვიამბო ისეთი, რაც მაგ მხარეში კათოლიკე სარწმუნოების წარმატებას ხელს შეუწყობს. რა ვსცანით თქვენი დატყვევება სპარსეთის მთავრობისაგან, ძრიელ შევსწუხდით, ვინაიდგან თქვენი ძლიერი და განუწყვეტელი დახმარება კათოლიკე სარწმუნოებას დიდად შეეწევა. ამიტომ ჩვენც არაფერი დავზოგეთ, ყოველი ღონე ვიღონეთ, რათა თქვენ გელიროსოთ მალე განთავისუფლება და თქუენს სამთავროში მობრუნება, ვითარცა ამას ვრცლად მოგახსენებს ეს ხსენებული მონაზონი. აწ უფლისა მიერ მამობრივის სიყვარულით შეგაგულიანებთ, რათა ყოველი შეწუხება და სატანჯველი, რომელიც ხშირად შეგვემთხვევა ამ ცრემლის ხევში, მოთმინებითა და მხნედ იტვირთოთ და ამნაირად მაგ შეწუხებისაგან გამოიღებთ ნაყოფს. თუმცა კარგად ვუწყით, რომ თქვენ არ გჭირიათ გამხნეება, რათა, მსგავსად თქუენ წინაპართა, კათოლიკე სარწმუნოება, მისი აღმსარებელნი და მისი მოძღვარნი დაიფაროთ და შეეწირო მათ. გარნა, რადგან ეს ჩვენის მწყემსებრივის ვალდებულობის უმთავრესი საზრუნველია, ამიტომ სულ არ დავდუმდებით, არამედ დიდად დაგავდრებთ და გთხოვთ, რაც თქვენის ნებით ჰყოფთ მათ სასარგებლოდ, ინებეთ მისი ქმნა ჩვენგამო, რათა უფრო გულმოდგინებით იყოს. ვინაიდგან ვსცანით, რომ თქვენი ხელმწიფება დიდათ მოწადინებული ყოფილა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთებას და აღთქმაც დაუდვია. ამის გამო ჩვენც გირჩევთ რათა დაუყოვნებლად აღასრულოთ ეგ თქვენი სასარგებლო და საჭირო სურვილი, რომ მით მიაგოთ ღმერთს რაც აღუთქვით. უკეთუ ეს აღასრულოთ, თქვენის

170

სულის საუკუნო ცხოვრება უზრუნველ ჰყოთ; ეგრეთვე ჩვენც თქვენდამი მამობრივის სიყვარულის გამოცხადება არ შევსწყვიტოთ და რითაც კი შეგვიძლია, ყოველთვის შეგეწიოთ. აწ სიმდაბლით ვევედრებით ღმერთსა, რომლის ხელთ არიან გულნი მეფეთანი, რათა

სრულ ჰყოს თქვენში ის საქმე, რომელიც დაიწყო, განამტკიცოს და დიდხანს უვნებლად გაცოცხლოს და მოგანიჭოს ცხოვრების ყოველგვარი ბედნიერება. რომით, 17 აგვისტოს 1714.

ცნობა გრანდუკა კოზიმო III არქივიდან

ხუთშაფათ დილით 13 სექტემბერს 1714, წინაღობით, რომიდან ფლორენციაში მოვიდა ბასილიანი მონაზონი სულხან საბა ორბელი, საქართველოს ერთი თავადთაგანი, დააყენეს იგი წმიდა სამების მონასტერში, სადაც გრანდუკა დიდის პატივით მოეპყრო, ეს უკვე გაკათოლიკებული იყო; ამას ჰყავდა ორი მეუღლე; უკანასკნელი გარდაიცვალა კათოლიკედ. თვითონაც ამ დროს 62 წლისა იყო. ამ ქართველი თავადის თხოვნით ახადეს ფარდა 18 სექტემბერს ხარების ღვთის მშობლის ხატს, რასაც დიდი ხალხი დაესწრო.

20 სექტემბერს 1714, ხუთშაფათ დილით ხსენებული საბა ორბელი ბასილიანი მონაზონი თავისი მისიონერებით აზიაში დასაბრუნებლად წავიდა მეტად კმაყოფილი გრანდუკას და ფლორენციის ქალაქისაგან.

1714 წ. ივლისის 10, ზღვით მოვიდა რომს საქართველოს მეფის ბიძა, რომელიც პაპმა, კარდინალებმა და თავადებმა დიდის პატივით მიიღეს; კარდინალებმა და თავადებმა მას ძრიელ ბევრი საჩუქრები მიართვეს; ეგრეთვე პაპისაგანაც მიიღო ერთი დიდი ოქროს მედალი, სხვადასხვა საჩუქარი და მასთანვე საკმაო ფულიც საქართველოში დაბრუნების გზის ხარჯად, რადგან ეხლა გაღარიბებულია იმის გამო, რომ ხსენებულ საქართველოს მეფეს, მის დისწულს, სულთანმა სამთავრო ჩამოართვა და ახლა დატყვევებულია. რომს იმიტომ მოვიდა, რათა პაპისაგან და სხვა მთავრებისაგან შემწეობა მოიპოვოს თავის დის წულის დასახსნელად.

28 აგვისტოს მიწვეული იქმნა უცხოელთათვის გამართულ ნადიმზედ, საცა თვით პაპი ემსახურებოდა, რის გამო ამ მთავარმა მეტად კეთილი მაგალითი მიიღო.

11 სექტემბერს მოვიდა ფლორენციაში, ჩამოხდა წმიდა ლუიჯის სასტუმროში, მაგრამ, გრანდუკას ბრძანებით, ორი ეტლით წაიყვანეს წმიდა სამების სასახლეში, სადაც მშვენიერად მოწყობილია

ყველაფერი ამისთანა სტუმრებისათვის. ეს 60 წლისა არის, მაღალი ტანისა, მხნე და ძლიერის აგებულობისა, მშვენიერი სახე აქვს და თეთრ-მოწითლო ფერი; ერთ მტკაველზე მეტი გრძელი წვერი აქვს, რომელიც დიდად უხდება. ბერძნების სარწმუნოებისა იყო, მაგრამ 20 წელიწადზე მეტია, რაც კათოლიკობა მიიღო საქართველოში მყოფ ჩვენი პატრების საშუალებით, განსაკუთრებით, პატრი სილიბისტრე და პატრი ანჯელოს შემწეობით. ქართულის და თათრულის მეტი სხვა ენა არ იცის. უმიტომ მოითხოვა და რომში გაუგზავნეს ხსენებული პატრი სილიბისტრე (რომელიც კარგა ხანია საქართველოდან დაბრუნებულიყო), რომელმაც ქართული ძლიერ კარგად იცის. იგი თან ახლდა მოენედ და სხვა საჭიროების დროს (რადგან რიშარდი მას

განშორდა 25 ივლისს). ამის გამო ის პატრი თან მოჰყვა ფლორენციაში. – აქ გრანდუკა მიჰყვა პაპის მაგალითს და, რაოდენადაც შეეძლო კარგად მოეპყრო და დიდი პატივი სცა, რადგან არა მარტო თავის ეტლს აძლევდა ქალაქში სასიარულოდ და შესანიშნავს სუფრას უშლიდა, არამედ ძრიელ შვენიერი საჩუქრებიც უთავაზა. – კაფუჩინმა პატრებმაც მიჰბაძეს და გამოუცხადეს თავიანთი სიყვარული და პატივი, რაოდენადაც კი თავიანთი სიგლახაკე ნებას აძლევდათ. რადგან რომის პროვინციას თავი გაუცნობებია ამიტომ მონთუგის მონასტრის უფროსმა 17 სექტემბერს მონასტერში სადილად მიიწვია მისის მხლებელი პირებითურთ, ვინც კი იყო: ერთი მღვდელი, ერთი თავისი ბაზილიანი მონაზონი და ერთიც თავისი მოსამსახურე. მოიყვანეს ექვს ცხენიანი ეტლით. დილით აღსარება სთქვა და წირვაზედ ეზიარა დიდის სასოებით; ამ დროს დიდი კეთილი მაგალითი მისცა იქ დამსწრეთ. რაოდენათაც კი შესაძლებელი იყო კაი სუფრა გაუწყვეს; რასც დიდი კმაყოფილი დარჩა. საღამოზე გრანდუკამ ექვს ცხენიანი ეტლი გამოგზავნა და წააყვანინა სადგომში. მეორე დღეს აქ მოვიდა პატრი ანჯელო, რომელიც მას იცნობდა საქართველოში. მაშინვე ერთ სხვა მისიონერთან ერთად მივიდა მის სანახავად, რაც ძრიელ გაეხარდა საბას, რადგან ამ პატრმაც ქართული იცოდა; ეს ორივე თავისთან დაიჭირა სადილად და ძრიელ შინაურად შეექცენ. 20 სექტემბერს, თავის მხლებლებით წავიდა ფლორენციიდან მათი ხელმწიფობის საგანგებო ნავით. პატრი ანჯელო ლიორნამდე გაჰყვა ხოლო მეორე მისიონერი კი თან წაიყვანა სიჩილიამდე.

172

საბას წერილი საფრანგეთის მინისტრ პანშანტრანთან მიწერილი

დიდათ ბრძენო და პატიოსანო, უფროსო ვეზირო ფრანციის მეფისაო მუსუ პანშანტრან:

ქ. ვიცი რომ დავაკელი, თქვენ რომ მიბრძანეთ „სადაც მიხვიდე შენი ამბავი მომწერე.“ რომიდგან მოგწერე, რომელიც წმიდა პაპმა ჩვენზე წყალობა ქნა; რომელიც დიდმა მეფემ მისწერა ჩვენის გულისათვის, კიდევ ნამეტნავი წყალობა გვიყო.

რომიდამ წამოსვლის უკან, წმიდის პაპის ხარჯით ის ქვეყნები გამოვიარეთ და ფლორენციაში მოვედით. რა კრანდუკამ ჩვენი პატივი დიდის მეფისაგან, და წმიდა რომის პაპისაგან შეიტყო, მაშინვე კარგად დაგვაყენა, კაი პატივითა. კარგად დაგვხვდა. იქ ყოფაშიაც, და გზაზე მამულშიაც სრულებით მისი ხარჯი იყო. კაის ხელის შეწყობით მოგვეპყრა.

ალიკორნას თქვენი კუნძული (კონსოლი) მუსუ დემალია დაგვხდა. იმან მოინდომა რომ სახლში დამდგარვიყავით. მაგრამ კრანდუკასაგან ბრძანება იყო რომ ჩვენ მონასტერში დამდგარვიყავით. და მისთვის ვერ დავდექით: კუნძულთ მალ-მალ მოვიდის. გვიალერსის: და აჯამის ქუეყნის ამბები ჩამოვარდა, ასე იცოდა სპარსეთის საქმე, იქ გაზდილი მეგონა. დიაღ, მიამა მისი ასეთი ცოდნა იმ ქუეყანას კაი გასაგზავნია. პირველათ ეს კუნძულო და იმ

ქუეყნის საკადრისი.

მე მაგას არ მოგახსენებ რომ თქვენს დიდ ჭკუას დავეცილო საქმესა. მაგრამ მე, რაც მოხსენება მართებს, მოგახსენებ, რომ ფრანცისები ჩემთვის დიდად საყვარელნი არიან.

ალიკორნიდან წამოსული, პალერმოს მოვედით იქ თქვენი კუნძულო მრავალს გაისაჯა. სხვა არავინ გვინახამს: იქიდან მისიონას მივედით: აქაური კუნძულთო თუ არ დაგვხვდომოდა, არ ვიცი სად უნდა დამდგარვიყავით: იმან თვითონ წამიყვანა. წმიდის ბასილის, ჩუენის მონასტერში დამაყენა. ყოველ დღეს თავის ეტლს გამოგზავნიდის: ყოველ დღე მოვიდის, გვიალერსის; ეს ბატონები ყველა, თქუენის გულისათვის, კარგა გვეპყრობოდენ. ამისათვის მოგწერ რომ იმათ წყალობა უყოთ.

გეხვეწები რომ მოციქულები მალე გამოგზავნოთ, რომ კონსტანტინეპოლს მივიყვანო. ამ ზამთარ აქ მოვასვენო. ვიცი ჩუენის საქმისათვის დიდად მომჭირნე ბრძანდრბით. და ამას მოველი უფრო

173

თავს გამოიდგოთ, რომ ჩემი მეფე და ჩუენი ქუეყანა შენი მოვალე შეიქმნენ და მე ნიადაგ შენი მლოცველი ვიყო.

„დაიწერა ოკდომბერს: 26: (1714) სულხან საბა ორბელიანი მოგახსენებ.

საბას წერილი მინისტრ პანშანტრანისადმი კონსტანტინე-პოლით გაგზავნილი

მუსუ პანშანტრან: ქ. მაღალის მეფის გულითადო ვეზირო, და საყვარელო მოსანდობელო.

მერმე, ღთის მაღლითა და თქუენის ბრძანების შეწევნითა; ით: იანვარს კონსტანტინეპოლს მშვიდობით მივედით მაღთიდამე. ბატონმა ელჩმა ერთს სახლში დაგვაყენა კაის პატივით, ხელის შეწყობით, როგორც უწინ ვიყავით, ისრე ეხლა გაგვირიგა. აქ ვახტანგ მეფის, და ჩემ ძმების წიგნები დამხვდა მონაწერი. ვახტანგს ივნისის თვეში მოეწერა და აჯამთ ქრისტეს სარწმუნოებისათვის, დიად, შეუწუხებიათ. მაგრამ მიხარიან რომ მაგრა მდგარა, და რამდენიც შეაწუხონ უფრო გამაგრდება.

ჩემთვის ეს მოუწერია „ჩემი იმედი, ღთის გარდა, არა არი რაო. და შენ იცი ჩემს საქმეზე რასაც გაირჯებიო. და დიდი მეფის შეწევნას და შველის მაყურებელი ვარო“: თქუენ ხომ მრავალს გაისაჯენით მაგრამ ამას გეხვეწება კიდევ უფრო გაისაჯოთ, რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარი პირით წყალობა მიბძანა, მისი მომლოდინე ვარ.

თქუენ მიბძანეთ „წადი, კონსტანტინეპოლს დაჯდეგო. ჩვენც ელჩს მივსწერთო, რომ იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს ის ქნათო. და აქ ამა ელჩს ბრძანება არა მოსვლიარა:

ჩემს ძმებს ხვეწნა მოუწერია ჩემი მისვლისა. ჩემი ქუეყანა აშლილა, ყუელას უნდა მალე მივიდე. მაგრამ თუ მეფის წყალობა და ან ეგ მოციქულები არ მოვლენ, მე ვერ წავალ. ჩემი საქმე და ჩემის

ქუეყნისა გამიშვია და. უწინ უნდა მაგ მოციქულების საქმე ვინაღ-
ლო, მერე ჩემს თემს წავიდე: ჩემის ქუეყნის დაშლას, თქუენ ნურას
დაიხედავთ, მაგ მოციქულების საქმე არას დაამარცხნებს: თუ ამ თათ-
რებსა და შავ ზღვას მოვრჩით“. იქით ღ~თით, მოციქულების საქმე
არა დაშავდება რა. ჩემი აქ ყოფნა გრძლად არ ვარგა მისთვის, რომ
ვინ იცის, თუ ჩემი რამ ითქუა და საჯაროდ გამოვიდა, მრავალი
საქმე წახდება.

174

ჩემი საქმე, ჩემის ქვეყნისა ყველა თქუენს საფარველს შემომი-
გდია, და შენ იცი.

ერთს ამას გეხვეწები, მალთიდამ, რომ წამოგვიყვანა თქვენის
ბრძანებითა, ან ეს ელჩი, რასაც ჩვენზედ ირჯება. მე მმართვეს ამისა-
თვის ღვთის წინაშე ვილოცო. სხვა არა შემიძლიარა. ეგება თქუენს
წყალობას გარეთ არ დარჩენ. თქვენი მოსამსახურე სულხან საბა.
18 თებერვალს 1715 (1).

პაპის კლემენტე XI წერილი საბა ორბელიანისადმი

ჩვენს საყვარელს შვილს, წმიდა ბასილის წესის მონაზონს უფ-
როსს, საქართველოს თავადს სულხან საბას, პაპი კლემენტე XI.

საყვარელო შვილო მონაზონო, მშვიდობა და მოციქულებრივი
კურთხევა. თანახმად შენის ნატვრისა და თხოვნისა, გადავსწყიტეთ
გამოვგზავნოთ ამ მოკლე ხანში მოციქულებრივი მისიონერები მაგ
მხარეს, თუმცა დიდად დარწმუნებული ვართ შენს მხურვალეობაზე,
რომლისაც მრავალნაირი და წარჩინებული ნიშნები გვიჩვენე ამ
ბრწყინვალე ქალაქში ყოფნის დროს, და მზათ ხარ შეეწიოთ, მაინც
კი კვალად და კვალად დიდის თხოვნით დაგავედრებთ მათ, რათა
შენი გულკეთილობის ნაყოფი უჩვენო და შენი ძლიერი მფარველობა
არ მოაკლო. უწყოდე, რომ ჩვენთვის მეტად სათნო საყოფელი იქ-
მნება და ბევრს გვასიამოვნებს ყველა იმ სამსახურით, რასაც შენის
გულკეთილობით და პატიოსნებით მიაგებ მათ, რომ შეიძლონ ყვე-
ლა თავიანთი მოციქულებრივი სამსახურის აღსრულება. როდესაც
შემთხვევა მოგვეცემა, კიდევ გამოგიცხადებთ ჩვენს მადლობას. აწ
დაუცხრომელად ვევედრები მოწყალე ღმერთსა, რათა ნაყოფიერი
ეყოს ამ მისიონის წმიდა მოღვაწეობა და შენც წარგიმატოს ზეცი-
ერი მადლი და მასთანვე მოგანიჭოს ყოველი ბედნიერება. ჩვენი მამო-
ბრივის სიყვარულის ნიშნად განიჭებთ მოციქულებრივ კურთხევას.
რომით, მაისისა, 1715.

რომის პროპაგანდის წერილი საბა ორბელიანისადმი კონსტანტინეპოლში მიწერილი

ბატონ სულხან საბას, 30 ივლისი, 1715.

ამ წმიდა კრებას ძრიელ ესიამოვნა თქვენი მშვიდობით მისე-
ლა მაგ ქალაქში, ეგრეთვე რა სცნო თქვენი ეგრედ კარგად მიღება

მეც თქვენთან ერთად განვიხარეთ მაგ ამბითა. თქვენი მშვიდობის ამბავი ვაუწყე პაპსაც; მანაც განიხარა და გამოაცხადა განსაკუთრებული მამობრივი სიყვარული და პატივი, რომელიც აქვს თქვენდამი. ეგრეთვე პაპი და კარდინალები ძრეელ შეწუხდენ, როცა, გაიგეს, რომ საქართველოს მეფის ვახტანგის ძმას მთავრობა ხელში ჩაუგდია და ამით ვახტანგის საქმე აურ-დაურევია; გარნა იმედია, რომ სპარსეთის მეფის წინაშე უქრისტიანესი ხელმწიფის გავლენიანი შუამდგომლობით, გარემოება შეიცვალოს და ეგ ქუეყანა ჩაჰზარდეს თავის კანონიერს მთავარს.

ხოლო მისი, რომ კაფუჩინების უფროსმა საქართველოში გაგზავნა, ესეთ უხერხო დროს, ეგრედ მრავალი მისიონერი ერთად, იგი ღირსია შებრალებისა, რადგან მოიქცა ამნაირად იმ აზრით, რომ სასწრაფოდ და გულმოდგინეთ აღესრულებინა თავისი მოვალეობა მისიონერების საჩქაროდ გაგზავნისა, თქვენი წასვლა ეგრეთ მოულოდნელი შემთხვევის გამო, რომ არ შეგულიანებულყო, მაშინ ამნაირი მოქცევისათვის ღირსი იქნებოდა ქებისა. აწ მისიონერებს დიდად დავავედრებ თქვენს მფარველობას, რათა თქვენის შემწეობით შეიძლონ მოტანა იმ უდიდესი ნაყოფისა, რომელსაც მოველით მათის შრომისაგან. დავშთები თქვენი სამსახურის მონატრე.

შენიშვნები, ლექსიკონი და საძიებლები

3*. ქ ~ კ ს ჩ ღ ი ა ი ვ ნ ი ს ი ს თ ხ უ თ მ ე ტ ს... ხელნაწეს რის ეს თარიღი ჩ ღ ი ა (1711) დამახინჯებულია. ჩვენამდომოდწეულ საბას ლექსიკონების მინაწერებით მისი ბიოგრაფიის შემდეგი თარიღებია ცნობილი:

ქორანიკონს ჩ ღ ი (1710), დეკემბერს ა (1) ხვარასანს წავიდა, – მეფეს ქაიხოსროს ექმო და ფებერვალს კ (20) გამოისტუმრა მრავლის ნიჭითა. მაისს ი ა (11) ქართლს მოვიდა.

ქორანიკონს ჩ ღ ი ბ (1712), აპრილს კ გ (23) მეფეს ვახტანგს ისპაანს გაჰყვა.

ბ (2) ნოემბერს გამოაბრუნა. დეკემბერს კ (20) ქართლს მოვიდა.

ქორანიკონს ჩ ღ ი გ (1713) აგვისტოს ი ზ (17) საფრანგეთს გაიპარა, ფრანცა, ჯენევა, სიკილია, ჰრომი ნახა. ფრანცისის მეფე, ჰრომიპაპი, კრან-დუკა უცხოდ კარგად დახუდენ. ყოველი კაცი გაჰკვირდა. რაც იმ ქვეყნებში

უცხო და ძვირად სანახავი იყო, ყველა აჩუენეს. წმინდა პაპმა წმიდის ჯვარის ნაჭერი, წმიდის მოწამის კლემენტოზის თავი და სხუანი მრავალი ნაწილნი უბოძა.

იწ (18) მარიამობისთვის გამოისტუმრა. გზაზე წმიდა სახლი და მრავალი წმიდა ადგილები მოილოცა.

კ (20) ღვინობისთვის მალთას მოვიდა.

(8) დეკემბერს ფრანცისის მეფის ხომალდი მოუვიდა, წამოვიდა.

ქორანიკონსა ჩ ღ ი ე (1715) იანვარს ი თ (19) კონსტანტინეპოლეს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა. ფრანცისის დესპანისას იდგა ჰელის შეწყობითა (ნ. ხელნ. საქ. მუზ. S ფონდის № 1658).

---

* გასამართავ ტექსტის წინ დასმული რიცხვი წიგნის გვერდს აღნიშნავს.

ამგვარად, ირკვევა, რომ საბა საფრანგეთიდან 1714 გამომგზავრებულა. მაშასადამე ქ ~ კ ნ ი იქნებოდა არა ჩ ღ ი ა არამედ ჩ ღ ი დ.

ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე. სპანის ი ის მ ე ფ ის ა ი ყ... სიკილია-სიცილია – კუნძული ხმელთაშუა ზღვის ცენტრში. მოხერხებულ გეოგრაფიულ მდებარეობის გამო მრავალ ეროვნებათა შეხვედრისა და ბრძოლის ადგილად იყო ქცეული.

241 (ჩვენს ერამდის) სიცილია რომაელებმა დაიპყრეს. 493 წ. – ოსტოთებმა; 535 – ბიზანტიამ; 827 წ. არაბებმა. მე-11. საუკ. მეორე ნახევარში ნორმანებმა, რომელთაც სიცილიის სახელმწიფო დაარსეს. მე-16 – 17 ს. სიცილიას განაგებდნენ ესპანეთის მეფის მოადგილეები.

ამ შერიგებაზე... საბა აქ გულისხმობს უ ტ რ ე ხ ტ ის ზავს, რომელიც მოხდა 1713 წლის 11 აპრილს. ამ ზავით სავოის ჰერცოგმა მართლაც სიცილიის სამფლობელოები მიიღო.

~ საბიასავე პატარა ქალაქი ლაფრანგა...

ს ა ბ ი ა – ახლანდელი სავოია (Savoie) – საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე მთლიანი ოლქი შვეიცარიისაკენ იტალიის საზღვარზე.

ლ ა ფ რ ა ნ გ ა – საბა აქ გულისხმობს ქ. Frangy-ის მდებარეობს St. Julien-ის სამხრეთ-დასავლეთით 22 კმ. მანძილზე. სახელგანთქმულია თეთრი ღვინით.

~ იმ ქალაქის ვოივადა გამოეგზავნა... ვოივადას საბა ქალაქის თავს, მოურავს, ადგილობრივ ადმინისტრატორს უწოდებს. (ნახ. მოხილტა წმინდათა და სხუათა აღმოსავლეთისა ადგილთა ტიმოთესგან ქართლის მთავარეპისკოპოსისა. თფილისი 1852 გვ. 112" ტიმოთეს შენიშვნა: ვოივადა რუსული ენაა. ქართულად მოურავი ეწოდების).

~ საბიას ბატონის ქალაქი ნისი... ნისი (Nice)

– ახლანდელი ნიცა. ზღვისპირის ალპების ქალაქია სამხ. საფრანგეთში. საშუალო საუკუნეებში მნიშვნელოვან სიმაგრედ ითვლებოდა და პროვანსის გრაფებს ეკუთვნოდა. 1388 წლიდან – სავოის გრაფებს. უფრო გვიან სარ-

180

დინიის მეფეს. ამფითეატრულად დაშვებული ზღვისაკენ იგი სავსეა ველებით, ლიმონისა და ფორთოხლის ბაღებით, ზვრებით.

4. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში ერთი კლდე შესულიყო თბილისის მეტეხსავით. აქ იგულისხმება მონაკოს მინიატურულ სახელმწიფოს დედაქალაქი, რომელსაც აგრეთვე მონაკო ჰქვიათ. ეს სახელმწიფო მდებარეობს ხმელთაშუა ზღვის ლიგურიის კლდოვან სანაპიროზე. ქალაქი გაშენებულია ზღვაში წამოშვებულ კლდოვან კონცხზე (სიმალით 58 მ.), რომელსაც საბა მეტეხის კლდეს ამსგავსებს. დანარჩენი ქალაქები: მონტე-კარლო და ლაკონდამინა ფაქტიურად მონაკოსთან არიან გაერთიანებულნი. ძირითად მცხოვრებლებს, იტალიელთა და ფრანგების შერევით წარმოშობილნი, მონეგასკები შეადგენენ. განვითარებულია მეხილეობა.

~ ის ქალაქი (მონაკო) ერთის ხელმწიფისა იყო. ყრმა არ ვისია. ეხლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი მიუყუდებია. მე რომ ფარისს ვიყავი თითონ ის ფრენჭიფეც ვნახე. საშუალო საუკუნეებში მონაკო გენუის კოლონია იყო. XIV საუკუნიდან თავად გრიმალდების სამფლობელოს შეადგენდა. პერონის ხელშეკრულების (1641) მიხედვით მონაკომ მიიღო საფრანგეთის პროტექტორობა. საბამ პროტექტორობას აღნიშნავს „ფრანცისის მეფისათვის ზურგის მიყუდებით“. მას პარიზში ამ საგვარეულოს წარმომადგენელი მთავარი (ფრენჭიფე) უნახავს.

~ ამ საბიის მეფის ქალი იყო სპანის მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკვდილი დავწერეთ. სპანის მეფედ საბამ აქ გულისხმობს გაბსბურგთა სახლის ესპანურ შტოს უკანასკნელ წარმომადგენელს, უმვილოდ გარდაცვლილ, კარლოს II (1661 – 1700). მის სიკვდილს მოჰყვა ბრძოლა ესპანეთის მემკვიდრეობის შესახებ. ამ ბრძოლის დროს (1700 – 14) ესპანეთმა დაჰკარგა (იტალიურ სამფლობელოებისა და ბელგიის გარდა) გიბრალტარი და მინორკის კუნძულები ინგლისის სასარგებლოდ.

181

6. მარჩილიდამ... ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი მილია. მარჩილი... – მარსელი – საფრანგეთის და მთელ ხმელთაშუაზღვის სანაპიროების

პირველი სავაჭრო პორტი. ერთი უძველესი ქალაქთაგანი დასავლეთ ევროპაში. მალე დაამყარა მეგობრული განწყობილება რომთან.

მე-16 საუკ. დასასრულს სავოის ჰერცოგები უმედეგოდ ცდილობდნენ მის ხელში ჩაგდებას. ლუდოვიკო XIV დროს ქალაქმა დაჰკარგა თავისი მუნიციპალური დამოუკიდებლობა და ადმინისტრაცია მეფის მოხელეთა ხელში გადავიდა (1660 წ.).

7. ქალაქი საონა, სადაც აკეთებენ უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს... იტალიაში რბილ ფაიფურის კეთება იწყება მე-16 საუკ. ჯერ ვენეციაში და შემდეგ სხვა ქალაქებშიაც. ფლორენციაში ფრანჩესკო მედიჩიმ (1574 წ. ახლოს) გაიშენა საფაიფურე სახელოსნო, რომელსაც პირადად ხელმძღვანელობდა.

საონა (Savona) გენუის პროვინციის ქალაქი აგრეთვე ცნობილი იყო ფაიფურის ჭურჭლის წარმოებით.

8. ით (19) ივენისს დილაზე ჯენევაში შემოვიდით... გენუა – ჯენევა – (Geneva) ჩრდილოეთ იტალიის ოლქის – ლიგურიის დედაქალაქი. იტალიის უმნიშვნელოვანესი სავაჭრო პორტი. მდებარეობს გენუას ყურეს ჩრდილოეთ ნაპირზე. გაშენებულია ამფითეატრულად ლიგურიის აპენინების ფერდობებზე. ცნობილია უძველეს დროიდან, როგორც ლიგურიის მთავარი ქალაქი.

222 წლიდან (ჩვენს ერამდის) იგი შედიოდა რომის რესპუბლიკაში.

მე-12-ე საუკუნიდან დამოუკიდებელ რესპუბლიკად ითვლებოდა. ადრე განავითარა თავისი სავაჭრო ძლიერება და უკვე მე-11-ე საუკ. დასაწყისში დიდი ფლოტის მქპატრონე იყო. ჯვაროსანთა პირველმა ომმა (1096 – 99) გენუა წამოსწია როგორც ძლიერი საზღვაო და სავაჭრო ძალა. მე-14-ე ს. მეორე ნახევრიდან პირველობა ვენეციაზე გადადის. მე-17-ე საუკუნიდან იგი უკვე ჰკარგავს მნიშვნელოვან როლს დასავლეთის ისტორიაში.

182

გენუაში მრავალი ძველებური სასახლეა მარმარილოს ფასადით, კიბითა და კოლონადით. ამიტომ არის, რომ საბაწერს: ზოგი ასეთები რამ ვნახე, არც ფრანციცის მეფის სახლში მიინახავს (გვ. 12).

9. ერთს თიატინის მონასტერში მივიდით... თიატინების (პავლელების) ორდენი დაარსდა რომში 1524 წ. მისი დამაარსებელი იყო კარდინალი კარაფა (შემდეგში პაპა პავლე IV თეატის ანუ კიეტის (Chieti) ეპისკოპოსი. ორდენის წევრი – მონაზვნები იცავდნენ სასტიკ მონასტრულ რეჟიმს და მოციქულებრივი უბრალოებითა ცხოვრობდნენ.

11. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებული ენკრატისი თავს ადგას... დომინიკელნი –

დომინიკანნი – კათოლიკური ეკლესიის ერთი „მოგლახაკო“ მონაზონთა ორდენი. დაარსებულია 1215 წ. დომინიკოს მიერ. ამ რიგის (ორდენის) მონაზვნები უმთავრესად ქადაგებდნენ. რომის ეკლესიამ მათ ინკვიზიცია ჩააბარა.

12. (ჯენევიას) ზოგი ასეთები რამ ვნახე არც ფრანციცის მეფის სახლში მინახავს..., ფრანციცის მეფის სახლად საბა – აქ გულისხმობს ვერსალის (Versalles) სასახლეს. რეზიდენცია. საბა ლუდოვიკოს ვერსალის სასახლეში წარუდგა (1714 წ.). სასახლე განთქმულია პარკებით (დიდი და მცირე ტრიანონი). იგი გაშენებულია ლუდოვიკო XIII – და XIV დროს არქიტექტორების ლემერსიე და მანსარის მიერ. ლენოტრის მიერ შექმნილი პარკი ითვლება ნამდვილ შედევერად. სასახლის აგება და პარკის გაშენება მილიარდზე მეტი ფრანკი დაჯდა. ვერსალი ამ ჟამად სენისა და ეაზის დეპარტამენტის მთავარი ქალაქია. მდებარეობს 17 კმ-მანძილზე პარიზიდან.

14. მასა სხვა ფრენჭიფისაა. თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის... მასა (Massa) – იტალიურ პროვინციის მასა-ე-კარარას ქალაქი; ძველი ციხე. მასა სახელგანთქმულია თეთრი მარმარილოთი.

კ~დ (24) ივნიისს ალიკორნიდან წამოველ...

183

ალიკორნა – საბას ენაზე ლივორნოს (Livorno) უდრის. პორტი – ტირენის ზღვაზე. ცნობილია მარჯნითა და სხვა მინერალებით. ფიზის დაცემის შემდეგ (XV ს.) ქალაქმა იწყო განვითარება. ალექსანდრო მედიჩმა (1510 – 37) გაამაგრა იგი. კოზიმომ (1389 – 464) პორტო-ფრანკოდ აქცია.

ჟურნალ „ცისკარში“ გამოქვეყნებული საბას „მოგზაურობა“ – ამ სტრიქონებიდან იწყება. (ნახ. „ცისკარი“ 1852 წ. იანვარი. „ჰსწავლა და ხელოვნების“ განყოფილება).

16. წყლის შესართავზე წმიდის პაპის ორი ეტლი დაგვიხვდა. ავი დროაო. წყლით ნუ წამოიყვანთო. ჰაერმა არ აწყინოსო... მდინარე ტიბრის სანაპიროები, რომელზედაც იტალიის სატახტო ქალაქი რომი მდებარეობს, ზაფხულობით მეტად დამცდელია და ციებით დამმაავადებელი. რომის პაპს ამ მხრივაც საბასათვის ზრუნვა არ მოუკლია და ორი ეტლი უახლებია, რომ მდინარით არ ემოგზაურა რომამდის.

17. კარდინალები უწინ არავისთან მივლენ სანახავად, სანამდისინ სხვანი არ ნახავენ... ფრანციცის კარდინალს საბას პატივსაცემად ეს წესი დაურღვევია და შეხვედრა ფარულად მოუწყვია... კარამდინ არ გამიგება, არც გამიყოლა, ვითომც ჩემს სანახავად არ მოსულაო.

კარდინალი კათოლიკურ ეკლესიის წარჩინებული მოხელე. კარდინალთა კრება (კონკლავი) თავის შორის ირჩევს პაპს.

~ მინდორს მიუა ერთი ოთხკუთხედი ქვა, ყაბახს უმაღლესა. პეტრეს უშესანიშნავეს ტაძრის მოედანზე ამართულ ობელისკს საბა ყაბახს ამსგავსებს.

ყაბახი – ძველად ქალაქის მოედნის შუა ადგილს აღმართავდნენ გრძელ ორთაყვირის ხეს და ზედ დასდგამდნენ ოქრო, ან ვერცხლის თასს. დღესასწაულებსა და ყველიერში მოედანზე გავიდოდნენ მეფე და დიდებულე-ბი. ცხენების ჭენებით გაუვლიდნენ ყაბახს და ისრის

184

ტყორცნით ვინც თასს ჩამოაგდებდა, იგი რჩებოდა გამარჯვებული და თასის მეპატრონე.

მეფე-ფილოსოფოს მარკ ავრელიოსის ეპოქაში (161 – 181) მარსის მოედანზე ამართული იქმნა მისი სახელობის სვეტი (კოლონა). მას უნდა გაემარადისებინა ხსოვნა მეფის იმ გამარჯვებათა, რომლებიც მან მოიპოვა მარკომანებსა და დუნაის ოლქის სხვა გერმანელ ერებზე. მარკ ავრელიოსის კოლონა თავისი ტიპით ტრაიანის კოლონას ჩამოჰგავს. სვეტი შემკულია რელიეფების ხვეულ ლენტით. შიგნით სვეტს ასდევს 206 საფეხურიანი ხვეული კიბე. სვეტს აგვირგვინებდა მარკ ავრელიოსის ქანდაკება, რომელიც 1859 წ. მოციქულ პავლეს ფიგურით იქმნება შეცვლილი. სვეტის სიმაღლე პოსტამენტისა და ქანდაკების სიმაღლის ჩათვლით 44,15 მეტრს უდრის.

~ წამიყვანეს წმიდა პეტრეს ეკლესიაში. შევედი სასუფევლის მსგავს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს, ორასი ბიჯი განი... სახარების მიხედვით პეტრე უხუცესი მოწაფეა ქრისტესი. კათოლიკობაში იგი ითვლება ქრისტეს მემკვიდრედ, როგორც ეკლესიის თავი. გადმოცემით იგი იყო რომის პირველი ეპისკოპოსი – პაპი. ნერონმა (37 – 68) იგი, პავლესთან ერთად, თავდაღმა ჯვარცმით აწამა. ეკლესია მათ 29 ივნისს მოიხსენიებს. წმინდა პეტრეს ეკლესია (S. Pietro in Vaticano) პირველად ბაზილიკის სახით აშენებული იყო კონსტანტინე დიდის (306 – 337) დროს პაპის სილვესტრ I-მიერ.

XV ს. პაპმა ნიკოლოზ V – დაიწყო მისი გადაკეთება, რომელიც მალე იქნა შეჩერებული. ახალი ტაძრის საძირკველი პაპი იულიუს II – დროს იქმნა ჩაგდებული. ტაძრის გეგმა შეიმუშავა იტალიის აღორძინების ცნობილმა არქიტექტორმა დონატო ბრამანტემ (1444 – 1514). მისი სიკვდილის შემდეგ მშენებლობას სხვათა შორის ხელმძღვანელობდნენ იტალიის დიდი აღორძინების დიდი მხატვარი რაფაელ სანციო (1483 – 1520) და იტალიის გენიალური მოქანდაკე, ხუროთმოძღვარი, პოეტი

მთავარი გუმბათი, რომელიც მსოფლიოში უშესანიშნავეს გუმბათად ითვლება, მიქელ ანჯელოს ნახაზების მიხედვით დასრულებულ იქმნა 1590. ტაძარი აკურთხეს 1626 წ. პაპი ურბანოს VIII – დროს. ტაძარი დაჯდა 120 მილიონი ლირა. ტაძრის სიგრძე 187 მეტრია, განივი ნეფის სიგანე – 137 მეტრს უდრის, ხოლო ხუთ კოლოსალურ სვეტზე დაბჯენილ გუმბათის სიმაღლე 117 მეტრია.

ტაძრის მრავალ ღირსშესანიშნაობის შორის ცნობილია მიქელ ანჯელოს Piéta და ბერნინის (1598 – 1680) ბრინჯაოს კათედრა. თვით ტაძარი უმშვენიერეს არქიტექტურულ ძეგლად ითვლება მთელ მსოფლიოში. (ნ. სურათი პეტრეს ეკლესია გვ. 17.)

18. რომის წყალზე ხიდი ძვეს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას და აქათ წმიდა პავლე მოციქული და ხიდზე აქათ და იქით ათი ანჯელოზი. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ. 18)

~ ხიდის თავს პაპის ციხე და ზედ მარმარილოს ანჯელოზი დგას, ხმალს ქარქაშში აგებს. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ. 18)

მეფე-არქიტექტორის ადრიანის ეპოქიდან (117 – 138). სხვათაშორის შესანიშნავია მის მირ 132 წელს დაწყებული გრანდიოზული მავზოლეუმი (Moles Hadriani), რომელიც დასრულდა მისი სიკვდილის ერთი წლის შემდეგ (139 წ.). მავზოლეუმმა ჩვენამდის ძალზე დაზიანებულმა მოაღწია. საშუალო საუკუნეებში და შემდეგომაც მავზოლეუმი ციხედ იყო გამოყენებული. ამ ჟამად იგი ცნობილია Castello St. Angelo-ს სახელით. მავზოლეუმი მარმარილოთი იყო მოპირკეთებული.

22. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი ეკლესია აეშენებია, შევედით... კოსტანტინე დიდი – რომის იმპერატორი (306 – 337 წლებში). ტაბტის მოწინააღმდეგეებთან ბრძოლისას ისარგებლა რიცხვობლივად გაძლიერებულ ქრისტიანთა ძალით, რომელთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად 313 გამოსცა მილანის ედიქტი სარწმუნოების შემწყნარებლობის შესახებ.

23. კაფუჩინების მონასტერში წაგვიყვანეს კაფუჩინები – მონაზონთა ორდენი (რიგი) ფრანცისკელების ორდენიდან გამოყოფილი.

24. იეზუიტების მონასტერში მივედით... იეზუიტები, იუზუიტები – იესოს საზოგადოების

წევრები – მებრძოლ კათოლიკეთა სასულიერო ორდენი. იგი დაარსა 1539 წ. ყოფილმა სამხედრო პირმა, ესპანელ იგნატი ლოიოლამ (1491 – 1556). ორდენი აგებული იყო სამხედრო დისციპლინის სასტიკ პრინციპებზე. ორდენის მოღვაწეობა დამყარებული იყო იმ დებულებაზე, რომ „ყველაფერი დასაშვებია ღვთაების მეტი განდიდებისათვის“, აქედან – „მიზანი ამართლებს საშუალებებს“. სკოლისა და აღსარების საშუალებით იეზუიტები დიდ გავლენას ახდენდნენ ოჯახურსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე. იეზუიტები აქტიურ რელიგიურ-პოლიტიკურ როლს ასრულებდნენ გერმანიისა და საფრანგეთის რელიგიურ ომებში. ორდენი წარმოადგენდა კონტრეფორმაციის ერთერთ უმთავრეს იარაღთაგანს. ორდენის მისიონერები (ფრანცისკ ქსავერიოსი და სხვა) მოგზაურობდნენ შორეულ ქვეყნებში (ინდოეთს, ჩინეთს, იაპონიას, აზაშეთს და სხვ.).

~ იეზოვიტების მონასტერში მივედით. წმინდა იგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავია... იგნატი ლოიოლა (1491 – 1556) იეზუიტების ორდენის დამაარსებელი.

ფრანცისკო ქსავერიოსის ხელი იქ არის... ფრანცისკო ქსავერიოსი (1506 – 52) – იეზუიტი და კათოლიკურ ეკლესიის წმინდანი. ფილოსოფიის პროფესორი ბოვეში. იგნატი ლოიოლას (1441 – 1556) ერთგული თანამშრომელი.

~ კარმელიტანების მონასტერში წაგვიყვანეს... კარმელიტანები – კარმელიტებ – მონაზონთა ორნი კალაბრიელ ბერთოლდის მიერ დაარსებული (12 ს.) მთა კარმელზე, სადაც გადმოცემით ცხოვრობდა ილია წინასწარმეტყველი. მთა კარმელი (ჯეზალ-მარ-ელიას – ილია წინასწარმეტყველის მთა) ერთერთი ცნობილი მთაა პალე-

187

სტინაში ბიბლიურ-ისტორიულ ამბებთან დაკავშირებული.

25. წავედით წმინდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლეტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკლესიად იყო... დეოკლეტიანე – რომის იმპერატორი (284 – 305 წლებში.) მის დროს (305 წელს) აშენდა რომის ყველაზე დიდი თერმები (აბანოები), რომლებიც იტევდა 3.200 კაცს. დეოკლეტიანეს თერმების ტეპიდარიუმი (თბილი აბანო) შენახულია ჩვენს დრომდის: იგი მიქელ-ანჯელომ გადააკეთა Maria degli Angeli-ს ეკლესიად.

27. დომინიკიანი ჯენერალი მოვიდა ჩვენს სანახავად... დომინიკაანთ – შესახებ ნ. შენიშვნა 11, გვ. 183 ჯენერალი – ორდენის უფროსი.

28. წამიყვანეს ბურგონია ფრენჭიფის წალკოტში... ბურგონდია – დაარსებულია ხალხთა დიდ

გადასახლების ეპოქაში 413. ბურგუნდების მიერ. 1034 წლიდან შედიოდა წმინდა რომის იმპერიაში. 1378 წლიდან გადავიდა საფრანგეთის ხელში (გარდა ბურგუნდიის საერაფოსი, ზემო ბურგუნდიაში).

~ წალკოტები როგორც ფარიზისა დავს-წერე. ესეც მისთანა იყო... ეს სტრიქონები ნათლად მოწმობენ, რომ საბას მოგზაურობა პარიზის წალკოტების აღწერილობასაც შეიცავდა. მოგზაურობის ეს ნაწილი დაკარგულია.

31. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ... გამაწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბა აქ უნდა გულისხმობდეს „ბურგონია ფრენჭიფის“ წალკოტს.

35. უწინ საწიგნე მაჩვენა... პლატონ, არისტოტელი და მათი ამხანაგები და ხატული, რასაც სახისა ყოფილა და მათი წიგნები... საბა აქ ვატიკანის ბიბლიოთეკას გულისხმობს. ვატიკანის ბიბლიოთეკა ევროპის უძველესი ბიბლიოთეკაა. პირველი ცნობები მის შესახებ მე-5-ე საუკუნეს სწვდება. მე-8-ე საუკუნიდან ჩნდება ბიბლიოთეკარის თანამდებობა. 1295 წლიდან შენახულია „საინვენტარო წიგნი“. ბიბლიოთეკა

188

შეიცავს 50 ათასზე მეტ ხელთნაწერს და ნახევარ მილიონ ტომს ნაბეჭდ წიგნებს. მათ შორის 6 ათას ინკუნაბულებს (პირველნაბეჭდ წიგნებს).

35 – 36. წამიყვანა მაღლა, სხვა სახლები მაჩვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის... საბა განცვიფრებულია ვატიკანის მრავალ საკვირველებათა ნახვით და მათ შეძლების დაგვარად აგვიწერს.

ვატიკანი – პაპის რეზიდენცია რომში (1317 წლიდან). იგი მდებარეობს ვატიკანის ბორცვზე. შეიცავს მრავალ უმდიდრეს დარბაზებს (რაფაელ სანციოს მხატვრობით) – , გალერიებს, კაპელებს (შესანიშნავი სიქსტინის კაპელა მიქელანჯელოს მიერ შესრულებულ ფრესკებით), მუზეუმებს (ანტიურ ქანდაკებისა და სურათებისას) და ბიბლიოთეკას.

37 – 38. ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია, ორი მისთანა. მაგრამ იმტოლი ვერ იყო. კაცის თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლშიაც მინახავს... საბა აქ გვაწვდის მეტად საინტერესო ცნობებს საქართველოში „მუზეუმის“ ჩანასახისას, ბატონის სალაროში. საყურადღებოა აგრეთვე მისი პალეონტოლოგიური ცნობები ქართლის გაქვავებულ ცხოველთა და მცენარეთა შესახებ.

48. სხვაში აბაში ისა... აბაში – აბისინიის, ეთიოპიის მცხოვრები (აფრიკაში).

61. ეს პაპა დიდის კაცის შვილის არის.

მეთორმეტე კლემენტე იყო... გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბას დროს ვატიკანს განაგებდა პაპი კლიმენტ XI (და არა მეთორმეტე). კლიმენტ XI (1649 – 1721) პაპობდა 1700 – 21 წლებში. საბას მიმოწერა კლიმენტ XI-სთან ჰქონდა.

70 – 71. ერთი საკერპო ყოფილიყო. სიმართლის ღმერთს ეძახდნენ თურმე... იმ კერპისას თურმე ასე იტყოდნენ... საბას მიერ აქ მოთხრობილი ამბავი მოგვაგონებს ცნობილ ეპიზოდს

189

„ტრისტან და იზოლდადან“ [ნახე: LE roman de Tristan et Iseut. Renouvelé par Joseph Bédier სახელდობრ: Le jugement par le fer rouge. გვ. 125 – 127.].

71. მარიამ მეგვიპტელის ეკლესიაში... სომხები ვინც მივლენ, აქ დადგებიან. იქ სმენ და სვამენ. ვინც მოკვდება, იქ დაემარხებიან... საბარამდენიმე ადგილას აგვიწერს სომხების ეკლესიებს. ეს ცნობები სომხების შესახებ პირველად გამოაქვეყნა პროფ. ლეონ მელიქსეთეგმა. ნახე „ქართული წყაროები სომხეთის შესახებ“ (სომხურად ტ. II. ერევანი. 1936 წ. გვ. 118 – 121).

ექსცერპტები საბას მოგზაურობიდან სათაურით: „სომხები ევროპაში“ – 1. ალიკარნა, 2. რომი, 3. კონსტანტინეპოლი ნახ. იქვე გვ. 124 – 125.

75. მე ნემსა ვარო... ნემსა – გერმანელი.

რაც ღარიბი და გამოვარდნილი ლოტრანი... ლოტრანი – გერმანულ რეფორმაციის მეთაურისა და იდეოლოგიის მარტინ ლუთერის (1483 – 1546) მიმდევარი. ლუთერანობა პროტესტანტიზმის ერთი შტოა. წარჰოიშვა მე-16-ე საუკ. პირველ ნახევარში. მოძრაობას მოჰყვა უმთავრეს გერმანულ ქვეყნების კათოლიკობიდან ჩამოშორება და მათში დამოუკიდებელ ეკლესიების წარმოშობა. კათოლიკურ მოძღვრებას – საეკლესიო იერარქიის (პაპის მეთაურობით) ღვთივდადგენილობის და სარწმუნოებით და „საქმეებით“ ხსნის შესახებ, ლუთერმა დაუპირისპირა საყოველთაო წმინდაობისა და სარწმუნოებით ხსნის დოგმატები.

~ მე ბოშნადი ვარო... ბოშნადი – ბოსნიის მცხოვრები. ბოსნია სამხრეთ სლავიის დასავლეთ ნაწილი. მე-6-7-ე ს. დასახლებულ იქნა სლავურ ტომებით (სერბ-ხორვატებით). ეკუთვნოდა ბიზანტიას, სერბიას, ხორვატიას. მე-12 საუკ. უნგრეთისაგან იყო დამოკიდებული. 1463 წლიდან ბოსნია ოსმალეთის პროვინციად გადაიქცა. 1699 – 1739 წ. ბოსნიის ნაწილი გაბსბურგთა მონარქიის გამგებლობაში იყო.

82. მერმე წალკოტები და შადრევნები გვაჩვენებს, და უცხო და კარგები, მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. საბაზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოუხდენია ლენოტრის მიერ შექმნილ ვერსალის პარკს. მასთან სხვა წალკოტები და შადრევნები აღარ მოსწონს.

85. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა (სამასი მარჩილია) გზის ხარჯად... სკუთი (Scudo) იტალიური ვერცხლის ფული. მისი ღირებულება აპენინის ნახევარ კუნძულის სხვადასხვა სახელმწიფოში მანეთნახევრიდან ორმანეთამდის ადიოდა.

96. მოვედით ქალაქსა ფლორენციას. იტალიის ამავე სახელწოდების პროვინციის მთავარი ქალაქი. მდინარე არნო მას ორ ნაწილად ჰყოფს. მარჯვენა მხარეზე მდებარეობს ქალაქის უძველესი ნაწილი. შესანიშნავი მოედნები და შენობებია: სინიორის მოედანი (Piazza Della Signoria) 13 – 14 სასახლით (Palazzo vecchio) და ღია გალერით, ფლორენციის ტაძრის მოედანი 13 – 14-ს. ტაძრით (Santa Maria del Fiore) მდინარე არნოზე მდებარე ექვს ხიდის შორის უძველესი პონტე ვეკვიო (Ponte vecchio) ჯერ ისევ რომის ეპოქაშია აშენებული და გადაკეთებული მე-14 საუკ.

ფლორენცია – ახალ არქიტექტურის აღორძინების საშობლოა. დიდ მხატვრულ ინტერესს იწვევს ფლორენციის ტაძარი ბრუნელისკის (1377 – 1446) გუმბათით, სანლორენცოს ეკლესია ბრუნელისკისა დამიქელ-ანჯელოს შინა ნაგებობით და სხვა. ყურადღების ღირსია აგრეთვე პიტის სასახლე (15 – 17), მსოფლიო მნიშვნელობის მუზეუმები, პიტის და უფიცის სამხატვრო გალერეები, აკადემიის გალერეა დამიქელ-ანჯელოს ქანდაკებით (დავითი, მონები) და სხვა [ნახე სურათი – ფლორენცია გვ. 96].

99. წალკოტების ქება, ამბები ფრანცისისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ასე სჯობდა... (ნახ. 28 გვერდის შენიშვნა).

104. ზოგი ბენედიქტები, ზოგი სხვა რიგი... ბენედიქტები – ბენედიქტელები – რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიის მონაზონთა უძველესი ორდენი (რიგი); დაარსებულია ბენედიქტე ნუსრიელის მიერ, რომელმაც, გადმოცემით, მონაზონთა ერთად ცხოვრების წესები დააწესა. 6 – 8 სს. ევროპის სამეურნეო რღვევის გარემოში ბენედიქტელებმა საკმაო მნიშვნელობა მოიპოვეს, როგორც ეკონომიურ, ისე კულტურულ ცხოვრებაში.

112. ფისას მოვედით. ფლორენცისავით მდინარე შუა ჩაუდიოდა... ფისა – იტალიის პრო-

ვინციის (ფისის) მთავარი ქალაქი მდ. არნოზე.

ბაპტისერია (Battisterio) – ნათლის ღებვის ეკლესია, რომელიც საბას აქვს აღწერილი, აშენებულია 1153 – 1278 წლებში დიოტისალვის პროექტის მიხედვით. ბარელეფიანი ემბაზი გაკეთებულია ბ ი გ რ ა რ ე ლ ის მიერ (1246 წ.), ხოლო მარმარილოს კათედრა შესანიშნავ ქანდაკებებით – ნიკოლო ფისელის მიერ.

სახელგანთქმული ფისის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1338 წ. ფისა – დიდ იტალიელ ფიზიკოსისა და ასტრონომის გალილეო გალილეის (1564 – 1642) სამშობლოა. საშუალო საუკუნოებში ფისა მნიშვნელოვანი სავაჭრო ქალაქი და ძლიერი საზღვაო სახელმწიფო იყო.

114. სამრეკლო ასე წახრით აეშენებიათ, კაცი შეშინდებოდა, აგე წაიქცევაო... ფისის ტაძრის (აშენებულია 1063 – 1118) აღმოსავლეთით აღმართულია შესანიშნავი, ცილინდრულ ფორმის დახრილი კოშკი (Campanile). კოშკი აშენებულია 1174 – 1350 წ., იგი რვა სართულიანია და სიმაღლით – 54,5 მეტრი. დახრილობა ვერტიკალიდან 4,3 მეტრს უდრის. კოშკის უცნაური ფორმა გამოიწვია ნიადაგის დაწევამ. დახრილობა შემდეგ ხელოვნურად გაამაგრეს და ისე დატოვეს. (ნახ. სურათი 112 გვ.)

115. სომხის საყდარს მივედით. ნახვ 71 გვ. შენიშვნა).

192

~ ის ხომალდი სიცილიის ქვეყნისაკენ მივიდოდა, მისინა ქალაქს... მისინა – ქალაქი კუნძული სიცილიის ჩრდილო-დასავლეთით, აქვს ჩინებული რეიდი უდიდეს გემებისათვის. მდებარეობს სიცილიისა და სამხრეთ იტალიის ვულკანურ კერათა ხაზზე. დიდმა მიწის ძვრებმა (1783-და 1908 წ.) ქალაქი თითქმის მთლად დაანგრის.

~ ჩვენ მალთას გვინდოდა მოსვლა... მალთა – კუნძული ხმელთაშუა ზღვაშია მდებარეობს სიცილიისა და აფრიკის (ტრიპოლის) შორის. მთავარი ქალაქია ლავალეტა (1570 წლამდის სატახტო ქალაქად ჩიტა-ვეკია ითვლებოდა). მალთა (ბერძნ. მელიტა) 1400 (ქრ-მდე) ფინიკიის კოლონიად ითვლებოდა, შემდეგ – ბერძნებს, 400 წ. (ქრ-მდე) დაიპყრო კართაგენმა; 218 წ. (ქრ-მდე) – რომმა; 454 – 494 წ. (ქრ. შ.) ბატონობდნენ ვანდალები, შემდეგ ოსტგოთები; 534 წ. ბიზანტიელები; 900 წ. არაბები; 1090 წ. იგი დაიპყრო ნორმანდელ გრაფმა როჟერ სიცილიელმა; 1530 წ. კარლოს V-მ გადასცა იგი მალთელ ორდენს. ამ ხნიდან მალთა გადაიქცა ქრისტიანების სიმაგრედ ოსმალთა წინააღმდეგ, რომელთაც 1565 წ. მას უშედეგოდ შემოარტყეს ალყა. ამ დროს თავი ისახელა ორდენის დიდმა მაგისტრმა ლა-

ვალეტმა. 1800 წ. მალთა ინგლისელებმა დაიპყრეს.

116. პალერმო ქალაქს მიმართეს... პალერმო – პროვინცია პალერმოს მთავარი ქალაქი – კუნძულ სიცილიაში. დაარსებულია ფინიკიელების მიერ. 1416 წლამდის იყო სატახტო ქალაქი სიცილიის სახელმწიფოსი. 1860 წელს იგი გარიბალდომ დაიჭირა, რის შემდეგ გაერთიანებულ იტალიის შემადგენლობაში მოექცა. (ნახე სურათი, გვ. 117).

120. გაღმა იტალიის ბოლო იყო, მაგარი ადგილი, კალაბრია ერქვა... კალაბრია – (Calabria) იტალიის უსამხრეთესი ნახევარი კუნძული. მდებარეობს ტირენისა და იონიის ზღვათა შორის. ვიწრო მესინის სრუტე მას ჰყოფს კუნძულ სიცილიისაგან. დაფარულია

193

კალაბრიის მთათა კლდოვან ჯაჭვით. იცის ხშირი მიწისძვრები (1783, 1905, 1908).

122. მათს წალკოტს ღობეთ სულ ნარინჯი და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცისულს წალკოტში ბზა დაგვიწერია... საფრანგეთის (პარიზის) წალკოტების აღწერილობას საბა ერთხელ კიდევ იხსენებს. მოგზაურობის ამ ნაწილს ჩვენამდის არ მოუღწევია. (ნ, 28 გვ. შენიშვნა).

124. სირაკუზა ჩამოვიარეთ მიღმად და დავინახეთ... სირაკუზა – ბერძნული კოლონია, კუნძულ სიცილიის მარჯვენა ნაპირზე. დაარსებულია, გადმოცემით, კორინთელების მიერ 735 წ. ახლოს ქრისტემდე. შემდეგში ყველაზე დიდი და მდიდარი ქალაქი.

126. მალთა კუნძულია მელიტონი... მალთა – სიცილიის (სიკილიის) სამხრეთით მდებარე კუნძული ხმელთაშუა ზღვაში. ინგლისის კალონია. მელიტონი – მელიტაკუნძულის ბერძნული სახელწოდებაა.

134. პირველ ეს მალთისელნი როდოსს მდგარან... მალთის რაინდები (იონანტები) – უძველესი სასულიერო-სარაინდო ორდენია. როდესაც ოსმალებმა როდოსი ჩაიგდეს ხელში როდოსის რაინდები მალთაზე დასახლდნენ (1530 წ.).

137. მალთა დამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდაათი მილია... ნეაპოლი – ერთი ულამაზესი ქალაქთაგანი მსოფლიოში. იტალიის ამავე სახელის პროვინციის მთავარი ქალაქი, ნეაპოლის უბის ნაპირზე მდებარე. დაარსებულია მე-6 ს. ქრისტემდე. რომაელებმა დაიპყრეს 326 წ. ქრ.-მდე. უმდიდრესი ქალაქი. შესანიშნავი ქალაქის პარკები. მეგლები დანტესი, კარლოს III და ფერდინანდ I. წმ. იანუარის ტაძარი (1272 წ.). უნივერსიტეტი დაარსებულია 1224 წ. ცნობილია შესანიშნავ ბიბლოთეკებით, მუზეუმებით, მსოფლიო მნიშვნელობის არქივით.

~ კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმო-

ძულ კრიტის ჩრდილო ნაპირზე; კუნძულ კრიტის ძველი სახელწოდება.

~ მალთადამ კვიპრეს კუნძული ათას ასი მილია... კუნძული კვიპროსი – ხმელთაშუაზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში, სირიისა და მცირე აზიის ახლო. ქრისტემდე მე-10-თე საუკ. კვიპროსზე მოსახლეობდნენ ბერძნები. პტოლომელთა ეპოქაში კვიპროსი ეკუთვნოდა ეგვიპტეს. ას მოჰყვა რომისა და ბიზანტიის მფლობელობა. მე-12 საუკ. კვიპროსი გადადის ჯვაროსანთ ხელში. მე-15 საუკ. კვიპროსს იპყრობს ვენეცია. 1570 წ. კვიპროსი დაიპყრო ოსმალეთმა. 1878 წლიდან ინგლისის ხელშია.

141. იმას იქით ალჯერი არის... ალჯერი – ალჟირი უმნიშვლოვანესი და უძველესი ფრანგული კოლონა აფრიკის ხმელთაშუაზღვის ნაპირზე მაროკოსა და თუნისის შორის. საშუალო საუკუნოებში ალჟირი იყო ხმელთაშუაზღვის მეკობრეთა ცენტრი.

~ იმას იქით ალჯერი არის და მერმე მორაგო ფრანცისის... მორაგოთ – საბაქ გულისხმობს საფრანგეთის მაროკოს, რომელიც მდებარეობს ატლანტიურ ოკეანეს ნაპირსა და ალნეირის შორის.

142. გამოვლეთ ქიო, რომელსაც თათარი სახიზს უხმობენ... ქიო-ქიოსი – ეგეის ზღვის ერთი მოზრდილი კუნძულთაგანი. ეკუთვნის საბერძნეთს.

~ ნელრაპონტო გამოვლეთ. ჩრდილოეთისაკენ დარჩა... ნელრაპონტო – ნეგრეპონტი – ანუ კუნძული ევზე. დედაქალაქი ნეგრეპონტი.

(ნახე: მოკლე გეოგრაფია ფიზიკებრივი მოქალაქებრივი და ისტორიებრივი სასოფლო სკოლებისათვის. მონთობანი (საფრანგეთში) ენრიკო ჭაბრის სტამბა 1877 წ. გვ. 75.)

144. მარჯვნივ – ანადოლი. ანადოლზე ახლო ვიარებოდი... ანადოლი – ანატოლია, მცირე აზიის სახელწოდება ბიზანტიურ ეპოქიდან.

145. პირველს დარდანელის ციხეთა... დარდანელი – ძველი ჰელლესპონტი – მარმარილოს ზღვის ეგეოსის ზღვასთან შემაერთებული ვიწრო სრუტე (57 კმ. სიგრძით). ეკუთვნის ოსმალეთს.

147. სადამოს კონსტანტინეპოლს, სუკუდარს, პერის, გალატას რაც მინარა იყო, ყველაზე ჩირახოვანი ქნეს ხვანთქარის გამარჯვებისათვის... კონსტანტინეპოლი – (ოსმალუ-

რად სტამბოლი) ოსმალეთის უდიდესი ქალაქი. ოტომან-
თა იმპერიის ყოფილი სატახტო ქალაქი. დაარსებულია
მე-9 ს. ქრისტემდის (ბიზანტია). 326 წ. ქრ. შემდეგ
კონსტანტინე დიდმა გადაარქვა სახელი – კონსტანტინე-
პოლი. 395 წლიდან ბიზანტიის იმპერიის სატახტო ქა-
ლაქი. ოსმალებმა დაიპყრეს 1453 წ.

პ ე რ ა – ევროპიელებით დასახლებული ქალაქის ნა-
წილია.

ქალაქის მეორე ნაწილი – გ ა ლ ა ტ ა მე-13 საუკ.
დაიჭირეს გენუელებმა და ვენეციელებმა, უცხოელების ეს
კვარტალი საგრძნობლად გაიზარდა მე-16 და მე-17-ე
საუკ.

ს უ კ უ დ ა რ ა – ს კ უ ტ ა რ ი – ქალაქის აზიური კვარ-
ტალი მდებარეობს ბოსფორის აზიურ ნაწილზე.

148. ჩვიდმეტი თვე კონსტანტინეპოლს
დავყავ და მაისის ცამეტს წამოვედით. საბას
ლექსიკონის მინაწერები მის კონსტანტინეპოლში ყოფნა-
ზე, შემდეგს გადმოგვცემენ:

ქორნიკონსა ჩ ღ ი ე (1715) იანვარს ი თ (19) კონსტან-
ტინეპოლს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა.

საბა კი წელიწადსა და 5 თვეს ანგარიშობს. კონ-
სტანტილეპოლიდან გამომგზავრებულა 1716 წლის 13
მაისს.

149. და ბურსელი ვაჭარი ხოჯა აივაზა ჩა-
ლაბი ერქვა, შვილიანთან მომდევედა, განჯას
აბრეშუმის სასყიდლად... ბურსა, ბრუსა, ბირ-
სა – ოსმალეთის ამავე სახელწოდების ვალაიეტის მთავა-

196

რი ქალაქი. ოსმალეთის ძველი სატახტო ქალაქი (1329 –
65).

და ერთი პატრიი ეზოვიტი შირვანისა-
თვის... შირვანი აზერბაიჯანის უძველესი პროვინცია,
მის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ნაწილში მდებარე რაიონი
ცენტრით – შემახა.

უკან ტრაპიზონის ფაშას შეატყობინა...
ტ რ ა პ ი ზ ო ნ ი – ამავე სახელწოდების ოსმალეთის ვა-
ლაიეტის მთავარი ქალაქი მცირე აზიაში. სმირნის შემდეგ
ყველაზე მნიშვნელოვანი სავაჭრო პუნქტი აზიურ ოსმა-
ლეთში.

152. ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმი-
სათვის მიეშურებოდნენ... განჯა – შირვანის
(აზერბაიჯანის უძველესი პროვინციის) ცნობილი ქალაქი
(ამჟამად კიროვობადი). ნ ი ზ ა მ ი გ ა ნ ჯ ე ლ ი ს სამშობლო.
ცნობილია მეაბრეშუმეობით, მეღვინეობით და მებაღეო-
ბით.

ა დ ლ ი 17, 21, 26* საზომი (ოთხი მტკაველი, ან 16 გოჯი)
 ა ვ ა ზ ი 117 ავაზა, ვეფხზე მცირე და მისი მსგავსი ცხოველი. მოშინაურებულ ავაზებით ნადირობენ.
 ა ვ ა ჯ ი თ კ ი თ ხ ვ ა 33 წამდერებით, ღიღინით კითხვა.
 ა ვ ზ ი 44 აუზი.
 ა ლ თ ა ფ ა 107 ხელსაბანი.
 ა ლ ყ ა 73, 131, 132 ძალი, სიმი (აბრეშუმის ან ცხვრის წელის).
 ა მ ა ლ ი 12 მეზარგული, ტვირთის მზიდავი.

ა მ ა რ ტ ი 5 ეშმი, ქარვა, იასპი.
 ა მ ა ლ ე ბ ა 22, 74 ქრისტიანთა დღესასწაული („ქრისტეს ზეცად ამაღლებისადმი“ მიძღვნილი) აღდგომის მეორმოცე დღეს.
 ა მ ყ ო ლ ი 26 (კარის) წირთხლი, ჩარჩო.
 ა ს ო რ ს ა ლ ე ბ ე ნ 56 ახვევდენ.
 ა ღ ა 148 ბატონი.
 ა ღ ა პ ი 56 მკვიდრის მოსახსენებელი ლოცვა და ჭამა-სმა.
 ა ყ ი რ ო 49 გრძელყელიანი გოგრა.

ბ ა ბ ი ლ ო 111 მაღლარი, კრიკინა; გარეული ვაზი.
 ბ ა ზ მ ა 78 ზეთის სანათი, ლამპარი.
 ბ ა თ მ ა ნ ი 131 თორმეტი გირვანქა; ზოგან მეტი.
 ბ არ ბ ა რ ო ზ ი 125, 136, 138 უცხოელი; ველური.
 ბ ა რ მ ი მ ი 40 ვერცხლის (ან ოქროს) სირჩა, (ფეხიანი კათხა), ქრისტიანულ კულტის ჭურ-

ჭელი, რაშიაც ზიარებას ამზადებდნენ
 ბ ა რ მ ი მ - ფ ე შ ხ უ მ ი 135 ბარძიმი – ქრისტიანულ კულტის ჭურჭელი ვერცხლის, ან ოქროს სირჩა. (ფეხიანი კათხა); ფეშუმი – ფეხიანი თასი (ქრისტიანულ კულტის ჭურჭელი)
 ბ ი ს ო ნ ი 66 მვირფასი ქსოვილი, ზეზი.
 ბ ო ხ ი 54, 125 ბანი (ხმა).

გ ა ლ ი ფ ე ს 79 წმინდა სანთელი წაუსვეს, გასანთლეს.
 გ ა მ ო ი ზ ი ე ს 125 გამოიწიეს.
 გ ა რ 116 გარე, გარეთ.
 გ ა რ დ ა მ ო ხ ს ნ ა 108 ქრისტეს ჯვარიდან ჩამოსვენების ხატი.
 გ ა უ ა რ შ ი ვ დ ე ბ ი ა ნ 45 გაარ-

შივება – დაუმორჩილებლობა, წინააღმდეგობის გაწევა, გაუგონლობა, ურჩობა,
 გ ა ფ ა ნ ჩ უ ლ ი 99 გაშლილი.
 გ ე ლ ა ზ ი 130 საფქვავის (წისქვილის) ქვა.
 გ ვ ა რ ჯ ი ლ ა 130 თოფის (ასა-

* გვერდების აღმნიშვნელი ციფრებია.

ფეთქებელი) წამლის ხაშური (მარილი)
 გ რ ა მ ე ს ტ რ ო 141, 142 გრან მაგისტროს, დიდი მაგისტრი

(სასულიერო და რაინდულ ორდენტა უფროსი).
 გ რ ა ნ მ ა გ ი ს ტ რ ო ს 127 დიდი ოსტატი, უფროსი.

დ

დ ა მ ზ დ ვ ლ ე უ ლ ი 15 ჩამოქცეული, ჩამოწოლილი, ჩამომლილი (ადგილი).

დ ა რ ა ნ ი 70, 71, 78 ქვაბი გა-მოქვაბული) მიწაში ან კლდეში.

დ ე ს პ ა ნ ი 146 ელჩი, მოციქული.
დ ი ვ ტ ი ლ ა 33 დიფთერა, ქვბის წარმოთქმა.

დ უ კ ა 3, 40 მთავარი, დიდი თავადი.

ე

ე ლ ი 128 მწყემსი ხალხი, ქოჩად მავალი (ხენა-თესვას მიუდევარი) ბინის მცვალებელი, ნომადი.

ე მ ბ ა ზ ი 19, 23, 113 მოსანათლავი ჭურჭელი, რომელშიაც ასრულებენ ნათლობის საკულტო წესს.

ე ნ გ ი ჩ ა რ ი 146, 148, 150 იანი-

ჩარი, დაქირავებული ჯარისკაცი.

ე ნ კ რ ა ტ ი ს ი 10, 67, 77 დედათ მოწესე (მოლოზანი).

ე რ ქ ე ბ შ ი 78 ერქეფში – ცერის ბეჭედი.

ე შ მ ი 29, 37, 102 იასპი (ქვა).

ე ჯ ი 6, 17, 63 სამი მილი (მანძილის ზომა); მილი – ათასი ბიჯია.

ვ

ვ ე ზ ი რ ი 58 ვაზირი, მეფის თანაგამზრახი, მრჩეველი მესაიდუმლე, მინისტრი.

ვ ო ი ვ ა და, ვ ა ი ვ ა და 3, 16 ქალაქის თავი, უფროსი

ზ

ზ ი ვ ე ს 146, ზემა წევა, გამოწევა.

ზ ი ა რ ე ბ ა 9, 111, 118 ქრისტიან-

ნულ ეკლესიის წესი (ე. წ. საიდუმლო) – მორწმუნეს აზიარებდნენ ღვინითა და სეფისკვრის (პურის) ნაწილით.

ზ ი ლ ი 125 წვრილი ხმა (გალობაში).

ზ რ ო ხ ა 36 შინაური ხვასტაგი (საქონელი)

ზ უ რ ნ ა კ ი 36 სტვირი (მწყემსისა ან მესაკრავესი).

თ

თ ა ლ ა რ ი 99, 136 ფანჩატური, საჩრდილობელი (დერეფანი ფოთლიან ტოტებით დახურული).

თ ა ნ მ ო ხ მ ე 132 მომხრე, ხმის მიმცემი.

თ ე თ რ ი (მ ვ ე ლ ი) 79 ძველი ვერცხლის ფული.

თ რ ი ა ქ ფ ა რ უ ხ ი 51 მათრობელა წამალი; ბანგი.

თ უ რ ი ნ ჯ ი 4, 39, 99 მარად

აზიიდან, მწარე აპელსინი; ამ

dis).

ო

ი და დ მეფესა! 5 სიგოცხლე,

სიხარული მეფეს.

პ

კ ა ნ კ ე ლ ი 19, 76 ხატების და-
სასვენებელი კედელი (ზღუდე),
რომელიც ჰყოფს საკურთხე-
ველს ეკლესიის დანარჩენ ნა-
წილიდან.

კ ა პ ი ლ ი ო ნ ი 111 კაპილონი,
მგზავრების სადგომი სახლი;
ფუნდუკი.

კ ა რ ა პ ი 101 აკაური, ბატის
მსგავსი დიდი (თეთრი) ფრინ-
ველი.

კ ა რ დ ი ნ ა ლ ი 17, 33, 34 კათო-
ლიკურ ეკლესიის ერთ-ერთი
უმაღლესი სასულიერო პირი.

კ ა ტ ა რ დ ა 7, 8, 142 საბრძოლ-
ველი ნავი.

კ ა ფ ი დ ა ნ ი 15, 138, 146 კაპი-
ტანი, სამხედრო და სავაჭრო
ნავის (გემის) უფროსი.

კ ა ც თ შ ე უ გ ე ბ ე ლ ი 65 კაცთ-
მიუმხვდარი, კაცთათვის გაუ-
გებელი.

კ ე ი ს ა რ ი 29 რომის მეფე, იმპე-
რატორი.

კ ო ნ დ ა კ ი 135 წირვის წიგნი
(საეკლესიო).

კ ო ნ ც უ ლ ი 115 (Consul) კონ-
სული, სახელმწიფოს რწმუნე-
ბული მეორე სახელმწიფოს
ქალაქში (დიპლომატიურ ურ-
თიერთობისათვის).

კ რ ა ნ დ უ კ ა 14, 98, 106 Grand-
duc გრანდუკა, დიდი თავა-
დი.

კ რ ი ე ლ ო ს ა ნ ი 10, 57 კრიალო-
სანი, ასხმული მძივები (სათვ-
ლელოად).

კ რ ო კ ო დ ი ლ ო 48, 101 დიდი
ტანის ქვეწარმავალი (ხვლი-
კის ჯიშისა) სქელ ჯავშანკა-
ნიანი.

კ რ ო ნ ო ს 29 ცთომილი ვარსკვ-
ლავი (ზუალი) სატურნი.

კ უ ნ კ უ ლ ი 33 მონაზვნის თავ-
საზურავი (ქუდი).

კ უ რ თ ხ ე ვ ა ნ ი 3, 34 საეკლე-
სიო წიგნი.

ლ

ლ ი ა 146 საფლობი (ტალახი)
ნოყა.

ლ ი მ ე ნ ა 14 ნავსაყუდელი.

ლ ი ტ რ ა 9, 40, 43 ცხრა გირვა-
ნქიანი (საწონი).

ლ ე დ ს უ ა რ ი 4 ეგვიპტური სქე-
ლი ფურცელი, ლედვს ისხამს.

ლ ე დ ვ ს უ ლ ე ლ ი 123 ჟოლა,
თუთა.

ლ უ ს კ უ მ ა 35, 55, 68 მაღალი
საფლავი.

მ

მ ა ზ მ ა ნ უ რ ი 10 მსხვილი ქსო-
ვილი (ბალნისა).

მ ა ნ ქ ა ნ ა 147 მანქანება ეშმაკური
ქცევა, სავენებელი ხერხი.

მ ა კ ა ბ ე ლ ნ ი 41, 45 მმანი მაკა-
ბელნი.

მ ა შ ი ა ს ა ქ ა ლ ო 48 საქალო
ფეხსაცმელი.

მ ა ც ხ ო ვ ა რ ი 22 ცხოვრების მომცემი (იესო ქრისტე).
 მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ ი 67 სახარების დამწერი ავტორი.
 მ ა ხ ვ ა თ 11 მარჯვედ.
 მ ი ლ ი 3, 124 ათასი ბიჯი (მანძილის ზომა).
 მ ი ნ ა რ ა 147 მიზგიითის (მეჩეთის) ბურჯი, საიდანაც მუეზინი მოუწოდებს მაჰმადიანებს სამლოცველოდ.
 მ ი ტ რ ა 80 მღვდელთმთავრის გვირგვინი (საეკლესიო ქუდი).
 მ ე კ ო ბ რ ე 125, 138 მცარცველი, ყაჩაღი, პირატი.
 მ ე მ ა შ ი ე 57 ფეხსაცმლის მკერავი (გამყიდველი).
 მ ზ ე ვ ა ლ ი 151 მძევალი, წინდად მიცემული კაცი.
 მ ი ღ მ ა 124 შორისა და ახლოს საშუალი; იქითკენ.
 მ ო ა ბ ა 104 მუაბა, მხრით სატარებელი საწოლ-საჯდომი; საქუმელი.

მ ო გ ვ ი 36, 68, 107 ცეცხლმსახურთა ქურუმი; ვარსკვლავთმრიცხველი გრძნეული.
 მ ო ნ ა ზ ო ნ ი 97 ბერად შემდგარი
 მ ო რ ჭ მ ა 94 დოვლათი, სიმდიდრე.
 მ ო წ ა მ ე 19, 43, 71 მარტვირი, სარწმუნოებისათვის წამებული.
 მ ო წ ლ ე დ 35 მხიარულ თვალგულით.
 მ ო წ ლ ო 2მ მოწერილო, ცოტათი წვრილი.
 მ უ რ ა ს ა 43 მოოქვილი.
 მ უ ს ა ი ბ ი 71 ხმის გამცემი. მეგობარი, მოსაუბრე.
 მ უ ს უ 4, 11, 16 (monsieur) ბატონი.
 მ მ ი ვ ი ს ძ ვ ა ლ ი 48 ხერხემლის მალი.
 მ წ ვ ა ლ ე ბ ე ლ ი 52, 75 რჯულიდან, სარწმუნოებიდან განდგომილი.
 მ წ ვ ე 102 ძალიან, მეტად.
 მ წ უ ხ რ ი 40 შეღამება.

ნ

ნ ა რ ი ნ ჯ ი 4, 6, 28 მარად მწვანე ხეხილი სამხრეთ აზიიდან, მწარე აპელსინი; ამ ხის ნაყოფი (Citrus aurantium).
 ნ ა ს ნ ა ს ი 49 მცირე მაიმუნი.
 ნ ა ღ ა რ ა 50, 80 დუმბული, ანუ გომანადარა, პატარა ლიტავრები ე. ი. წყვილი პატარა დოლი ცალფა ტყავის მემზრანით. ამ ლიტავრების ქოთნის მსგავსი კორპუსი კეთდება

გამომწვარ თიხიდან. ერთი ლიტავრის დიამეტრი მეტია მეორისაზე, ამიტომ ერთი უფრო მაღალ ხმას გამოსცემს. უკრავენ სპეციალურ ჯოხებით, დიპლიპიტოებით.
 ნ ე ტ ა რ ი 10 ბედნიერი, წმიდანთა სახელწოდება.
 ნ ი ჩ ბ ის მ ზ ე ვ ე ლ ი 142 ნიჩბის მომსმელი.

ო

ო მ ფ ო რ ი 66, 103, 120 ეპისკოპოსის მხარმოსახვევი; საეპისკოპოსო სამოსის ნაწილი.

ო რ ღ ა ნ ო 39, 54 ორგანო, დიდი სასულე კლავიშებიანი ინსტრუმენტი.

პ

პ ა ლ მ ი ა ნ ი 151 აუკაზმაგი, სახურავიანი.
 პ ა ს ე ქ ი 37 ქრისტიანთა დღესა-

სწაული ქრისტეს აღდგომისადმი მიძღვნილი.
 პ ა ტ რ ი 45, 50, 149 მამა (ლათი-

ნურად) კათოლიკე მონაზონი მღვდლის ან დიაკვნის ხარისხში; კათოლიკეთა მღვდელი. **პ ა ქ ს ი მ ა დ ი 148** ორცხობელა (პური).

პ ე ტ ი 17 უფროსი, უხუცესი (საქმით).
პ ო ჰ ლ ი კ ი 8 გადაყენებული, გამოცვლილი დუკა (ნ. დუკა).

რ

რ ე ი ზ ი 129, 147, 148 რეისი, სავალი მიმართულება (ხო-

მალდის და სხვა სამგზავრო საშუალებათა).

ს

ს ა ბ ე რ ვ ე ლ ი 79 ქარის შესაბერავი; ცეცხლის გასადვივებელი გუდა.

დასაკმეველი, მუჯამარი, მანკანი; ლითონის ჭურჭელი იხმარება მართლმადიდებლურ და კათოლიკურ ღვთისმსახურებაში.

ს ა დ ა ფ ი 48 მარგალიტის კეცტყავი, ბუდე, მარგალიტის ნიჟარა.

ს ა წ ვ ი მ ა რ ი 151 სამოსელი (წვიმის დროს სახმარი).

ს ა ი ა 57 ერთფოროვანი, არა ჭრელი (ქსოვილი).

ს ა ხ ა რ ე ბ ა 69, 135 სახარებელი: ბიბლიის ნაწილი, შეიცავს ოთხ წიგნს (საქროსტიანო სჯულის მოძღვრებისას).

ს ა კ უ რ თ ხ ე ვ ე ლ ი 80, 103 მსხვერპლის შესაწირავი ადგილი (ეკლესიის მთავარი ნაწილი).

ს ე ფ ი ს კ ვ ე რ ი 125 დიდებულთა კვერი; თეთრი მრგვალი კვერი (იხმარება მართლმადიდებელთა ღვთისმსახურებაში).

ს ა ლ ხ ი ნ ე ბ ე ლ ი 21, 59, 69 ტრაპეზის გავალაკი (საჩრდილობელი); საკურთხეველი.

ს ი მ ა რ თ ლ ი ს მ ზ ი ს დ ე დ ა 71 მარიამი; სიმართლის მზექრისტე.

ს ა მ ა რ ტ ვ ი ლ ე 35, 43, 64 მოწამეთა სასაფლაო.

ს ი რ ჩ ა 23, 50 ფეხიანი კ. (ხისა ან ჭიქისა).

ს ა მ ო ც ი ქ უ ლ ო 69 ქრისტეს მოციქულების წიგნები (საეკლესიო წიგნი).

ს კ ა რ ა 44 ფეხიანი რკინის ჭურჭელი სანაღვრდლე.

ს ა ნ თ უ რ ი 51 სამუსიკო საკრავი; ჩანგი.

ს კ უ თ ი 121, 136 სკუდო (Scudo) იტალიური ვერცხლის ფული (1¹/₂ – 2 მ. ოქროთი).

ს ა პ ა ლ ნ ე 131 ულაცის (ცხენის სახედრის) ტვირთი (27 ფუთამდის).

ს ო ი ნ ა რ ი 50 ხუთი სტვირი ერთად შეწყობილი; პანის ფლეიტა.

ს ა ს ა რ ც ხ ლ ო 56 სამრეცხაო.

ს ა ფ ს ა ლ მ უ ნ ე 73, 74 მაღალი კონქი, ეკლესიაში, სადაც ფსალმუნი (დავითის საგალობლები) იკითხება.

ს ო ლ დ ა თ ი 140 მეომარი, მოლაშქრე; დაქირავებული ჯარისკაცი.

ს ა ქ ა დ ა გ ო 73, 113 ამბიონი, ამბლებული ადგილი ეკლესიაში, საიდანაც ითქმის ქადაგება (სწავლება მაღალხმით წარმოთქმული).

ს რ ვ ა 152 სენი ამომწყვეტი, მომსვრელი ავადმყოფობა.

ს ა ც ე ც ხ ლ უ რ ი 54 საკმეველის

ს ჯ ა ნ დ რ ე ვ დ ე ნ 57 სტკეცავდნენ (ქსოვილს).

ტ ა ლ ა ვ ა რ ი 136 საჩრდილო-
ბელი.
ტ ე რ ტ ე რ ა 14 სომეხთა მღვდე-
ლი.
ტ რ ა პ ე ზ ი 5, 34, 62 ტაბლა,

საკურთხევლის შუა ადგილი
სადაც წირვას ასრულებენ.
ტ რ უ მ ბ ე დ ა 51 (trompette)
საყვირი; ჩასაბერი საკრავი.

უ

უ ა რ შ ი 57 გაუწყობელი, ურჩი,
არ გამგონე (კაცი).
უ გ ძ ე 8 უგრძელესი.
უ დ ი ს ხ ე 108 ალოე, საბრი (აფ-
რიკული მცენარე).

უ კ უ წ ყ ვ ე ტ ი ლ ი 16 უკან შეწ-
ყვეტილი, გაუგრძელებელი.

ფ

ფ ა რ ს ა გ ი 24 კეთილისა და ავის
საშუალი, გამოსაყენებელი, გა-
მოსადეგი, ვარგისი.
ფ ა რ ფ უ რ ი 7,106, 122 ფაიფური.
ფ ა შ ა 150 უმაღლეს სამხედრო
და სამოქალაქო წარჩინებულ
მოხელეთა ტიტული (წოდება)
ოსმალეთსა და ეგვიპტეში.
ფ ე ი ქ ა რ ი 57 სამოსელის ქსო-
ვილი.
ფ ი ლ ო ნ ი 32, 104 სამღვდელი
შესამოსი.

ფ ლ უ რ ი 6, 151 ოქროს ფული
6 ან 7 5 აბაზი.
ფ ო ლ ო რ ც ი 12, 28, 80 შუკა;
მეიდანა.
ფ ო ს ტ ი 16 ფოსტა.
ფ რ ე ნ ჯ ი ფ ე 4, 15, 28 მთავარი,
უფროსი.
ფ ს ა ლ მ უ ნ ი 117 ფსალმუნთა წი-
გნი (ბიბლია მიაწერს ებრაელ-
თა მეფე დავითს) რელიგიური
საგალობელი.

ქ

ქ ა მ ხ ა 19, აბრეშუმი
ნაქსოვი.
ქ ა ნ ა რ ა 80 მომცრო ბუკი, საყ-
ვირი.
ქ ა რ გ ა დ ა ნ ი 38 ფარის თასმა.
ქ ა შ ნ ი ს ჭ უ რ ჭ ე ლ ი 50 მოჭი-
ქული, გაელვარებულ თიხის
ჭურჭელი (ქ. ქაშანიდან).

ქ უ ა ბ ი 71 გამოწაკავი კლდე, გა-
მოქვაბული.
ქ ო თ ა ნ ი 51 გუმბათის მრგვალი
ნაწილი.
ქ ს ე ნ ო ნ ი 9, 10, 110 სასწრაფო
სახლი.

ღ

ღ ვ ი ნ ი ს ღ მ ე რ თ ი 63 ბახუსი,
ბაქქი (ანტიურ მითოლოგიიდან).

ღ ვ ი ნ ჭ ი ლ ა 37 წვრილი ნი-
ჟარა.

ყ

ყ ა დ ა ღ ა 150 აკრძალვა, დაშლა.
ყ ა ი ს ი 4 გარგარი, ჭერამი.
ყ ა ლ ი ო ნ ი (ყალიუნ) 138 გალი-
ონი, სამხედრო დიდი ნავი.

ყ ა ნ თ ა რ ი 131 ცალსასწორი.
ყ ე ე ნ ი 79 ყაენი, სპარსეთის მეფე
შაჰი.
ყ ი ზ ი ლ ბ ა შ ი 50 თურქული ში-

იტური გვარდია სეფევიდთა
დინასტიის დროს (16 – 18-ს);
ატარებდენ წითელ დოღბანდს
(რიდეს); თურქული შიიტური
ტომები.

ყუმური (ჭურჭელი) 50 ყუმის
ჭურჭელი; ყუმი – ეოლიური
კოლონია მცირე აზიაში

შ

შანდაკი 46 ვრცელისა და ვი
წროს საშუალი.
შარავანდედი 9, 41 ზიარების
სხივოსანი ჭურჭელი (კათო
ლიკურ ეკლესიაში).
შაფხა 31, 34 ერთგვარი საბუ-

რავი კარდინლად კურთხევი-
სას დაჰხურავდნენ ხოლმე.
შაქრიელი 50 სხვადასხვა გვა-
რად შემზადებული შაქარი
და ტკბილეული.
შილინგი 4, 100, 147 სასიხარუ-
ლო თოფ-ზარბაზნის სროლა.

ჩ

ჩანა 131 ალყებიან საკრავის ქვ
და ნაწილი (ქვედა ყბის მიმ-
სგავსებით).
ჩარსავი 77 ზეწარი (ქვეშსაგე
ბის გადასაფარებელი).

ჩექტურა 138 თოკით საწევი
ნავი
ჩირახოვნი 147 ჭრაქ-სანთ-
ლებით განათებული, ილუმინ-
ებული.

ც

ცა 22 ჭერი

ცადაქნილი 78 დახრილი ჭერი.

ძ

ძელი (ცხოვრებისა) 66 მო-
კვეთილი ხე (ქრისტეს ჯვრის
ხე).
ძოწის ზღვა 13 ბროწეულის
ყვავილის ფერი მდელო

(შველის რქებივით) გენუას
ზღვაში. ზღვიდან ამოღებული
მაგრდება. ითლება კრიალოს-
ნად და სხვა სამკაულებად.

წ

წაზოჩებო და 98 წასჩოქებოდა.
წალკოტი 6, 12, 30 ხილნარი,
ხეხილის ბაღი.
წინწილა 73, 80 ლითონის ორი

თეფში ერთი ერთმანეთზე შე-
მოკვრით საყდერელი.
წყრთა 113 ზომა – იდაყვიდან
შუათითის წვერამდის.

ჭ

ჭახრაკი 50, 114, 131 საბრუ-
ნავი; საქანჩავი ხრახნილი.

ჭურჭელი ყუმური 50 ყუმის
ჭურჭელი ნ. ყუმი.

ხ ა თ ა ბ ა ნ დ ი 22 დოხოკონი,
რო სკივრთა და სადაფქართა

(სადაფის ნაკეთობათა) გამომ-
ყვანი.

ხ ა ლ ვ ა დ გ ვ ნ ა ხ ა 19 ხალვა,
მარტო, მარტომ გვნახა.
ხ ა რ ა 136 აბრეშუმის უსახო ქსო-
ვილი (დატალღებული).
ხ ა რ ე ბ ა 105 ქრისტიანული დღე-
სასწაული (მარტის 25) მარია-
მის მუცლადღებისა.
ხ ა რ თ უ თ ა 13 ჟოლა, მსხვილი
(ფოთლით და ნაყოფით) თუ-
თა.
ხ ვ ა ნ თ ქ ა რ ი 126, 130, 150 ხონ-

თქარი, ოსმალეთის მეფე, სულ-
თანი.
ხ ი ზ ვ ნ ა 152 გახიზვნა, გადამდებ
სენის, ან მტრის შემოსევის
დროს გაცლა, გარიდება.
ხ ი რ ხ ა ტ ი 123 ქვიანი სახნავი
მიწა.
ხ ო მ ლ ი 113, 136 ქორაკანდელი.
ჭადი.
ხ ო ნ ჩ ა 10 მოგრძო ტაბაკი.
ს უ თ ძ ა ლ ი 73 ხუთაღყიანი (სი-
მიანი) საკრავი.

ჯ ა ზ ა ი რ ე თ ი 129 კუნძულებით.
ჯ ა ნ ი შ ი ნ ი 129 გამგებელი, მოა-
დგილე (მეფის, პაპის) ნაცვა-
ლი.
ჯ ა რ ა ო ბ ა 111 ქირურგის ხე-
ლობა, დაჭრილ ნაღძობ-მო-
ტეხილის მკურნალობა.

ჯ ე რ ე ნ ა ლ ი 26 გენერალი,
ორდენის უფროსი.
ჯ რ ი ლ ო ბ ა 106 ჯრა, შეჯგუფება
დიდ სივიწროეში, შემჭიდრო-
ვება, მოწოლა; [იმ დღეს ჯა-
რის ჯ რ ი ლ ო ბ ი თ... შეც-
დომით დაბეჭდილია: ჭრი-
ლობით].

A. პიროვნებანი

აგათი – 120
აგვისტინე – 19, 46, 139
ადალიბერდოს – 55
ათანასე – 52
ათანასე ალექსანდრიელი – 75
აივაზა ჩალაბი – 151
ალექსანდრე – 31, 58
ალექსი – 31
ალიბეგ – 150
ამბროსი-ჰს9
ანა – 139
ანასტასი – 42, 44, 77
ანდრია – 54, 45, 47
ანესა – 69, 63
ანესერმოს – 44
ანტონი – 59, 135

გაბინიონი – 60
გაბრიელ – 105, 106
გიორგი – 45
გრიგოლ – 66, 72
გრიგოლ დეოლოდი – 19,
60, 71
გრიგოლ პარტეველი 71
გრიგოლ საკვირველ მოქ-
მედი – 66
გრიგოლ ღვთისმეტყველი
– 19, 52
გუგუნავა სეხნიას შვილი –
140
დამიანე – 80
დავით კანდელაკი – 151
დავით წინასწარმეტყვე-

ანტონინე – 103
ანუსია – 62
ანძიო ძორელი გრიგოლ – 19
აპოლონი – 47
არიოზი – 42
არისტოტელი – 35
არტემი – 42, 63
ასატუროს – 42
ასლან ფაშა – 152
ატტიკა – 63
აღაპისტო – 56, 72

ბათლომე – 54, 55
ბალბინა – 72
ბარბარე – 138
ბასილი – 17, 44, 52
ბაქარ – 153
ბენარდე – 44, 47, 77
ბენედიქტე – 46, 47
ბიბინი – 35
ბიკენტი – 72
ბრანო – 25

ეპრაქსია – 35
ერკონო – 55
ეფემია – 69
ეფრემ – 52

ვალენტინა – 35, 64
ვარდუა – 118
ვახტანგ – 20, 42
ვახტანგ მეფე – 79, 153
ვერონიკა – 28
ვიჯენსი – 77
ვონიფანტე – 31

ზენონ – 35, 77, 103

ჭეროდე - 36

თადეოს – 19
თეოდორე – 42, 69
თეოდორე რომაელი – 55
თეუდულოს – 31
თეოფისტა – 42, 56
თომა – 44, 55, 120

იაკობ – 47
იაკობ ზებედესძე – 44
იანვარა – 72
ივლიანე – 19, 42, 45
ილარიონ – 135

ლი – 51
დამეტრე – 35, 120
დეოკლიტიანე – 25
დეორონია – 69
დესამსონ – 137
დიონოსე არიოპაგელი – 80
დომენიკოს – 16, 31, 52
დონატოს – 44
დოფინოს – 59
ეგნატი – 23, 40, 60
ეგნატიოს – 31
ევდუქსია – 41
ევსები – 35
ევსტანი – 56
ევსტატე – 56
ევფემია – 45
ეკატერინა – 21, 28, 135
ელენე – 79
ელიაზარ – 41
ეპიფანე – 69

207

კელესტინე – 20
კვირიაკი – 60
კვირინე – 42, 72
კვიპრიანე – 45
კიკილია – 43
კირიაკი – 42
კირისკო – 42
კლარა – 134
კლემენტე მეთორმეტი – 61
კლემენტო – 67, 77
კოზმან მკურნალი – 44
კონკორდი – 46, 69
კოსტანტია – 63
კოსტანტინე მეფე – 22, 63
66.

ლავიტორია – 25
ლავრენტი – 44, 59
ლაზარე – 17, 22, 23
ლარგო – 42
ლარდო – 42
ლომონილა – 7
ლოდოვიკოს – 79, 80
ლოზოლა – 118
ლონგონე – 15
ლუი – 7
ლუდოვიკო – 79
ლუკა – 53, 64, 105

ინოვაციები – 42
იოანე – 23, 55, 67
იოვანე დამასკელი – 52
იოანე მახარებელი – 47,
70, 77
იოვანე ნათლისმცემელი – 9
იოვანე ოქროპირი – 19, 52,
120
იოლოდიო – 13
იონა – 48
იოსებ – 36, 44
ისაყ ფაშა – 152
იუსტინა – 42
იუსტინე – 59
იუსტინიანე – 42
იუდა – 135

კალინიკა – 64
კარლოს – 80
კატურინა – 10, 11, 26

მაენოს – 72
მავროს – 42
მართა – 55
მარიამ – 36, 97, 118
მარიამ მაგდანელი – 44, 109
მარიამ მეგვიპტელი – 71
მარინოს – 55
მარტინე – 41, 42, 68
მაქსიმე – 44
მაჰმადი – 147
მემია – 42
მერანცინა – 62
მოსე – 60

ნერონი – 70
ნიკარტოს – 42
ნიკოლოზი – 135
ნოე – 113

208

ოგურიო – 13
ორზანო – 44, 72

პავლე – 18, 23, 61
პავლინო – 55
პალინო – 42
პანტელეიმონ – 72
პასკალო – 35
პელაგია – 55
პეტრე – 17, 22, 51
პეტრონილა – 19
პილატე – 22
პიოს – 135
პირო – 21
პლატონ – 35
პოლიონე – 42
პონტიანოს – 45
პრაზა 35

რანიგრო – 113
რემიჯიო – 44
რიშარ – 4, 11, 16,
როგო – 66

საბა – 47
საბინა – 31, 68
სევასტიანე – 61, 64, 70
სერაფია – 31
სვიმონ მოგვი – 68
სილიბისტრო – 41, 42, 44
სილვია – 72

ფავრა – 100, 101
ფეჩიტა – 77
ფილიპე – 47, 65, 66
ფილიქსი – 23
ფილიქსიმონ – 72
ფილიჩიტა – 60
ფლაზიანე – 41
ფოსიოსი – 77
ფრანჩისკო – 27, 45, 58
ფრანჩისკო ქსავერიოსი – 23,
40
ფურდუსუ [ნ] – 13

ქრისენტი – 42
ქრისტე – 10, 18, 22
ქრისტეფორე – 64, 120

ჩიჩინია – 42

ჯერასიმე – 19, 21, 52

ბ. ტოპონიმიკა, ეთნო- ნიმიკა

აბაშა – 48
ათინა – 148
ათინელი – 148
ალექსანდრიელი – 42
ალიკორნა – 14 111, 1127

სილოვანე – 135
სიმეონ – 20
სოლომონ – 37
სოსანა – 60
სოფიო – 42, 47
სტაქო – 42
სტერია – 42
სტეფანე – 59, 64, 135
სუტურო – 42

ტერეზია – 109
ტიბერია – 44
ტურეზია – 23, 62

ურსულა – 45

გალატა – 147
განჯა – 149, 152
გირითი – 137, 142
გონის სანჯახი – 149, 150
გურია – 148, 149
გურიელი – 140
გურუ ლი – 129
გუსტა – 123

დარდანელი – 145
დინა – 6

ებრაელი – 75
ეგვიპტური – 106
ეთიოპელი – 74
ეთიოპი – 74, 125
ეტნა – 123

ვანია – 7

ზმირინი – 137, 142, 143

თათარი – 129, 140, 148
თანადოს – 138
თბილისი – 149, 152
თუნისი – 141
თურქი – 75

იედი ყულა – 146
იერუსალიმი – 79, 113, 137
იმერელი – 129
ინდი – 48
ინდოეთი – 22

ალჯერი – 141
ანადოლი – 144
ანაპოლის თემი – 122
არაბი – 48, 74, 129
არტანი – 152
არტანუჯი – 150
აფხაზი – 129, 140, 149
ასური – 75
ატენური – 123
ახალციხე 149, 150, 152

ბეთლემი – 21
ბერძნული – 47, 59 6
ბიდლიმი – 144
ბიტილიმი-144
ბოშნალი – 75
ბურგონია – 28
ბურსელი – 149, 152

209

ლათინი – 74
ლათინური – 74
ლაფრანგა – 3

მალთა – 115, 119, 125
მალთისელი – 125
მანტო – 5
მარმარის ზღვა – 145
მარჩილი - 6, 67, 104
მასა – 14
მეგრელი – 129, 140
მელიტონი – 126
მისინა – 115, 119, 122
მისინელი – 121
მიტილინი – 142
მონაკო – 4
მორა – 137, 147
მორაგო – 141
მუგუით – 6
მცხეთა - 153

ნაპოლი – 137
ნემსა - 75, 132
ნელრა პონტო – 142
ნიგალი – 151
ნისი – 3
ნორი – 7

ოდიში – 111
ონელი – 6
ოსმალი – 125

პალერმო – 116, 118

ინდოური – 101
ისპანია – 149
ისრაილი – 60
იტალია – 3, 12, 28
იტალიელი – 132

კანდია – 137, 142
კალამბრია – 12-, 122
კალი პოლი – 145
კვიპრე – 137
კონსტანტინეპოლი – 8, 137,
148
კონსტანტინეპოლის სრუტე
145

210

სპანელი – 128
სპანია – 3, 4, 15
სპარსი – 75
სომეხი – 14, 59, 75
სუკუდარა - 147

ტანტიზ – 3
ტრაპიზონი – 149

ურია – 14, 148
ურუმელი – 48
უფლის ციხე – 126

ფარისი, ფარიზი – 4, 28
ფინი – 7
ფიორტუმორი 6
ფისა 112, 114
ფლორენცა – 105, 111
ფომბინო – 15
ფორტე ერკოლე – 16
ფრანგები – 47, 149
ფრანგული – 138
ფრანცა – 66
ფრანცია – 37
ფრანციაული – 7
ფრანჩა – 45, 79
ფრანცისი – 3, 137

ქართველი – 75
ქართლი – 38
ქართული – 142
ქიო – 142
ქობულეთი – 148

ყიზილბაში – 50
ყუმური – 50

პერა – 147, 148
პორტუგენ – 13

როდოსი – 134, 137
რომი – 17, 20, 24
რომის წყალი – 18, 23, 54
რუსი – 75, 146

საბია – 3, 4, 6
საოა – 120
საონა – 7
სენერემ – 5
სიკილია – 3, 115, 124
სირაკუზა – 124

ქანები – 149
ქანეთის ათინელი – 148
ქანეთი – 148

ჯენევია, ჯენოვია – 5, 12, 38
ჯაზაირეთი – 129

ხოფა – 149, 150

ჰრომი – 7

C. ფ ა უ ნ ა

ავაზი – 117
არწივი – 9, 27
არჩვი – 48

გველი – 38, 101, 138
გუგული – 50

ვეფხვი – 110
ვეშაპი – 26, 38, 48
ვირი – 46

ზროხა – 36

თევზი – 24, 38, 48
თევზის კბილი – 108
თევზის წიბო – 37
თუთი – 101
თხა – 10, 38
თხა გარეული – 48

ინდოური ქათამი – 39, 123
ინდოური ცხოველები – 48
ირემი – 28, 48, 117
იხვი – 28, 101

შავი ზღვა – 150

შირვანი - 149

ჩიკტაევთია – 16

ჩინეთი – 36

ჩინი – 48, 50

ჩინური – 7, 50, 106

ჩხალა – № 150

ძოწის ზღვა – 13

მაიმუნი – 49

მარტორქა – 101, 117

მაჩვი – 101

მგელი – 36, 110

მსვენნი – 48

ნადირი – 38, 49

ნასნასი – 49

პილო – 108

პირუტყვი – 116

სირაქლემა – 101

სპილო – 27, 117

ტრედი – 107

ტურა – 110

ფარაოს ქათამი – 101

ფარშამანგი – 101

ფრინველი – 28, 37, 102

ქათამი – 39, 123

ქოფაკი – 110

ღორი – 38, 39

ღრიანკალი – 48

შველი – 48

ჩიტის – 78

ძაღლი – 36, 50

ჭია – 49

ცხენი – 29, 97, 151

ცხვარი – 36

ხარი – 32

კაკაბი – 39

კამეჩი – 48

კიბორჩხალა – 6

კრავი – 36

კროკოდილო – 48, 101

ლეკვი – 48

ლომი – 24, 107, 117

ლოფორთქინა – 33, 48

211

ბაბილო – 111

ბალი – 4

ბროწეული – 43, 63, 107

ბზა – 29, 99

დაფნი – 29, 99

ვაზი – 9

ვარდი – 51

ვაშლი – 37, 39, 105

ზეთისხე – 4, 6, 111

თურინჯი – 4, 39, 99

კომში – 37

ლერწამი – 124, 131

ლეღვი – 13

ლელსური – 4

ლელსულელი – 123

ლიმონი – 4, 28

ლობიო – 6

მარწყვი – 39

მუხნარი – 28

ნარინჯი – 4, 6, 28

ნარინჯოვანი – 144

სოკო – 38

სხალი – 37, 39, 107

უძოს ხე – 108

ფიჭვნარი – 13

ქლიავი – 37, 107

ყაისი – 4

ყვავილი – 49, 66, 74

ყურძენი – 9, 39, 63

ხართუთა – 13

ხბოიანი – 28, 36
ხვლიკი – 48
ხოხობი – 101

ჯიხვი – 48
ჯერანი – 30, 101

D. ფ ლ ო რ ა

ალვისხე – 30, 99
აყირო – 49

212

ალმასი – 102, 121
ამარტი – 12, 21, 29
ამიანტოს – 79

ბროლი – 10, 106

გრანიტი – 46, 63, 76

ვერცხლი – 9, 40, 58

ზებერჯა – 103
ზურმუხტი – 102, 107

თეთრი აკატი – 69
თეთრი იამანი – 107
თილია – 103

იაგუნდი – 103, 109
იამანი – 29, 37, 68
იასპი – 68, 69
ინდილალი – 107

კოხი – 130

ლაჟვარდი – 29, 68, 118

მარგალიტი – 107
მარმარილო – 5, 22
მარმარილო თეთრი – 9, 40
მარმარილო მოჭრელო – 117
მარმარილო ჭრელი – 34
მალნიტი – 98
მარჯანი – 121
მინაქარი – 64, 108, 134

რკინა – 15, 26, 98

ოქრო – 9, 105, 136

ხე – 5, 29, 66
ხილი – 38, 39
ხურმა – 65, 78, 123

E. მინერალები

აინალური – 46
აკატი, აქატი – 12, 69, 102
ალაბასტრი – 50, 69, 106

ქარვა – 108
ქვა – 26, 68, 98
ქვა თლილი – 98
ქვა უცხო – 68

ყვითელი იაგუნდი – 105, 107
ყირმიზი იაგუნდი – 134

შავი მარმარილო – 8, 9
შავი ქვა – 68, 97
ძოწი – 29, 50, 102
ძოწის ხე – 122, 38

F სახელმწიფოებრივი ცხოვრება

აქიმი – 133
აქიმობა – 111
ალა – 148

ბარბაროზი – 125, 136, 139

გრამესტრო – 141, 142
გრან მაგისტრო – 127

დალალი – 12
დარბაისელი – 72
დედოფალი – 55
დესპანი – 146
დიდ ვაჭარი – 12
დუკა – 3, 40

ელი – 128
ენგიჩარი – 146, 148, 150

ვაჭარი – 12
ვაჭრის ქალი – 128

პარაგონე – 29, 69, 102
პორფირი – 19, 78, 113

სინა – 131, 133
სპონდიო – 28

ტყვია – 117
ფერადი იამანი – 121
ფერადი მარმარილო – 98
ფირუზი – 108
ფრანჩავგი – 79

კარის კაცნი – 19
კაფიდანნი – 15, 138, 146
კატარლა – 7, 8, 142
კეისარი – 29
კრანლუკა – 14, 98, 166
კონცული – 115

მასწავლებელი – 104
მებაღე – 58
მეთოფე – 105
მეკობრე – 125, 138
მემაშიე – 57
მენავე – 5, 124
მესტვირე – 125
მეფე – 6, 12, 20
მეღვინე – 12
მეწულე – 57
მეხილე – 58
მეხომალდე – 115
მზარეული – 12, 111
მოსამსახურე – 10
მრჩეველი – 12
მუშა – 137
მცველი – 13
მწყემსი – 36
მხატვარი – 22, 106, 120
მხატვრობა – 57

ომი – 49, 107
ოსტატი – 30, 51, 68
ოცის თავი – 148

პეტი – 17
პოპლიკი – 8

სააქიმო – 51
საკრიპანტი – 20, 32, 79
საოსტატო – 108
სოლდათი – 140

ვეზირი – 58
ვაივადა, ვოივადა – 3, 16

ზარბაზანი – 4, 5, 121
თავადი – 12, 13, 73
თეთრი – 79
თემი – 22

იფრადორი – 16, 59, 121

კარდინალი – 7, 33, 34
კარდინალი საკრიპანტი – 79

213

ქალაქი – 5, 105, 107
ქვეყანა – 37
ქსენონი – 9, 10, 110

ყეენი – 79
ყმა – 4

ხვანთქარი – 126, I30, 150
ხელმწიფე – 4

ჯანიშინი – 104, 129
ჯარა – 111
ჯარი – 34, 40
ჯაჭვი – 38, 49, 126
ჯერენალი – 26

С. ყოფა-ცხოვრება

აბრეშუმი – 74
აგური – 76
ავზი – 44
აკვანი – 134
ალთაფა – 107
ამყოლი – 26
ანძა – 101
არაყი – 51
ატლასი – 9
აუზი – 24, 26, 45
აფრა – 101

ბადია – 106
ბაზარი – 12, 122
ბანი – 25, 140 (შენობისა)
ბარგი – 150
ბეჭედი – 9, 135
ბიძა – 62
ბორკილი – 57
ბჭე – 18, 26

სჯული – 75

ტყვე – 129, 140

უხუცესი – 128

ფაშა – 150

ფეიქარი – 57

ფოსტი – 16

ფრენჯიფე – 4, 15, 28

გაზი – 47

გალავანი – 124, 146

გამრიგე – 56

გამსყიდველი – 12

გაჯი – 37, 78

გელაზი – 130

214

გვარჯილა – 130

გვირაბი – 127

გვირგვინი – 34, 53, 120

გოგირდი – 130

გულსაკიდი – 135

დამკვრელი – 73

დამხდომი – 12

დარანი – 70, 71, 78

დერეფანი – 106

დროშა – 104

ერქებში – 78

ეტლი – 12, 31, 59

ვარდის წყლის სახადი – 51

ვენახოვანი – 6

ზანდუკი – 71, 135, 149

ზეთების სახდელი – 51

ზითევი – 104

ზღუდე – 8

თალარი – 99, 136

თეთრი შაქარი – 124

თეფში – 106, 133

თოკი – 9, 146

თოფის წამალი – 130

თრიაქფარუხი – 51

იატაკი – 62, 77, 112

ისრები – 50, 64

კალო – 117

კამარა – 23, 35, 63

კანაფი – 56

კარავ-მოფენილობა – 150

კარი – 28, 105

კედელი – 27, 28

კევი – 142

კენჭი – 37

კოლოფი – 108

კოშკი – 13, 98, 146

კრება – 52, 63

კუბო – 10, 53, 104

ლამპარი – 98

ლანგარი – 106

ლახტი – 38

ლექსი – 75

ლოგინი – 66

ლუსკუმა – 68

მაზარა – 33

მაზმანური – 10

მანუნა – 138

მარნები – 63

მაშია საქალო – 48

მეტყვე – 149

მზითევი – 67

მინაქარი – 9

მეკეცის აგარაკი – 113

მოაბა – 104

მოენე – 105

მოჭედელი – 70

მუმია – 49

ნავი – 4, 101, 114

ნაკერი – 136

ნალბაქი – 131

ნაცარი – 9

ნიჩაბი – 142

ნუსხა – 133

ობოლი – 57

ორმო – 45

ორღანონო – 50

ოქრომკედი – 52, 54, 88

პაიჭები – 57

პალმიანი – 151

პაქსიმადი – 148

კენჭით დახატული – 63
კვერთხი – 60
კიბე – 22, 62
კიდობანი – 108
კლიტე – 50, 58, 106

როდინის სანაყელი – 131
რქები – 37, 38, 48

საათის ბუდეები – 108
საბელი – 10
სადაფი – 48
სადგომი – 27, 45, 66
სათვალე – 37
სათითური – 50
სათხრელი – 21
სალარო – 38, 109, 120
სამადლო – 56, 59, 110
სამეფო სასახლე – 106
სამზარეულო – 56, 67
სამუშაო – 67
სამწიგნობრო – 52
სამხეცო – 110
სამხრე – 32
საპალნე – 51, 98, 138
საპყრობილე – 72, 121
სარკე – 24, 49, 51
სარკის ჩადრი – 51
სარკმელი – 25
სარტყელი – 30, 44, 46
სასარცხლო – 56
სასაფლაო – 102
სასაქმე – 56, 67
სასახლე – 12, 23, 98
სასახლე ზღვაზე წაკიდებული – 130
სასთაული – 102
სასმელი – 67
სასნეულო – 58, 133
საუდაბნო – 13
საუნჯე – 106, 112
საფარველი – 120
საფეიქრო – 57
საფლავი – 19, 55, 64
საწვიმარი – 151
საწიგნე – 35, 51
საწოლი – 45, 66, 72
საჭმელი – 67
საჯარო – 110
სახე – 38

პერანგი – 29, 62, 109
პინა – 48
პირამიდი – 21, 24, 26

ჟამი – 18, 120

რეიზი, რეისი – 129, 147, 148
როდინი – 130

215

სახორციელო – 35
სახუცო – 63
სენაკი – 52, 66
სირმა – 76, 135
სირჩა – 23, 50
სვეტი – 22, 25, 34
სკამი – 33, 52, 135
სკივრი – 12, 37, 65
სკლატები – 57
სნეული საწოლი – 56
სპილოს ძვლის ყვავილები – 49
სტავრა – 32, 136
სტამბა წიგნისა – 57
სხრტე – 99

ტაბლა – 29, 52, 107
ტალავარი – 136
ტანისამოსი – 98, 122
ტანთსაცვამი, ტანსაცვამი – 45, 67
ტაშტი – 100, 107, 117
ტახტი – 33
ტილო – 44, 76, 79

უბანი – 144
ულუფა – 17, 131

ფანარი 14
ფანჯარა – 10, 22, 62
ფარდა – 8, 9, 52
ფარდაგი – 32, 39, 52
ფარი – 38, 50
ფარფური – 7, 106, 122
ფარჩის ტანისამოსი – 109
ფეხსაცმელი – 111
ფთა – 37
ფიალა – 106, 131
ფიტი – 49
ფიცარი – 133
ფოლორცი – 12, 28, 80

ქამხია – 19, 52, 136
ქარგადანი – 38
ქალაღი – 132

სახლი – 5, 12, 36
სახლი ცის მზომელობისა – 38
სახლი წიგნისა - 35

ქაშნის ჭურჭელი – 50
ქვაფენილი – 127
ქვის სამოსელი – 109

216

ქვის სვეტები – 62, 76
ქვეშაგები – 45, 66
ქმარი – 44, 67, 71
ქორწილი – 104
ქუდი – 48
ქების ლექსები – 74
ქვა – 47, 65
ქვაბის ქვები – 21

ლუზა – 143, 145, 146
ღვინჭილა – 37

ყავარჯენი – 135
ყელსაკიდი – 135
ყადალი – 150
ყალიონი – 9
ყორე – 141
ყრმათა სადგომი – 56
ყუმური ჭურჭელი – 50

შადრევანი 18, 26, 24
შალი - 56
შარავანდედი - 9, 41
შარდის გასასვლელი – 133
შაფხა – 31, 34
შაქარი – 37
შაქრიელი – 50
შენებულობა – 64
შენობა – 7, 114
შესამოსები – 54, 136
შილინგი – 4, 100, 147
შუბი – 56
შუკა – 17, 18, 80

ჩარსავი – 77
ჩექთურა – 138
ჩირაზოვნი – 147
ჩოხა – 10, 47

ციხე – 3, 5, 15
ცოლი – 7
ცოლ-ქმარი – 21

ძაფი – 52
ძუა – 131
ძვირფასი თვლები – 37

წალკოტი – 6, 12, 30
წამალი – 110, 111
წიგნი – 33, 52, 57
წისქვილი – 13, 52
წყალი – 108
წყარო – 24, 26, 27

ჭა – 127
ჭახრაკი – 50, 114, 131
ჭიქა – 49, 65, 78
ჭურჭელი – 12, 36, 99

ხავერდი – 136
ხალათი - 147
ხარა – 136
ხარისხი – 18, 116
ხარკი – 148
ხარიხი – 55, 100
ხარჯი – 6, 131
ხელსაფქვავეი – 51
ხელოვნობა – 67
ხილნარი – 123
ხიდი – 109, 126
ხომალდი – 140, 145, 146
ხომლი – 113, 136
ხონჩა – 10
ხორცი – 39, 46
ხრმალი – 18, 38, 50
ხუთბალი – 73
ხურო – 57

ჯამი - 106, 107, 133

II. რელიგია

ამაღლება – 22, 74
ანგელოსი – 9, 39, 72
აღაპი – 66

ბაზმა – 78
ბასილიანი - 119, 120
ბარმიმი – 40
ბარმიმ-ფემხუმი - 135
ბენედიკტენი – 104
ბერი - 4, 17, 110
ბისონი – 66

გარდამოხსნა – 108
გუმბათი – 97, 113

დაფხეკილი ძვლები – 113
დედათ მონასტერი – 67
დეკანოსი, დეკანოზი – 33, 34, 136
დიაკვანი, დიაკონის – 13, 55, 104
დომენიკანი – 11, 52, 139

ემბაზი – 19, 23, 113
ეკკლესია – 21, 35, 58
ენკრატისი – 10, 67, 77
ეპისკოპოსი – 13, 31, 66
ეშმი – 29, 37, 102

ვაჟთ ობლების მონასტერი – 67

ზიარება – 9, 111
ზიარების კიდობანი – 62, 118
ზიარების კოლოფი – 76
ზიარების შარავანდედი – 134
ზეცის კიბე – 77

თიატინები – 9, 54, 117
თიხის ჯვარის მონასტერი – 7, 79

იოზოვიტები – 23, 39, 104

კანდელი – 8, 18, 39
კანკელი – 19, 76
კაპილიონი – 111
კარმელიტანები – 23, 69, 139
კაფუჩინები – 23, 69, 139
კელაპტარი – 104
კერპი – 37, 49, 106
კერპმსახურობა – 13
კომენტვალი – 139
კონდაკები – 139
კრიალოსანი – 10, 57
კურთხევანი – 33, 34
კუნკულები – 33

ლოტრანი – 75
ლოცვა – 61
ლუსკუმე – 35, 55, 68
ლურსმნის სარტყლის ნატეხი – 44

მაკაბელნი – 41, 45
მამანი – 26, 46, 59

მაცხოვარი – 22
მახარებელი – 67
მგალობელი – 54, 73
მეცხრე ჟამის ლოცვანი – 80
მზის ღმერთი – 71
მინარა – 147
მიტრა – 32, 135, 140
მიტრა საეპისკოპოსო №– 80
მლოცავ – 35
მოგვი – 36, 68, 107
მონაზონი – 97
მონასტერი-4, 10, 24
მოციქული – 64, 122
მოდღარი – 11, 21, 56
მოწამე – 19, 43, 71
მლუდელნი – 19, 25, 40
მწვალებელი – 52, 75
მწირველი – 67
მწუხრი – 40

ნაწილი – 9, 70, 120
ნეტარი – 10

ომფორი – 66, 103, 120
პაპა – 7, 11, 34
პაპის დიგტილია – 33
პაპის ეკლესია-56
პაპის ციხე – 18
პასექი – 27
პატრი – 45, 50, 149
პეტრეს ეკლესია – 19
პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა – 40

რომპაპის – 64
რომპაპის მონასტერი – 67

საბერველი – 79
საეპისკოპოსო მიტრა – 80
საკერპო – 25, 35, 63
საკერპო ეკლესია – 70
საკურთხველი – 80, 103
სალოცავი – 72
სალოცავი წიგნი – 57
სალხინებელი – 21, 59, 69
სამარტვილე – 35, 43, 64
სამოციქულო – 69

სამრეკლო – 5, 24, 97
სამწირველო – 9, 19, 57
სანათლაგი – 113
სანაწილე – 39
სანთელი – 37, 64, 105
სასანთლე – 9, 39, 41
სასწაულთმოქმედი – 10
სასწაული – 11
საუფლო – 113
საფსალმუნე – 73, 74
საქადაგო – 73, 113
საქრისტიანო – 129
საყდარი – 24, 35, 68
საცეცხლური – 54
სეფისკვერი – 125
სვიმონ მოციქული – 19
სამძლოლი ჯვარი – 134
სახარება – 69, 135
სჯულის საქმე – 67

ტამარი – 25
ტერტერა – 14
ტრაპეზი – 5, 34, 62

ფილონი – 32, 104
ფსალმუნი – 117

ქალწულების სადგომი – 56
ქალწულ მოწამე – 31, 42
ქვაბი – 71
ქრისტე – 65
ქრისტე ჯვარცმული – 49
ქრისტეს გარდამოხსნა – 5
ქრისტეს სვეტი – 34
ქრისტიანი – 20, 44, 64
ქრისტიანობა – 145

ღვთის მშობელი – 61, 120
ღვინის ღმერთი – 63
ღმერთი – 25
ღვთისმეტყველება – 74

ყოვლად წმიდა – 22, 74
შობა – 107
ჩოხის ნაჭერი – 47
ძელი ცხოვრებისა – 66

წიგნები სასულიერო – 35
წინამძღვარი – 5, 73
წირვა – 12, 80, 125
წმიდა – 9, 21, 40
წმიდა ნაწილი – 78
წოკოლანტები – 23, 54, 139
წოკოლანტების მონასტერში – 57

ხარება – 105
ხატი – 12, 69, 113
ხუცესი – 11, 65, 125

ჯვარი – 18, 36, 78
ჯვრის ეკლესია – 61
ჯვარის ნაწილი – 18
ჯვარის სახე – 68
ჯვარცმა – 10, 77, 103
ჯუარცმის ხატი – 36

I. რიცხვი და თვე

ა~(1) – 63, 116
აგვისტო – 17
ა~(1) ენკენისთვე – 96
ა~(1) მარიამობისთვეს – 63
ა~(1) ღვინობისთვესა – 116
ათ-ათი – 90
ათასასი – 137
ათასი-37, 40, 90
ათას ოთხასი-სუ
ათას ორასი – 56, 137
ათას სამას ოთხი – 77
ათ ენკენისთვეს – 111
ათ-თორმეტნი – 94
ათი – 3, 4, 7
ათი ათას – 35
ათის – 27, 57
ათსა და თხუთმეტს – 144
ათსა ივლისს – 23
ათს მკათათვეს – 25
ათხუთმეტს – 153
ასამდე – 144
ას და ათი – 109
ას და შვიდი – 137
ას და თერთმეტი – 102
ასი – 9

ასი ათასი – 129
ას თექვსმეტი – 65
ასიოდ – 26, 95

ზ~(7) – 93, 116
ზ~(7) ენკენისთვეს – 105

ასოთხმოცდაათი – 25
 ას ოთხმოცდა ხუთი – 136
 ას ორმოცდა ათი – 119
 ას ოცი – 14
 ასსამოცდა ექვსი ათასი – 64
 ას სამოცი ათასი – 124
 ას ორმოცი – 55, 99
 ას სამოცდა თექვსმეტი – 48
 ას სამოცი – 23, 85

 ბ'(2) – 66
 ბ~(2) ეკენისთვის – 96
 ბ~(2) მარიამობისთვის – 66

 გ~(3) – 93, 147
 გ~(3) ენკენისთვის – 98
 გიორგობისთვის – 124

 დ~(4) – 70, 133
 დეკემბერი – 124
 დ~(4) ენკენისთვის – 102
 დ~(4) მარიამობისთვის – 70, 75
 დ~(4) ნოემბერი – 133

 ე~(5) – 71, 142
 ე~(5) დეკემბერი – 142
 ე~(5) ენკენისთვის – 103
 ე~(5) მარიამობისთვის – 71
 ერთი – 3, 5, 9
 ერთი იანუარი – 145
 ერთს მკათათვის – 17
 ექვსასი – 85, 137
 ექვს-ექვსი – 21, 69
 ექვსი – 7, 11, 31
 ექვს მკათათვის – 20
 ექვსიოდ – 27, 68
 ექვსს ღვინობისთვის – 116

 ვ~(6) – 72, 142
 ვ~(6) დეკემბერი – 142
 ვ~(6) ენკენისთვის – 105
 ვ~(6) მარიამობისთვის – 72

ზ~(7) ღვინობისთვის – 116

 ზ~(8) – 72, 142
 ზ~(8) დეკემბერი – 142
 ზ~(8) ენკენისთვის – 109
 ზ~(8) მორჩილი – 46
 ზ~(8) მარიამობისთვის – 72

 თ~(9) – 75, 93, 94, 119, 147
 თექვსმეტი – 29
 თექვსმეტს მკათათვის – 30
 თებერვალი – 124
 თერთმეტი – 10, 17, 49
 თერთმეტს მკათათვის – 25
 თექვსმეტი – 26
 თვითო – 57
 თვითო თვითოს – 60
 თვრამეტი – 19, 53, 124
 თითო – 74
 თ~(9) მარიამობისთვის – 75
 თოთხმეტი – 65
 თორმეტი – 11, 17, 63
 თორმეტი ათასი – 139
 თორმეტიოდ – 6, 32
 თორმეტს მკათათვის – 26
 თ~(9) ღვინობისთვის – 119
 თხუთმეტი – 143
 თხუთმეტს მკათათვის – 28, 31

 ი~(10) 75, 119
 ი~(10) ენკენისთვის – 111
 ი~(10) მარიამობისთვის –
 ია~(11) – 76, 120, 145
 ია~(11) ენკენისთვის – 114
 ია~(11) მარიამობისთვის – 76
 იანვარი – 94, 124
 იანუარი – 145
 ია~(11) ღვინობისთვის – 120
 ია~(12) – 76, 96, 138
 ია~(12) მარიამობისთვის – 76
 იგ~(13) – 79, 87, 121, 145
 იგ~(13) მარიამობისთვის – 79
 იბ/(13) ღვინობისთვის – 121
 იდ~(14) – 23, 79, 88

220

დ~(14) მარიამობისთვის – 79
 ე~(15) – 80, 87, 95
 იე~(15) მარიამობისთვის – 80
 იე~(15) ღვინობისთვის – 129
 ივ~(16) – 122
 ივ~(16) ივნისს – 5
 ივლისი – 16, 152

კ~ვ (26) – 54, 119, 127
 კ~ვ (26) ენკენისთვის – 115
 კ~ვ (26) მარიამობისთვის – 93
 კ~ვ(29) მკათათვის – 54
 კ~ვ (26) ღვინობისთვის – 127
 კ~ზ (27) – 54, 115, 139
 კ~ზ (27) გიორგობისთვის – 139, 144

ივ~(16) მარიამობისთვე – 82
ივ~(16) ოქტომბერს – 122
იზ~(17) – 112, 123, 146
იზ~ [17] ღვინობისთვე – 123
ი~[ზ] (17) ივნისს – 5
იზ~(17) მარიამობისთვე – 123
იფ~(18) – 123
ი~[ფ] (18) ივნისს – 7
ი~ფ (18) მარიამობისთვე – 68
ი~ფ(18) ღვინობისთვე – 123
ი~თ(19) 146
ი~თ (19) ივნისს – 8
ი~თ (19) მარიამობისთვე – 86
ი~თ (19) მკათათვე – 34

კ~ (20) – 124, 147
კ~ (20) მარიამობისთვე – 87
კ~ (20) მკათათვე – 35
კ~ (20) ღვინობისთვე – 124
კ~ა (21) – 143
კ~ა (21) მარიამობისთვე – 87
კ~ა (21) მკათათვე – 39
კ~ა (21) დეკემბერი – 143
კ~ბ (22) თიბათვე – 12
კ~ბ (22) მარიამობისთვე – 88
კ~ბ (22) მკათათვე – 40
კ~გ (23) – 45, 124, 138
კ~გ (23) გიორგობისთვე 138
კ~გ (23) მარიამობისთვე – 88
კ~გ (23) მკათათვე – 45
კ~გ (23) ღვინობის თვეს – 124
კ~დ(24) – 47, 51, 138
კ~დ(24) გიორგობისთვე – 138
კ~დ (24) ივნისს-14
კ~დ (24) მკათათვე – 47, 51
კ~დ (24) ღვინობისთვე – 125
კ~დ (25) – 95
კ~დ (25) მარიამობისთვე – 93
კ~ვ ე(25) მკათათვე – 52

კ~ზ (27) დეკემბერი – 144
კ~ზ (27) ენკენისთვე – 115
კ~ზ (27) მარიამობისთვე – 93
კ~ზ (27) მკათათვე – 54
კ~ზ (27) ღვინობისთვე – 128
კ~წ (28) – 56, 94, 129
კ~წ (28) მარიამობისთვე – 93
კ~წ (28) მკათათვე – 56
კ~წ (28) ღვინობისთვე – 129
კ~თ (29) – 59, 115, 144
კ~თ (29) ენკენისთვე – 115
კ~თ (29) მარიამობისთვე – 94
კ~თ (29) მკათათვე – 59
კ~თ (29) დეკემბერი – 144

ლ~ა (30) – 51, 59, 130
ლ~ა (30) მარიამობისთვე – 95
ლ~ა (30) მკათათვე – 59
ლ~ (30) დეკემბერი – 144
ლ~ა (31) – 60, 131, 145
ლ~ა (31) მარიამობისთვე – 95
ლ~ა (31) მკათათვე – 60
ლ~ა (31) ღვინობისთვე – 131
ლ~ბ(32) – 93
ლ~წ(38) – 138

მ(40) – 87
მარიამობის თვე – 40, 59
მეექვსე – 61
მეოთხე – 60, 61
მეორე – 13, 27, 40
მესამე – 60, 61
მეშვიდე – 61
მეცხრამეტე – 88
მეხუთე – 61
მკათათვე – 10
ო(70) – 88, 144
ოთხასი – 67

221

ოთხასი ათასი – 121
ოთხას ორმოცდა ათი – 137
ოთხას სამოცდა ექვსი – 110
ოთხგნითვე – 27, 57, 116
ოთხი – 4, 38
ოთხი ათასი – 140
ოთხივ – 55
ოთხიოდ – 14, 40
ოთხიოდ – 71
ოთხი ქრისტიშობის – 138
ოთხნი – 45, 54, 131
ოთხოთხი – 21, 76

ორს გიორგობისთვეს – 132
ორს მკათათვეს – 17
ორჯელ – 9
ოცდა ათი - 24, 121, 131
ოცდა ათი ენკენისთვე – 116
ოცდა ათს ივნისს – 17
ოცდა ერთი – 114, 132
ოცდა ექვსი – 111
ოცდათერთმეტი – 7
ოცდათექვსმეტი – 32, 99
ოცდათოთხმეტი – 80
ოცდაოთხი – 5, 41, 108

ოთხმოცდა თექვსმეტი – 41
 ოთხმოცი – 137
 ოთხმოცი ათასი – 114
 ოთხსავ – 98
 ოთხჯერ – 97
 ორასი – 18, 81, 115
 ორასამდი – 100, 104
 ორას ოცდარვა – 113
 ორი – 2, 48, 49
 ორი ათასი – 15
 ორი ათას ორას – 136
 ორივ – 15, 54, 60
 ორთავ – 21, 31, 90
 ორისავ – 77
 ორმოცამდი – 47, 60, 73
 ორმოცდა ათამდი – 140
 ორმოცდა-ათი – 86
 ორმოცდა ათი – 47
 ორმოცდა ერთი – 75
 ორმოცდა თექვსმეტი – 54, 112, 138
 ორმოცდა თორმეტი – 94
 ორმოცდა თორმეტნი – 104
 ორმოცდა თხუთმეტი – 54
 ორმოცდა ოთხი – 27
 ორმოცდა ჩვიდმეტი ათას ორმოც-
 და ცამეტი – 140

 ორმოცდახუთი – 26, 62
 ორმოცი ათასი – 14, 25
 ორმოცი – 16, 63
 ორმოციოდ – 57, 65
 ორმოცნი – 59
 ორმოც-ორმოცი – 17, 114
 ორნი – 11, 89
 ოროლი – 63, 74, 86

ოცდაორი – 30, 40, 43
 ოცდარვა – 22, 25, 45
 ოცდარვა გიორგობის თვეს – 140
 ოცდა რვა ენკენისთვე – 115
 ოცდასამს ივნისს – 14
 ოცდა ცამეტი – 127
 ოცდაცხრა – 86
 ოცდა ცხრა თიბათვე – 17
 ოცდა ცხრამეტი – 53
 ოცდახუთი – 21, 68
 ოცდა ხუთი მარიამობისთვე – 79
 ოცდახუთს ენკენისთვეს – 115
 ოცდა ხუთს ივნისს – 15
 ოცდა ხუთს ღვინობისთვეს – 126
 ოცი – 51, 82, 102
 ოციოდ – 34

 პირველ – 59, 61

 რვა – 66, 69, 113
 რვა – 22, 66, 136
 რვა დეკემბერი – 139
 რვას ივლისს – 23
 რკვი [126] – 94

 სამასი – 7, 18, 113
 სამგანვე – 78
 სამგნით – 115
 სამი – 4, 7, 8
 სამი-ათასამდი – 137
 სამი ათასი – 140
 სამი ათას-ოთხას ოთხმოცდა თორ-
 მეტი – 75
 სამივ – 39
 სამიოდ – 39, 81, 125

222

სამნი – 14
 სამნივ – 69
 სამისავ – 13
 სამსამი – 30
 სამს მკათათვეს – 17
 სამს ღვინობისთვემდე – 1 6
 სამოცამდი – 75
 სამოცდა ათი ათასი – 141
 სამოცდა ექვსი – 51
 სამოცდა თოთხმეტი – 103
 სამოცდა თორმეტი – 89, 112
 სამოცდა თექვსმეტი – 40, 96
 სამოცდა თხუთმეტი – 143
 სამოცი – 88, 113, 126
 სამოციოდ – 55
 სამსავ – 39, 92

ბოხი – 54, 125

 ზილი – 125
 ზურნაკი – 36

 ნადარა – 50, 80

 ორღანო – 39, 54

 საკრავი – 54, 131
 სანთური – 51
 სოინარი – 50
 სტვირი – 125

 ტრუმბედა – 51

სამჯერ – 10, 11, 126
ს~დ(204) – 76

ქ~კს ჩღია ივნისის თხუთმეტს – 3
შვიდასი – 51, 70, 85
შვიდი – 4, 5, 10
შვიდიოდ – 73
შვიდნი – 41, 53
შვიდს ივლისს – 23

ჩვიდმეტი – 51
ჩვიდმეტს დეკემბერს – 142
ჩვიდმეტს მკათათვეს – 31

ცამეტი – 46, 74, 85
ცამეტს მკათათვეს – 27
ცხრა – 73, 116, 136
ცხრამდი – 89
ცხრა ასი – 47, 136

ხუთასი – 52, 88, 137
ხუთი აგვისტო – 53
ხუთი – 3, 6, 7
ხუთივ – 24
ხუთს მკათათვეს – 19
ხუთ ხუთი – 59

J. მუსიკა

ავაჯით კითხვა – 33
ალყა – 73, 131, 132

ქანარა – 80
ქნარი – 51

წინწილა – 73, 80
ჭიანური – 73, 80

ხმა – 80
ხუთძალი – 73

K. ზომა, ფული და წონა

ადლი – 17, 21, 26

ბათმანი – 131
ბიჯი – 18, 25

ეჯი – 6, 17, 63

თეთრი ძველი – 79

ლიტრა – 9, 40, 43

მილი – 3, 124
მტკაველი – 26

საპალნე – 131
სკუთი – 121, 136

ტერფი – 25

ფლური – 6, 151

ყანთარი – 131

წყრთა – 113

შენიშვნების დაწერისას და წიგნის საილუსტრაციოდ გამოვიყენე შემდეგი ნაშრომები:

1. Rom als Kunststätte von Albert Z a c h e r.
2. Charles Yriarte. Florence. L'Histoire – Les Medicis – Les Humanistes – Les Lettres – Les Arts. Paris 1881.
3. Géographie générale physique, politique et économique Par L. Grégoire. Paris 1877.
4. В. Д. Блаватский, Архитектура древнего Рима М. 1938.
5. Н. И. Брунов, Дворцы Франции XVII – XVIII вв. М. 1938.

ს. ი.

წინასიტყვაობა	83- V
ტექსტი	1
დამატება	155
შენიშვნები, ლექსიკონი და საძიებლები	177

ილუსტრაციების სია *

1. ნიკა	3
2. მარსელი	7
3. პეტრეს ეკლესია	17
4. ადრიანის სამარხი	18
5. ტიტუსის თალი	20
6. ულპიის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტით	22
7. ვერსალი	24
8. რომაული ფორუმი	36
9. კოლიზეის ნანგრევები	70
10. ფლორენცია	96
11. ფიზის ტამარი დახრილი კოშკით	112
12. ნეაპოლი	115
13. პალერმო	117
14. მესინა	119
15. კუნძული მალთა	126
16. კონსტანტინეპოლი	148

* (ილუსტრაციები გადმოღებულია საქ. სახ. მუზეუმის ფოტო-ლაბორატორიის მიერ.

შემჩნეულ შეცდომათა გასწორება

გვერდი	სტრიქ.	დაბეჭდილია:	უნდა:
20	11 ქვემ.	პიპის	პაპის
21	7 „	პროფირის	პორფირის
34	2 „	ადგილი	ადლი
38	13 „	სადავები	სადაფები
39	7 „	თვით	თვითო
43	13 ზემ.	ვიკილა	კიკილა
48	16 ქვემ.	გარეგუელი	გარეული
63	13 ზემ.	გაგრამ	მაგრამ
76	15 „	შმიდს	შვიდს
80	9 „	ფილორცებიც	ფოლორცებიც
84	15 „	ყვალას	ყველას
106	3 „	ჭრილობით	ჯრილობით
109	1 ქვემ.	მჭედელში	მოჭედელში
118	1 „	პლაერმოს	პალერმოს
128	12 ზემ.	გამოგვეგებნენ	გამოგვეგებნენ
143	12 „	აგერ	აფრე

